

Thomas Münzer

ve Köylüler Savaşı

Maurice Pianzola

Çeviren: Jale Reyhan İdemen

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Maurice Pianzola

THOMAS MÜNZER
VE
KÖYLÜLER SAVAŞI

Fransızcadan Çeviren:
Jale Reyhan İdemen

İnceleme

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın – 286

THOMAS MÜNZER
VE KÖYLÜLER SAVAŞI

MAURICE PIANZOLA

Kitabın Orijinal Adı
Thomas Munzer ou la Guere des paysans 1958

Çeviren
Jale Reyhan İdemen

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Birinci Basım
Ekim 2005

ISBN 975-6106-10-7

Baskı
Ayhan Matbaası
(Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 47 Bağcılar 0212.629 01 65)

THOMAS MÜNZER
VE
KÖYLÜLER SAVAŞI

İÇİNDEKİLER

Genç Bir Adam 11

I. Bölüm
Bakire ve Çoban 13

II. Bölüm
Mızrağın Ucundaki Pabuç 22

III. Bölüm
Bir Çocuğun Geçirdiği Sarsıntı 29

IV. Bölüm
«Bütün Rüzgârları Bil Fakat İnanma» 37

V. Bölüm
«Dulların Evlerine Musallat Olanlara Karşı» 48

VI. Bölüm
«Orağımı Bileyliyorum» 56

VII. Bölüm
Yeni Yılı Selamlamak İçin 71

VIII. Bölüm
Elinde Çekiçle Thomas Münzer 93

IX. Bölüm
Bir Propaganda ve Örgütlenme Gezisi 105

X. Bölüm
Savunmak veya Saldırmak 119

XI. Bölüm
On İki Madde 132

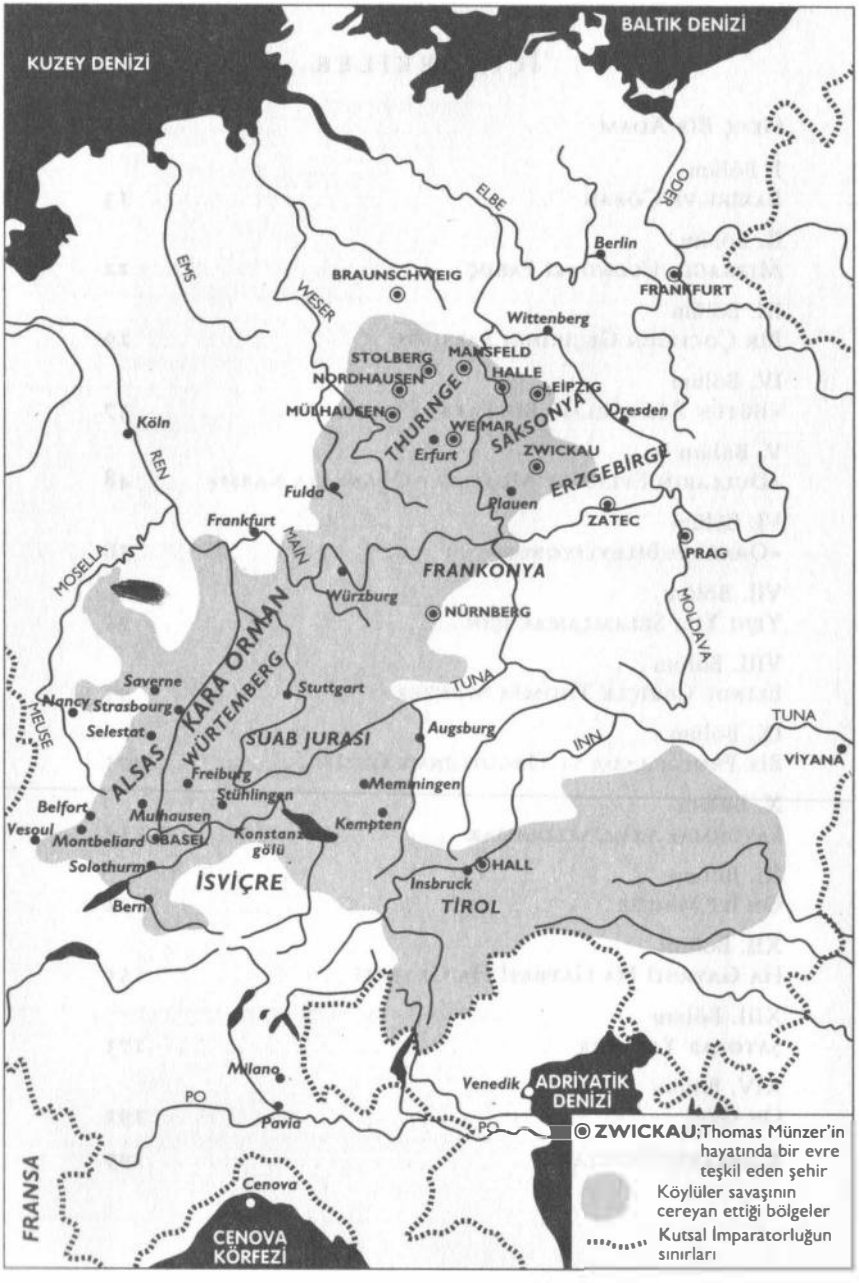
XII. Bölüm
Ha Gayret! Ha Gayret! Ha Gayret! 155

XIII. Bölüm
Şatolar Yanıyor 173

XIV. Bölüm
On Gün 192

Açıklayıcı Notlar 199

1525 BÜYÜK KÖYLÜLER SAVAŞI

Adem toprağı belleyip,
Havva yün eğirirken,
soylular neredeydi?

(John Ball, 1381.)

GENÇ BİR ADAM

1490'a doğru veya daha geç bir tarihte doğan, 1525'te bir cellat kütüğünde kafası kopartılarak can veren bir adamın, genç bir Alman'ın hikâyesidir bu.

Çağdaşı olan reformcu Luther, onu kana susamış bir şeytan gibi gösterse de, işkence ile ölümüne neden olan Roma'ya sadık bir prens olmuştur.

Hakkında gerekli inceleme yapılmadan, kötü niyetli insanların ona ilişkin uydurduğu yüzkarası efsaneler uzun zaman tekrarlanmıştı. Thüringen'in çamurlu bir köşesinde, parçalanmış kafası bir mızrağın ucunda da olsa bu insanları rahatsız etmeye yetiyordu.

Satır aralarını okumayı bilen bir Fransızın, gıcırdayan kaleminden bir çırpıda bir tür nesnellikle özgünleşen eserinin ortaya çıkması için, derinden sarsıntıların yaklaşması gerekmişti:

«Luther; prensleri, derebeyleri, üst kademe görevlileri Papa ve piskoposlara karşı ayaklandırmayı başarmıştı. Münzer'se* köylüleri bütün bu kişilere karşı ayaklandırmıştı. O ve arkadaşları Souabe, Misnie, Thüringen ve Frankonya'nın köylerinde oturanlara seslenmişlerdi. Bütün kalplerde yer etmiş olan; "tüm insanlar eşittir" tehlikeli gerçeğini yaymışlardır ki; eğer papalar prenslere insan muamelesi yapıyorlarsa, derebeyler köylülere

* Voltaire, Latinceleştirilmiş «Muncerus»dan türeterek «Muncer» olarak yazar. Kahramanımız ise «Müntzer» diye imza atar, fakat XIX. yüzyıldan itibaren Almancada «Münzer» şeklindeki yazılışı ağırlık kazanmıştır.

hayvan muamelesi yapıyorlardı. Gerçekte, bu vahşilerin bildirgesi, bu toprağı ekip biçen insanlar adına Lycurgue tarafından imzalanmış olacaktı: üzerlerinden aşarın kaldırılıp bir kısmının fakirler için harcanmasını; onlara beslenmek için av ve balık tutma izninin verilmesini; hava ve suyun serbest kullanılmasını; angaryaların azaltılmasını ve ısınmak için orman bırakılmasını; yani insan türünün haklarını bildiriyorlardı; fakat onlara vahşi hayvanlar gibi davranılmıştı.» (Voltaire: *Milletlerin Düşünce Tarzları ve Gelenekleri Üzerine Deneme –Essai sur les moeurs et l'esprit des nations*)

Bu, eski ve dokunaklı bir hikâye, yarını olmayan kanlı bir dram, Rönesansın az bilinen bir yönü üzerine ilginç hikâyeler dizisi olarak görülebilirdi... fakat, Almanya'nın komşuları! Thomas Münzer'in ve arkadaşlarının sesi ile irkilmemek ve önümüze serdikleri *diğer Almanya*'yı sabırla keşfetmemek mümkün müydü?

I. BÖLÜM

BAKİRE VE ÇOBAN

Çoban Jean flütünü yakar. — Sırası gelince kendisi de yakılır.

1476 yılında, Frankonya'da, Tauber vadisindeki bir çayırda küçük bir çoban hayal kuruyordu. Bulunduğu Wurtzbourg bölgesinden kuş uçuşu üç yüz elli kilometre uzaklıktaki, imparatorluğun sınır eyaletlerinden birinde, bir Fransız köyünde doğan kız çobandan haberi yoktu.

Kızın adı da çobanınki gibi Jeanne'dı. Jeanne gibi çoban da okumamıştı ve onun gibi çitler boyunca hayvanlarıyla yalnızken, sesler duyuyordu, özellikle de göklerin kraliçesi Bakire Meryem'inkini.

Köylüler onu flütçü veya trampetçi Jean diye çağıyorlardı. Çünkü, panayır günleri köyden köye flüt ve trampet çalarak dolaşırdı.

Fakat Meryem Ana onunla konuştuğundan beri, her konuda ona itaat etmeye başlamıştı. Önce, köy meydanında trampetini ve flütünü parçaladı.

Kırk beş yıl önce yakılan Jeanne d'Arc hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Jeanne gibi onun da saf ve korkusuz bir kalbi vardı. İnsanlarla yalansız dolansız konuştuğu için köylüler küçük çobanın söylediklerine kulak veriyorlardı.

Yaşadığı ve gördüğü olaylar Jeanne'ınkilerden farklı olduğu için küçük çobanın önem verdiği konular da farklıydı.

Jeanne'ın vatanı istila edilmiş, büyük bölümü yabancılar tarafından işgal edilmişti. Kötülüklere karşı ülkeyi yani krallığı ve kralı korumak gerekiyordu. Eğer milliyet duygusu, monarşi duygusuyla özdeşleşiyorsa, özde, halkın çıkarları ile asillerinki çelişmez.

Sonuçta kilise de bu birlik ve inanışı paylaşıyordu. Politik hareket gibi dini uygulama da Jeanne'ın kalbinde öyle bir yer ediyordu ki, bu uyumu, düşmanla işbirliği yapan piskopos Cauchon gibiler bile yıkamıyordu. Onlar düşmandı. Onların görüşleri, Jeanne'a bile başarının anahtarını işaret ediyordu: kralın kutsallaştırılması.

Flütçü Jean'ın kafasında ve kalbinde bu gibi düşünceler yok. O bir ülkede yaşamıyor; fakat merkezi Roma'ya, artık oraya merkez denilemeyecek kadar uzak olan Kutsal Roma Germen İmparatorluğu denilen bir yerde yaşıyor. Burası, Papa tarafından Almanlara gönderilen, çoğu yabancı binlerce rahip ve keşişlerce tanıtılıyordu. Papa'dan başka, onun gibi her şeyin üzerinde ve her şeye ortak olan sadece imparator vardır. İmparator ülkenin içindedir, ama nerededir? Ülkenin başkenti bile yoktur. O, sadece halkın rüyalarında var olan bir birliği temsil eden, şatafatlı bir avaredir. Köylü kulübelerinde, yaşlı imparator Frédéric Barberousse'un ölmediği, gözüpek adamlarıyla çevrili bir mağarada planlar yaptığı ve adaletin keskin kılıcını sallayarak aralarına döneceği fısıldanıyordu.

Flütçü Jean'ın önce vatanı kurulmalıydı. Kimlere karşı? İmparatorun gerçek ve birleştirici bir güç uygulamasını engelleyen prenslere ve Roma'dan aldığı sınırsız gücü paylaşmadan elinde tutan ve bu gücü yine Roma'nın çıkarına kullanan kiliseye karşı.

Jeanne yakılmıştı, fakat vatanı kurtulacaktı. Diğer Jean ise, köylülerin kalbindeki ateşli hatırasından başka bir iz bırakmadan yakılmış olacaktı ve derebeyine ait tarlanın bir ucuna bağlı köylüler, ufku kaplayan çitlerin arkasından memleketi nasıl göreceklerdi? Bu bölünmeler, tamamlanmamış ihtilaller, bu vatan özlemi yüzyıllarca sürecek «Alman sefaletinin» ta kendisiydi.

Niklashausen köylüleri, 24 Mart 1476 Pazar günü kiliseden çıkarken küçük Jean'ı, flüt ve trampetlerini tutuştururken görmüşlerdi. Jean'ın yüzünde lükse karşı olan yoksul protestanların acıklı ifadesi vardı. Köylüler kendileriyle bu kadar açık şekilde konuşan birini uzun süredir bekliyor olmalıydılar, çünkü Jean'ın kendilerine söylediklerini hemen anlamışlardı.

İnanın bana bu bir efsane değil ve Wurtzbourg piskoposunun tarihçisi olayı itina ile şöyle not etmiştir:

«... Bundan başka, Meryem Ana Jean'a hitabında; halka konuşmasında nelerden bahsedeceğini bildirerek; bundan sonra ne prenslerin, ne imparatorların, ne de ruhban sınıfa ait başka güçlerin varolabileceğini, bütün bunların ortadan kalkacağını; insanların birbirleriyle kardeş olacağını; herkesin ekmeğini çalışarak kazanmak zorunda kalacağını ve kimsenin komşusundan daha fazlasına sahip olmayacağını; bütün haraçlar, kişisel vergiler, angaryalar, gümrükler, genel vergiler, aşarlar ve malla ödenen ayak bastı vergilerinin ortadan kaldırılarak artık uygulanmayacaklarını; aynı şekilde, baltalıkların, suların, kaynakların ve otlakların ve diğer bu tür yerlerin hepsinin ortak kullanım alanları olmaları gerektiğini belirtiyordu.

«Jean, takip eden haftadaki (8 Temmuz) Saint-Kilian'a* kadar her pazar ve bayram günlerinde veya büyük bir kalabalık toplandığında konuşmalar yaptı. İlk olarak Tauber bölgesinin küçük köylerinden Schüpfersgrund'dan yakın komşular, daha sonra Odenwald ve Main vadisinden, sonra da Neckar ve Kocher'den insanlar akın etmişti. Sonunda oraya, hoşnutsuzluk dedikodusu ve onun ayrılmaz arkadaşı merak sayesinde Ren bölgesi, Frankonya, Souabe, Bavyera'dan, erkek, kadın, genç, yaşlı, çok sayıda insan gelmişti. Gerçekten şaşılacak şeydi: aynı loncadan arkadaşlar, insanlar koşarak geliyor, uşaklar saban-

* *Aziz Kilian*: 640'da İrlanda'da doğmuş, 689'da Franconie'de ölmüştür. Önceleri keşişken, daha sonra piskopos olan Kilian İrlanda'yı terk ederek Franconie'nin doğusunda ve Thuringe'de aktif misyonerlik yapmıştır. Duke Gozbert'i dine döndürmüş, fakat dükün gayri meşru karısı Geilana tarafından öldürülmüştür –ç.n.

larını olduğu gibi bırakıyor, köylü kızları ellerinde oraklarla geliyordu; hiçbiri ustasından veya derebeyinden izin almamıştı, hepsi aletlerini, saban demirlerini, sepetlerini ve geride kalan her şeyi terk ediyordu. Üzerlerinde, bu çılgın salgın onları yakaladığı andaki elbiseleri olduğu halde, Niklashausen'e doğru akın ediyorlardı. Birçoğunun yanında yiyecek yoktu, fakat yolda rastladıkları kişiler onlara yiyecek ve içecek veriyorlardı. Birbirlerini "Kardeş" diye selamlıyorlardı. Çoğunluğu kadınlardan ve kızlardan oluşan bu adak konvoyunda, her şehir veya köyden kocaman bir mum, çok sayıda para, giysi ve süs eşyası yer almaktaydı.»

Kendisi gibi yandaşları da okuma yazma bilmedikleri için Jean fikirlerinin akılda kalması ve uzaklara yayılabilmesi amacıyla, bütün halk hareketlerinin başlangıcında kendiliğinden oluşan bir silahı, etkili bir aracı kullanıyordu: Şarkı. Jean kalabalık ve uzun bir alayın başında yürüyordu. Meryem Ana'yı temsil eden dini sancakların altında hep birlikte Jean'ın yazdığı bir ilahiyi söylüyorlardı:

Göklerdeki
Tanrı'ya yakarıyoruz
Kyrie Eleison
Papazlar
Şiddet uygulamasın
Kyrie Eleison.

Bakire Meryem bizim çobana, güzel düşlerden çok, ani bir hareket planı için ilham veriyordu. Ve göründüğü üzere bu programa köyün papazı ile belki de Jean Hus'un* müridi olan bir vaiz el koymuşlardı.

Wurtzbourg piskoposunun, hac topluluğunun içine sızmak

**Jean Hus*: Orta Avrupa'nın ilk reformcularından, 14. yüzyılın başlarında kiliseyi ve yozlaşan Katolik dinini sorgulayan, Katolikler tarafından yakılarak öldürülen Çek asıllı din adamı –ç.n.

ve bu programın tüm noktalarını harfiyen not etmekle görevlendirdiği casuslar, görevlerini itina ile yerine getirmişlerdi. Rapor edilen tutanakta açık seçik belirtilen işitilmemiş küstah fikirler, prens-piskopos Rodolphe de Scherenberg'i sinirden tir tir titretmişti.

«Öncelikle, söylenene göre, hiç durmadan halka vaaz verme hakkını kendinde görüyor ve onlara aşağıda yazılanlardan bahsediyordu:

«... Bakire Meryem, Tanrı'nın annesi, ona görünecek ve insan nesline ve özellikle de ruhban sınıfa karşı Tanrı'nın kızgınlığının nedenini anlamasını sağlayacaktı;

«... (3 Mayıs) Haç gününde, Tanrı bizi, bağlarımızı ve tohumlarımızı dondurarak cezalandırmak istemiş, fakat o, dualarıyla buna engel olmuştu;

«... Tauber vadisine Roma veya başka herhangi bir yerden daha fazla Tanrı lütfu yayılacaktı;

«... Tauber vadisine gelen bir insan Tanrı'nın lütfuna erecek ve ölürse doğruca gökyüzüne yükselecekti;

«... kiliseye gidemeyen bir insan da, giden kadar lütfa erecekti;

«... eğer bir ruh cehenneme giderse onu kendi elleriyle oradan çıkaracağına dair garanti sözü veriyordu;

«... eğer imparator işe yaramaz biri ise, papa da ondan evla değildi;

«... yol geçiş parası haklarını ve diğer vergi ayrıcalıklarını, tüm halkın zararına, ruhban sınıftan söz sahiplerine, prenslere, kontlara, şövalyelere ve de onların uşaklarına veren imparatordur. Vah zavallı adamların başlarına gelenlere!

«... kilise adamlarının menfaatleri çok fazlaydı ve bu olmamalıydı. Kendilerine gereken bir yemekten fazlasına sahip olmamalıydılar;

«... bulundukları yerden alaşağı edilecekler ve tanınmamak için kafalarındaki traşlı bölgeyi elleriyle kapatmak isteyeceklerdi;

«... sudaki balıklar ve kırlardaki av hayvanları herkesin ortak hizmetinde olmak zorundaydı;

«... prensler, kontlar ve şövalyeler maddi manevi o kadar çok şeye sahiplerdi ki: eğer olması gerektiği gibi bunlar ortak olsaydı, hepimize yetecekti, olması gereken de buydu;

«... prens ve derebeylerin ücret karşılığı çalışmak zorunda kalacakları günler geliyordu;

«... papa ve imparator için bir fikri vardı; eğer papa veya imparator mert biriyse, öldüğünde doğruca gökyüzüne çıkacak fakat eğer kötüyse, geri dönmeksizin cehenneme gidecekti (böylece Jean, arafı hesaba katmıyor, ortadan kaldırıyordu);

«... Jean, ruhban sınıf yerine Yahudileri düzeltmeye çalışmanın daha iyi olacağını söylüyordu. Eğer bir rahip ona inanacak olsaydı, eve varmadan önce, diğer ikisi üçü onu bularak bunu onun yanına koymayacaklardı ki, bu da durumu eskisinden de kötü hale getirecekti;

«... "rahipler benim dinsiz olduğumu söyleyerek yakmak istiyorlar, eğer bir dinsizin ne olduğunu bilselerdi, benim değil, kendilerinin öyle olduğunu göreceklerdi; eğer beni yakarlarsa, bu olay geri tepecek ve başlarına çok kötü şeyler gelecektir."

«... Holzkirchen'de, halktan birisi Jean'ın önünde diz çökmüş ve o da bir rahip gibi günah çıkartarak onu Niklashausen'e göndermiş;

«... Meryem Ana Niklashausen'de diğer yerlerde olduğundan daha çok onurlandırıldı;

«... bütün bunlar ve diğer her şey, tanıklar ve bu satırları yazan tarafından dinlenip not edilmişti.»

Cumartesi ve pazar, Niklashausen köyünün çevresi bütün ilkbahar boyunca sürecek bir panayır, aynı zamanda düzensiz büyük bir askeri kamp görünümünü almıştı.

Meyhaneciler, yemek ve et satıcıları, seyyar satıcılar, şifacılar, yüzlerce tente ve derme çatma barakalarını elma ve kiraz ağaçlarının altına kurmuşlar ve önlerinden geçip devrilmiş fıçıdan oluşan kürsüye doğru giden hacılara sesleniyorlardı.

Onun «ormanlar, sular, kuşlar, balıklar» özgür olmalı ve «aşar ile haraç kaldırılmalı» gibi buyrukları tekrarlanıyordu. Bu anlatılanlar, ona öyle bir popülerlik sağlıyordu ki, eskiler yeni gelen gruplara; flütçünün boğulan bir genci dirilttiğini, kör bir çocuğun gözlerini açtığını, bir dilsizi konuşturduğunu, bir felçliyi yürüttüğünü anlatıyorlardı. Çobana danışan bazı asiller gösteriliyordu: Stetten'den iki şövalye, Vaslenberg'den bir derebey ve oğlu Micheal eşliğinde, Kunz de Thunfeld. Ve Jean'ın başlığından bir tutam tüy koparmayı başarabilenler, kutsal hazine bulmuş gibi bunu göğüslerine bastırıyorlardı.

Durum gittikçe endişe verici bir hal alıyordu. Özellikle de bu can sıkıcı zevksiz şarkılar! Wurtzbourg piskoposu, Niklashausen köyünün de sahibi olan Wertheim kontuna, «bu hac konusunda konuşmayı ve şarkı söylemeyi yasaklamasını» yazmıştı. Nürnberg asilleri lanetli köye gitmeyi yasaklayarak tebaalarını korumuş oldular; Aschaffenboug'lular ilk fırsatta flütçü Jean'ı kaçırmaya karar vermişlerdi; Wurtzbourg ve Mayence piskoposlarıysa kendi tebaalarını, bu olaya katılırlarsa başlarına gelecek türlü kötülüklerle tehdit etmişlerdi.

Görünüşe bakılırsa, bu tedbirlerle uzun süreli bir netice alınamamıştı. Jean, artık kendinden ve davasından emin programının uygulanmasına geçmeye karar vermişti. 7 Temmuz Pazar vaazının sonunda şu talimatı vermişti:

«Şimdi evlerinize dönünüz ve Meryem Ana'nın size bildirdiklerini düşününüz. Gelecek sefer siz erkekler; Azize Marguerite günü, yani gelecek cumartesi; kadınları, çocukları ve yaşlıları evde bırakarak Niklashausen'e geri geliniz ve kaç kişi olurlarsa olsunlar, erkek kardeşlerinizi, arkadaşlarınızı da birlikte getiriniz. Bu arada, hacı bastonu ile değil, silahlarla gelin; bir elinizde orak diğerinde kılıç, mızrak veya baltalı mızrak olsun. Kutsal Bakire yapmanız gerekeni size söyleyecektir.»

Wurtzbourg piskoposu, piskoposluğun köylüleri gelecek cumartesi silahlı olarak toplanmayı önerdiklerinde; Azize Meryem'in onlara neler telkin edebileceğini tahmin etmişti.

Şimdiden gruplar halinde geliyorlardı. Niklashausen civarında kırk bin kişi toplandığında daha sabah duası çanı bile çalmamıştı. Çobana gelince, piskoposa ait otuz dört atlıdan oluşan bir grup aniden küçük kulübeye daldığında, savunmasız, masum bir şekilde uyuyordu. Çığlık bile atamadan, kendini bir atın sırtına sımsıkı bağlanmış buldu. Bu atlı alayının gürültüsüyle sıçrayarak uyanan Jean'ın taraftarlarından bazıları, atlıların ardına düşerek, bir atı yaralamayı başarmışlardı. Fakat daha fazlasını yapacak güçte değillerdi; aynı gece küçük Jean, kolları bacakları ağrılar içerisinde olduğu halde, piskoposluğun bir hücresine kapatılmıştı.

Fakat haber yayılıyordu; ellerinde mumlar, kılıçlar, mızraklar, kargılar, lobutlar, baltalı mızraklar, her yerden insanlar gelmeye devam ediyordu. Cumartesi günü bu sayı otuz dört bin kişiye varmıştı ve birçok köyde yola daha yeni çıkanlar vardı. Flütçü piskoposun tutsağı! Jean'ın adamları, flütçünün gücünü bilmedikleri için morali bozulanlara moral vermeye çalışıyordu. Çayırda bir dalgalanma... Köylülerden biri; Sainte Trinité'nin kendisine görünerek, küçük azizi kurtarmak için Wurtzbourg şatosuna yürümeleri gerektiğini, kardeşlerine bildirmesini istediğini söyler. Kalenin duvarları onların önünde açılacak ve Jéricho'nunkiler gibi yıkılacaktı. Akşam üzeri, on altı bin adam kalkmış ve yola çıkmıştı. Pazar günü şafaktan önce piskoposun kalesine varmak amacındaydılar. Mumlarının küçük alevleri, genel kumandayı ele almış, çetenin komutanlarına ilerleme ve durmanın uyumlu yapılabilmesi için emirler yağdıran Kunz Thunfeld ve oğlu Micheal'ın zırhlarında soğuk yansımalar yaratarak, bayırın eteklerindeki ekili bağların arkasında parıldamaktaydı. Zırhının siperliğini kaldırmış bir süvari, onlara doğru yavaş yavaş yaklaşıyordu. Bu piskoposun mareşaliydi. Köylülere ne istediklerini sormak için geliyordu. Ona, kutsal flütçüyü almak için geldiklerini, flütçüyü kendilerine teslim etmelerini, aksi halde kurtarmak için zor kullanacaklarını bildirdiler. Mareşal bir taş yağmuru altında kaçtı. Askerler büyük bayırın etrafından dolaşıp, girişi engelleyen emniyetli bir

yere gelince, piskopos havan toplarından ilkini yolladı. İkinci bir atlının aşağıya doğru indiği görülmüştü; tartışmada becerikli olduğu daha ilk cümlesinden belli oluyordu. Wurtzbourg olayına katılanlar geldikleri yere dönmeliydiler. Piskopos adet olduğu üzere flütçü Jean davasını inceleyecekti fakat, tehdidi güzel sözler takip ediyordu. Köylüler cephesinde büyük bir kargaşa baş göstermişti. Orada bulunan asiller atlarına binmişlerdi, piskoposun tebaası da, farklı farklı yönlere dağılan başka tımarların sövüp saymaları ile şaşkına dönmüş haldeydiler. Eller, şatonun duvarlarına sürtülüyordu. Bu çetenin başında olanları yakalamak veya durdurmak göreviyle toplu olarak dışarı çıkan piskoposluğun süvarileri, hâlâ kendilerine direnildiği için çok şaşırmış görünüyorlardı. On iki ceset, bir tarlada yüzleri yere dönük kalmıştı. Esirler şehrin kulelerine tıkılmışlardı. Geçen cuma, küçük Jean'ı kaçıranlardan birinin atını yaralayan köylü ile Azize Trinité'yi görmüş olan köylünün surlarda kelleleri kopartılmıştı. Flütçü çalıların üzerinde tek başına yanarken, ağzından bakireye söylediği bir ilahi yayılmıştı. İnanıyordu ve haklıydı, fakat şu an için değil...

Birkaç hafta içerisinde Niklashausen'de yine hacı kalabalıkları görülmüştü ancak yasaklar daha da sıkılaştırılmıştı. Altı ay sonunda kış geldiğinde ise küçük köy hiç olmadığı kadar terk edilmiş görünüyordu. Vadiye kar yağıyordu, kuzgunlar meyve ağaçlarının iskeletleri arasında art arda uçuyorlardı; her şey bir gün yeniden başlayacaktı.

II. Bölüm

MIZRAĞIN UCUNDAKİ PABUÇ

Tarih sayfalarını karıştırırken. — Ren nehrinin iki kıyısında da komplolar. — Sélestat yakınlarındaki Ungerberg dağında. — Yenilmez Joss Fritz, sancağı ve dilenciler.

> *Hıristiyan oldukları için, insanoğlunun özgürlüğünden yararlanabileceklerini zanneden zorba derebeylerinin, onları köleleştiren boyunduruğundan kurtulmak ve İncil'in özgürlüğü dedikleri özgürlüğü yeniden yaşamak için hiçbir çaba sarf etmiyorlardı. İşte sapkın mezhebin (hérésie) en doğal ürünü, başkaldırı ve isyan!*
>
> *LAGUILLE, Alsas Tarihi*

Gerçekte, hikâyenin devamını veya en azından sadece yerel olmayan bir ilginin devamını bulmak için, piskoposlukların, şatoların ve küçük şehirlerin tarihlerini uzun uzun karıştırmak gerekmekte.

1490-1491 yılının kışı çok sert ve zor geçmişti, toprak donmuş ve onu kötü hasat, salgın hastalıklar, yüksek fiyatlar, çoğu kimse için açlık ve tefeciler için de kârlar takip etmişti.

«Tarih notlarından birinde, İsa yılı olarak belirtilen 1493 yı-

lında, Strasbourg piskoposunun yargılama yetkisini kötüye kullanmasına bağlı olarak, çevredeki komşularının da yardımıyla, Sélestat köylülerinin çoğunun katıldığı bir ayaklanma meydana geldi. Ungerberg dağında toplanarak, halkın sırtına yüklenmiş olan ağır yük ve yükümlülükleri yok etmeye ve halkı; özellikle ve öncelikle, Strasbourg rahipler mahkemesi ile Rottweil imparatorluk mahkemesine ait bütün davalardan, vergi ihbarnamelerinden, celplerden ve sürgün kararlarından kurtarmaya yemin ettiler... Ayrıca, hiçbir rahibin elinde bir taneden fazla arpalık bulunmamalı ve manastırlar kapatılmalıydı.»

23 Mart 1493'te, Ungerberg'in zirvesinde, dokuz ayrı yerden gelen komplocular toplandılar; otuz dört kişiydiler, fakat Sélestat'tan Strasbourg'a kadar Alsas'ın tüm bu bölgesinde birçok yandaşları vardı. Bunların arasında, hareketi yönlendiren Sélestat belediye başkanı gibi burjuvalar da yer almaktaydı. Hiç şüphesiz, yerel arşivlerde bu kadar çok detay bulmayı onların bu katılımına borçluyuz; böylece, serflere uygulanan, gözlerinin oyulması veya davaya sadakat yemini ederken kalkan parmaklarının kesilmesi gibi detaylarla yetinilmemiştir. Sosyal hareketin veya daha çok kanlı köylü ayaklanması ile şehirlerdeki halk direnişi arasındaki birliğin yayılmasını engellemek için bu önemli kişileri soruşturmak, karara varmak gerekmekteydi.

Bu sayede, yüksek çamların gölgesindeki Ungerberg komplocularının, ağaçların arasından bir yanda Vosges sıra dağlarını diğer yanda Ren ovasını gördükleri esnada sihirli bir sözcük mırıldandıklarını biliyoruz: *Bundschuh!*

Ağaçsız tarafta tartışmakta olan yaşlılar başlarını kaldırmışlardı. Çalılar, eğrelti otları ve zehirli yüksükotu filizleri tarafından kemirilmiş son kar kalıntıları boyunca nöbet tutan gençler, parolayı tekrarlarken, kalplerinin çarptığını hissetmişlerdi: *Bundschuh!*

Bundschuh, eskiden köylülerin giydiği, uzun ensiz kayışlarla bağlanan bir ayakkabıydı. Bu kelimenin diğer anlamı da: XI-II. yüzyıldan itibaren Ren bölgesindeki köylülerin durumlarını bildiren bir semboldü ve efendilerine başkaldıran köylülerin bir

araya gelme işareti haline gelmişti. 1444 ve 1445'te Armagnac'ın paralı asker çeteleri Alsas'ı işgal ettiklerinde korkunç bir şekilde yağmalamışlardı, köylüler kendi savunmalarını kendileri organize etmişler ve çatışmada gruplara ayrılabilmek için bir mızrağın ucuna, bir *Bundschuh* takmışlardı. Bu kaba amblem, onların direnişlerinin ve feodallerin çizmelerinin karşısında ortak olan her şeyi simgeliyor, onlara birleşme ve zaferin teminatı olarak görünüyordu.

İki mahkemenin de yok edilmesi için giriştikleri bu mücadele, tek bir kelimeyle ifade edilen *Bundschuh* ve köylülerin özgürlüklerini kazanmalarıyla bitecek olan çok daha büyük bir mücadelenin ilk evresiydi. Fakat bu ilk evre, hukukla ilgili bu hak davası, onların beklenmedik ayaklanmalarının temel yapısını açıklıyordu: sınıf mahkemelerine saldırarak, küçük arazilerini, feodallerin haksız vergi ve haraç isteklerine karşı savunuyorlardı. Serfin derebeyine karşı eski savaşı.

Birkaç hafta içerisinde, köylerde, *Bundschuh*'a üç parmağı havada bağlılık yemini eden yeni üyeler alacaklardır. Samanlıklarda, yollarda ve akşamları hanlarda tartışılır. Nedenler üzerine cüretle çekinmeden gidilir, o kadar cüretle gidilir ki, kısa bir sürede olay ortaya çıkar ve yetkili makamlar kutsal hafta boyunca bir tutuklama dalgası estirirler. Hareketin başında bulunan Sélestat Belediye Başkanı Ulmann, pelerinle kılık değiştirmiş olduğu halde, Basel'de durdurulur. Bundan kısa bir süre sonra, kendi şehrinin yetkili makamlarının isteği üzerine, halk meydanında boğulur ve atlar tarafından dört ayrı yöne çekilerek parçalanır. Diğer birçoğuna gelince, sürülmeden önce, yemin etmek için kaldırdıkları parmakları kesilir. Yeniden toplanan dilenci grupları veya işine son verilmiş paralı askerlerden oluşan çeteler işte yine yollara düşmüşlerdir, fakat çoğunlukla karıları ellerinde kalan son değerleri savunmak için bu bölgede kaldıkları için onlar da buradan fazla uzaklaşmamaya çalışırlardı. Sélestat meydanına Bundschuh'u taşıyan mızrağı dikemezler ve genel ayaklanma işareti veremezler fakat aşmaları yasaklanan Ren nehrinin sağ kıyısı boyunca bundan bahsederler.

Kuzeye doğru çıkarlar ve başarısızlıklarından sekiz yıl sonra, Bundschuh kelimesi Spire piskoposluğundan Alsas'a kadar ve Bade bölgesinde yeniden fısıldanmaya başlanır. Tüm Untergrombach köyü topluluğun üyesidir, bütün sakinleri diz çökmüş vaziyette, piskoposa ait bir serf olan Joss Fritz'in de hazır bulunduğu bu ortamda, *Bundschuh*'a and içmeden evvel, beş defa *Ave Maria* ve beş defa *Pater Noster*'i tekrar ederler.

Her şeyi organize eden oydu; ısrarcılık, yetenek, görüş zenginliği, tüm bunlar otuz yaşlarındaki bu adama ait olağanüstü özelliklerdi. Bölgenin bütün köylerini düzenli olarak ziyaret eden kırk ulaktan meydana gelen bir çekirdeği yavaşça oluşturmuştu. Piskoposun paralı askerleri ve şehirlerde şarap ve buğday vergilerini protesto edenler arasında dostları vardı. Bir doktrini vardı: aşar ve diğer vergilerin ödenmesinin reddedilmesi, manastırlara ve mal varlıklarına el konularak fakirler arasında pay edilmesi ve imparatordan başka efendinin tanınmaması. Taktiksel bir plan tasarlamıştı: iki nöbetçisinin silahlı yardımıyla Untergrombach şatosunu ele geçirmek; sonra, *Bundschuh*'un değerinin bilineceği, popüler semtlerinin dört yüz sakini tarafından kapılarının açılacağı, küçük Bruchsal şehrine yürümek. Oradan piskoposun oturduğu yere saldırılacak ve hareket Kara Orman ve Alsas yönüne doğru yayılacaktı.

Paskalya yortusu 1502. Her şey hazırdı ve işaret verilecekti. O gün, salıverilen paralı bir askerin yaptığı gizli itirafa piskopos önce inanmak istemedi. Zavallı askerin sadece ödül almak için konuştuğunu sanıyordu. Bu arada komşu köyden bir köylünün gevezelikleriyle ilgili rapor askerin söylediklerini doğrular gibiydi. Piskoposun adalet görevlisi Untergrombach şatosuna vardığında, onu gören nöbetçilerden biri kaçıp gitti. Diğeri, yapılan sorgulama sonunda darbe hazırlığından haberi olduğunu itiraf etti. Yüzden fazla tutuklama olmuştu, fakat tarlalar arasından kaçan nöbetçi, haberi Joss Fritz'e, o da hiçbiri yakalanmamış olan komploculara ulaştırmıştı. On kadar kişinin kafaları kopartıldıktan sonra, dört at tarafından ayrı yönlere çekilerek parçalanmış cesetleri büyük caddelerde teşhir edilmiş;

adet olduğu üzere çoğu sakat bırakılmış ve onları başıboş serseriler haline getiren para cezalarına çarptırılmışlardı. Panik, bölgenin feodal prenslikleri arasında bir süre daha devam etti. Kalabalıklar toplanıyordu fakat Joss Fritz kimi zaman kuru ot yığınları arasında, kimi zamansa ahırlarda saklanıyor, bulunamıyordu. Bir vakanüvis endişe ile şunları yazmıştı; «O popüler ve baştan ayağa etkileyici bir başkan, konuşma becerisine sahip ve köylülerin hassas noktasını bilen bir kişidir.»

Sonra Joss Fritz gerçekten kaybolur. Muhtemelen bir sancak altında, belki de mızraklı piyade olarak İsviçre, Avusturya ve İtalya'yı baştan başa dolaşır. XII. Louis'nin İtalya'ya seferler düzenlediği ve birçok paralı askerin Alplerin iki tarafında konakladığı dönemlerdir.

Türklerin beklendiği, iki yakanın üzerinde de İtalya'nın mavi gökyüzünün göründüğü Tuna nehrinin ovasında; büyük, güçlü, kararlı ve kurnaz Joss Fritz, diğerleri gibi paralı asker olamazdı. Kalbinde; parmakları kesilen, gözleri oyulan, parçalanan, aldatılan memleketi Almanya'da, sürülmeye ve yağmalanmaya devam edilen diğer bütün köylülerin anılarını kalbinde taşıyor olması gerekiyordu. Eski arkadaşlarına olan güvenini koruması gerekiyordu, çünkü onu on yıl sonra Freibourg-en-Brisgau yakınlarındaki Lehen köyünde saygın bir kır bekçisi olarak buluyoruz. Üzerine, *Bundschuh* resmettireceği mavi ipekten bir sancak alabilmek için, fenik üzerine fenik, florin üzerine florin biriktirir. Fakat yeniden adını işkence sonrası tutanaklardan okuyoruz –1513'teyiz–. Bir kez daha davaya ihanet edilmiş ve Joss Fritz kaçmayı başarmıştır. Einsiedeln manastırına kadar, sancağı vücuduna sarılı olarak, İsviçre dağları arasından yürür ve sancağı hacılar tarafından getirilmiş olan adaklar arasına koyar.

Arkadaşları onun hakkında önemli bir itirafta bulunmadılar. Joss Fritz Ren nehrinin iki yakasıyla, Kara Orman ve Alsas'la olan ilişkilerini korudu. Ve işte yeniden, 1517'de, Konstanz gölünün Vosges dağlarındaki yüz kadar köye yayıl-

Yargıçlar önünde köylü, Pétrarque ustası, 1516-1522 arası.

Bir şövalyeyi çevreleyen ve Bundschuh sancağı taşıyan köylüler, Pétrarque ustası.

mış bir organizasyonun başı olarak karşımıza çıkar. Her yerde, gizli görevlilerin onu gümüş yüzüğünden ve sağ elindeki siyah doğum lekesinden tanıdıkları Joss Ftritz'in geçtiğine işaret ediliyor. Bazen ihtişamlı, alaca bulaca, yırtmaçlı bir paralı asker elbisesi bazen de köylü kıyafeti veya pelerin ile dolaşır. Karısı; en etkililerini meyhaneci ile terzinin oluşturduğu, kadınlardan bir tür ağ kurarak ona yardım eder. Joss Fritz kendisiyle birlikte passe marché yapan dilencilerin «kralları» ile karşılaştığı, Kohlenberg tepesindeki Basel kapılarına kadar çıkar. Adamları; körler, kötürümler, kokulu yağ ve pomat satıcıları, diş çekenler, su kaynağı arayıcıları, gelecek defaki ganimetten pay alma sözüne karşılık, Joss Fritz'in sözlerini ve *Bundschuh*'un yeni buyruklarını yayıyorlardı: her türlü aşar, haraç ve angaryaların, ayrıca imparator hariç ruhban sınıfın yetkilerinin kaldırılması; Tanrı adaletinin yerleştirilmesi. Daha iyi bir dünya kurabilme hayali içerisinde, eski Germenlerin ilkel komünizminin efsanevi anıları ile İncil'in sırları birbirine karışıyordu.

Eylül ortalarında yapılan ve bir işaret niteliği taşıyan, Aşağı Alsas'daki Saverne panayırından bir ay önce, bu komplo girişimi de diğerleri gibi ortaya çıkartılacaktı.

1517. O yıl, Almanya'nın diğer ucunda bir keşiş, Wittenberg kilisesinin kapısına, papa tarafından öbür dünyadan verilen vaatler karşılığında ortaya çıkan vergi, kilisenin günah bağışlama belgeleri (endüljans) ile ilgili doksan beş tezlik bir bildiri astı. Bu keşiş Martin Luther'di; dini konular üzerine teologlar arasında bilimsel bir tartışma başlatmak istiyordu, fakat attığı kıvılcım bir dinamit varilinin üzerine düşüyordu.

Aynı Saksonya bölgesinde çok genç bir rahip, kumaşçı, madenci ve çiftçi arkadaşlarını akşam vakti konutunda kabul ediyordu.

Bu Thomas Münzer'di. Gri sakallı Joss Fritz'in, ormanlardan inen köylüler üzerinde *Bundschuh*'lu sancağını nihayet açacağı ilkbahar günlerine kadar, 1525'e kadar, yaşayacak birkaç senesi vardı.

III. Bölüm

BİR ÇOCUĞUN GEÇİRDİĞİ SARSINTI

Thomas Münzer'in doğumu ve yaşamının ilk yılları. — Sözcükler! Sözcükler! Ve gerçekler. — Kuşkulanır ve araştırır.

Thomas Münzer bir gün, «altı veya yedi yaşlarında bir çocukken yaşadığı; onu uyandıran, gözünü açan» büyük sarsıntıyı anlatacaktır.

Baharda yeşeren otlar, merdivene yuva yapan kırlangıç veya küçük köyden geçen bir satıcı kervanı karşısında bir çocuğun duyduğu ilgiyi, şaşkınlığı anlıyorum.

Fakat efsane söylendiği gibi doğruysa, onun şaşırması için başka nedenleri vardı; babası haksız yere Stolberg kontu tarafından asılmış ve annesinin bu Harz bölgesinin küçük şehrinden sürülüp kovulması için, varlığını sürdürmekten yoksun olduğu bahanesiyle, sudan sebeplerle kavga çıkartılmıştı.

Akşamları inanılmaz derecede soğuk odalarında, Thomas Münzer annesini yalnız başına ağlarken görmüş müdür?

Korkmuş mudur yoksa; Stolberg meclisinin o yılki vakayınamesine «sular o kadar yükselmişti ki, daha evvel hiç bu kadar yükseldiği görülmemişti» diye bir not düşmesi gibi; bir çocuğun beklenmedik bir manzara karşısında, kolaylıkla oyuna dönüşen yalın ilgisini mi duymuştur? Seller, kayaları ve çamları kökünden söküp sürüklüyordu. Thomas beş yaşındaydı ve

ben onu içinde büyüdüğü vahşi, korkunç, düşmanca tabiat içerisinde değerlendirince, kendisini daha iyi anlıyorum.

Hakkında çok az şey bilinmektedir. İki buçuk yüzyıl boyunca, Fransız ihtilaline kadar, hiç kimse onun günlük yaşamını öğrenebilmemizi sağlayacak kanıtları araştırmak, okumak veya korumakla ilgilenmedi. Kişisel bilgilerini içeren her şey kaybolmuş ve ancak iftiralar ve efsaneler arasından bir şeyler bulmaya çalışmak gerekmekte.

1490 veya 1493 yıllarına doğru doğduysa (20 veya 21 Aralık, çünkü o zamanki töreye göre ön adını koruyucu azizinden almış olmalı), bir asılmışın oğlu olan öğrenci Thomas Münzer'in, 1500 yıllarına doğru dünyayı şaşırtan haberleri öğrenmiş olması çok muhtemel değil mi?

Elli yıl önceden Gutenberg'in matbaayı buluşu hakkında ne biliyordu, Floransa'da Mediçi'lerin ihtişamı hakkında ne biliyordu, 1492'de Kristof Kolomb'un yeni dünyayı keşfiyle ilgili ne biliyordu, Fransa kralı VIII. Charles'ın dağları aşarak sürdürdüğü savaş veya 1497-1499'da Vasco de Gama'nın Bonne-Espérance gemisi ile Hindistan'a yolculuğu?.. Bu sarsıcı haberler, bu buluşlar hakkında acaba çevresinde neler konuşuluyordu? XV. asrın 80'li yıllarında, çıkrığın ipliği tek işlemle büküp makaraya sarması, böylece bu ani olayın tekstil üretimindeki gelişmeye neden olması; kanallardan taşınan suyun çarklarına yukarıdan düşmesi ile çalışan değirmenlerin madenlerde kullanılmasının keşfi, madenin yakın çevresinde çağlayan olmasa bile, çok derinlerden maden çıkartılmasını sağlıyordu; yüksek ısılı fırınlar sayesinde demirin eritilmesi hızlandırılıyor ve son olarak yel ve su değirmenlerinin ortak kullanımı ile fırın ısısı istenilen ölçülere çıkarılarak, demir ergitiliyordu ki bu da madencilikte çok yeni gelişmelere neden olmuştu; bütün bunlar hakkında neler biliyordu?

Evlerde ve Stolberg'deki hanlarda bu son keşiflerden bahsediliyor muydu bilmiyorum, bahsediliyorsa bile kuşkusuz bu terimlerle, bu anlamda değildi. Esas olan bu değişimlerin, günlük hayata getirdikleriydi. Örneğin evlerde çalışan iplikçi ve doku-

macıların durumu, yani yarı bağımsız, ücretli zanaatkârların düzenlerinin bozulması tartışılmalıydı. Elbette, keşfedilmekte olanları anlatmak için, akşam toplantılarında insanlara ihtiyaç vardı, Saksonya Prensliğinde, Scheneeberg'de, Almanya'nın en zengin yeni gümüş damarları bulunmuştu; Schreeckenstein'daki ve Annaberg'deki madenlerde ilk kazma vuruluyor ve gerçek bir madenci kasabası kuruluyordu. Thüringen'de bile, Mansfeld madenlerinden sadece bakır filizi değil, gümüş ve altın da çıkartıldığını hatırlatmaya gerek yok. Altın işlemesi Almanya'da bilinmediği için, ustalıkla işlendiği Venedik'e kadar taşınıyordu. Bazen çeşitli şenlikler için köye gelen madencilerle uzun süre konuşmaya gerek olmuyordu, çünkü herkes olanlardan haberdardı; haberler şehirlere kadar ulaşmıştı ve Stolberg'de bile anlatılanlara göre, Kont, Mansfeld derebeyi ile kendisine yüksek fırınları için verdiği odun kömürü fiyatları konusunda tartışıyordu. Altın ve gümüş; ipekli, silah, kürk gibi mallarını fuarlarda sunmaya gelen yabancı tacirleri çekiyordu. Genellikle dağlık ve verimsiz olan maden bölgeleri için, köylerde tahıl ve sebze yetiştirmeye gelen esnaf ve sanatkârları da çekiyordu. Atölyelerde büyük ihtiyaç duyulan ve bu yüzden de üretimi fazla olan çivit otu veya tıpta her gün kullanılan kişniş gibi bitkilerin yetiştirilmesi destekleniyordu. Odunların madenlere doğru suda sürüklenerek, yuvarlanarak geldikleri görülüyordu; tavernalarda paralı askerler, demirden veya bakırdan topların yanı sıra pik demirden yapılmış topların bile görüldüğü İtalya köylerinde, şimdiye değin bu kadar top tüfek gürültüsü duymadıklarına yemin ediyorlardı. Kiliselerde Cranach'ın tabloları görülüyordu; şarap satıcılığı, eczacılık ve basımcılık gibi onurlu meslekleri de icra eden bu ressamın, kutsal hikâyelerden esinlendiği kimi tablolarıyla düklerin şatolarını ve soylu kişilerin güzel evlerini dekore etmek için resim yaptığı alaylı bir şekilde söyleniyordu.

Thomas Münzer önce Stolberg'de, sonra Quedlinburg'da bir manastırda okula gitmiş, daha sonra da 16 Ekim 1506'da kayıt olduğu Leipzeig Üniversitesi'nde eğitim almıştı.

Değişken, güvenilmez bir öğrenci hayatı sürdürürken, geleneklere uygun olarak Latince gramer, mantık, söz bilim, matematik, geometri, astronomi ve müzik eğitimi alır. Ayrıca, öğrendiklerinin derinine inmek isteyen çalışkan bir öğrencidir. Duyduğu ve okuduğu cümleleri hemen ezberler. Bu cümlelerin arkasında ne olduğunu, neyle ilişkili olduklarını araştırır ve başka sözcükler, başka cümleler keşfeder. Önceleri sadece skolastik yöntemlerle elde etmeye çalıştığı bilginin dikenli ormanına inatla dalar. Hep, başka sözcüklerle ispatlanan sözcüklerle uğraşır.

Kesin bir karmaşanın sıkıntısı içindedir; şüphe etmektedir demek istiyorum.

Ustalarında, el yazmalarında ve ilk basılı kitaplarda aradığı Tanrı'dır. Tanrı mıdır? «Tanrı konuşmuş mudur, yoksa konuşmamış mıdır?» diye kendi kendine sorar. Aziz Augustin, Aziz Jérôme ve Aziz Basile gibi kilise babalarını, Platon ve Apulée'nin metinlerini okur, fakat sürekli incelediği İncil'dir. Kendisini Latince çok iyi ifade etmekte hem de zarafetle yazmaktadır, fakat Kutsal Kitaba (Bible) olan tutkusu onu Yunanca ve İbranice öğrenmeye yöneltecektir. Eski ve Yeni Ahit'ten uzun pasajları ezbere bilir. Öfke nöbetleri, küfürler ve umutsuzluklarla bu gerçekten bir tutku, bir ıstıraptır. Bir gün çığlık atacaktır: «İncil mincil de ne? Bir kenarda diz çökmek ve Tanrı'yla konuşmak lazım!»

Bu doğrudan konuşmada belki Tanrı, bu çalkantılı, girdaplı dünyayı anlamaya müsaade edecek olan cevabı, yani anahtarı verecek ve evet; kitaplarda bulunmayan ve yorumcuların bilmediği, O'nun adaletinin geri gelmesi için ne yapılması gerektiğini, bu dünyayı nereden değiştirmeye başlamak gerektiğini söyleyecektir.

Roma'ya gitmesi beklenen Thomas Münzer, «Thomas Kardeş» haline gelmez; 1512'de bir müddet eğitim alacağı yeni kurulmuş bir üniversitenin bulunduğu Frankfurt-sur-l'Oder'in ve Saksonya yakınlarında bulunan paganların dünyasına giden yollara düşer. İçinde direnen her şey, onun endüljans satıcısı,

vaat madrabazı bir keşiş olmasını engeller. Roma'nın şanı, Aziz Pierre bazilikasının inşaası neden yeni endüljansların satış kampanyasından finanse edilmek zorunda? Thomas gevşek, aç bırakılmış, sert davranılmış, terk edilmiş ve yağmalanmış bir Hıristiyan toplumu ortasında yaşamış ve çok acı bir şekilde şunları yazmıştır: «Hiçbir keşiş, hiçbir köy papazı, hiçbir rahip gerçek din konusunda beni bilgilendirmedi.»

Durum gerçekten o kadar kötü gidiyordu ki, bu daha fazla devam edemezdi. Halk felaketi bekliyor ve kendi yöntemiyle gökyüzünü sorguluyordu.

1501 ve 1503 yılları arasında, birçok insanın vücudunda ve kıyafetlerinin üzerinde farklı renklerde haçlar görülmüştü. Tanrı öfkesini gösteriyordu, yalvaran kalabalıklar tepelere çekiliyordu. 1507'de, imparator Maximilien'in özel astroloğu, Konstanz'da bulunan imparatorluk diyet meclisine bir muhtıra sunuyor ve bu muhtırada imparatorluğun üst tabakasını, tebaasına önem vermeyen bir politika izlemekle suçluyordu. Aynı zamanda gökyüzünden de işaretlerin hiç eksik olmadığını yazıyordu: bir kuyruklu yıldız geçti, yeryüzüne yıldızlar ve ateşten haçlar düşüyor, bulut yarıklarından ordular görünüyor: «Bir sınıfı hor görmek, Alman memleketlerini güzel yapan ne varsa onların tahribi ve yok edilmesi demektir. Alman ulusunda kıyıcı bir ayaklanma olmasından korkuyorum... Tüm güç ve yetkinin kötüye kullanılması ve imparatorluğun çoğunluğunu oluşturan alt tabakanın kanının emilmesi durduruluncaya kadar, savaş açlık ve veba kudurmaya devam edecektir.»

Bir sene sonra şöyle yazar:

«Genç veya yaşlı, fakir veya zengin, ruhban sınıftan veya değil, herkes paraya susamış... Şimdi, Tanrı yerine saygı duyulan tek şey altın...»

Rahip Luther bir gün, hem duygusal hem eğlenceli bir yönü olan anlamca ağır bir anektod anlatıyordu:

«Çok zengin bir kardinal olan Brixen piskoposunun Roma'da ölümü üzerine evinde hiç para bulunamamış, fakat cübbesinin kolunda bir not bulunmuştu. Papa II. Jules, bunun bir

poliçe olduğunu tahmin ediyordu. Fugger'in temsilcisini derhal Roma'ya göndermiş ve ona bu yazıyı tanıyıp tanımadığını sormuştu. Cevap: "Evet"ti, Fugger ve Şirketi kardinale bu tasdiki borçluydular. Bu 300 bin florin yapıyordu. Papa bu paranın hepsini ona ödeyip ödeyemeyeceğini sormuştu. Her an ödeyebilekleri cevabını almıştı. Papa daha sonra Fransa'dan ve İngiltere'den kardinaller getirtmiş ve onlara krallarının bir saat içinde 3 ton altın bulup bulamayacağını sormuştu. Hayır cevabını almıştı. Evet ama Augsburglu bir burjuva bunu yapabiliyor dedi.

«Fugger, Augsburg konseyine mal varlığının bildiriminde bulunurken, nesi olduğunu bilmediğini, çünkü Türkiye, Yunanistan, İskenderiye, Fransa, Portekiz, İngiltere, Polonya, vs gibi dünyanın her yerinde parası olduğunu, fakat Augsburg'daki malvarlığının değerini bildirebileceğini söylemişti.»

Bu aynı bankerler, Fugger'ler; arazilerinden atılan köylülerin, işine son verilen paralı askerlerin, loncaların dışında yaşayan her türlü düşkünün yerleştirildiği Augsburg gri evler topluluğunu, Avrupamızın ilk «işçi şehri» olan «Fuggerei»yi inşa etmişlerdi; burası ilk modern Proletarya'nın kökenini oluşturuyordu.

Bu dünyada Latince, Yunanca ve İbranice bilgisi ile çevresini şaşırtarak seyahat eden yeni yetme Münzer, Rönesansta anılan anlamıyla bir hümanist olamayacaktır. Şüphesiz hümanistlere çok şey borçlu; okullara taze hava getirdiler, hiç kuşkusuz Yunanca ve İbranice eğitim alabilmeyi de onlara borçlu, fakat Ulrich de Hutten'in attığı gibi çığlık atmıyor: «Ah yüzyıl! Ah bilimler! Bu yaşama sevincidir! Araştırmalar çoğalıyor, beyinler uyanıyor. Ey barbarlık! Bastonunu al ve sürgün yoluna düş.» Erasmus'tan alıntıların bile artık ona büyük bir faydası olamaz. Hümanizm, «yukarıdaki»lerin kurtuluşu ve ruhun kendini mutluluğa bırakmasıdır. Thomas Münzer'le karşılaşan insanlar onun hakkında hiçbir şey bilmiyorlar.

Halle şehrinde oturur ve bir okulda yardımcı öğretmenlik yapar. Yıl 1512, henüz 20 yaşında bile değil, fakat 10 yıl sonra bir tanık kendisinden övgüyle söz ettiğine göre, genç öğret-

menin şehirde gösterdiği çabadan memnun olmalılar. Başka yerlerde eğitimine devam eder ve kısa bir süre sonra lise mezunu ve hangi üniversitede kazandığı belirlenemeyen, konusu ile ilgili sanatlarda uzman olur.

Bu sırada Joss Fritz, *Bundschuh* komplosunun evlatlarını yeniden bir araya getirdiği Kara Orman'a geri gelmiştir. Yolcular, tacirler, seyyar satıcılar, dilenciler ve maceracılar bu ani atağın haberini imparatorluğun tüm şehirlerine yayıyorlardı. Köln, Warms, Spire ve çok yakınlarındaki Erfurt gibi popüler bölgelerde un ve şaraptan alınan vergilere karşı bir defa daha haykırarak baş kaldırıyorlardı. Okulun genç öğretmeni, birkaç zanaatkâr arkadaş ve düzenlemeleri loncalar tarafından yapılmamış küçük meslekleri icra eden, açlık içinde yaşayan insanları çevresine toplamıştı. Onlarla, Halle şehrinde, ortak özgürlük haklarını ellerinden almış olan, Almanya'nın önde gelen prensi, başpiskopos Ernest De Magdeburg'a karşı sesini yükselterek konuşuyordu. Planlar yapılıyor, akşamları surların çevresinde fısıldaşılıyor ve Thomas hiç eksik olmadığı yollarda kendini ilk defa bir kaçak gibi hissediyordu. Komploculuk mesleği, ona sadece vaaz vermenin yeterli olmadığını öğretmişti.

İlk bağlar kopmuş görünüyor. Ve işte, dolaşıp öğrenirken keşfettiği yeni okul. Daha sonra kendisini Burnswick'te bir kolejde öğretmen olarak görüyoruz. Kendisinden on yaş büyük bir Tanrı bilimci olan Martin Luther'in ders verdiği Wittenberg'in yeni üniversitesi ile ilişkide olan genç papaz adaylarıyla arkadaşlık etmektedir. 1515'te, bir kadın manastırının küçük kilisesinin papazıdır. Bir sonraki sene kendisine; Alman dilinde «Lüterci» sözcüğünün ortaya çıktığı bir dönemde, daha sonra Lüterci olacak bir tacirin masasında rastlıyoruz. 1519'da, o da Luther'in yandaşı olan Wittenberg'li bir mücevherci ile mektuplaşır, bu da Almanya'yı ayaklandıran refomcu ile görüşmek için bu şehre gittiğini gösterebilecek bir kanıttır. Değişik yerlerde vaazlar verir, vekillik yapar ve hatta kürsüye çıkar; doğduğu şehir olan Stolberg'de uzun haftalar boyunca bu böylece sürüp gider. Hitabeti kendini gösteriyordu, hatta yerel kilisenin

baş papazı oğluna, «Thomas Münzer'den çok iyi çevrilmiş, harika Hıristiyan vaazları dinlediğini» yazar, fakat şöyle de ekler: «Bir defasında bir pazar günü (le dimanche des Rameaux*) aklı başında insanları düşünceye sevk eden bir vaaz verdi.»

1519 başında, Leipzeig'li bir basımcı-editörün yanında yardımcı olarak çalışır. Bu yaptığı o devirde gerçekten çok geçerli olan günlük bir şeydir. O güne kadar gizli kalmış birçok antik eser tercüme ediliyor ve basılıyordu. Baskı makinelerinin başında, zamanın en ünlü bilginlerini, redaktör ve düzeltmen olarak görmek mümkündür. Erasmus ve Holbein, Balois'lı bir basım uzmanı hesabına çalıştıkları dönemde; resimleri, gravürleri ile ilgilenen yetenekli sanatçılarla yan yana çalışıyorlardı. Münzer o güne kadar, her zaman eğitim şehirlerinde yaşamıştı. Bu yeni ortam onun ufkunu genişletmesine yardımcı oluyor, fikir sahibi olmadığı kitapları keşfetmesini sağlıyordu. Zaten bu kitaplardan almaya başlamıştı bile –bize kalmış olan bir sipariş pusulasında yetmiş beşine birden sahip olduğu yazıyordu– ve bu kitap tutkusu onda her zaman var olacaktı.

**Le dimanche des Rameaux*: Hıristiyanlar için paskalyayı takip eden pazar günü. İsa'nın Kudüs'e eşek sırtında görkemli girişinin anıldığı gündür –ç.n.

IV. Bölüm

«BÜTÜN RÜZGÂRLARI BİL FAKAT İNANMA»

Martin Luther ile karşılaşma. — Kalabriyalı ve Strasburglu düşünürler ve halktan insanlar.

Sen, ey kral; sen kralların kralısın, çünkü yüce Tanrı sana nüfuz, güç, kudret ve şeref verdi; nerede olurlarsa olsunlar, insanoğlunu, yabanıl hayvanları ve gökteki kuşları senin ellerine teslim etti ve seni hepsine egemen kıldı. Altından baş sensin. Senden sonra, seninkinden daha güçsüz başka bir krallık kuracak; sonra çelik gibi, sarsılmaz, tüm dünyaya hükmedecek üçüncü bir krallık. Dördüncü krallık demir gibi güçlü olacak. Demir her şeyi kırıp ezer. O da demir gibi her şeyi kırıp parçalayacak. Heykelin ayaklarının ve ayak parmaklarının kısmen kilden kısmen demirden olduğunu gördün; yani bu bölünmüş bir krallık olacak. Öyle olduğu halde, onda demirin gücü de bulunacak, çünkü demiri kille karışık gördün. Ayak parmaklarının bir kısmının demirden, bir kısmının da kilden olduğunu gördüğün gibi, bu krallık da kısmen güçlü kısmen zayıf olacak. Demirin kille karışık olduğunu gördün; halklar evlilik bağıyla karışacaklar ama, demirin kille karışmadığı gibi, onlar da birbirlerine bağlı kalmayacaklar. Bu krallar döneminde göklerin Tanrısı hiç yıkılmayacak ve hiçbir zaman başka bir halkın eline geçme-

yecek bir krallık kuracak; bu krallık diğer hepsini ezip yok edecek ve kendisi sonsuza dek var olacak. Bunu da, hiç kimsenin yardımı olmadan dağdan kopup gelen ve demiri, tuncu, kili, gümüşü, altını parçalayan taş olarak gördün.

Daniel, 2*

1519 yazının başında bir gün, Leipzig kalesine varmak üzere yola çıkmış uzun bir konvoy şehirden geçmekteydi. Basımcı yardımcısı arkadaşlarıyla atölyeden çıkıyordu. Önce, geçmekte olan bir arabanın içinde duran meşhur Dr. Karlstadt'ı gördü. Yüzü asıktı, çünkü kötüye alamet, yolda arabasının tekerleklerinden biri kırılmıştı. Arkasından, çok daha güzel olan, saf kan atlar tarafından çekilen prens Poméranie'nin arabası geliyordu, fakat arabadan çok, prensin yanında oturan iki adam Thomas'ın dikkatini daha çok çekmişti. Bunlar, Luther ve arkadaşı Melanchon'du. Hem ağırbaşlı görünen, hem de neşeli bir grup tarafından arabaları çevrelenmişti. Bazıları atlı, bazıları yaya. Kıyafetlerinden ve başlıklarından ayırt edilen; Wittenberg'in silahlı iki yüz öğrencisi, üç üniversite mezunu, dört doktor ve son olarak birçok burjuva ile çevredeki loncaların başkanları bu grupta yer alıyordu.

Luther, herkesin önünde kendisine meydan okuduğu, Katolik teolog Dr. Eck'e karşı kendini savunmak için geliyordu. İnsanlar, iki yıldan beri kendisine büyük umutlar bağladıkları Martin Luther'i görmek için sokakları dolduruyordu. Kalabalık içerisinde, Bohemya'dan yaya olarak gelmiş, fakir insanlardan oluşan bir grup bile vardı. Bunlar, Jean Hus yanlılarıydı (Hüsçüler) ve rüyalarının güpegündüz gerçekleşerek, Roma kilisesine resmen meydan okunmasından dolayı gözlerine inana-

* *Eski Ahit –Daniel* 2: Her çeşit görünümü ve düşü yorumlama yeteneğine sahip Daniel'in, Babil Kralı Nabukadnezar'ın düşünde gördüğü heykeli ve ne anlama geldiğini kendisine yorumlaması –ç.n.

mıyorlardı! Bu olaydan daha önce de bahsetmiştik. 31 Ekim 1517'de Martin Luther, kilisenin endüljanslarla çıkar sağlamak istemesine karşı, Wittenberg kilisesinin kapısına doksan beş maddelik bir tutanak asmıştı. Bu olayda papanın yüksek komiserliği görevini üstlenen Tetzel, hem de ayda seksen beş florine, banker Fugger'lerle anlaşarak, onların Mayence başpiskoposuna ödünç verdikleri parayı geri alabilmeleri için endüljans satarak Martin Luther'i çileden çıkartan, inanılmaz bir Dominikan* propagandası yapıyordu. Tetzel nasıl davranacağını biliyordu. Müzik ve şarkılardan sonra dinleyicilerine sesleniyordu: «Araf'ın ateşlerinde acı çekerek bağrışan anne ve babalarınızın seslerini duymuyor musunuz?» Dinleyicisini korkunç tasvirlerle avucunun içine aldıktan sonra, reçetesini bildiriyordu: Bir yetişkini bağışlatmak için, durumuna göre altı ila dokuz düka altını; bir çocuğunki için dört lira; bir baba, bir anne, bir kardeş veya eşinki için ise bir düka altını ve dört lira...

«Tamam öyleyse!» diye bağırıyordu, ışıl ışıl parlayan yüzüyle, «para papanın kasasında şıngırdamaya başlayınca, suçların günahları da ödenmiş olacak!»

Saksonya prensi sessizce Luther'i yüreklendiriyordu, Almanya'nın bu kanayan yarasındaki kanamanın durdurulmak istenmesine üzülmemişti. Tezlerinde, kilise sınırları içinde kalması ve sadece suistimalleri protesto etmekle yetinmesi, Luther'in hareketine etkinlik kazandırıyordu. Bu durum papanın otoritesinden şüphelenmeyi de içeriyordu. Barut ateşlenmişti.

Bu inanılmazdı. Luther'in arzuladığı bilimsel tartışma vuku bulmamıştı. Ağızdan ağıza yayılan, basılan, çevrilen tezleri, birkaç hafta içerisinde tüm Almanya'ya ulaşmış ve de Bohemya, Fransa, İtalya'ya kadar her yere yayılmıştı. Luther, bir günden

* *Dominikan*: Sapkın mezhepli Albigeois'lara karşı Aziz Dominique tarafından Toulouse'da kurulan dini tarikat. 1792'de ortadan kaldırılan tarikat, daha sonra Lacordaire tarafından yeniden kurulmuştur. Dominikanlar çoğunlukla Paris'teki Saint-Jacques manastırlarının adından dolayı jacobin'ler (jakoben) olarak adlandırılırlar. 1206'da kurulan Dominikan mezhebi, XIV. yüzyılda Catherine de Sienne tarafından yenilenmiştir –ç.n.

diğerine, kendini bir milli direniş hareketinin başında bulmuştu. Pişmanlıkları artık hiçbir şeyi durduramazdı: «Tezlerimin bu kadar basılarak yayılmasından üzüntü duydum; halkı eğitmenin en iyi yolu bu değil. Ben de bile bazı şüpheler kalıyor,» diyordu.

Papalık elçisi ile boşuna görüşür, 3 Mart 1519'da, epeyce politik bir dille ve saygıyla papaya şöyle yazar:

«Aziz Peder, sizin gazabınızın ağırlığını taşıyamıyorum, fakat bu işten nasıl çıkacağımı da bilmiyorum.» Sözünü geri almadığını gösteren bu yazı şöyle devam eder: «Saçma sapan vaazlarında utanç verici bir aç gözlülükle, sizin kutsal adınızı suistimal ederek, Almanya'da Roma kilisesine karşı şerefsizlik yaptılar ve hakaret ettiler ve de kutsal şeyleri bayağı bir şekilde kirleterek, onlara kara çaldılar. Bu kadar sıkıntı yetmezmiş gibi bir de bu canavarlarla dövüşmek zorunda kaldım. Şimdi, ben onları suçluyorum. Çok aziz Peder, Tanrı ve insanlar şahidimdir ki, ne geçmişte ne de bugün, ne sizin aziz mevkinize, ne de Roma kilisesine göz dikmedim. Kilise her şeyin üzerindedir, yeryüzü veya gökyüzündeki hiçbir şeye tercih edilemez, o bizim Efendimiz, İsa Mesihimizdir.»

Geri adım atma eğiliminin olmaması, sonunda İsa'ya yakarması, Luther'in taraflılığını ortaya çıkarıyordu. Birkaç gün sonra arkadaşı Splatin'e şu itirafta bulunur: «Papa dinsiz mi (bunu kulağınıza söylüyorum), yoksa dinsizliğin öncülüğünü mü yapıyor fazla bir şey bilmiyorum...»

Bir tanığın söylediğine göre Leipzeig'de Luther, korkunç hatip Eck'e karşı cesurca savaşır. «Bağırmaları, asker suratı, ters bakışları, şarlatan hareketleri ile tam anlamıyla kızgın biri gibi görünüyordu.» Luther, birkaç gün boyunca tatmin edici bir yargılama yönteminde birleşmeyi denedi. Paris üniversitesi dahil hiçbir üniversitenin kararına boyun eğmek istemiyordu. Buna karşılık, konferansın aşamalarını, Almanca olarak basmak için yetki istiyordu, fakat Dr. Eck'in bunu hoşgörüyle karşılamayacağını da biliyordu. Ses tonları yükseldi ve gerçek konferans bir türlü başlayamadı. Şehrin yetkilileri, çıkacak kargaşa-

dan korkarak, kaleyi yetmiş altı askerle koruma altına aldılar ve diğerlerini de yakındaki evlere yerleştirdiler.

Tartışma, 27 Haziran'dan 16 Temmuz'a kadar sürdü. Şatafatlı duvar halıları ve altından şamdanlarla dekore edilmiş bu salonda, Katolik bir prens ve kalabalık bir halk topluluğu bulunuyordu. Luther, papanın ve kurul kararlarının şaşmazlığından şüphe ediyordu. İşi, önceki yüzyılda sapkın mezhepli biri gibi yakılan Jean Hus'un doktrininin birçok noktasının mükemmelliğini doğrulamaya kadar götürdü.

Bundan böyle, Luther birkaç ay sonra eserlerine getirilen yasağı kendisi de uyguluyordu.

Bu defa iki adamımız gerçekten ilişki kuruyorlar. Münzer, belagatli, coşkulu, Kutsal Kitap hakkındaki şaşırtıcı bilgisiyle ve kendinden emin konuşmalarıyla, partizanlarla toplanma konusunda şüpheleri olan Luther'in beğenisini kazanır. Luther, Thomas için milletin sözcüsüdür. Arkasında sadece halkın güveni bulunan bir bilgin değil, savaşın bu aşamasında dengede ağır basacak bir politik gücü: Saksonya'lı Seçmen'inin* korumasını da yanına almıştır, diye lehinde konuşur. Fakat Luther gerginliğini ve coşkusunu kendisinin de hissettiği, ateşli, genç Münzer'i şaşırtır. Münzer'in gözlerinde; darağaçları ve eğlence alemleri dans etmekte, bitip tükenmek bilmeyen bir şiddet ve son zamanlarda darağaçlık olanları, tıkınarak seyredenlere karşı duyduğu derin bir nefret vardır. Luther yatışmış, dinginleşmiştir. O da bir halk çocuğudur, hem de sonradan madenci olan bir köylünün oğludur ve şimdi duvarın dibindedir, karşısına geri dönüşü olmayan böyle bir kriz çıkmıştır; kendini sakin ve günden güne amacına yaklaşmış hissetmektedir. Zengin editör Melchior Lotther'in masasında sunulan Ren bölgesi şarabını tadıyor, karanfillerle oynayıp, onlardan taç yapıyor ve Dr. Eck ile tartışırken bile çiçekleri elinde tutuyordu. Münzer lüksü protesto etmek için flütünü yakan çoban Jean'ın takipçisi olarak ortaya

* Eskiden Almanya'da, imparatorun seçilmesine yardımcı olan prens veya baş piskopos –ç.n.

çıkmıştı. Luther'in bu nefsine düşkün yönüne tahammül edemezdi. Şimdilik sadece kafasının bir köşesinde saklıyordu ama ileride ondan bunun hesabını sesli olarak soracaktı.

Erasmus'un öğrencisi olan hümanist bir rahip, Luther'le, papaya bağlı muhalifi arasındaki tartışmaya tanık olmak üzere gelmişti. Diğer meslektaşları gibi seyahat çılgınlığı tarafından ele geçirilmiş olan rahip, kültürlü başka insanlarla tanışma zevkini tatmak, onlarla yeni fikirleri tartışmak üzere, bir müddet için Almanya'nın güneyine gitmek istiyordu; bu yüzden de Zwickau'daki Notre-Dame kilisesinde kendi yerini alacak birisini arıyordu. Reformcu, harekete geçmek, bir kürsü veya hiç değilse vaizlik sahibi olabilmek için yanıp tutuşan genç Münzer'i kendisiyle tanıştırdı. Anlaşma yapılmış, fakat işler hemen yoluna konulamamıştı. Thomas'ı tekrar 1519 sonlarına doğru, küçük bir kilise papazı ve Weissenfels yakınlarındaki Beutwitz manastırında, Bernardines rahibelerinin günah çıkartan papazı olarak görüyoruz. Bu konuda bir şey bilmiyoruz, belki de ciddi bir günah çıkartıcı papazdı. Fakat dogma ve dış uygulamalara karşı olan ilgisizliği açısından da şok edici bir yanı olduğu şüphesizdi. Luther'e inanılacak olursa, gerçekte, ayin esnasında, ekmeği ve şarabı İsa'nın vücuduna ve kanına dönüştüren sözleri atlıyor ve ayin sırasında dağıtılan mayasız ekmeği ileri sürerek, «bu takdis edilmemiş kutsal şeyden yaklaşık iki yüz tane yuttuğundan» bahsediyordu.

1 Ocak 1520'de, Luther'in bir öğrencisine dostça yazar. Her şeyi bırakmış ve neşe doludur, okumaları ve ailesi üzerine araştırmalar yapar, kendine çok güvenir, çalışmak için sahip olduğu boş zamana sevinir. Sakin manastır yaşamının, onun bilgisini derinleştirmesine ve yaşadıklarının ışığında tekrar gözden geçirmesine izin verdiği doğrudur. Aziz Augustin ve Jérome, Eusèbe, Hégésippe gibi kilise babalarını tekrar okur. Tarih incelemelerine atılır ve Hüsçüler* davası tarafından hükmedilen, Konstanz ve Basel kurullarının karar aşamalarını inceler ve yorumlar.

* *Hussites*: Jean Hus taraftarları.

Acaba, kitapların el altından manastırlara girdiği ortaçağın bu mistik mekânlarıyla uyumlu, tutarlı bir doktrin bulabilecek miydi? Kendisinde bile bu metinlerin birçoğundan alıntılar yaparak, kitabın kenarlarına yazmış olduğu bir cilt mevcuttu. Düşünmeye değer konulara onu ilk yönlendiren, Kalabriyalı* diye bilinen (1132-1202), sapkın mezhepli başrahip, Joaquim de Fiore'ydi.

Joaquim Kutsal Kitaptan, dünya tarihinin üç büyük bölüme ayrıldığı sonucunu çıkarmıştı: birincisi kışa, ikincisi ilkbaharın başlangıcına, üçüncüsü yaza karşılık geliyordu. Daha görsel şekliyle; ısırganlar çağı, güller ve zambaklar çağıydı. Adem'den başlayıp İsa ile biten birinci dönem, insanın bedensel isteklerine göre yaşadığı çağ olarak nitelendirilmiştir; ikinci dönem ise, İsa'dan «günümüze» kadar olan ve insanın beden ile ruh arasına yerleştirilmiş bir ilkeyle yaşadığı dönem; son olarak da, dünyanın sonuna kadar uzayacak olan, insanın ruha göre yaşacağı üçüncü dönemdi. Doğal olarak Joacquim'in yandaşları tarafından dünyanın evrimi üzerine bu düşünce, bir ölçüde de insan bilincindeki gelişimin bu evrime etkin olarak katılmasına bağlandı. Bütün bunlar, kendi iç dünyasına kapanmış bir dinin gözüpek karşıtı olan Münzer'i kendine çekmişti. Dine nasıl varacaklarını göstermeksizin onlara dinden bahsederek, halkı kandıranlara karşı çıkıyordu. Seçilmiş olanları kimse tanımadığı için, dinin mantıkla uzlaşamaz olduğunu iddia ederek, Kutsal Kitaptan yorumlar yapıp vaaz verenlerle alay ediyordu: «Onların çok güçlü bir imanı var, kuşkusuz o kadar güçlü ki; konu zındıkları savunmak olmasa, en ufak bir mantık bile aramazlar,» der. «Zındıklar» Münzer için adaletsizler ve zalimlerdir, ve devam eder: «Evet, gerçekten birçok güzel şeyi yaratacak olan güzel imandır. Bu gerçekten, filozof Platon'un *De republica*'sında ve Apulée'nin *Ane d'or*'unda kurguladıkları ince düşünen, uyanık bir toplum yaratacaktır.» Bu arada, Joaquim

* *Joachim Calabrais*: Kehanetlerde bulunarak, yozlaşan dünyanın sonunu haber veren İtalyan gizemcisi Joachim Calabrais'in yandaşları «Joachimistes» olarak bilinir ve dinsizliğe mahkûm edilmişlerdir –ç.n.

için ise dünyanın evrimi kesinlikle kaçınılmaz kaderdir. O, ikinci dönemin kırk iki, üçüncünün ise elli kuşak süreceğini kesin olarak hesaplamıştır. Münzer içinse her şey çok farklıdır. Bu konunun açıklığa kavuşması, insanoğlunun davranışlarından ve bilincinden geçer, onların eylemlerinin kesin sonucudur. Burada Münzer'in düşüncesinde önemli rol oynayan bir fikirle karşılaşıyoruz. Bu, Münzer'in «Tanrı korkusu» diye adlandırdığı, insanı harekete geçiren, ahlaki sorumluluk duygusudur. «Bu duyguyu sonsuz bilgelik amacıyla serbest bırakan Tanrı korkusu olmaksızın, insan karanlığı seçemez ve Tanrı'nın sonsuz merhameti karanlıklarımızı aydınlatamaz!» 1524 tarihli, *Sahte İmanın Açıklanması* (*Dénonciation de la fausse foi)* adlı eserinde Thomas Münzer bu konuyu işler. Hikâyemizin bu noktasına gelmişken, düşüncelerinin olgunluk dönemini incelediğimiz şu sırada, biraz tarih sıralamasını zorlamak mecburiyetindeyiz, çünkü şimdi bahsettiğimiz metinleri Münzer, üç, dört veya beş yıl daha sonra yazmış ve basmıştır. Münzer bir gün, bir mektupta, «doktrininin, Joaquim'in doktrininin üzerinde yer aldığının» altını çizer ve yukarıda bahsettiğimiz broşürde, doktrinin hemfikir olmadığı kaçınılmaz kader kavramı üzerine eğilir. Tanrı seçilmişlerden* cehennemlikleri ayıracaktı ve insanların etkin işbirliği olmaksızın gelecekteki büyük kargaşayı –yeryüzünde Tanrı adaletinin egemenliğinin yerleşmesini– gerçekleştirecekti: «Kıyamette yargı gününde, sadece uzun mızraklarla silahlanmış meleklerin bu sınıflandırmayı yapacaklarını düşünüyorlardı, fakat ben kendilerinin de Kutsal-Ruhu yönlendirerek, istedikleri gibi yönetebileceklerini düşünüyorum. Hiç utanmadan Tanrı'nın niyetini kimseye açmadığını ileri sürerler.» Joaquim Kutsal Kitabın gizli anlamını keşfetmek istediği halde, Münzer; üzerinde çalışılarak, pratik yönetim kuralları ve mantıklı sonuçların çıkartılacağı temel bir tür çalışma materyali olarak görür. Metinleri «Tanrı'nın bütün sır kararlarını

* *Seçilmiş*: Katolik inancına göre, Tanrı'nın isteğiyle önceden belirlenmiş ve sonsuz mutluluğa ulaşacak olanlar –ç.n.

karşılaştırarak» diyalektik önsezi ile ele alıyordu çünkü, «bütün bu yargılar kendi içlerinde yüce bir karşıtlık içeriyor ve kendi bütünlükleri içerisinde ele alınmadıkları takdirde hiçbiri anlaşılamaz,» diye de belirtiyordu. Münzer, reformcu Wiclef ve de Ren bölgesindeki *Bundschuh* olayından sonra «ilahi adalet» olarak adlandırdığı genel uyum yasasına ulaşabilmek için, Kutsal Kitabı açıklayarak, gerçeklerden bahsederek, değişik yönlerini düzenlemek istiyordu. *Prenslerin Önünde Vaaz*'ının (*Prechе devant les princes)* özünde, bu bir mantık ve eylem işi diye belirtiyordu: «Tanrı veya şeytan veya tabiat tarafından bize verilen bütün rüzgârları bilmek zorundayız, ama inanmak zorunda değiliz.» Ve şöyle ekliyordu: «Çünkü aklımız da imanın hizmetinde olmalıdır... böylece de tüm yargılarının en yüce noktasına ulaşmalıdır.» Dikkat edilecek olursa, burada Münzer'in bahsettiği «akıl» modern felsefedeki akıl değil, seçilmişlerin bilinçli hareketleri sonucu Tanrı'nın açığa çıkmasıdır.

Fakat Münzer «öfkenin sonunu», «son kargaşayı» nasıl göstermiştir? Joaquim gibi, Eski Ahit'te Daniel tarafından açıklanan, Babil Kralının rüyasını yeniden ele alır. Daniel tarafından belirtilen «bölünmüş krallık», bu Thomas'ın tersini öğrendiği bir dünyadır ve «*Prensler Önünde Vaaz*»ında, hiç de dalkavukça olmayan kendi tarzında, Germen İmparatorluğu da «demirdendi ve her şeyi parçalamak istiyordu,» diye bir tanımlama yapar. Fakat keskin gözlerimizle gördüğümüz gibi, bütün bunlar yeryüzünde kıvranıp, kaynaşarak dolaşan ikiyüzlülüğün suçu ve parçalananlar çirkefle onarıldı... Günümüzde, yılanbalığı ve yılanların oluşturduğu yığınların, güzelce zina yaptıkları görülüyor. Papazlar ve tüm kötü rahipler yılanken, naipler ve laik derebeyler yılanbalığıdırlar. İşte böyle şeytanın krallıkları kille yeniden yapıştırılmıştı... Ah! Sevgili derebeyler, Tanrı demirden bir sopayla eski vazolara doyasıya vuracak. «Fakat kim bu ilahi çalışmayla görevlendirilecek ve ne zaman?» Fakirler ve köylüler ve Münzer hemen cevap verir: «Çünkü dağdan kopan kaya büyüdü. Cahil fakirler ve köylüler bunu sizden daha iyi görüyorlar.»

Münzer, Kalabriyalı başrahibin mistik umutlarını XVI. yüzyıl Alman topraklarına indirebilmek için, Joaquim'in kitaplarına gömüldüğü gibi, asrının en ünlü Alman vaizi Strasburg'lu Jean Tauler'in (1300-1361) vaazlarını da özenle inceler. Fikirlerinden bazılarına sahip çıkar, onları geliştirir, sosyal bir içerik verebilmek için tekrar tekrar geri dönüp inceler. Örneğin Münzer, Tauler'in, büyük bir alçakgönüllülükle kişinin bu dünyadan, ilahi bir yücelikte erimek için kopması üzerine vaazını alır. Ve Münzer bu fikri şöyle doğrular: alçakgönüllülük ve tövbekârlık ilahi gücün desteğiyle, insanı inanç birliğine kadar yüceltir, fakat insanın kendini zorbaların ve «zındıkların» hakimiyetine son verme görevine adayabilmesi için, kesinlikle egoist içgüdülerinin önüne geçmesi gerekir. Adem zaten günahıyla, insanın davasına zarar vermiştir. Egoist eğilimlerine göre hareket ederek, bütüne zarar vermiştir. Münzer zaten kendisi de, çok açık bir şekilde, bu alçakgönüllülük fikrine atfettiği sosyal içeriği şöyle izah eder: «Öyleyse insan kendi gözünde küçülür ve bayağılaşır ve zındıklar kabarıp şişinirken, seçilmişler alçalır. Böylece Tanrı'yı yüceltebilir ve kalbinin derinliklerinde çektiği acıdan sonra, tüm kalbiyle Tanrı'nın, yani Kurtarıcısının varlığına sevinebilir. Öyleyse büyük, küçüğün önünde eğilmeli ve onun önünde yok olmalıdır. Ah! Zavallı toplum dışı bırakılan köylüler bunu bilselerdi, onlara çok faydası dokunurdu.»

Beutwitz manastırında rahibeler önünde vaaz verdiği oluyordu. Düşüncelerini doğrudan söylüyordu ve hatta bir gün o çevreden, kendisini üst makamlara şikayet eden önemli bir Dominikan'a yüksek bir ses tonunda, var gücüyle çattı. Fakat bütünüyle ele alacak olursak, bu Leipzeig'de ve Bernardin'lerin* manastırında geçen on sekiz aylık dönem, Münzer için bir araştırma ve derinleşme dönemi olmuştur. Luther ve Wittenberg'deki çevresi ona saygı duyuyordu. İncil'in gerçek değerini araştırıp ortaya koyabileceği bir yerlere getirilmesi için elden ne

* Saint Bernard tarikatından rahip ya da rahibe –ç.n.

gelirse yapılıyordu. Luther'in önerisi üzerine, Osterwiek başdiyakozu Münzer'i kilisesinin papazı yapmak isteyecekti. Münzer'e şöyle yazar: «... Sizden bir defa daha kabul etmenizi rica ediyorum.»

Fakat hatırlayacağımız gibi, Luther daha önce Münzer'i Zwickau'daki Notre-Dame kilisesinin hümanist rahibi Egranus'a tavsiye etmişti. Şehir kurulu ile görüşmeler tamamlanmış, Münzer, 1520 baharında Güney Almanya seyahatine hazırlanan Egranus'un yerine tayin edilmişti.

İşte Thomas iş başında. Saksonya seçici prensi, Frédéric le Sage (Akıllı Fredrik)*, bir kumaş yapım şehri olan Zwickau'dan «topraklarımın incisi» diye bahsediyordu.

* Frédéric le Sage (Akıllı Fredrik), (1463-1525) imparatorluğun en önemli prensiydi. İmparatoru belirleyen yedi seçiciden biriydi. I. Maximilien'in yerine geçebilirdi ama o Charles Quint'i seçtirmeyi tercih edecekti. Köylü savaşları esnasında, ölümü üzerine seçimle başa gelen Constant, uyumlu tımarlarını küçük kardeşi Saksonya dükü Jean (1468-1532) ile yönettiğini söyler. Jean, Frédéric'ten çok daha açık bir şekilde Luther'i tutmuştur. Kuzenleri ile de karşılaşacağız; Saksonya dükü George (1471-1539), Reformun düşmanı namı diğer Barbu, Frédéric ve Jean ile sadece, 1525'te Münzer tarafından Thuringe'e doğru yönlendirilen köylü isyanı ile savaşmak için ittifak yapmıştır.

V. Bölüm

«DULLARIN EVLERİNE MUSALLAT OLANLARA KARŞI»

Münzer Zwickau'da vaiz. — Maden filizi,
yünlü kumaş ve hayaller.

Kör koyunların kör çobanlarına karşı, «bir parça ekmek için yaşamayanların ruhunu yaşatanlara, uzun söylevler karşılığında dulların evlerini yiyip bitirenlere» karşı konuşuyorum, çünkü ölmüşlerin ruhlarının kurtarılma endişesinden çok, doymak bilmez açgözlülüklerinin etkisi altındalar.

Thomas Münzer, Zwickau'nun en zengin kilisesi olan Notre-Dame kilisesinde vaaz veriyordu. Gerçekten de, şehirde, iki yüzyıldan beri en önemli tarikat olan Fransisken* keşişlerine meydan okuyordu.

17 Mayıs 1520 Pazar günü ilk vaazını verecek olan yeni vaizi dinlemek üzere, şehir konseyi kendilerine ayrılan sıralarda yerlerini almışlardı. Konseyin arkasında, soylu yurttaşlar, aralarında kilisenin değişimini tamamen üstlenen mimarın da bulunduğu lonca üstatları, büyük okulların papaz adayları yer almaktaydı.

* *Fransisken*: Assiz'li Françesko'nun 1215'te kurduğu tarikattan olan papaz ya da rahibe –ç.n.

Konsey üyeleri bu ilginç durum karşısında şaşırmışlardır. Ve işte genç papazın, yüzlerine karşı, zenginlik içinde yüzen, dilenci keşişler, dediği duyulmaktadır!

Keşişler kapı kapı dolaşarak, onlar olmasa uzun zaman önce yıkılmaya mahkûm kilisenin öncülüğünü yaptıklarını iddia ederek, kendilerini savunurlar.

Münzer'in ikinci vaazını verdiği, Ascension (Göğe Yükselme) gününde, kilisenin yenilenmesi için kurulmuş olan iskeleyi taşıyan tek parça direklerden birisi, korkunç bir gürültü ile çatırdayarak çöktü. Münzer kürsüsünden boşuna: «Sakin olun! Sakin olun!» diye bağırıyordu, hiçbir şey olmadı ve ayin panik içinde bitti. Şüphesiz, bu kötüye işaretti, fakat yeni rahip besbelli, her biri iyi birer Katolik olarak saygı gören ve şimdiden Luther'in reformcu fikirlerini benimsemiş olan üyelerle anlaşıyordu. Keyif ve coşkuyla vaazını veriyor, etraflarındaki dünyanın az çok değiştiğini gören bu adamların düşünmelerine yol açıyordu. Yeni zenginler, zenginliklerinin onlara izin verdiği her şeyi keşfetmek, satın almak, sahip olmak istiyorlardı.

Zwickau'nun soylu yurttaşları az sayıdaydılar ve son zamanlarda yakaladıkları, şehrin bütün denetim dizginlerini ellerinde tutuyorlardı. Bazı aileler uzun zamandan beri, Boheme'in sınırındaki maden ocakları bölgesi ile Saksonya ovası arasında buğday ticareti yaparak belli bir refaha erişmişlerdi. Zaten şehir, Frankonya'dan başlayıp Dresden'den geçerek doğuya doğru giden ve Leipzig'den Erzgebirge sıradağlarını aşarak Bohemya'ya ulaşan iki büyük yolun kavşak noktasında bulunuyordu. Ya kendileri de esnaf oldukları için ya da paraları yün ithal ederek dokumacılara satmaya veya bunlardan kumaş satın alarak ihraç etmeye yettiği için, bu tacirler kısa sürede kumaş üretiminden etkilenmişler ve buna sahip çıkmışlardır. Meslektaşlarının gelirlerinin çok üzerinde önemli bir seviyeye ulaşarak kumaşçı olmuşlardır. 1470 yılına doğru, Schneeberg ve çevresinde gümüş damarlarının bulunmasıyla, bu madenlere önemli miktarlarda yatırımlar yapmışlar ve kısa sürede zenginleşerek

şehrin efendileri olmuşlardır. Doğruyu söylemek gerekirse, Zwickau'nun birkaç bin sakini bulunmaktaydı, fakat burada birçoğu taştan yapılmış binlerce evden, güzel kiliselerden ve güçlü surlardan oluşan gerçek bir kent meydana gelmişti. Soylular kenarları kürklü kadifeden kıyafetler giyiyor, gümüş kap kacaklardan yiyip içiyorlardı. Bizi ilgilendiren dönemde ise, Zwickau'da yaklaşık altı yüz kumaşçı ustası sayılmaktaydı, fakat gerçekte aralarından birçoğunun «ustalığı» sadece ismen kalmıştı. Çoğu çaptan düşmüş, evde çalışır hale gelmişti. Bazı aile reisleri, madenlerinden çektikleri para izin verdiği ölçüde, on ila yirmi bin parça kumaş ihraç edebilmek için, her yıl ortalama on beş yirmi bin balya yün ithal ediyordu. Oldukça ince olan bu kumaş Londra, Flandre ve Ausbour'un kumaşına göre nispeten ucuz oluyor ve piyasaya kolaylıkla sürülebiliyordu.

Bugüne kadar zaanaat olarak sürdürülen kumaşçılığı, imalat sanayi haline getirmeye çalışan bu ilk kapitalistler, hümanistler tarafından yayılan yeni fikirleri de benimsemeye hazır görünüyorlardı. Aynı zamanda yetenekli bir tarihçi ve doktor olan meslektaşlarından birine, Romalı senatörlere kadar uzanan bir soyağacı hazırlattılar. Konseyin koşullarına uygun olarak, şehirde dokuz yüz öğrencisi bulunan bir Latin okulu ve 1518'de de bir Yunan okulu kurdular. Yunan okulunun rektörü bir hümanist olan Georg Agricola, boş zamanlarında maden bilimi ve teknik maden ocakları alanlarında incelemeler yapıyordu. Tamamen ilçe denilemeyecek, parlak bir kent merkezi, canlı bir şehrin ortasında buluyoruz kendimizi. Fakat yaşam herkes için aynı tatta değil, tam tersine. Bu ani gelişme, zenginliği bazılarının ellerinde tekelleştirerek, büyük bir sosyal farklılık yaratmıştı. Nüfusun büyük çoğunluğu fakirleşmişti. Bu kitle; öncelikle durumu bozulmuş dokumacılar ve de kırpıcı, tarayıcı, kumaş boyacısı, çırpıcı, cilacı gibi diğer ek meslek gruplarından oluşmaktaydı. Madenlerden çıkartılan değerli metallerin bollaşması neticesinde paranın değeri düşerek pahalılığa neden oldu ve bu da yıkımı hızlandırdı. Daha sonra, yağ lambalarıyla, kötü aydınlatılmış, karanlık atölyelerde yıpranan işçi

kalabalıkları geliyordu. Bu işçilerin beş yıl köle gibi bir çıraklıktan sonra, tabii ki bir araya gelme hakları vardı, fakat sadece şehir kapıları dışındaki çayırlarda dans düzenlemek, şarapla ıslanmak yortusunda sancaklarının altında geçit yapmak ve kendi kiliseleri, Sainte-Catherine önünde dua edebilmek için toplanabilirlerdi. Aşağı yukarı hiç değişmeyen çalışma şartları ve ücretleri konusunda hiçbir şey söyleme hakları yoktu. Çalışmayı reddettikleri takdirde bedensel olarak cezalandırılırlardı. Son olarak, bazen nüfusun onuncu kısmını oluşturmaya kadar varan, Alman şehirlerinde bayağı kalabalık olarak bulunan, kapalı lonca sisteminde yeri olmayan, dilenciler vardı.

Bu birleşme yeterince olağanüstü bir durumdu; çevredeki bu madenciler ve bu dokumacılar kitlesi –bu kentsel kalabalığı ifade etmek için homojen diyebileceğimiz bu genel terimi kullanıyoruz çünkü madencilerin de efendisi olan birkaç soylu, sonuçta hepsinin efendisiydi. Madencilerin asi ruhundan ve dokumacıların hayallerinden oluşan patlayıcı bir karışım ortaya çıkmıştı. Bu genel kaynaşmada aslında dokumacılar da bir açıklama ve çözüm arayışındaydılar. Onları kavrayan güçlü düşünceler; ne Yunanlılardan ne de Romalılardan geliyordu, bunlar hümanistler aracılığıyla, zaten tamamen sönmeden gizlice, uzun zamandır var olan, kendi ortamlarından fışkırıyordu. Bunlar Jean Hus'un devrimci yandaşları, taborit* komünistlerinin hayalleriydi. Kısa süre önce Bohemya'dan gelen kaçakların etkisiyle güçlendirilmiş, küçük «kardeş» toplulukları, bölgede varlıklarını devam ettiriyorlardı. Bu grubun üyeleri küçük gruplar halinde ücra değirmenlerde, mağaralarda veya şehirde bile toplanıyorlardı. Zwickau'da bu gruplardan en sağlam olanı sadık üyelerini dokumacılar arasından bulan Anabaptistlerin mezhebiydi,

* Jean Hus'ün radikal yandaşlarına Taboritler deniliyordu, 1420'de Tabor adını verdikleri ordugâhlarında; fakirleşmiş şövalyeler, küçük zanaatkârlar ve köylüler toplanmıştı. Taboritler tüm üst düzey hiyerarşiden uzak, dini birliklerin oluşturulması taraftarıydılar. Köleliğe karşı, köylülere toprak verebilmek için «Kralsız devlet» düşüncesindeydiler. Hatta aralarından bazıları malların tam eşitliğini ve Devletin kaldırılmasını istiyordu.

böyle anılıyorlardı çünkü çocukların vaftiz edilmelerini reddediyorlardı. Dünün karanlık keşişi, bugünün Luther'i, şimdiye kadar otoriteleri, dokunulmaz prestijleri üzerine kurulu imparator ve papaya meydan okuyordu. Anabaptistler, batmış bir dokumacı ustasının oğlu olan Nicolas Storch liderliğinde, gizlilik ve yasadışı olmaktan çıkartıldılar. Tanrı krallığının yeryüzüne gelişini bildirdiklerinde; oluşumunu Zwickau'da incelediğimiz bu tür «ön proletarya» üzerinde, karşı konulmaz, büyük bir etki yarattı. Thomas Münzer ile karşılaşmaları kaçınılmazdı.

Sohbetlerinin açıklığı bazı zamanlar endişe uyandırsa da, Thomas Münzer hâlâ konseyin güvenine sahipti. Keşişlerle mücadelesi bütün yaz sürecekti. Fransiskenler, Naumbourg rahipler meclisine yazılı şikayette bulunarak, Münzer'in halkı «cinayete, kundaklamaya ve yağmalamaya» kışkırttığını bildirmişlerdi. Pispokoposun kilise papazı, konseye Münzer'in «bayağı» göründüğünü bildirmişti ve konsey 13 Haziran tarihli cevabında, piskoposluk yakınında meydana gelen olaylardan dolayı özür dilemiş, fakat Münzer'i korumuş ve hatta Saksonya dükü Jean'dan, Fransiskenlerin, İncil'den haber verenleri rahatsız etmemek için çok dikkatli olmasını rica etmişti. Fakat bu destekte kaygan ve ikircikli bir şeyler vardı, çünkü konsey de ikiye bölünmüştü. Böylece şehrin zabıt katibi, 4 Ağustos'ta, Erfurt Benediktin'lerinin kilise papazına, Münzer'in hocalığı için yaptığı teklifini askıya almasını istemesi, acaba daha şimdiden ondan kurtulmak istendiğini mi gösteriyordu? Ne olursa olsun, Münzer de Luther'i destekliyor ve onu yandaş olarak görüyordu. 13 Temmuz 1520 tarihli bir mektupta, onu; «Tanrı dostlarının ışığı ve örneği» (specimen et lucerna amıcorum dei) olarak adlandırmıştı, tüm konseyin ve hemen hemen burjuvaların tamamı onun tarafındaydı ve onu «kararsız davranmakla suçlayanlara, kavgacı ve başka birçok isimle» adlandıranlara inanılmaması için yalvarıyordu. Ve ona şöyle demişti: «Kuvvetle inanıyorum ki, Tanrı senin ve tüm Hıristiyanların yardımıyla onu kazanacaktır.»

«Suskunluk süresi dolmuştur, şimdi konuşmak zamanıdır» sözleriyle başlayan, *Alman Ulusundan Hıristiyan Soylularına*

(*A la noblesse chrétienne de la nation allemande)* adlı çağrısını kaleme alan Luther'in ne cevap verdiği bilinmiyor. Küçük asilzadeler grubunu ve Alman burjuvazisini büyük bir umut dalgası titretiyordu. Geçen sene Fugger'lerin parası sayesinde seçilen genç imparator Charles Quint'e güveniyorlardı. Almanya'yı birleştirmek için; Roma ile olan sıkıcı bağlarından kurtararak, belki onlara küçük bir kilise verip, İngiltere, Fransa, İspanya örneklerinde olduğu gibi bir devlet haline getirebilirdi.

Luther ile Münzer'in yolları şimdi ayrılır, birisi reforma «yukarıdan» yani, prenslerin reformundan başlarken, hatta başladığı yolda ilerlemeye devam ederken, diğeri ise halk reformunu göklere çıkaranlarla birleşerek, onların hareketine önderlik etmek için şehrinin en basit ilçelerine kadar iner.

Çünkü Münzer Notre-Dame'daki kürsüsünü kaybeder. Kilisedeki görevin esas sahibi geri dönmüştür ve konsey bunu, Münzer'i 1 Ekim 1520'den beri vaaz verdiği, fakir çevrenin kilisesi olan Sainte-Catherine'den uzaklaştırmak için fırsat bilir. Burası dokumacıların kendi kilisesidir ve burada toplanırlar. Münzer evlerine yani atölyelerine kadar gider. Orada tezgâhların ve aletlerin arasında vaaz verir ve Nicholas Storch'un ve Anabaptist arkadaşlarının güvenini kazanır. Aynı zamanda da şehrin yüksek sosyetesinden bütün arkadaşlarını ve tüm ilişkilerini de kaybeder, çünkü onu «bir rahibin onuruna yakışmayacak şekilde, dokumacıları çevresinde toplayarak gizli toplantılar yapmakla» suçlarlar. Notre-Dame'da yerini aldığı hümanist rahip Egranus'un kürsüsüne saldırır. Onu, Roma'daki «zındıklarla» açıkça uzlaşma yolu aramakla suçlar. Luther'in çevresinden, Wittenberg'den arkadaşı Agricola, reform için gösterdiği büyük çabadan dolayı onu kutlar, fakat bu hümaniste karşı sesini açıkça yükseltmemesi ricasında bulunur. Wittenberg'de üst sınıflarla müttefik bağlarının kurulması konusunda gerçekte endişeli davranılmaktadır. Yoksa Luther, Papanın onun yazılarını mahkûm etmek için kullandığı ateşe atma yöntemini mi kullanmaya hazırlanıyordu? Münzer'in artık bir papaz konutu yoktu. Halk arasında Egranus'u güzel kadınlarla

olmaktan hoşlanan, «zenginlerin uşağı» ve «sadece kodamanlarla görüşmek isteyen» adam, diye suçlayan bildiriler dolaşıyordu. Buna karşılık Münzer, dokumacıları konseye karşı, gürültülü patırtılı gösterilerle kışkırtmakla suçlanıyordu. Sunmaya cesaret ettikleri taleplerinden, hastalık durumunda güvence haricinde bütün istekleri geri çevrilmişti.

Bundan böyle, Münzer ve dokumacılar, gerektiğinde harekete geçebilecek bir grup kurdular; bu kurulan grup artık Luther'in grubu değildi. Tanrı krallığının yeryüzüne döneceğine olan sağlam inançları, çevrelerindeki sadık ve sabırlı insanlar ve de Alsas'a kadar yayılmış olan sağlam ilişkileri nedeniyle, Anabaptisler bu partide önemli bir rol oynuyorlardı. Yüzyıllardan beri edebiyatta kendisine atfedilen hikâyenin tam tersine, Münzer Anabaptist değildi. Onların, gerçek dışı görüşlerine hiçbir zaman inanmadı fakat Anabaptistleri «iyi birer kardeş» kabul edip, etkileyerek, onların güçlü «cehennemlik» dayanışmalarından faydalandı.

Zwickau'da olaylar devam ediyordu. Bir gün, katolik Münzer ve arkadaşlarını «sapkın mezhepli namuzsuz haydutlar çetesi» gibi gören Hofer adında bir rahip, Sainte-Catherine'e gelip, Thomas'ın kürsüsünün birkaç adım yakınına oturmuştu. Vaazının tam ortasında rahibi tanıyan Münzer, kendisini öyle bir kınamıştı ki, sadık yandaşları düşüncesiz Hofer'i kiliseden kovarak, büyük bir gürültüyle o sokak senin, bu sokak benim kovalamışlardı. Onu kaldırıma seren taş yağmurundan, bir bahçe duvarının üzerinden atlayıp, arabaların çıktığı kapıdan kendini dışarı atıp, şehirden çıkarak kurtarabilmişti. Münzer ve arkadaşları, hasımlarının bir daha Zwickau'ya geri gelmeyeceğinden emindiler, fakat zaferleri çok kısa sürmüştü. 1521 yılının bir karnaval günü, Münzer'in pencereleri bazı bilinmeyen kişiler tarafından taşlarla kırılmıştı. Bu sırada da, «Zwickau'dan çekip gitmesini» öğütleyen komik manzumeler düzülüyordu vaize.

Kurul ve prensin temsilcisi, dini barışı bozmak ve «ayak takımını» şiddet olaylarına teşvik etmek sebepleriyle, Münzer'i işten çıkartmak için yanlarına çağırmaya karar vermişlerdi. Bu haber yayıldığında, zanaatkârlar atölyelerinde silahlanmışlar, birlik olmuşlar ve madencileri de papazlarını korumaları için uyarmışlardı. Anlaşılan dokumacıların derneğinde kurulun bir casusu vardı. Zamanında haber alınca, zanaatkârlardan erken davranarak, virane ve atölyelerde yapılan aramalar sonucunda, elli altı aynı loncadan arkadaş hapse yollanmıştı. Ertesi gün, 16 Nisan 1521'de, Münzer yetkililerin karşısına çıkmak zorundaydı. Bütün gece sokaklarda dolaşmıştı. Ne yapmalıydı? Burada bir girişimde bulunamayacağından emin olunca gitmeye karar vermişti.

Bu bir kaçış mıydı? Sanmıyorum. Münzer hiç kuşkusuz iyi bir taktikçi değildi. Kendini sık sık tehlikeli durumlara sokan bir peygamber veya bir halk temsilcisiydi, fakat gözünü budaktan sakınmayan hatta pervasızlığa varan bir cesareti vardı ve yüzleşmek gerektiğinde yüzleşirdi. Hatırlayalım, hemen hemen otuzlarındaydı. Zwickau'ya doğru yönelmişti, fakat tüm dünyaya konuşmak istiyordu...

Kendisini Benediktin manastırında ayda kırk florine bir öğretmenlik ve sakin bir hayatın beklediği Erfurt'a doğru, batı kapısından çıkıp gidebilecek miydi? Thomas hareket etmiş olduğu noktaya döner ve şafakta Bohemya'ya doğru açılan güney kapısını aşar. Ani bir kararla yalnız olmaya mı karar vermişti, yoksa gözüpek bir madenci ve dokumacı grubunun ortasında mı yer alıyordu? Kimse hiçbir zaman bilemeyecek!

Vadilerin yamaçlarında yükselen yolları takip ederek, Erzgebirge geçidine doğru çıkar. Kardelenler ve çuha çiçekleriyle bezenmiş çayırlardaki baharın güzelliğini fark eder mi? Çok düşük bir ihtimal. Kafası projelerle doludur. Yazacak bir sürü şeyi vardır.

VI. Bölüm

«ORAĞIMI BİLEYLİYORUM»

Münzer Prag'da, Jean Hus kilisesinde vaaz veriyor.
— Luther Worms'da, Charles Quint'in karşısına çıkıyor.
— Kanunsuzluk, soğuk ve açlık.

Ve böylece Tanrı'nın söz verdiği gibi,
Kılıç sabana, mızrak orağa dönüşecek.
Hüsçülerin şarkısı.

Thomas Münzer maden bölgesini geçtikten sonra, hac yolculuğunun son durağı olan, halen canlı ve zengin devrimci hikâyeleriyle dolu küçük Zatec (Almanca Saaz) şehrine varmıştı. XV. yüzyıl başında halk bir müddet için belediye yönetimi altında yaşamış ve 1419'da burası Hüsçü rahiplerin çağrısına uyarak, feodalizme karşı savaş başlatan isyancıların toplandığı beş şehirden biri olmuştur. Bu rahipler sağlam bir belagat ile: «kılıç kuşanmak lazım çünkü düşman çoğalıyor ve tekeler derebeyinin çiçek açan bağına yaklaşıyor!» diyorlardı.

Münzer birkaç gün Zatec'de kalır ve Prag'da halka tartışmaya açmayı tasarladığı bir projenin tezlerini Latince olarak kaleme alır. Çok ilginç bir şekilde bu müsveddeyi şu sözcüklerle imzalar: *Emulus Martini apud domini.* «Martin'in rakibi», yani Luther'in veya «derebeyin tarafındaki Martin'in hasmı» diye mi tercüme etmek gerekir bilemiyorum?

1521 Haziran ayının başında, daha o zamandan, köprüler, kuleler, şatolar, kiliseler ve saraylar şehri diyebileceğimiz şehre varır. Şehre bu resmi havayı verenler tutucu ruha sahiptirler.

Hüsçülere gelince, ruhban sınıfın mallarından büyük bir kısmına el koymaktan dolayı tatmin olmuş görünüyorlar ve bu da onlara yetiyordu. Beş yıl önce ölen kral Jagellon Vladislav'ın oğlu Ladislav'ın reşit olmasını beklerken, naiplik yetkilerini elinde bulunduran aşırı Katolik kont Blatna Zdenek Lew ve Rozmital, Bohemya'yı idaresi altında bulunduruyordu.

Birçok genç Wittenberg'e okumaya gidiyordu ve geri döndüklerinde, geleneksel eğitimleri içinde yer alan Luther'in metinlerini tercüme ediyorlardı. En sert sözlerini tekrarlıyorlardı: «Mademki hırsızlar için darağaçlarımız, haydutlar için baltalarımız, sapkın mezhepliler için odun yığınlarımız var, neden bu baştan çıkmış efendiler, bu kardinaller, bu papalar, bütün bu Tanrı'nın kilisesini kokutan Roma Sodom güruhu için silahlarımız olmasın? Neden ellerimizi onların kanlarında yıkamayalım?» Şüphesiz Münzer kime sesleneceğini biliyordu. Kendisini Almanya'daki reformcu savaşa en ön saflarda katılmış bir adam olarak kabul eden Praglılarla çok çabuk ilişki kurdu. Buna ek olarak, Anabaptist arkadaşlarıyla tartışarak; Konstanz ve Basel toplantılarının belgelerini inceleyerek, Hüsçü hareket hakkında öğrendikleri karşısında şaşkına dönmüş olmalıydı.

Prag'da, yaklaşık üç ay boyunca, Erasmus ve Pétrarque'ı Çekçeye çeviren ve muhtemelen hümanist olan Rehor Hruby de Jeleny'nin evinde kalmıştır. Daha sonra kendisine, 1366'da kurulmuş saygın bir kolej olan «Carolinum»un şeref konuğu olarak sık sık gittiği üniversitenin koridorlarında rastlıyoruz. Hocalarla kibar fikir alışverişleri, öğrencilerle uzun, heyecanlı ve zevkli tartışmalar, yağmurlu havalarda şehrin birkaç aydınıyla ateşin başında Latince yapılan gevezelikler... Münzer Prag'a bunlar için gelmemişti. Yalnız olduğu zamanlarda, Konstanz'daki odun yığını üzerinde yakılarak can vermeden evvel, üstat Jean Hus'ün, 1402'den 1412'ye kadar on yıl bo-

yunca günde iki kez vaaz verdiği, küçük Betléen kilisesine gelip, derin düşüncelere dalacaktı.

Münzer vaaz vermek istiyordu, bunun için yaratılmıştı ve bizzat bu kilisede Bohemya halkına seslenmek istiyordu! Bu isteğini arkadaşlarına her gün tekrarlıyordu. Hatırı için, başvuruları çoğaltmalarını istiyor, onlara baskı yapıyordu. Bu kolay değildi, fakat sonunda, ilişkide olduğu kişilerin etkisiyle kürsüden konuşma yetkisine sahip oldu. Üç kilise hizmetindeydi: Theyn, Fete-Dieu ve de özellikle Bethléen kilisesi. Bu sonuncu kilise, üstat Jean'ın döneminden beri değişmemiştir; kare şeklinde bir avlu, düz bir tavan, çıplak duvarlar.

Münzer aydınlar tarafından anlaşılmak için muhtemelen Latince; azınlıkta olan, genellikle zengin Alman tüccar üyeler içinse Almanca vaaz veriyordu. Fakat bir Jean Hus yandaşı olarak göründüğü için halka da seslenmek istiyordu ve ulusal Hüsçü hareketten beri, Prag halkının büyük çoğunluğu Çek'ti. Münzer bir tercüman kullanmak zorundaydı. Özellikle de sözler ağzından aceleyle, top mermisi gibi dökülürken, bu iş hiç de kolay değildi. Münzer sabırsızlığını güçlükle bastırdı.

Zamanı nasıl kullandığını, neyi ne zaman yaptığını tam olarak bilmek imkansız. Bazı ipuçlarından –mektuplarının bazılarında belirtilen yer ve tarihlerden– anlaşıldığı üzere Münzer hep Prag'da kalmamıştır, bu şehirle Almanya arasında birçok defalar yolculuk yapmıştır. O devirde tepkiden çekindikleri için saklanmak zorunda kalan taboritlerle* de karşılaşmış olması, birlikte uzun gizli toplantılar yapmış olmaları ve yasadışı ayinlerine katılmış olması muhtemeldir. Kesin olan bir şey varsa o da, orada bulunduğu dönemin, Bohemya'daki geçici bir çalkantı ile çakışmasıdır ve bu tesadüfi olamaz. Sonunda bir gün, Münzer artık bu duruma dayanamaz olur. Eğer ki bir sınır taşının üzerine çıkmaya ve de sokak köşelerinde konuşmaya cesaret ederse, sesi açıkhavada herkes tarafından duyulup anlaşı-

* *Taboritler:* Hüsçülerin Bohemya'daki kolu –ç.n.

lacaktır; buna, artık herkesle ilişkisi kopmuş ve Münzer'in rastlaşamadığı, sefaletlerinin sessizliğinde hâlâ umutlarıyla yaşayan basit insanlar da dahildir. Onlardan uzakta, bu romen feodalizminin ilk yenilgisini aldığı simgesel şehirde, Münzer tüm dünyaya seslenebileceğini düşünür.

Düşmanca bir rejimin hakim olduğu bu şehirde, yalnız ve genç bir yabancı, karşıtlıklarla dolu sert, kaba ve ağır dilinde, Ernst Bloch'un «devrimin Tanrı bilimcisi» diye adlandıracağı Münzer, «fantastik» bir metin kaleme alır.

Bu manifestoyu Latince ve Almanca yazar, ayrıca duvar ilanı olarak yazdırıp Çekçeye çevirtir –her bir çeviri diğerlerinden biraz farklılık gösterir– ve 1 Kasım'da, bu üç dilde olmak üzere, bir düzine kilisenin kapısına asar:

«Ben, Stolberg'li Thomas Münzer, trompetlerden gümbür gümbür yeni bir şarkı yayılırken, İsa'nın en tanınmış savaşçısı Jean Hus'ün izinde, bütün dünyanın ve seçilmişlerin kilisesinin önünde, tüm alçakgönüllülüğümle ilan ederim ki: İsa'nın eşsiz kutsal imanıyla tamamlanmış, az bulunur bilgiye sahip olabilecek değere ulaşabilmek için, herhangi bir kimseden çok daha fazla çalıştığıma, beni gençliğimden beri tanıyan İsa ve seçilmişleri şahittirler.

«Dikkat edin, buraya kadar, diğerleri bu konuda sadece sevimsiz dedikodular yaymışlardır. Hiçbir zaman kendilerinin de anlamadıkları İncil'in sözlerini en yakınlarının ağzından aşırırlar. Hepsi üçkağıtçı çapulcu ve hayduttur, İncil'den çaldıklarını, onlara kelime kelime okumak istedim. Fakat Tanrı yakında güçlü öfkesini üzerlerine boşaltacak... günahın yağı tepeden tırnağa damla damla akacak. Bu demektir ki, şeytandan gelen aptallıkları kibirli kalplerinin en derinlerine kadar girecek. Fakat Aziz Paul, insan kalbinin, Tanrı'nın sarsılmaz iradesi ve sonsuz bilgeliğini kendi eliyle kaydettiği, bir kağıt veya parşömen olduğunu yazar. Ve bu, herkesin kendi sağduyusuyla okuyabileceği bir yazıdır. Uzun zaman, birçok mezheple yanlış yollara sapınca, dünya (Jérémie) Yeremya'nın sözleriyle doğrulamış ol-

duğu gerçeği çok aradı: Çocuklar ekmek istediler, fakat orada, onlara ekmeği verecek hiç kimse yoktu. İşte! Bakın, bakın, çocuklar için ekmek vermediler... Ve sanki Tanrı dilsiz olmuş, artık insanlarla konuşmuyor diye aralarında gevezelik yapabiliyorlar! Leyleğin kurbağaları canlı canlı yakalayıp yuvadaki yavrularına atması gibi, bunun kitaplarda yazılı olmasının ve olduğu gibi dağıtılmasının yeterli olduğunu düşünüyorlar. Civcivlerini sıcak tutmaya çalışan tavuklar gibi değiller, bebeğini emziren bir anne gibi, seçilmişlerin kalbinde yaşayan Tanrı sözlerini paylaşmıyorlar. Ağızları bir yığın zavallı sözcüklerle laf yapıyor, fakat kalpleri oradan çok uzaklarda... Bu durumda, tüm insan ırklarının bizimle, Hıristiyanlarla alay etmesini şaşırtıcı bulmuyorum. Evet, eğer bir inançsız bizim meclisimize gelseydi ve biz onu dinimize inandırmayı isteseydik, güzel bir deneyim olurdu. Bize: "Deli misiniz yoksa sayıklıyor musunuz?" derdi. "Sizin İnciliniz bana ne yapabilir? Ne? Ya sizin peygamberleriniz İsa ve Paul yalan söylemişlerse? Doğruyu söylediklerini nereden biliyorsunuz?" Fakat, eğer ki Tanrı sözünü canlı olarak duyarsak, o zaman imansızı alt edip, kalbinin sırrını keşfedebiliriz... İncil sözlerinin, havarilerin takipçilerinin ölümünden bu yana kirletildiği ve karalandığı olgusu şeklinde Hıristiyanlığa kabul ettirilen, dayanılmaz acıyı benimsedim ve dinden kopartılarak yoldan çıkmış bir kıza dönüştürülen, tertemiz "kilisenin" bu durumunun, iyiyi kötüden tamamen ayırıncaya kadar süreceği düşüncesine canla başla sarıldım... Ancak, dostlarım, sevininiz. Bölgeniz hasat için olgunlaşmakta. Gökyüzünden her şeye karşılık büyük bir bedel için çağrı aldım. Hasatı biçmek için orağımı bileyliyorum. Ey sevgili Bohemyalı kardeşlerim, ağzım gerçeği haykırıyor; lanetlediğim zındıkların maskelerini indirmeye ve ışıltılı ülkenizden yok etmeye geldim. İncil sözlerinin sizde bir yankı uyandırması ve böylece yayılması için, canlı olarak size iletmekten başka bir şey istemiyorum buna canla başla sarılın. İsa'nın kırmızı kanı adına sizlere yalvarıyorum. Sizden bunları istiyorum ama ben de size açıklamalarda bulunmalıyım. Eğer başaramazsam, bu-

rada ve sonsuza kadar ölü olarak kalmaktan başka bir şey istemiyorum. Sizi Romalılara çeken kinden çok daha fazla mutluluk sözü veriyorum... Yenilenmiş havarilerin kilisesi bütün dünyaya buradan yayılacak. İsa'nın iradesine uyarak yapılmış olsun. Amin.

«Prag'da, kutsalların kutsalı günde (*omnium sanctorum*), 1521'de verildi.

«Sessiz bir Tanrı'ya değil,
konuşan bir Tanrı'ya tapınmak isteyen
Thomas Münzer.»

(Çekçe tercümesini imzalamak için, ismini «Minczierz»e çevirmişti.)

Bunlar tabii ki bir delinin değil, bir aydının sözleriydi. Bu, peygambervari coşkunun, uzlaşmacı dilden oluşan kabuğun altında yıkıcı ne varsa, bugünkü dile çevirebilmek ve bizim düşünce tarzımızla anlayabilmek için epey bir güç sarf etmek gerekmekte.

Yetkililer bu konuda yanılmamışlardı. Hüsçülerin trompetlerinden yeni bir ezginin yankılanmasını duymaya hiç de niyetleri yoktu. Dört muhafız peşine düştükten birkaç gün sonra, Thomas aniden sürülmüştü. Artık halk Thomas Münzer'in çağrısının anlamını küçümsemiyordu. Gidişinden sonra, eski şehirde, üç gün boyunca kavga dövüşler olmuş, halk manastırlara saldırmıştı, etrafta cam parçaları uçuşmuştu, sonra sükunet geri geldi. Münzer, eski Hüsçü ruhun küçük bir uyanışından başka bir şey kışkırtacak kadar çok kalamamıştı burada. Öyleyse, bu hac yolculuğundan sonra kendi memleketinde harekete geçmesi gerekecekti.

Sadece bildirmenin etkisizliğini örneğiyle gördükten sonra, gizlilik içerisinde çalışmak için, muhtemelen kendi isteğiyle ortadan yok oldu. Geçtiği yerlerdeki izler karışmıştı ve karşılaşmış olanlarsa itiraf etmekten çekiniyorlardı. Eylülde, bir daha dönemediği Stolberg'de, kendisine epeyce bir ev eşyası bırakan

annesini kaybetti. Daha ilerde bu işle ilgilenmek için zaman bulmaya çalışacaktır. Haydi bırakalım, ince bir kar bulutu kaldıran rüzgârın içine dalsın ve yollara düşsün. Soğuktan donmuş parmaklarını ısıtacak yeterli nefesi kalmadığı bu cam gibi donmuş yollarda yalnız olmayacaktı: bu çok sert geçecek olan 1521-1522 kışında, aç çeteler, yiyecek bir şeyler bulup can çekişmelerini biraz daha uzatabilmek için, köyü altüst edeceklerdi. Münzer Prag'da iken imparatorlukta birtakım kesin kararlar aldıran olaylar olmuştu. Bohemya yönüne doğru, Zwickau'yu terk ettiği günün ertesi, Luther, Worms'da Charles Quint'in etrafında toplanmış olan imparatorluk diyet meclisinin karşısına çıkıyordu. İmparatorun çağrısı Almanya'daki zihniyeti hesaba katıyordu ve daha sonra bu kadar skandal beklenmeyecek şekilde, kibar bir dille kaleme alınmıştı:

«Charles, Tanrı'nın lütfuyla, vs. saygıdeğer, sevgili ve dindar doktor! Burada toplanmış olan bizler ve Kutsal İmparatorluğun Devletleri, senin doktrinin ve uzun zamandan beri bastığın kitapların hakkında bizi cesurca bilgilendirmeni bekliyoruz; buraya gelmen ve emniyetle dönmen için, sana imparatorluk izin belgesi ve garanti verdik ve ekte sana bunları gönderiyoruz. Bizim kesin isteğimiz, izin belgesinde belirtildiği üzere, hiçbir şiddet ve kötülükten korkmadan, yirmi bir gün içerisinde bizim yanımızda olmandır... Özgür şehrimiz Worms'da, 1521 yılının Mart ayının altıncı günü, hükümdarlığımızın ikinci yılında verilmiştir.»

Luther popülaritesinin doruğuna erişmişti ve Worms'da toplanan Alman soylularının çoğu tarafından desteklendiğini de biliyordu. Memleketinden uzak, düşman bir kurul önüne, Konstanz'a geri dönerken, durumu hiç de bir Jean Hus'la aynı değildi.

Dük Jean de Weimer tarafından gerekli paradan mahrum bırakıldığı için, üniversiteden her zamanki maiyeti eşliğinde ve kötü havadan korunması için üzeri yün bir örtüyle kapatılmış, bir tür rustik arabadan dönme tahtıravanda seyahat eder. Her yerde alkışlanır ve sevinç çığlıklarıyla karşılanır, mutlu görün-

mektedir; mola verdiği hanlarda harp çalar. Worms'da da, gelişiyle halkı sindirmek için, Charles Quint'in maiyetinden İspanyol askerleri katırlarının üzerinde hindi gibi kabarırlar, burjuvalarsa, dört yüzden fazla soylunun Luther'in savunması ile ilgili bir tür bildiri imzalayıp bastıklarını kendi kendilerine tekrar ederler.

«Luther'in Worms'a gelişinin ertesi günü, doğru detaylara sahip olmamasına rağmen, o zamanın ilginç bir hikâyesinde şöyle bahsi geçer; öğleden sonra saat dörtte, imparatorluğun tören sorumlusu ve Wittenberg'den beri ona eşlik eden çavuş, kendisini A (diyelim) hanından alıp, yol üzerinde toplanmış olan halktan saklayabilmek için gizli geçitlerden geçirerek, belediye binasına getirmiştir. Bu tedbirlere rağmen, belediyenin kapılarına koşarak Luther ile birlikte içeri girmek isteyenleri, muhafızlar geri püskürtmektedirler. Dr. Martin'i görebilmek için çoğu insan damlara çıkmıştır. Salona girdikleri zaman, birçok soylu ona cesaret sözcükleri söylemişlerdir: "Cesur olun, yiğitçe konuşun, bedeni öldürebilecek fakat ruh karşısında güçsüz kalacaklardan korkmayın," diyorlardı. Meşhur kaptan Georges Frundsberg, elini omzuna koyarak; Rahip, bizim hiçbir zaman atmadığımız kadar tehlikeli bir adım atacaksın, savunmanı yap der, zaten eğer doğru yoldaysan, Tanrı seni terk etmeyecektir.»

Büyük salon ağzına kadar doludur. İmparatorun sakallı ve göbekli Alman prensleriyle çevrili olduğu görülür: altı seçici, bir arşidük, iki Landgrav, beş margrav, yirmi yedi dük, kontlar, başpiskoposlar, piskoposlar, sıska ve iç karartıcı İtalyan rahipler ve İspanyol keşişler. Bu insanlardan birisi, büyük güçlüklerle toparlanmış yirmi kadar broşürü taşımaktadır: Luther'in eserlerini.

Luther kendisi anlatır:

«Piskopos Trèves'in yargıç papazı, Dr. Ecken söze başlamıştı ve bana şöyle seslendi: "Martin, sen buraya şu masanın üzerinde duran kitapları tanıyıp tanımadığını söylemek için çağrıldın." Ve bana onları gösteriyordu. "Tanıdığımı sanırım," diye

cevap vermiştim. Fakat Dr. Jérome Schurpff hemen eklemişti: "Başlıkları okunsun." Başlıklar okunduğunda: "Evet bu kitaplar benim," demiştim.

«Bana tekrar sormuştu: "Onları inkâr etmek ister misin?" Şöyle cevap vermiştim: "Haşmetli imparator hazretleri; yazdıklarımdan bazıları, içlerinde rakiplerimize sataştığım, bilimsel, özellikle dinsel tartışma kitapları. Diğerleri eğitim ve doktrin kitapları. Bunlardan hiçbirini ne geri alabilirim ne de bunu isterim, çünkü bunlar Tanrı kelamıdır. Fakat tartışma kitaplarım için, eğer birisine karşı çok sert olmuşsam veya alakasız şeyler yazmışsam, incelemek istiyorum; yeter ki biraz üzerinde düşünme zamanı verilsin." Bana, bir gün ve bir gece verilmişti.»

Soruşturmaya ertesi akşam devam edilmişti, yine aynı soru gündemdeydi: Luther sözünü geri almak istiyor muydu? Luther Almanca ve Latince konuştu. Charles Quint tek kelime Almanca bilmiyordu ve de çok az Latince biliyordu. Luther'in sesini yükselttiğini ve öylece bitirdiğini fark edince, ona kurullar da yanılabilir mi diye sormuştu. Luther, tabii ki diye cevap vermiş ve kanıt sunmuştu. Bu, Papa'yla Fransa Kralı I. François arasında bir bağlantı arayan imparator için yeterliydi. Çavuşa keşişi götürmesi için işaret yapmıştı. Alman soyluları hapse götürüldüğünü zannettikleri için, salonda hafif bir gürültü oldu. Çıkışta, küstah adamın muhtemel öldürülme fikri İspanyol şövalyeleri keyiflendirmişti: *Al fuego! Al fuego!* diye bağırıyorlardı.

Ateşe! Ateşe! Alman şövalyeler ne söylendiğini anlamıyorlardı, Luther herhangi bir kapışma çıkmadan çekildi. «Burada duruyorum, başka türlü davranamam. Tanrı yardımcım olsun. Amin!» şeklindeki bildirisi görüşmelere bir son verdi. İzin belgesine dayanarak, yeniden yola koyulmadan birkaç gün daha kazanmıştı. İradesi kuvvetli biri olarak görünmüştü ve bu Alman tarihindeki yerini de böyle alacaktı. Fakat memlekette hüküm süren zihniyet gereği pes etseydi, belki de daha büyük tehlikelerle karşı karşıya kalacaktı, diye de düşünülebilir.

İspanyolların sözüne pek güvenmeyen Saksonyalı seçici, onu güvende olacağı Würzburg kalesine götürmek üzere yolda

kaçırtır. Luther burada, halkına sağlam, temel bir edebi eser kazandırarak, İncilleri çok usta bir şekilde Almancaya çevirir.

Münzer, Prag deneyiminden sonra, bilinmeyene doğru yola çıktığında Luther tamamen bu işe gömülmüştür.

Adımları veya tavsiyelerle, bir kasabadan ötekine giderken karşılaştığı Anabaptistler onu Bavyera üzerinden Tirol'a götürürler. Küçük Avusturya şehri Hall'ın ardında, dağlarda izini kaybettirir. Küçük köy papazları ile konuşarak, onlara dünyadan, Roma'dan, Saksonya'dan, Bohemya'dan bahsettiği, tartıştığı, yarısı karlara gömülmüş küçük beyaz kiliselerde vaaz verdiği, orda burda ekmeğini kazanmak için köylülere yardım ettiği tahmin edilmektedir. Bunlar özgür dağ köylüleridir, aralarında hiç serf yoktur ve kuşkusuz onun söylevleri karşısında, Zwickau dokumacılarından daha farklı tepkiler göstermektedirler.

1522 baharında, Tirol'den Schwaz'a varır ve Avusturya arşidükünün çalıştırdığı madencilerle konuşur, Zillertal ve Salzach vadilerine çıkar; ne burjuvalarına, ne madencilerine en ufak düşüncesini bile dile getirme imkanı vermeyen bir prens, başpiskoposun zorbalığı ile karşılaşır. Gerçekte, dürüst olmak gerekirse, bu dönem için kesin olarak bilinen, bu bölgede İncil'le (Evangile) ilgili vaazlar veren meşhur Urbanus Rhegius, 1524 yılında Karlstadt'a şöyle yazar: «İki yıldır, arkadaşın Thomas Münzer benim yavaş yavaş Kutsal Kitaba alışmamı, başlamamı istiyordu ve dini doğal nedenlere dayandırarak köylülere öğretebileceğini iddia ediyordu. Gözlemlerime göre yaptığı hiç de hoş bir şey değildi.»

Sonunda, Bavyera'yı yeniden kat etmek zorunda kaldı, çünkü yazın, Almanya'nın kuzeyinde, Nordhausen'de yeniden işaret verilmişti. Ah! Sene başından beri İncil'i keşfetmiş olan bu şehir, onu dikkate alırdı. Muhafazakâr papazlar onu «Martincilerden daha berbat» bulurlar, bu terim onların sözlüğünde, Martin Luther'in yandaşlarını ifade etmektedir. Ilımlılara gelince, onlara göre Münzer'in doktrini, İsa'yı inkâr etmekle eşitti. 14 Temmuz 1522 tarihli, kime yazdığı bilinmeyen mektu-

bunda kendisini şöyle savunur: «İsa'nın doktrinini inkâr ettiğimi iddia edenler, yalan söylüyorlar. Onlara, her zaman inanmış olduğum Tanrı'nın değişmez iradesi ile karşı çıkıyorum.»

En azından 1522 Eylülüne kadar, Nordhausen'de kalır. Eylül 1522! Şövalye Franz de Sickingen ve şair Ulrich de Hutten'in çağrısına uyarak ayaklanan Ren, Frankonya ve Souabe küçük asillerinin; imparatorluğu içinde, prenslerin yer almayacağı ve kilise mal varlığının laikleştirileceği bir tür aristokratik demokrasiye dönüştürmek için isyan ettikleri dönemdir. Ateşli silahlar keşfedildiğinden beri, pasın çürüttüğü zırhlarının içinde, dayanıksız kaba kulelerinde sıkıntıdan patlayan şövalyeler sınıfının pek bir anlamı kalmamıştı. Köylüleri kölelikten ve angaryalardan kurtararak peşlerinden sürükleyebilirlerdi ancak; diğer yandan burjuvalar, lüks ihtiyaçlarını tatmin etmek için tüccar konvoylarına saldıracak kadar düşmüş bu büyük yol yağmacılarına güvenmemekte tamamen haklıydılar. Luther kendisi de Worms'da onu destekleyen bu aynı şövalyeleri cevaplarken prenslerin tarafında yer almıştı: «İncil davasının, şiddet ve kan dökmekle kazanılması taraftarı değilim. Dünya sözle yenildi...» O andan itibaren, şövalyeler çarçabuk terk edildiler ve ezildiler, halbuki, Zürih gölü üzerinde Ufenan adasına sığınan, büyük Hutter birkaç ay önce ölmüştü. Sadece bir tüy kalemi kalmıştı ve ölmeden önce tedbirli Erasmus'un acı alaylarını duymak zorunda kalmıştı.

Bu haberler Almanya'yı epeyce sarsmıştı. Acaba Münzer, Leipzig tartışmasından beri görmediği Luther'le bir defa daha karşılaşmak için mi, Noel'e doğru Wittenberg'e gelmişti? Bu ziyareti daha sonra inkâr edeceği doğrudur, fakat diğer bir şahit olarak Luther, bu konudan emindir. Halktaki köpürmeyi hisseden Münzer, daha sonra pişmanlık duyduğu, sonuçsuz birkaç anlaşma denemesi mi yapmıştır? Bayağı sert geçen bir veya iki görüşmede bulundukları söylenebilir. Luther, kendi görüş açısından olayı şöyle ele almıştır: İstenilirse, gökyüzü tüm Hıristiyanlara ait olurken, yeryüzü özel mülkiyete ait ola-

1524'teki bir tufan ve köylü isyanını önceden haber veren astrolojik bir resim. Silahlı köylüler parlayan bir güneş altında ilerliyorlar, halbuki öbür köşede imparator, papa, kardinaller ve piskoposlar bulutlu bir gök altında sıkıntı içinde görünüyorlar. H. Rynman'ın gökgünlükleri için anonim bir ağaç oyma, Nürnberg, 1523.

rak kalmalıdır. Böylece, derebeyi Henri d'Einsiedel gibi bir adam, o sırada, angaryaların kaldırılmasının uygun olup olmadığını sorunca; açıkçası, durumu aynen sürdürebileceğini, «karşı geleceği korkusuyla, basit insanların yük altında ezilmesi gereğinin doğal bir şey» olduğu cevabını vermiştir.

Bu kısır görüşmeden sonra, tabii gerçekten olduysa, Münzer'e bir vaizci kardeş gibi yollara düşmekten başka bir şey kalmaz, ancak bu sahte dilencinin sohbetleri de çok şaşırtıcı olmalıdır!

Nereye olduğu bilinmiyor ama dokumacı Anabaptist Storch'un uzak bir akrabası olan, genç bir yandaşı eşliğinde yeniden dolaşmaya başlar. Bir gün bu oğlan, Zwickau'daki «kardeşlerden» bir mesaj getirmiş ve ona vermiştir. Bu arada her şeyden elini eteğini çektiği gibi basit bir düşünceye kapılmamalıyız. Tam tersine, yandaşlarını organize etmeye, mektuplar almaya ve yazmaya devam eder. Bize amaçsız gezip tozmak gibi görünen şey, vaiz ya da kışkırtıcı tarafından düşünülmüş gerçek bir kampanyadır.

Yersiz yurtsuz geçirilen bu ikinci kış esnasında, göçebe hayatın zorluklarına bir de açlık eklenir, fakat Münzer, inancını zorlayan bu acıyı memnuniyetle karşılar. Ama yine de bir gün, 19 Mart 1523 tarihinde, Thüringen'in hanlarından birine sığınmışken, bir Bernardin manastırının başrahibesinin aralık ayında ona vermiş olduğu iki altın florinden başka parası kalmadığını görür ve sabırla uğraşıp hale yola koyduğu manastırlardan birine yazar:

«Selam, Tanrı'nın sonsuz merhameti üzerinize olsun çok sevgili kardeşlerim! Sizden ricam bu uzun süreli ayrılığımdan dolayı kızmamanız çünkü bu türden sıkıntılarla ruh en gizli yanlarına kadar temizlenir ve Kutsal Ruh'un eşsiz varlığını hissedebilecek duruma gelir. Yeşaya (Isaie), Bölüm 28 ve 54'te açıkça belirtildiği gibi, her şeyle ilişiğini kesmedikçe hiç kimse ilahi merhameti hissedemez: "Seni bir an için bırakmıştım, fakat büyük bir şefkatle yanıma kabul edeceğim." Kurtarıcımız İsa da aynı şeyi söyler: Ne mutlu acı çekenlere, çünkü teselli

edilmiş olacaklar. Benim acılarım sizinkilerin sureti olsun. Bırakınız yabancı otlar istediği gibi çıksın, has buğdayın yaptığı gibi sahtesinin altından geçip gidecektir. Yaşayan Tanrı, kırmızı gelincikleri ve peygamber çiçeklerini kesebilmem için bende oraklarını bileyliyor. Sizlere selamlarımı gönderiyorum, Tanrı'ya emanet olun. Yapabilen benimle, İncil'de bahsedilen ücreti paylaşsın: işçi ücretini hak eder, Matta 10. Öyle veya böyle kızacaksa, bana bir şey vermesin. Tanrı'nın şanına hınçla gölge düşürmektense, ölmek evladır. Bütün kış için Domina'dan iki florin aldım. Birini kışı geçirmek için, diğerini ve daha fazlasını borçlu olduğum genç oğlana verdim. Bu oğlan bana sadık.

1523 senesinin, Saint Joseph günü, sürgün olduğum sefalet içerisinde yazılmıştır.

Thomas Münzer,

Tanrı'nın uysal elçisi.»

Bu mektubun cesurca imzalanmış müsveddesi bulundu, fakat Münzer acaba bu dilekçeyi göndermiş miydi? Bundan birkaç gün sonra, gerçekten kendisine bir ulak gelmiştir. Münzer'in çevresiyle ilişkiyi kesmediğini ispatlayan bu ulak, Allstedt kurulu tarafından gönderilmiştir. Bu küçük Saksonya şehrinin iki kilisesinden biri kapalı olduğu için, kurul bu kiliseyi hemen üstat Münzer'e sunmakta acele ediyordu. İlk protestan yetkililerin almakta sakınca görmedikleri, özgür bir karardı.

1523 paskalya yortusunda, iki yıl göçebe hayattan sonra, Münzer yakında uygulamaya koyacağı bir sürü yeni düşünceyle, Allstedt'e yerleşiyordu.

Christian de Sichem tarafından Thomas Münzer, 1608.

VII. Bölüm

YENİ YILI SELAMLAMAK İÇİN

Thomas Münzer sever ve evlenir. — Ayini Almanca yapar ve bir «Birlik (Alliance)» örgütler. — İçlerinden biri «Kodamanlara», düş görüyor der ve haklı çıkar.

Thomas, Wiprecht kulesine yerleşme olanağı bulmuş ve Stolberg'den, annesinden miras kalan mobilyaları getirtmiştir.

Otuz ya da otuz üç yaşlarındadır; bir eve yerleşip de mobilya ve kap kacak sahibi olunca, tamamen denemesiyle ilgilenmeye başlar. Bir tür belediye memuru olmuştur, «değişip yepyeni bir insan olan» meslektaşlarından bazılarının da yaptığı gibi evlenmekten başka yapacak bir şey kalmaz. Bu adımı göze alır ve onlar gibi manastırından kaçmış bir rahibe ile evlenir. Okuyucu, Thomas Münzer'in aşkları hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Ne, nerede ve ne zaman bu küçük Ottilie de Gersen ile karşılaştığını, ne de onu ne zamandan beri sevdiğini biliyorum. Elimizde tek bir portresi bile mevcut değil, öyleyse bu küçücük şehirde, nasıl mütevazı bir aile hayatları olabileceğini serbestçe hayal edelim... Şunu diyebiliriz ki, son felaket anına kadar onları birbirine bağlayan bu iki yıllık tutkunun, girişikleri en zor işlerde birbirlerine yardımcı olacakları bu birlikteliktеki aşklarının önemi hakkında bilmemiz gereken şeyler var. Luther tarafından alabildiğine uçkuru düşük bir adam olarak çizilen portresi, Thomas düşmanları tarafından yayılan hikâyeler, bir başkası söz konusu olsa eğlenceli sayılabilecek, fakat kı-

sa yaşamında oluşan Münzer'in yapısıyla hiç uyuşmayan bu alaylı betimlemeler, ancak iş işten geçtikten sonra gerçek bir aydınlanmaya kavuşur. Mesela Luther şöyle bahsederek eğlenir: «Münzer Zwickau'dayken güzel bir kız bulmuştu ve ona ilahi bir ses tarafından kendisiyle yatması için gönderildiğini, aksi halde artık Tanrı kelamı öğretemeyeceğini söylemişti. Kız bunu ölüm döşeğindeyken açıklamıştı...» Münzer'in kişiliğinden etkilenen ve belki de kendi tarzlarında dindar sayılan bazı yazarlar, bu dayanılmaz karalamaya seslerini yükseltip öfkelendiler. Tanrım, bu hikâyenin her sayfasında, Münzer'in dinbilimci sözcükleriyle politikadan bahsettiğini görüyoruz, fırsat çıktığında, neden mistisizmle örtülü aşkı ile ilgili bir açıklamada bulunmamıştır?.. Bunları geçelim ve duvarları içerisinde yüzlerce zanaatkâr ve sebze yetiştiricisini barındıran, küçücük bir köylü şehri olan Allstedt'e gelerek genç çiftimize katılalım. Efsanevi ününü, Frédéric Barberousse dahil, birçok Germen kralının oturduğu şatosuna borçlu olan bu şehir, Saksonyalı prenslere aitti. Münzer'in gözünde, çok daha başka bir sebepten önemliydi: Bu çevrede bulunan Mansfiel bakır, gümüş ve altın madenlerinde yüzlerce madenci çalışıyordu. Yeni şehrin dindar kesimi eski keşiş Simon Haferitz'e inanırken, eski semttekiler, buradaki Saint-Jean kilisesinin papaz konutuna ziyarete gelecek olan ve Münzer'in çok iyi tanıdığı madencilerdi.

Münzer; Konseye, vergi tahsildarına, şatoda oturan prenslik memuruna, Zeys dahil herkese hemen kendini kabul ettirir. Şehirde esen bu genel havadan etkilenen bu hatırı sayılır kişiler, kısa zamanda genç vaize hayranlık duymaya başlarlar ve böylelikle Münzer de durmadan görülmemiş yenilikler yapabilir. İlahi hizmeti tamamen değiştirmekle işe başlar. Dinsel törenlerdeki sıraya önem verenler açısından muhafazakâr görünse de, dindarların gözünde ibadet biçimini tamamen değiştiren bir yenilik yapar. Luther'den önce, Saksonya şansölyelerinde çıkar için yazılan ayini, küçümsenen dilde yani halkın dilinde Almanca okutup, söyletir. «Allstedt'de yaşayan bizler, İtalyan değil

Almanız,» diye yazar. «İncil halkın ortak malı olsun» diye, Luther tarafından çevirisi yapılarak yayınlanmaya başlanan ve kendisinin de üzerinde bazı önemsiz düzeltmeler yaptığı Yeni Ahit'ten, her vaazında bir bütün bölüm okutur. Sonunda, mezmurları bizzat kendisi çevirip, «anlam sözlerden önemli», diye belirtir. Bütün ayinin fon müziği yine Gregoryen müziği olarak korunur. Fakat korkunç Germen karışıklığında kaybolmuş bu küçük şehrin esnaf insanlarına, babadan oğula öğrendikleri, sadece güzel olmakla kalmayıp kendilerine ait olan bu melodileri kendi dillerinde söylemek nasıl da şevk veriyordu!

Pentecote* esnasında, XII. yüzyıldan beri Latince tekrarladıkları *Kutsal Ruh bizi bağışla (veni sancte spiritus)* yerine, Tanrı'ya büyük bir sevinçle, her günkü kendi sözcükleriyle sen diye hitap etmelerini ve şarkı söylemelerini dinleyiniz:

Wasche, das da unrein ist,
Kühle, das da erhitzt ist;
Heile, das da verwundet ist;
Beug zurecht, was streitet, strebt;
Bring zum Weg, was verirrt ist.

(Kirlenmişi temizle,
Yananı serinlet,
Yaraları iyileştir,
Kavgaları sonlandır,
Soğuktan titreyenleri ört,
Kaybolmuşu yoluna döndür.)

«İkiyüzlü Katolik itirafları» kaldırır ve rahiple cemaati arasındaki çukuru doldurmak için, ekmek ve şarap altında communion'u** getirir; altı veya yedi yaşında dini eğitimden sonra ya-

* *Pentecote*: Paskalyadan sonraki yedinci pazar günü kutlanan Hıristiyan yortusu –ç.n.

** Kudas ayininde şarapla ekmek yeme –ç.n.

pılacak vaftizi, çok küçük yaşta yapılan vaftizin yerine getirmek için, «biz zavallı sefiller, basit bir sulama ile bir fantezi yarattık,» der. Ve öyle geliyor ki; Anabaptistlerin çok düşkün olduğu, büyüklerin ikinci kez vaftiz edilmesini uygulamaması, onun eserinin kapsamını kısıtlama amacını güden sürekli iddianın tersine, tarikatın bir üyesi olmadığını ispatlamaya yeterlidir.

En önemli ihtar vaazında: «Duyarlı rahipler tembellik etmemeli ve sadece pazar günleri vaaz vermemelidirler,» der. Gerçekten de en büyük özeni vaazlarını hazırlamaya gösterir ve oturduğu kulede, çoğu zaman mum ışığı gece geç saatlere kadar yanar. Bu metinler arasından sadece bir tanesi saklanabilmiştir fakat, eğer kendisini bu vaazın sonucuna göre yargılarsak: «Krallar ve prensler seçilmişlere karşı birleştiler. Fakat onların birliğini kırmak istiyoruz ve onların yüklerini daha fazla taşımak istemiyoruz...» diye bağırırken, özellikle doğrudan hitap ettiği için herkes tarafından anlaşılmış olması gerekir.

Allstedt'in diğer rahibi, Simon Haferitz, Münzer'in metodlarını hiç kısıntısız, tamamıyla kabul etmiştir ve yeryüzünde Tanrı'nın egemenliğini kurmak için genç bir rahip tarafından tamamen ayaklandırılmış, onu takip etmeye hazır, bu ateşli küçük topluluğun görüntüsü çok şaşırtıcı olmalıydı.

Çevredeki madenciler ve köylüler, pazar günleri Allstedt'e gelmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi ve Münzer kendini övmeden, onlara şunları hatırlatabilecekti: «Tüm ülkenin de şahit olduğu gibi, zaten başka türlü olamazdı, zavallı halk gerçeğe o kadar susamış ki, sokaklar bile, Allstedt'de nasıl ayin yapılıyor ve İncil'den nasıl vaazlar veriliyor diye duymaya gelen her tür insanla dolu.» Ona komşu şehirlerden ziyaretçiler gelmişti, bunlar arasında, aynı yılın Şubat ayının bir pazar günü, Thüringen'deki Mulhehausen şehrinin kilisesinin önünde, kendisini dinleyen aylak kalabalığın ortasında, bir taşın üzerine çıkarak eski bir Alman geleneğine göre, yeni bir biranın tanıtımını yapan eski keşiş Pfeiffer de vardı. Etki altında kalan eski keşiş, popüler konuşmacının sözünü kesip yerini alarak, şöyle ba-

ğırmıştı: «Cesur insanlar, dinleyin, size çok farklı tatta yeni bir bira tanıtacağım!» Ve özellikle; papanın, din adamlarının, keşişlerin ve rahibelerin «entrikaları»na ilişkin canlı bir söylev vermişti. Hazırlıksız bir ayaklanma kampanyasının ve bu önemli özgür şehirde, patriklikliğe bir süre için bazı demokratik ayrıcalıklar elde eden bir halk partisinin başlangıcı oldu, kendisi de bu hareketin başı olmuştu.

O da, bölgede çok konuşulan Allstedt vaizi ile kendi tecrübelerini paylaşmıştı ve Thomas kendisiyle başka konularda da iletişim kurmuştu çünkü geçmiş senelerden, dolaştığı yerlerde eski görüştüklerinden, her yerden ziyaretçiler geliyor ve ona haberler getiriyorlardı. Projelerini küçük şehirle sınırlandırmaz ve her yönde müttefikler arar! Yaptığı yenilik haberleri ve başarıları Wittenberg'e ulaşmıştı ve Luther, korunmadığı için bugün elimizde bulunmayan bir mektup yazarak, Zwickau'daki olayların nasıl sonuçlandığını hatırlattı. 9 Temmuz'da Münzer ona saygılı ve sıkı bir cevap yazar. Zwickau'daki hasmı, şimdi arkadaşı Luther'i bırakmış olan Egranus'a kurnazca, Münzer, eğer o olmasaydı, dokumacıların şehir konseyini tamamen katletmiş olacaklarını belirtir. Storch'un ve diğer Anabaptistlerin olası hayalleriyle arasındaki mesafeyi korur, kendi fikirlerini «Hıristiyanlık aşkı yolunda birlikte yürümemiz gerekli» diye açıklarken, Luther'in düşüncesini de reddetmez. Bundan üç hafta sonra, usta dinbilimci Karlstadt'a da, bundan böyle gücünü tanıdığını belirten bir üslupta yazar, Karlstadt'ın kendisine çok kısa yazdığından şikayet eder: «Laik misin, rahip misin, ölü müsün, sağ mısın bilmiyorum.» Karşısındaki mektuplarının patavatsız birileri tarafından okunmasından korkmamıştı, gönderdiği ulak güvenilir bir adamdı. Harekete hazır mısın? Üstü kapalı olarak söylemek istediği: «Belki de Tanrı, kafirleri kibirle küçümserken işlediğin günahların kefaretini ödemen için seni uygulayıcı olarak seçmiştir.»

1524 senesi yaklaşmakta ve herkes astrologlar tarafından bildirilen büyük felaketlerin olacağını hatırlamaktadır: su bas-

kınları, isyanlar, kafirlerin egemenliği ele almaları. 1484'te Antonius Torquatus tarafından ortaya atılan lanetler tekrar yayınlanır: «Bu esnada (1524-1525), Alman ülkelerinde büyük ve güçlü bir isyan ortaya çıkacak. Köylüler asillere karşı direnişe geçecekler...» Seyyar satıcılar tarafından satılan Johannes Stöffler'in eski gök günlükleri incelenir, 1524 için yeni bir tufandan söz edilmektedir. Bilginlerden ünlü Viyanalı matematikçi Joseph Tannstatter kesin olarak hesaplamıştır; 1523 yılında Büyük Perhiz esnasında gözlemlenen tutulma; gelecek yılki yangınları, isyanları ve salgınları haber vermektedir ve de aynı bilgin: «Özellikle artık haraç ödemek istemedikleri piskopos ve rahiplere karşı halktan insanların *Bundschuh*'undan korkmak gerekir», diye yazmaktadır.

Artık ne papaya bağlı olan Charles Quint'e umut bağlanmakta, ne de bu bahar kesin olarak yenilen Sickingen ve Hutten şövalyelerinden bir şey beklenmekteydi... Feodal toplumun tüm ağırlığını taşıyan, şehirlerin fakir insanları ve köylüler hayal kuruyor ve Allstedt'dekiler hayallerini anlatmak üzere Thomas Münzer'e geliyorlardı. O da bunların Tanrı sözü olmadığını kim bilebilir? diyerek notlar alıyordu.

Böylece Hans Puttinger, «*cher magister in Jesu Christi*» adlı eserinde, tanıdığı birisinin rüyasında gördüklerini anlatır: «Ketenden birer torba asılı iki gemi görür ve gemilerden birinde, ölmüş oldukları halde tamamen ıslanmamış ve konuşan iki ölü vardır, diğer gemi de kan doludur.» Bir başkası şu rüyayı görmüştür: «Evinde üç adam bir diğerini asmaktadırlar.» Puttinger ise rüyasında, kafası kesilmek istenen bir adam görür ve şöyle düşünür: «Zavallı adam senin gitmen lazım ama nereye bilmiyorsun ve böyle uyandım,» der.

Rüyalarımda bu sefilleri görüyorum: kan, cesetler, asılmalar ve kesik kafalar. Onların sıkıntılarını ve hayal ettiklerini görüyorum. 1524 başında, Thomas Münzer'in bildirdiklerini dinlemek için şehre yaklaşık üç bin yabancı geldiğini öğrenmek beni artık şaşırtmıyordu. Bütün bu insanlar kilisede yer bulamıyorlardı. Hanlar, kahvehaneler ve sokaklar hac zamanıymış gi-

bi doluydu. Vaazını daha evvel dinleyebilmiş olanlar çevrelerine anlatıyor ve herkes sırayla tekrar ediyordu. Bu, fazla insan ve fazla gürültü demekti.

Komşu madenlerin sahibi Katolik Kont Ernest de Mansfeld, imparatorun her türlü dini yeniliği yasaklayan bir fermanına dayanarak; halkına Allstedt'in tanrısal hizmetlerinde hazır bulunmayı yasaklar. Her hafta, madencilerinin gruplar halinde bu küçük kasabaya indiğini görmekten artık sıkılmıştır. Piyadeleriyle yolu tutmuştur. 13 Eylül 1523 Pazar günü Münzer kürsüye çıkar. Piyadeler ve yasaklar hakkında bilgilendirilmiştir, önünde dağınık olarak konmuş bir sürü sıra vardır. Tereddüt etmez. Dindar topluluk önünde, çok soğuk bir şekilde kelimelerini hece hece söyleyerek, kontu, imparatorluk prensini sapkın mezhepli hırsız ve soyguncu olarak ele alır ve Allstedt'e rahipleriyle birlikte vaaz verdiği doktrinin İncil'e ters düştüğünü ispatlamak için davet eder, «eğer ki başaramazsa, Tanrı önünde ona bir hayta, hırsız, haylaz, Türk ve pagan kadar değer vereceğim,» der. Kont hemen, vekilharçtan (intendant) ve konseyden, Münzer'in tutuklanmasını istemiştir, fakat bu kalbur üstü kişiler, gördüğümüz gibi, rahiplerine çok hayrandılar.

Konta, «bu Tanrı kelamı ile ilgili» olduğuna göre, seçici prensin bir emri olması gerektiği cevabını vererek sıyrılmışlardı. Prens Akıllı Fredrik, Luther'i bazı politik nedenlerden dolayı tutuyordu. Belli başlı birçok şehirde binlerce parça kutsal haç, aziz kemikleri, vs.den oluşan ünlü kutsal eşya koleksiyonunu tamamlamak için, kendi hesabına, becerikli görevliler bulunduruyordu. Acele hareketten hoşlanmayan, ihtiyatlı bir adamdı. Beklenmedik olayı kendi yargıcına (bailli*) ve konseye anlatmış ve Münzer'in savurduğu küfürlerden dolayı hoşnutsuzluğunu belli ederek bir rapor istemiştir. Konta gelince, böyle hikâyelere karışmak istemediğinden, öğrendiklerine pek aldırmamıştır.

* *Bailli*: Ortaçağda kral veya derebeyi adına bir bölgeyi yöneten yargıç, askeri ve idari otorite –ç.n.

Münzer'e gelince Ernest de Mansfeld'e sade bir şekilde şöyle yazmıştır: «Asil kont, selam! Sizi mezhep sapkını, hırsız ve soyguncu olarak ele aldığımı belirten mektubunuzu yargıç ve konsey bana takdim ettiler. Aslında, bu doğru ve bunu gerçekten biliyorum. Ve bunu genel bir buyrukla yasakladığınızı bütün ülke de biliyor. Bunun üzerine, siz aslında İncilleri yasaklamak için kendinizi yeterince gözüpek gösterebilirsiniz, bu durumu dindar Hıristiyanların önünde haykırmak istiyorum, dedim. Ve eğer siz, böyle bir patırtı gürültüyü ve böyle saçma yasaklamaları sürdürecek olursanız, bugün bile size söveceğim, sizi kınayacağım ve kitaplarımı çeşitli dillere çevirterek, sadece Hıristiyanlığın önünde değil, Türklerin, paganların ve Yahudilerin önünde de, size zekâ yoksunu diyeceğim... Sabrımı taşırmayın, yoksa size Luther'in papaya davrandığının bin katı kötü bir şekilde davranırım. Bana lütufkâr bir efendi olun! Yoksa, Tanrı'ya havale ederim. Amin. 1523 senesinde, Saint-Maurice günü, Allstedt'de düzenlenmiştir.

Thomas Münzer,
İmansızların yok edicisi.»

Akıllı Fredrik'e de yazması gerekiyordu fakat başka bir üslupla ve kararlı:

«Monsenyör, Prens Fredrik, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun yüce Mareşali, seçici-prens, Saksonya dükü, Thüringen Landgrav'ı, Meissen Margrav'ı, benim lütufkâr efendim.

«Güçlü Tanrı beni vaiz yapınca; Tanrı kelamına karşı olanlara hoşgörülü davranmadan, büyük gayretle gürültülü trompetleri çaldırma alışkanlığım oluştu.» Kont ile tartışmasını nobranca ortaya koyar ve tehditkâr bir kibarlıkla uyarıda bulunur: «Eğer İncil insan buyruğu ile engellenmek isteniyorsa... bu halkı kızdıracaktır. Prensler dindar insanlara karşı kötü değildirler. Fakat, bu durum değişecekse, kılıç prenslerin elinden alınıp, ateşli halkın eline verilecektir.»

Almanya'nın durumunu bilen Frédéric, skandalın duyulma-

sına engel olmayı düşünmüş olmalı; bu sebepten, Luther aracılığı ile çok dikkatli bir şekilde politik bir oyun oynuyordu. Münzer'e, yargıcı ve konsey önünde, doktrini üzerine açıklamalarda bulunacağına ve kont Mansfeld'e karşı sarf ettiği sövgü dolu sözleri geri alacağına dair yemin etmesini buyurdu.

Münzer büyük sevinç içersindeydi, çünkü ona dokunmaya cesaret edemiyorlardı, en küstah şekilde meydan okumuş, en ağır üstü kapalı sözlerle tehdit etmişti. Daha da iyisi, Mansfeld madencileri günden güne çoğalarak, vaaz için tenha yollardan şehre geliyorlardı. Bu kadar sadakat sebebiyle de olsa, fazla dayanamayacağını belli belirsiz anlamış olmalıydı. İbadet şeklini değiştirdikten sonra, komünü yeniden organize etmek için daha ilerilere gitmek gerekiyordu.

Bir gece, iyi tanıdığı iki esnaf; sepici Barthel Krumpfe ve camcı Baltzer Stubner evine gelmişlerdi. Onlara ne prens, ne kont, ne de şüphesiz Banker Fugger'lerin bulunmayacağı, bir defa daha, İsa'nın krallığından bahsetmişti. Gizli bir topluluk, bir «ittifak» oluşturulacaktı. Kabul etmişler ve «İncil'i koruyacaklarına» and içmişlerdi. Nasıl hem fikir olmazlardı ki? Genç rahipleri geleceği gören bir bilgindi, ayrıca bu konuda örnek de veriyordu. Kapısı yoldan geçenlere her zaman açıktı. Fazla bir şeyi olmasa da, sevimli eşi Ottilie'nin bütün itirazlarına karşın bunu herkese sunmaktan kaçınmıyordu.

Şehrin hendeklerinde yapılan ikinci toplantıda; esnaflar, iki madenci Hans Rodemann ve Johann Berk, konsey üyeleriyle akrabalığı bulunan üç burjuva da aralarında olmak üzere otuz kişiydiler. Münzer yakın bir hedef göstermişti: «Artık rahiplere ve rahibelere haraç ödenmesin ve hatta ülkeden kovulsunlar.» Gizlilik artık kaçınılmaz görünmüyordu ve üçüncü toplantı açıkça, konsey üyesi Nickel Rückert tarafından İttifak emrine verilmiş olan, belediye binasının bodrumunda yapıldı. Aşağı yukarı beş yüz kişilik bir grup toplanmıştı; yirmi madenci, çevreden köylüler ve dışarıdan gelen çok insan vardı. Madenciler, ittifak için «Mansfeld ve başka yerlerden» üye toplamayı üstlenmişlerdi, zaten Allstedt'de o kadar kesin konuşulu-

yordu ki, «Birliğe girmek istemeyenlere sadece şehri terk etmek kalıyor!» deniliyordu. Birlik adı verilen, silahlı bir muhafız birliği oluşturulmasına karar verildi. Vekilharç, davaya kazandırılmış görünüyordu. Her halükârda, yazın Wittenberg'de Luther'le karşılaşmasına ve de onu Münzer'e karşı uyarmış olmasına rağmen bu hazırlıklara karşı hiçbir şey yapmamıştı. Luther şöyle söylemişti: «Davamı çok övüyor, fakat onu önemsemiyor ve başka büyük şeylere hazırlanıyor...»

Gerçekte Münzer, kasabasının duvarları dışında gördüklerini gösterecektir. Kimseden izin almadan, kendi yöresinde yayıncı olan arkadaşı Hans Reichardt'ı (veya Wychardt), bütün araç gereçleriyle; baskı makinesi, karakterler, mürekkep ve kağıt ile birlikte Allstedt'e getirtir. Yayıncı, Thomas'ın fikirlerini paylaşır ve eğer kendisini çağırıyorsa, gitmezlik edemez.

O andan itibaren, bir kürsü, silahlı milis embriyosunun bağlı olduğu popüler bir parti, bir basımevi ve ulaklar Münzer'in emrine amadedir. Acele bir şekilde bu ilk örnek makineyi çalıştırtır, yerel yetkililer onu destekler veya yansızdırlar.

1524 senesini selamlamak için baskıdan ilk broşür çıkar: *1524 Harz'daki Stolberg'den, Allstedt papazı Thomas Münzer'in doktriniyle ilgili ve başlangıç için, gerçek Hıristiyan dini ve vaftiz konulu protesto veya buyruğu (1524 Protestation ou mandement de Thomas Münzer, de Stolberg dans le Harz, pasteur a Allstedt, concernant la doctrine et pour commencer, au sujet de la vraie foi chrétienne et du bapteme).* Devrin üslubuna uygun bu uzun başlıktan sonra; doktrinini harekete geçmeye çağırdığı memleketlerin yargısına sunarak, böylece fikirlerinin gerçekliğinin sınanmasını istediğini ve doktrinini kibirli birkaç dinbilimcinin incelemesine bırakmayı istemediğini açıklar. İsim vermez fakat, broşüründe yoldan geçen şüphe içersinde bir adamla, bilgili bir doktor arasında geçtiği hayal edilen diyalogta hedef alınan, Luther ve bağışlama doktrinidir: Zavallı adam üzüntülüdür çünkü imanını kaybetmiştir ve doktordan öğüt ister. Doktor şöyle cevap verir: «Ey cesur adam! İnanmak

istemiyor musun, öyleyse defol şeytana git! Arkadaş, kafanı böyle şeylerle meşgul etmemen gerekir, sadece inan ve bu tür düşünceleri kendinden uzak tut.»

Hemen basılan ve *Uydurulmuş Dinden (De la foi inventée)* adı verilen ikinci bir yergi yazısında, Luther'in dinle ispat doktrinini yeniden suçlar. İlk peygamberlerin, diğer peygamberlerin ve havarilerin imana ulaşmaya çalıştıklarını, dikenli bir yoldan geçtiklerini fakat erişemediklerini açıklar. «Sevgili Hıristiyanlar, İncil'i yöneltildiği amaç için kullanalım... Etkisizliğini yok edip, canlandıralım; işte yapılması gereken bu.» Sonuçta, *Thomas Münzer'den, Allstedt'de Almanca Ayin Düzenlemesi (l'Ordonnance de la messe allemande a Allstedt, par Thomas Münzer)* adlı bir üçüncü broşürde, kendi ibadet reformunu doğrular ve betimler.

Bu gerçek bir edebi topa tutma olur. Münzer 24 Mart 1524'te, Kutsal Kitaba özendirmeye yönelik sert bir vaaz verir: «Sunaklarını yıkacaksınız, heykellerini parçalayacaksınız, putlarını devireceksiniz ve yontulmuş ikonlarını ateşe vereceksiniz!» Bir rahibe manastırına ait olan, «haydut yatağı» diye isimlendirdiği, köylülerin aşar ödemek zorunda oldukları Mallerbach'daki komşu kiliseyi örnek verir. Bu kilisede bulunan Bakire'nin mucizevi heykeline dokunarak iyileşen dindarlar, adet olarak, vücutlarının sağlığına kavuşan kısmının balmumundan dökme kalıbını alarak, oraya asıyorlardı. Bu garip ve olağanüstü bir sergiydi; kemiklerden, deforme olmuş uzuvlardan, sarı suratlardan oluşan gerçek bir Grévin* müzesiydi. Ayin çıkışında, ittifakın en ateşli üyeleri tarafından sürüklenen yüz kadar insan, ayin alayı olarak Mellerbach'a doğru yola çıkmışlardı. Kilisede yer bulamamış olan diğer bir iki yüz kişi de onlara katılmıştı ve birkaç dakika sonra, yıkıntılardan, kaynayan balmumundan acaip bir dere akarken, kilise kıyamet günündeki ateşten bir meşale gibi alevler saçıyordu.

* *Musée Grévin*: 1182'de Paris'te açılan, popüler veya tarihten kişilerin balmumundan heykellerinin bulunduğu balmumu müzesi –ç.n.

Tabii ki rahibeler şikayet etmişlerdi ve Weimar'dan, Saksonya dükü Jean, kardeşi Seçici Akıllı Fredrik ile iletişime geçmişti. Tereddüt ediliyordu. Sonunda, prenslikten bir görevli olayı yerinde soruşturmak için gelmişti. Olay yerini incelemiş, rahibeleri ve köylüleri sorguya çekmişti. 9 Mayıs'ta, vekilharç ve konseye, gelecek iki hafta içersinde suçluları cezalandırmaları resmi olarak bildirilerek, Weimar'a gönderilmişlerdi. Bu zavallı insanlar titreyerek geri gelmişlerdi fakat Münzer dinleyicilerini önceden fitillemişti: «Bu gri sakallı yaşlı prensin kafasında ne kadar bilgelik var ise benim kıçımda da o kadar var,» diye haykıracak ve meslektaşı Simon Haferitz sokakta şöyle vaaz verecekti: «Halk, efendilerimizin neler yaptığını gör. Bu manastır ve kiliseleri yaratanlar onlar –bu kerhaneleri ve haydut inlerini demek daha doğru olur– ve şimdi gene buraları korumak isteyen onlar. Onlara hâlâ efendileriniz olarak değer vermek için kör veya duyarsız olmanız gerekir! Prens olarak doğanlar başka hiçbir iyilik yapmazlar. Bunun içindir ki kendiniz bir prens seçin ve Saksonya prenslerini babadan oğula efendileriniz olarak kabul etmeyin... onlara yazdığınızda, artık "Tanrı'nın lütfuyla, Saksonya dükleri" diye değil, "Tanrı'nın gözünden düşmüş, Saksonya dükleri" diye hitap edin...» Münzer, zabıt katibinin yazıp hazırladığı mektubun düke gönderilmesine izin vermemişti. Konseyin oturumuna davet edilen Münzer, bir defa daha belagatiyle burjuvaları sarsmış ve düke çok kibar fakat dikbaşlı cevabını kendi dikte ettirmişti: «Mallerbach'da, aldatılarak yanlış yola sürüklenmiş, bilinçsiz ve fakir insanların Notre-Dame adı altındaki şeytana taptıkları herkesçe bilinen bir gerçek.» Konsey; Türkler konusunda olduğundan daha çok, «bu şeytanı» yok etmiş olan «dindar insanların ve yüce kalplerin» hapsedilmesine yardım etmek istiyordu. Vekilharç kendisini hangi azize adayacağını artık kesinlikle bilmiyordu. Düke, «şehirde büyük bir ayaklanmayı» engellemek için zamanı iyi ayarlaması gerektiğini yazmıştı. Mütevazı bir şekilde, «ondan daha evvel Allstedt'e gelen dükalık görevlilerinin doğal nedenlerden değil de başına bir şey vurularak veya hançerlene-

rek öldürülmüş olduklarını... kendisinin de böyle bir şey beklemesi gerektiğini» yazarak, düküne hatırlatmakta ve merhametini dilemekte sakınca görmüyordu.

Bununla birlikte, yine de bir şeyler yapıyormuş gibi görünmek gerektiğinden, 13 Haziran'da, iki ateş arasında kalan vekilharç, kamu düzeni ile ilgilenen konsey üyesini nezarete koymuştu. Yaklaşık iki saat kadar, yani tam da onu serbest bırakan ve konutuna omuzlar üzerinde övgülerle taşıyan İttifak üyelerini uyarmak için gerekli olan süre kadar kapalı kalmıştı. Daha sonra, yüz kadar adamı şehir hendeklerinde toplayan Münzer, kendisi alarm zilini çaldı ve bir davul ile loncalarının iki bayrağı eşliğinde şaşırtıcı bir çabuklukla yürüyen madencilerin geldikleri görüldü. Vekilharca, Allstedt'de, efendileri (magister) veya başka birinin «İncil davası nedeniyle» acı çekmek zorunda olup olmadığını araştırmak için geldiklerini söylediler. Yönetim görevlisi pazar yerini silahlı askerleriyle doldurmaya çalışmıştı. Esnaf, köylü ve madenciler kardeşçe anlaşıyorlardı. Çekilmeyi ve Akıllı Fredrik'e sözünü kesmeden dinleyeceği bir rapor sunmayı tercih etmişti. Vekilharca göre; manastırın «başrahibe ve rahibeleri» «kötü idareleri» ile kargaşaların sorumlusuydular. Prense, «bir halk topluluğu ve bilim adamları önünde» Münzer'i sorguya çekmesini salık verir. Doktrini doğrulandığı takdirde, uygulamak gerekecektir, «fakat eğer cezalandırılması gereken bir doktrinse, bunu ona söyleyip, yazılı emirle burayı terk etmesini istemek uygun olacaktır». Yüksek görevli, bu şekilde davranılmadığı takdirde, «halk arasında doktrinin güçle yayılacağı öyle bir destek bulur ki, işte o zaman ayıkla pirincin taşını. Şehirde, sorumluluğumdaki görevlerimin gereklerini zararsız ve barış içinde gerçekleştiremeyeceğim böyle bir ayaklanma olacaktır». Cesur adam sözlerini bitirdikten sonra titremeye başlamıştı. Akıllı Fredrik, «bu bir ültimatom ve benim vekilharcıma böyle şippadak karşıma çıkma cesaretini veren, bu nasıl bir adam olmalı!» diye düşünmüştü.

Prens hemen bir karara varmadı. Bu olay düşünmesine yol açmıştı ve Luther, ona daha evvel defalarca Thomas

Münzer'den ve özellikle de basımevinden söz etmişti. Gözlerinin önünde, Luther'in, Allstedt vaizini sert bir şekilde suçlayan 19 Haziran tarihli mektubu yer alıyordu: «Gölgemizi, zaferimizi ve onsuz elde ettiğimiz tüm avantajları bize karşı kullanması gerçekten hiç de hoş bir şey değil. Şeytan ona ekmek veren eli ısırtmaya çalışıyor.»

27 Haziran, prens karar verir: kundakçıları cezalandırmak gerekmektedir; 9 Temmuz'da Münzer'in basımevinin kapatılması emrini verir ve ayrıca Münzer yazılarının önce mutlaka prenslik tarafından sansüre tabi tutulması gerekmektedir.

Haberler, en azından bazı haberler o devirde çabuk yayılıyordu. Basel ve Bodan arasında, Konstanz gölü adı verilen bölgede, Almanya'nın güneyinde, Prens ve Münzer 24 Haziran'dan beri neler olduğunu biliyorlar mıydı? Münzer'in arkadaşlarının da bulunduğu, bu bölgede gizlice yapılan hazırlıklardan haberdar olduğunu ve o çevrede geçerli olan düşünceler hakkında bilgi sahibi olduğunu tahmin ediyorum. Bu durum, üstelik bir de bu basımevi hikâyesi... Seçici prensi gerçekten endişelendiren Münzer'in davranışı üzerinde bir etki yapmış olmalı.

İki kelimeyle diyebiliriz ki, bu 24 Haziran Pazar günü, hasat zamanının ortasında; Kontes Hélène de Rappolstein, Stühlingen köylülerine hak ettikleri dinlenme süresini vermemişti. Onları ormana göndererek, dağ çileği, yabani kiraz, çakal eriği ve ayrıca, etraflarına ip sararak iğne yastığı yapmak için sümüklü böcek kabukları toplamalarını istemişti. Artık bu köylüler, güneşli havalarda efendileri ve güzel hanımları adına, yağmur altında da kendileri için hasat yapmaktan; av hayvanlarının ve köpeklerin tarlalarını mahvetmesini görmekten bıkıp usanmışlardı. Bu çilek ve sümüklü böcek toplama emri kendilerine ulaştığında, içlerinden biri, diğerlerinin de şikayetini ifade eden şekilde yüksek sesle homurdanmıştı. Artık yetmişti, reddetmişlerdi. Birbirlerinden ayrılmadan, komşularına bir haberci göndermişlerdi ve birkaç gün sonra, angaryalara karşı çıkmak üzere, vadinin diğer köylerinde oturanlar da onlara katılmışlardı. Bir çayırda, altı yüz kişi kadar toplanmışlardı ve

kendilerine başkan olarak; I. François'ya karşı İtalya savaşına katılmış, silahları çok iyi tanıyan, ayrıca düşünme ve konuşma yeteneğine sahip, Bulgenbach şehrinden Hans Müller'i seçmişlerdi. Karılarına İmparatorluğun rengi olan siyah, kırmızı ve altın renginde küçük bir sancak diktirmişler ve Waldshut şehrine yürümek üzere hazırlanmışlardı...

Buna bir de piskoposa aşar olarak vermek zorunda oldukları buğday yığınını gece ateşe veren diğer kontluktan köylülerin haberi de eklenecek olursa; Allstedt'e gelip giden haberciler böyle bir sürü başka olay rapor ediyorlardı. Elbette pek çok olay prenslerin de gözünden kaçmıyordu; böylece temmuz başında Münzer ve Saksonya düklerinin neler düşündükleri kolayca anlaşılmaktaydı. Münzer basımevi hakkında endişeleniyordu çünkü bu hareketi, yönsüz ve merkezsiz bırakmamak gerekiyordu. Akıllı Fredrik de bu basımevi hakkında düşünüyordu ve kardeşi ile birlikte, yerinde bilgi almaya ve bu fazla hareketli Thomas'ı görmeye karar vermişti.*

İki Prens 11 Temmuz akşamı Allstedt'e maiyetleri eşliğinde girerler ve onları şerefle kabul eden vekilharcın bulunduğu şatoya doğru giden yolun kaldırım taşlarında, atlarının toynaklarından çıkan sesler yankılanmaktadır. Birkaç kısa emirden sonra, gece için şatoya yerleşmişlerdir. Ertesi sabah, bitişik kilisedeki vaazı duyacaklardır. Bu vaaz Thomas Münzer tarafından verilecektir. Kendisine gidilip haber verilsin!

Münzer, gecenin büyük bir kısmını muhtemelen kitapsız çalışarak geçirmiştir, çünkü seçtiği konuyu çok iyi bilmektedir: Daniel tarafından anlatılan, Kral Chaldée'nin rüyası. Bu Almanya'da geçecektir ve o, aslanlı çukura inmeye hazırlanan Daniel olacaktır.

* Thomas Münzer'in siyasi yazılarını basan (Halle, 1950) Alman tarihçi M. Carl Hinrichs, Akıllı Fredrik'in kardeşi Dük Jean eşliğinde Allstedt'e gitmiş olmasının imkansızlığını ispatlayacağını düşünür, fakat Dük Jean, 12 Temmuz'da, oğlu Prens Jean-Frédéric ile bu şehre gelmiştir. Bunu not edelim, ama bu durum facianın gelişiminde hiçbir değişikliğe neden olmaz.

Ertesi gün Thomas Münzer, bu küçücük kilisede, prenslerin çok yakınında, daha evvel fikirlerinin oluşumunu incelerken karşılaştığımız şaşırtıcı bir söylev üzerine vaaz verir. Bu vaaz, dağdan kopup gelen bir kaya tarafından parçalanacak olan bölünmüş krallığın yerini alacak Tanrı'nın ebedi krallığı ile ilgilidir. Acaba konuşurken, Kara Orman'dan kopan kayayı, Waldshut şehri üzerine yürüyen köylüleri düşünüyor mudur? «Çünkü dağdan kopan kaya büyümüştür. Zavallı dinsiz cahiller ve köylüler bunu sizden daha iyi görüyorlar. Evet, Tanrı'ya şükür, bu kaya o kadar büyüdü ki, siz İncil'in hizmetinde olursanız kurtulacaksınız, fakat sizi başka efendiler veya komşularınız izlemek isteseler, bu efendiler günlerini görecekler ve kendilerini halk tarafından kovulmuş bulacaklardır.» Halkın destek garantisini vererek Saksonya prenslerini İncil'e hizmet için cesaretlendirdikten sonra, Münzer şu son çağrıyı yaptı: kötüleri öldürmek için kılıcı ele alın, «yoksa kılıç size karşı ele alınacak»!

Prensler kiliseden tek kelime etmeden ayrılmışlardı. Münzer'in onlara sunduğu alternatifi gayet iyi anlamışlardı: ya çoğalarak birleşen yılan ve yılan balıklarına –yüksek rütbeli papazlar ve diğer prensler– karşı halkın yanında yer alacak, ya da halkın kendilerine karşı ayaklandıklarını göreceklerdi.

Öğleden sonra prensin şansölyesi Münzer'e gelerek; Weimar erkanı tarafından metinlerine konulan ön sansür emrine tamamen uymak zorunda olduğunu bildirmişti. Hepsi buydu. Münzer boyun eğdi, fikri sorulmamıştı. Fakat birkaç gün sonra, vaazını özellikle prenslerin önünde belirtmiş olduğu başlıkla bastırtıyordu!

Bu konuda esaslı bir taraftar olan Dük George, tebaasına Allstedt'e ibadete gitmelerini, hapis tehdidiyle yasaklamıştı. Bunu, İttifak üyesi, Sangenhausen köyü rahibi Tile Bansen, Münzer'e bildirmişti. Bunun üzerine Münzer hiç gecikmeden, köylülere zulüme dayanıp, direnmelerini ve artık otuz merkezde varolan İttifakın desteğini teminat göstererek onlara şöyle bir açıklama yapmıştı: «Eğer size bir şey olursa, biliyorsunuz ki, yazarken, vaaz verirken, ilahi söylerken ve konuşurken siz-

den uzakta değilim... Şu an zalimlere olduğu gibi moralinizin bozulmasına izin vermeyin.» Aynı gün, bu köyün yetkililerine tehdit dolu bir mektup gönderir: «Tile Bansen'e dokunmayın, yoksa size karşı yazacağım, ilahi söyleyeceğim ve vaaz vereceğim. Kodaman da olsalar... düşmanlarımın peşini bırakmayacağım.» Bununla beraber, Münzer'in bu yazışmasında bir ihtiyat sezilmekte. Açık bir şekilde, zamansız bir hareketten ve belli bir görüş açısı olmayan, yerel bir ayaklanmayı alevlendirmekten korkuyordu. Hatta köylülerine, laik derebeylerine vergi ödemeye devam etmelerini öğütlüyordu. Doğduğu şehir olan, «Stolberg'deki kardeşlerine» gönderdiği acil bir mektupta, sabırsızlıklarına karşı bir uyarıda bulunur: «Tanrı tarafından seçilmiş arkadaşların, Tanrı'nın onlara hemen yardıma gelmek zorunda olduğunu düşünmeleri, çok büyük ve dikkate değer bir çılgınlık olur...»

Bir asil onlardan önce davranmıştı. Şövalye Frédéric de Witzleben, 20 Temmuz'da, sakinlerinin Münzer'in İttifakına bağlı olan kendi Schönewerda köyüne karşı cezalandırıcı bir bildiri yayınlamıştı. Yapabilenler Allstedt'e sığınmışlardı fakat vekilharcın en zayıf zamanlarıydı ve onları şövalyeye teslim etmek istemişti. Münzer korkunç bir kızgınlık içersindeydi. 22 Temmuz'da vekilharca «zavallı insanların çığlıkları pahasına» zorbaların dostluğunun kazanılmaması gerektiğini yazmıştı. Vekilharç bu kadar boyun eğmemeliydi. Bu insanların gücü artık sona ermekte, «Güç yakında halkın olacak... eğer ki Witzleben "vicdansızı" cezalandırılmazsa, genel barış yakında parçalanacak. Artık hiçbir halk efendisine inanmayacak ve bu durumda, halk efendisine yardım edemez ve efendi halkı için bir hiç haline gelir... Bazı insanlar, eski yaşamın devam ettiğini sanarak, bununla alay etmekteler. Can sıkıntısından bunalıncaya kadar hayal görmeye devam edecekler.»

Bir sonraki Pazar, 24 Temmuz'da, Krallar Kitabı'nın 22. ve 23. bölümleri üzerine; rahipleriyle birlikte pagan heykellerini ve sunaklarını yok eden Kral Josias'ın «Tanrı'nın huzurunda nasıl bir ittifak kurduğunu ve nasıl bütün halkın bu ittifaka ka-

tıldığını» hatırlatan, yine duruma uygun bir vaaz verir. «İncil'e gürültü patırtı yapanlara» karşı, kılıca kılıçla cevap vermek için, herkesi İttifaka katılmaya çağırır, çünkü zalimler «bugün zayıf ve çok korkmuş haldeler. Kalpleri korkudan kararmış. Hiçbir prens veya derebeyin olmasını istemediği değişiklik geliyor». Münzer'in dindarları iyi bir elektriklenme yaratmıştı, çıkarken alarm zilini çalmak istemişler, fakat engellenmişlerdi. Münzer inatla vekilharca bir ikinci mektup yazmıştı. Şövalye Witzleben'in cezalandırılmamasından şikayet etmişti. Saksonya prenslerinin, halkın gazabına karşı önlem almaları, «halkın halen onlara güveni varken» kötü şeyleri engellemeleri ve kendilerini toplamaları için vekilharcın onlara öğüt vermesini rica eder. Şaşkın ve paniğe kapılmış olan vekilharç, iki mektubu da Dük Jean'a, Weimar'a götürür ve orada kendisine bir rapor kaleme aldırılır:

«Ve işte Bağışlayıcı Prensliğiniz'de, Weimar'da, huzurunuzdayım,» diye yazar, «ve size tüm alçakgönüllülüğümle bildiririm ki; çevredeki derebeyler kendilerine tebaalarına oraya gidip vaaz dinlemeyi yasakladıkları halde, şehirde birçok yabancı, Allstedt'e doğru gidiyor. Bu arada halk bu yasaklamalar hakkında hiçbir şey bilmek istemiyor, birçok insan kulelere ve zindanlara kapatıldı, fakat bu kaderden kaçanlar buraya geliyorlar.» Bunun üzerine, derebeyi Frédéric de Witzleben, çoğunun kaçmayı başardığı ani bir baskınla, Schönewerda'daki tebaasının çoğunu hapseder. Yanına birçok büyük top parçası, çok sayıda atlı ve piyade eri alır. Kilisede toplanan malları ve bu insanların tüm ayrıcalıklarını geri alır. Bu insanlar köyde dolaşıp, başlarına geleni konuşuyorlar ve yanıp yakınarak, ondan hiçbir kötülük beklemediklerini, hatta tam tersi, iyilik, koruma ve teselli beklediklerini anlatıyorlardı. Gece olsun gündüz olsun, ne kapıları ne köprüleri kapatmışlardı, birdenbire hazırlıksız saldırıya yakalandıkları o gün de, karıları ve çocuklarıyla evlerinde bulunuyorlardı. Ve bu insanlar ülkede o kadar çok konuşuyorlardı ki, halkın ne derebeylerine, ne de onların yargıçları-

na güveni kalmıştı. Bütün bunlar vaizin kulağına kadar ulaştı. Vaaz verdiği yetkililere çok kızdı ve açıkça, İncil'e karşı çok sert davranan bu kişilerin şiddetine karşı koymak için halkın gruplaşmak zorunda olduğunu söyledi. Halk bu öğütü dinledi ve çok daha yukarıda söylemiş olduğum gibi, küçük şehir Allstedt'e akarak, çok sayıda burjuva ile ittifak yaptı. Münzer, silahlanabilecek herkesi, kadın ve genç kızları da çağırıyor, karşı koymak için her türlü aleti yanlarına almalarını söylüyor. Haşmetmeapları, size daha evvel de, geçen kargaşalarda bildirmiş olduğum gibi bir sürü küstah Allstedt kadını ve genç kızı, zaten o daha emir vermeden hazırlanmaya başlamışlardı. Raporun sonucunda, Münzer'in «genel bir birlik önünde» dinlenilmesi kararına varır.

Konsey üyesi bir prens, raporun bir sayfasının kenarına «Hangi genel birlikten söz edebilir?» diye not almıştır. Bu esnada bölgede genel birlik düzeni kelimesi yayılıyordu. Bu arada, Luther müdahale etmeye karar vermiştir ve *Saksonya Prenslerine, İsyancı Ruh Üzerine Bir Mektup*'u (*une Lettre aux princes de Saxe sur l'esprit rebelle)* yazar. Bu bir ihbar niteliğinde yazıdır, şöyle demek gerekir: «Şeytan yuvasını Allstedt'e yaptı ve burada Münzer'in doktrinini yaymak ve Wittenberg'de gerçek imanın elde edilemeyeceğini ileri sürmek için, kafalarını dolduruyor... Fakat Münzer sözle yetinmek istemiyor, bilek gücüyle kendine bir yol açmak ve hemen bir ayaklanma düzenlemek istiyor. İşte burada şeytan onu maskesini çıkarmaya zorluyor. O, ayak takımının desteğini kazanmışsa, ruh ne yapabilir?.. Sözle savaşmaktan daha fazlasını yapmak istiyorlarsa, eyleme geçmek istiyorlarsa ve yumruk atmak istiyorlarsa, o halde, Sizin Bağışlayıcı Prensliğiniz işe el koysun...»

Yok hayır, Münzer prenslere kabul ettirmeye çalıştığı halk birliği önünde konuşmayacaktı. 1 Ağustos'ta, Weimar'da, bir tür dükalık mahkemesi karşısına çıkmak için davet edilmişti. Yalnız olmayacaktı, fakat arkadaşları, yetkililer tarafından seçilmiş, sindirilmek istenen konseyin üç üyesiydi. Ve sonra, bir haberci Souabe'dan haberler getirdi: Köylü toplulukları gide-

rek çoğalıyordu ve Ren'in sağ kıyısındaki dağlık bölgede yayılıyorlardı; İsviçre memleketlerinde, Thurgovie'de bile köylüler bir manastıra saldırıp, orada büyük zarara neden olmuşlardı.

Soruşturma komisyonu; sorgulamayı yapmakla görevlendirilen prenslik şansölyesinden yardım alan, Dük Jean'dan ve Wittenberg'li birkaç teologdan oluşuyordu. Münzer, Saksonya düklerini suçladığını, kara çaldığını inkâr etmiş ve bir halk topluluğu önünde her zaman doktrininden konuşmaya hazır olduğunu beyan ederek, orada doktrini üzerine bir şey söylemeyi reddetmişti. Birliği organize ettiğini kabul etmiş, fakat bunun sadece dindarların İncil'i rahatça dinleyebilmeleri için olduğunu söylemişti. Büyükleri sözle yenmekten vazgeçip, susmuştu. Sorgulanma sıraları geldiğinde, üç arkadaşı en ufak bir duraksama olmadan hemencecik çözülmüşlerdi. «Fakir insanlardı, sadece vaizlerinin onlardan yapmalarını istediği şeyleri yaptıklarını» söyleyerek yakınmışlardı. Gözlerini dükün bulunduğu tarafa çevirmeye bile cesaret edemiyorlardı. Şahitler, Münzer'in onları dinlerken sinirden bembeyaz olduğunu fark etmişlerdi, fakat acaba bu konsey üyelerindense, zorlu madencilerin yanında olmalarını istemekten pişmanlık duymuş muydu? Bu bile kesin değil. Zamanının sosyal yapısı; onu hayatının çeşitli safhalarında, amaç korkmadan yaşamak olduğunda, çoğu kez terk eden küçük burjuvanın değişken sosyal tabakalarından destek aramaya zorlamıştı. Münzer'e, sakin olması ve seçici prensin emrinde kalması buyruğu ile yol verilmişti. Ahır hizmetlilerinin alayları arasında avludan geçerken, üç burjuva da onunla aynı anda şatodan çıkmaya cesaret edememişlerdi. Allstedt'e varınca, nasıl geçtiğini soran vekilharca, şöyle cevap verecekti: «Eh! Fena değil, başka bir prensliği ziyaret etmem gerekli!»

Konsey; Birliğin yönetim kararıyla feshedildiğini, ön sansürsüz vaaz vermekten vazgeçmesini ve şehirden sürülen yayıncısı ile emir gereği tüm ilişkisini kesmesi gerektiğini kendisine bildirdi. Münzer patlamıştı. Kendini savunması engellenmek isteniyordu! Luther'e cevap verecekti! Prensler dikkatli olsunlar! Sonra birdenbire, ateşli yapısıyla, görev büyüklüğü bilincinin

çatışması, yüzseksen derecelik bir dönüş meydana getirmiş ve sakinleşmişti: «Bugün sizin arzunuz yerine getirilmiş olsun, yarın, gün yeniden doğacak,» dedi.

3 Ağustos'ta, ikinci bir defa Akıllı Fredrik'e yazar: «Kardeşiniz, sevgili Dük Jean'a, kitaplarımı bastırmadan evvel sansüre tabi tutacağıma dair söz verdim, fakat yüksek bilginlerin sadece yanlı ve zararlı düşünceler aşılayan yargılarına katlanmak istemiyorum... Halk size büyük umut bağlıyor, çünkü Tanrı size diğer efendilerden daha çok bilgelik bağışlamış, fakat onu kötüye kullanacak olursanız, sizin için; "Bu adam hiçbir zaman Tanrı'nın korumasını istemedi; kendisini dünya zenginliklerine verdi," diyecekler...» Ve prense, bir defa daha halk ayaklanmasını engellemek için yardım etmesi teklifinde bulunur.

Takip eden günlerde, 11 Ağustos tarihinde, yeniden toplantıya, Weimar'a çağrıldığını öğrenmişti, fakat yine kendini halk önünde ifade edemeyecekti. Onu tekrar sorguya çekip, yargılamaya devam edeceklerdi. Birlik üyeleri, kendiliğinden şehir hendeklerinde toplanmışlardı. Madenciler silahlarını ve bakırdan giysilerini hazırlama kararı almışlardı. Weimar'a yalnız gitmeyecekti, yüzlerce kişi ona eşlik edecekti!

Münzer düşünüyordu. Bine yakın insanı ardından sürüklüyordu. Ya sonra? Souabe'dan, Frankonya'dan ve Ren bölgesinden haberler bekliyordu. İmparatorluğun kalan kısmında ve Fransızların ülkesinde neler oluyordu? Hayali büyüktü, vaaz vermeye ve Birliği organize etmeye devam etmek gerekiyordu. Bu yüzden, onun için başka bir şehre girebilmek ve oraya basımcısını getirtmek önemliydi.

7 Ağustos Pazar günü, akşam duasından sonra, Münzer karısına endişelenmemesini tembih etti, baharda onlara gelmiş olan çocuğu kollarında sıktı ve dar bir sokakta onu beklemekte olan bir Birlik üyesiyle buluştu. Bir saat sonra, ekili tarlalarda, daha önceden kararlaştırılmış bir yere doğru yürümekteydi.

25 Ağustos tarihinde, Vekilharç düküne; «Bağışlayıcı efendim!» diye başlayan bir yazı gönderdi. «Siz Haşmetmeaplarının isteği üzerine bağışlayıcı efendime bildiririm ki; Vaiz

Münzer şehir duvarını gizlice tırmanarak, Nordhausen'li bir mücevherci ile birlikte, pazar gecesi Saint-Sixte ayininden sonra istifa etmeden gitti. Ertesi gün öğlene doğru, konseye, köyde bir işi olduğunu ve kendisine kızılmamasını söyleyen bir mektup ulaştırdı. Geri döneceğini düşündük. İki hafta sonra, Mulhausen'de olduğunu yazdı ve Allstedt'den istifa ettiğini bildiriyordu... Asi olduğu tamamen ortaya çıktı. Burada kaldığı süre daha uzamış olsaydı, halkı yetkililere karşı o kadar kışkırtacaktı ki, işte o zaman akla karayı seçecektik. Gerçekte, emin bir kaynaktan öğrendiğime göre, Mansfeld'deki madencilere çok sert bir mektup yazmış; bu mektupta onlara, sabırlı ve cesur olmalarını, çünkü onlarla birlikte ellerini zorbaların kanında yıkamak istediğini söylemiş.»

VIII. Bölüm

ELİNDE ÇEKİÇLE THOMAS MÜNZER

«Sözüm, kayayı parçalayan bir ateş ve
bir çekiç gibi değil mi?»

Thomas Münzer, buradaki bira üreticileri ile iş görüşecek olan İttifak üyelerinden, şerbetçiotu ekimcisi birine ait zıplatan arabaya gizlenerek, özgür Mulhausen şehrine girmişti. Adam yolcusunu, Saint-Blaise kilisesi yakınındaki bir kürkçünün evine götürmüştü.

Mulhausen, altı bin veya sekiz bin –kaynaklar bu iki rakam arasında tereddüt etmekte– sakini bulunan, yaklaşık iki yüz yirmi bin kilometre kare kırsal alana sahip bir şehirdi. Burası, bölgede beğenilen birayı üreten, bira imalathanesi merkezi esnaf sınıfı ve ticari mamülleriyle yabancı tacirleri çeken bir tarım ürünleri pazarıydı. Bu tacirler, Rusya'ya kadar ihraç ettikleri yün ve keten kumaş satın almak için her yıl Hanse, Königsberg hatta Riga şehirlerinden buraya geliyorlardı. Fakat özellikle Mulhausen, bu zamana kadar bağımsızlığını koruyabilmiş ve Saksonya prenslerinin eline düşmeyen, Thüringen'in nadir şehirlerinden birisiydi. Özgürlüklerinden şunu anlıyoruz: şehirde doksan beş kadar soylu yuttaş vardı, sadece bunlar serbestçe siyasi haklara sahiptiler ve kendi üyelerini kendilerinin seçtiği bir konsey oluşturuyorlardı. Diğer sakinler buna karışamı-

yorlardı. Yani; başka şehirlerde loncalarının ayrıcalıklarını pleblere karşı savunmakta endişe duyan esnaf üstatları; bu pleblere ve başka şehirlerde şato sahipleri, buradaysa soylu yurttaşlar tarafından sömürülen köylülere karşı burada toplanıyorlardı. Münzer bütün bu olanları biliyordu, çünkü aylardır şehri karıştıran ve belli bir başarı elde eden bu halk ayaklanmasının canlandırıcısı, eski rahip Pfeiffer, Allstedt'e kendisini ziyarete gelmişti. Bu başarıların, lonca üstatlarının belediye güçlerine katılmasına kadar varan bir öneme haiz olduğunu belirtmişti. «Sakinler» olarak adlandırılan nüfus kitlesi, gerçek haklarından mahrum kalmışlardı.

Kimse tarafından atanmamış olan ve kararsız yerel yetkilileri zorlayan Münzer, vaaz vermeye ve yeni ayin yapma biçimini şehre sokmaya çalışıyordu. Aynı zamanda karısını, bebeğini ve son sürgününden beri yanında bulunan genç oğlanı, Allstedt'e getirtmişti. Bu hizmetliye, 3 Eylül'de «Buradaki insanlar ağır» diye yazarak, Mulhausan'e uğramasını ve oradaki papazlık konutunun avlusunda bırakmak zorunda kaldığı domuz yavrusunu getirmeyi unutmamasını rica etmişti. Birisi hariç herkes tamamdı. Eylül başında, basımcı Hans Wychardt'ın da gelmesiyle küçük grup tamamlanmıştı. Bu defa, Zwickau'da, Prag'da, yollarda ve Allstedt'de girişilen eyleme yeniden başlanabilirdi.

Münzer'in Mulhausen'e yerleştiği Luther'in kulağına çalınmıştı, «bağnaz ve hayalperest» dediği fikirlerine karşı vaaz vermek için hemen bir turne düzenledi. 21 Ağustos'ta, Iéna'dan Mulhausen Konseyi'ne şöyle yazmıştı:

«Bu yanlış düşünüşten ve bu koyun postuna bürünmüş kurt olarak dolaşan peygamberden korunulması gerek. Çünkü, Allstedt'de de, yazdığı, söylediği ve halka verdiği vaazlarda görüldüğü üzere; birçok yerde, özellikle de Zwickau ve Allstedt'de, cinayet, ayaklanma ve kandan başka meyvesi olmayan bir ağaç olduğunu yeterince ispatladı...

«Bu düşünce kendinden fazlaca bahsettirdi ve üç yıldan beri fazlaca övüldü, fakat yaptıkları arasında ne en küçük bir icraat ne de bunların bir tek meyvesi var, yoksa; Zwickau ve

Allstedt'den bilgi alıp öğrenebileceğiniz gibi, ortalığı kasıp kavururdu. Tanrı'nın bildirmediği ve insanlar tarafından da çağrılmamış habercileri göndermekten başka bir şey yapmıyor. Kendiliklerinden geliyorlar... Onları dinleyen ve takip edenler bir seçilmiş, Tanrı'nın oğlu gibi gösteriliyor, dinlemeyenlerse bir dinsiz gibi görülüyor ve onu öldürmeye hazırlar.» Luther, Mulhausen konseyine, Münzer'i kimin vaaz vermeye çağırdığını sormaya telkin ediyordu. Eğer, havariler gibi kendisini Tanrı'nın gönderdiği cevabını verecek olursa, bunu işaretler ve mucizelerle ispatlamış olması gerekecekti. «Çünkü, eğer Tanrı doğal şeylerin düzenini değiştirmek istese, bunu her tür mucizevi işaretle haber verir. İnsanlar benden istemediği takdirde ne vaaz verdim ne de vermeyi istedim, çünkü kendilerinin söylediği gibi Tanrı'nın beni gökten indirdiğini iddia edemem... Bu düşünceyi kaale almazsanız, peygamber kabul ederseniz ve bunun sonucunda kötü şeyler olursa, ben sorumlu olmayacağım, zira bir Hıristiyan ve bir dost olarak sizi uyarmış olacağım.» Dük Jean, Mulhausen'li bir asile kendisi yazarak, konseyi Münzer'e karşı uyarmasını rica etmiş, fakat bu girişimler şimdilik sonuçsuz kalmıştı. Konsey, «Münzer Saksonya dük ve efendilerinden arası iyi mi ayrılmıştı,» diye Weimar'da bir vaize sormak için yazmakla yetinmişti. Luther'in, halkın kendine daha az güvendiğini hissetmesine yol açmıştı. Orlamünde'de, kiliselerdeki resimlerin yok edilmesi taraftarı olan bir kunduracı ile hararetli bir tartışmaya tutuşmuştu ve kendi söylediğine göre, «taş yağmuruna tutulmadan» şehri terk edebildiği için kendini şanslı saymalıydı.

Luther'in faaliyet mektubunda teyid ettiği, Münzer'in «habercileri», hiç şüphesiz, Mulhausen'e güney Almanya'daki isyanın gelişimiyle ilgili düzenli olarak haberler taşımışlardı. Hans Müller'in köylüleri, Avusturya arşidüküne ait Waldshut şehrine yaklaşmışlardı ve şehre girmelerine izin verilmiş, daha da iyisi, burjuvalar tarafından görkemli bir şekilde karşılanmışlardı. Gerçekte, küçük şehrin Avusturyalı efendileri tarafından korkutulduğu hissediliyordu çünkü teoloji profesörü Balthasar

Hubmaier'in yönlendirmesi ile, bu şehir, İncil'deki ibadetin reformunu gerçekleştiriyor, ayrıca sunak ve kutsal resimleri yok ediyordu. Bu silahlanmış köylülerin ve burjuvaların kardeşçe yaşamaları, Zürihli vaiz Zwingli tarafından esinlenen, birbirini karşılıklı olarak etkileyecek olan iki akımın karşılaşmasıydı: köylü isyanı ve ılımlı reform. Bu vaiz, Luther'den evvel «dinin saflaştırılması» gereğini hissetmişti ve Wittenberg'in teoloğununkinden daha tutarlı bir iyileştirme hareketi hazırlamıştı. Hareket, rahipleri dindarlar tarafından seçilen, demokratik bir kilise yaratmayla sonuçlanmıştı. Oysaki, imparatorluktan ayrılmış da olsalar, teorik olarak imparatorluğu ait olan Almanya'nın sınır bölgelerinde ve İsviçre kantonlarında hâlâ sık sık etkisiyle karşılaşacağız.

Münzer acele eder. Birkaç ay evvel, arkadaşı ve Luther'in danışmanı Melanchton'a* şöyle yazmıştır:

«Bekleyiş ve kararsızlıkla yeterince vakit kaybettik! Artık zamanı geldi. Yaz mevsimi kapılarımızı çalıyor. Zındıklarla arkadaşlık etmeyin, onlar Tanrı kelamının tüm gücüyle etken olmasını engelliyorlar. Prenslerinizi pohpohlamayın, yoksa onlarla birlikte kendinizi sefalete mahkûm edeceksiniz. Değerli bilgeler, benden başka türlü konuşmamı istemeyin, benim için imkansız.» Şimdi kaya yuvarlanıyor, artık onu hiçbir şey durduramaz. Zaman ölçülü davranma zamanı değildir. Ateşli bir şekilde, Allstedt'de kaleme almaya başladığı, bomba gibi bir broşürü bitirir ve hemen baskıya verir. Birinci sayfada şu uzun başlık okunmaktadır:

Sefil ve acınacak Hıristiyanlığa yanılgılarını hatırlatmak için, Luka İncil'inin tanıklığında gösterilen, inançsızlar dünyasının sahte imanının geçersizliğinin ilan edilmesi (Dénonciation

* Melancheton –Roma ile barış yapan Erasmus'un aksine– sonuna kadar Luther'in yandaşı olarak kalan tek büyük hümanisttir. Bir an için reformun halk akımından etkilenmiştir, fakat sözleri eyleme geçirmek söz konusu olduğunda korkmuş ve Münzer hakkında karalayıcı efsanelerin yayılmasına katkıda bulunmuştur.

de la fausse foi du monde infidèle d'après le temoignage de l'Evangile de Luc, présentée a la misérable et pitoyable chrétienté pour lui rappeler ses errements).

Hezekiel, 8. bölüm.

Sevgili dostlar, Tanrı'yı önemsiz, boyalı bir adam gibi göstermek için çok hakaret eden bu ileri gelenlerin yaptıklarını tüm dünyanın görebilmesi için, duvardaki deliği çok büyük açalım.

Yeremya, 23. bölüm.
Çekiçli
THOMAS MÜNZER
Mulhausen. MDXXIIII.

Yeremya'nın, «Sözüm kayayı parçalayan bir ateş gibi ve bir çekiç gibi değil mi? der Tanrı» (Yeremya 23-29) sözü altında yer alan bu başlıktan sonra, Münzer aynı peygamberin iki cümlesini daha yazısının tanımlığında kullanır.

«İşte sözlerimi senin ağzından söyletiyorum. Bak, bugün seni; kopartman, devirmen, yıkman, yok etmen ve de inşa edebilmen, ekebilmen için ulusların ve krallıkların üzerine yerleştiriyorum.» (Yeremya 1, 9-10)

Ve:

«İşte, seni tüm memleketin üzerine; Yahudi krallarına ve komutanlarına karşı, rahiplerine karşı ve memleketin insanlarına karşı müstahkem bir şehir gibi, demirden bir kolon ve tunçtan bir duvar gibi yerleştirdim. Sana savaş açacaklar fakat yenemeyecekler; çünkü kurtarmak için ben seninleyim, der Tanrı.» (Yeremya 1-18)

«Kelimelerden daha çok anlamına göre» diye Münzer tarafından çevrildiğinde, şu anlam çıkar:

«Krallara, prenslere, rahiplere ve halka karşı demirden bir duvar yerleştirilmiş. Buna karşı mücadele edebilirler ama muhteşem zafer güçlü, dinsiz zorbaların düşüşü olacaktır.»

Bu okunması güç sayfalar içinden yüzyıllar arasına dalıp,

dünyaya meydan okuyan bu genç adamın kalbine kadar ulaşılmadığı takdirde, bu yorum, takip edecek olanlar için bir anahtar niteliğindedir. Bu çok yüklü sayfalar, geriye dönüşlerle, tekrarlarla, basit ata sözleriyle, lanetler ve tatlı yakarışlarla doludur. Ayrıca her satır, her karşılaştırma, Luther'in yüzüne edilen her küfür, popüler vaizleri çevreleyen köylülere yapılan her ima, metinde veya sayfa kenarlarında, İncil kaynak gösterilerek ispatlanmıştır. Bu bir ateştir, bir yeraltı ateşidir, bir madendeki veya karmakarışık bir ormandaki binlerce kök ve sarmaşıkla fışkırması engellenen; sonuçta, sadece ulu bir ağacın tepesindeki meşaleyi tutuşturan bu ateş, Münzer'in içinde yılmadan yanan ateştir. Ne beklendiğini, ne yapılması gerektiğini bilir. Ayaklanmaya çağrılmalı ve isyan yüceltilmelidir. XVI. yüzyıl kürsü dili ile, Yahudi peygamberlerin şiirlerini başka bir bağlamda değerlendirirken dudaklarında asılı kalan, aracısız konuştuğu Tanrı'nın sözlerinde esin kaynağı bulmak ister, inanmak ister ve inanır da. Kurulu düzene saldırırken ve sözleri başka şekillerde yorumlayan Luther'e söverken; üç asır sonra başka bir Alman da, Luther için şunları söylemektedir: Bu Luther «*İbadette* köleliği alt etti çünkü onun yerine *inançta* köleliği koydu.» Gücün elindeki inancı yıktı, fakat inancın gücünü canlandırdı. Rahipleri laiklere dönüştürdü, çünkü laikleri de rahiplere dönüştürdü. İnsanı yüzeysel dindarlıktan kurtardı, çünkü dindarlığı insanın içine soktu. Bedeni zincirlerden kurtarıp, özgürlüğüne kavuşturdu, çünkü kalbi* zincire vurdu. Münzer hemen İncil'in yorumunu tekellerine alıp kabullenen ve halkı kandıran bu bilginlere karşı verip veriştirir: «Bilginlerimiz İsa'ya tanıklığın ancak soylu sınıfın işi olabileceğini öngörüyorlardı. Halktan insanın onlarla eşit hale gelebilmesi için yetiştirilmesi zorunluluğunu öğrenmemişlerdi. Tekellerine aldıkları İncil yardımıyla, inançla ilgili olaylarda yalnızca kendileri hüküm vermek istedikleri halde, ne Tanrı'ya ne de insana

* Karl Marx'ın, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş* (Karl Marx, Introduction a la critique de la philosophie du droit de Hegel)

inançları vardı. Çünkü herkes şan, şeref ve zenginlik peşinde koştuklarının farkındaydı. Halk insanı! Bunun içindir ki, daha uzun süre yanlış yolda olmamak için, kendi kendini yetiştirmek zorundasın... Yoksul insanlar o kadar kandırılmışlardı ki, bunu anlatmak için hiçbir dil yeterince uygun olmayacaktı. Bütün sözleri ve eserleriyle onlara o kadar acınacak durumda bir besin sunuyorlardı ki, bu besleyici sözler, zavallı insanların okumayı öğrenmelerine engel olmaktaydı. Utanmadan, bu zavallı insanların kendilerini zorbalar tarafından yüzülüp yolunmaya bırakmaları için vaazlar verirler. Öyleyse, neden İncil'i okumayı öğreneceklerdi? Evet, benim cesur Thomas'ım, sen hayal görüyorsun, diyorlardı. Bilginler en değerli kitapları okumalılar ve köylüler bunları sadece dinlemeliler, çünkü inanç kulaktan duymayla gelişir! Eh evet, bilginlerin dini getirdiğini iddia ettikleri İncil için, İsa İncil'in kanıt getirdiğini söyler. Yo hayır en sevdiklerim, çevrenizden daha uzağa bakınız, bu işaretler, yeryüzünde varolan en çılgın inanışların işaretleri! Böylece halk, azgın dalkavuklar tarafından yoldan çıkartıldı ve artık yeterince uyuyan gerçek, korkusuzca gün yüzüne çıkmalı. Eğer bir Hıristiyan çıkar da zavallı halk önünde, kendi sağduyusuyla, Hıristiyan dinini Tanrı'dan edindiğini, aldığını söylerse, ona bir şartla; sözleri İncil öğretisiyle çakıştığı takdirde inanılacaktı... Peki neden bu tatlı hayat süren kardeş veya peder sessiz adım* bu kadar coşuyor? İsa, Jean, 5. bölümde bilginleri, "Nasıl inanabilirsiniz, siz ki birbirinizden övünme payı çıkartıyorsunuz?" diyerek kınadığı halde, Luther, sağlam bir imana sahip olduğu müddetçe, lüksünü ve zenginliklerini koruyabileceğini düşünüyordu.

«Ayrıca, Matta, 6'da: başka bir olanaksızlık bildirilmiştir. "Siz hem Tanrı'ya hem de paraya (Mammon'a**) kulluk edemezsiniz," derken zevk düşkünü dinsizlere başka bir olanaksızlık bildirmiştir... Şan şöhret ve mala dört elle sarılanlar, Mez-

* Luther!

** *Manımon*: İncil'de şeytanın isimlerinden biri ve eski Suriye'de zenginlik Tanrısı –ç.n.

mur 5'te söylendiği gibi; Tanrı tarafından sonsuza dek terk edilmiş olacaklar. Kalpleri kibirle doludur ve bunun için güçlü, kendini beğenmişler ve zındıklar alaşağı edilmelidir. Tanrı'nın yapmak istediği de budur, çünkü onlar gerçek insanın kendi içlerine ve dünyaya yayılmasını engellerler.»

İki efendiye birden kulluk edebileceklerini düşünen Lütercilerin yazgısını böylece belirledikten sonra, Münzer Hérode'un saltanat dönemini anımsar ve halk hareketlerine kuvvetle karşı çıkan zamanının asillerine saldırır:

«Bugün de bazıları halkını zincirlemeye, boyunlarına demir halka geçirmeye ve soyup soğana çevirmeye başladılar, ayrıca bütün Hıristiyanları tehdit ediyorlar, halka ve hatta yabancılara bile işkence ediyor ve alçakça öldürüyorlar. Seçilmişlerin mücadelesine rağmen, Tanrı uzun zaman yükselen iniltileri ne duyabilecek ne de duymak isteyecek ve günü yaklaştıracak (Matta, 24). Yoksa insanlar İsa'nın insan olduğuna artık inanmayacaklar, olayların başlangıcından daha da kötü, şeytanlar, paganlar ve mezhepler ortaya çıkacaktı... Gazabı esnasında, Tanrı efendileri ve prensleri dünyaya getirdi; onları kendi öfkesinde yok edecek... Bu yüzden Paul, 13. bölümde, Romalılara, prenslerin iyi işlerle uğraşmadıklarını, kötü şeylerle uğraştıklarını söyledi. Onlar cellat ve cellat uşağından başka bir şey değiller. Bu onların tek mesleği.

... «Bu düşsel ve duyarsız dünya yanlış bir yol tutturmuş ve sivri diliyle bize şöyle söylüyor: "Eh peki! İncil, sadece Tanrı'dan korkup, Tanrı sözünü inkâr edip, hakkaniyetsiz davranan kraliyet naiplerini onurlandır, şeklinde öğretilebilir. Ah! Tanrı öyle istiyor, her konuda bu köylü soylulara itaat etmek gerekir." Eh! Zındıkların koruyucusu hoş geldin! Bu hoş olmalı, birbirine karşı olan iki efendiye kulluk edemezsiniz!.. Dünya büyük bir şok geçirecek, zındıklar altedilmiş ve alçakgönüllüler yüceltilmiş olacak!.. Halk kendini kaptırmış, rahipler bu kadar güzel ve önemli kitapları okuduklarına göre, dini daha iyi bildiklerini söylüyorlardı. Bu yüzden fakirler, kırmızı veya kahve-

rengi takkeleriyle güzel göründüklerini söylüyorlardı. İyiyi, kötüyü nasıl bilmesinlerdi?» Münzer tekrar Yeremya'ya dönerek şöyle sıralar: «Kudüs sokaklarını dolaşın, bakın, bilgi alın, adaleti uygulayan, gerçeğe sarılan bir kişi var mı diye sorun...» Ve yazdığında şu hale dönüşür:

«İşte caddeler boyunca koşan Yeremya. İnanca ulaşmaya ve Tanrı'nın adaletini anlamaya çalışan bir adam bulmayı istemişti. Fakir köylülerin yanına gelir ve onları din üzerine sorguya çeker. Onu rahip ve bilginlere gönderirler. Evet, sıkıntıdaki bu köylüler hiçbir şey bilmezler, çünkü bu zararlı insanlara güvenmektedirler. O zaman peygamber düşünür: Tanrım, köylüler çalışkan insanlar; zorba, yarı soylu dinsizlerin karnını doyurmak gibi acı bir görevle doldurulmuş hayatları. Bu zavallı halk ne bilebilir? Yeremya 5. bölümde de şöyle devam eder: "Tanrım, Tanrım, kodamanlara gideceğim, onlar halkla ilgilenecekler, onlara öğüt verip, iyi önderler (çobanlar) gibi örnek olacaklar." Hay Allah, bunlar basit insanların en basitinden de daha az şey biliyorlardı.

... «Hıristiyanlığın şekli değiştirilmek isteniyorsa, tefecilerin en alçaklarını alıp, onlardan, köpek kulübesi bekçileri yapmak gerekir. Hem hiçbir işe yaramayacaklar, hem de Hıristiyan kilisesinin yüksek rütbeli papazları olmak isteyeceklerdi.

... «Basit insanların çoğu, kocaman, şişko ve kızarık suratların din konusunda sağduyulu fikirler verebileceğine inanırlar. Ah! Siz değer verdiklerim, öyleyse, bu dinin her türlü hareketini reddeden, küçümseyen ve kendileriyle çelişen her şeyi utanç verecek şekilde geri çeviren bu insanları ne yargılayabilir? Hayatlarını tıkınarak ve hayvan gibi içerek geçirirler. Gençliklerinden beri pamuklar içinde yetişir, hayatları boyunca kötü bir gün yaşamaz, aralarından bir tanesi bile ne gerçeğe hizmet eder, ne de gelirinin tek bir kuruşundan vazgeçer, fakat yargıç ve iman koruyucuları olarak geçinirler! Ah! Zavallı Hıristiyanlık; aptallığın yüzünden gerçek bir doğrama tahtası haline geldin!.. Öyleyse, kutsal kilise acı gerçekle yenilenmek zorunda, İl-

yas'ın, Matta'nın, Krallar Kitabı'nın ve Apokalyps'in ruhundan Tanrı'nın bir hizmetkârı doğmalı ve bütün her şeye bir coşku katmalı... Sevgili kardeşlerim, yaz geldi (Matta, 9), karamuk* her yerde, henüz ekinler olgun değil diye haykırıyor. Ah! Hain kendi kendine ihanet ediyor. Hıristiyanlık sarsılıyor...

«Eğer İncil hırsızları karınlarını doyuran bu mesleği kullanmamış olsalardı, Daniel'den İsa'nın doğum tarihini; Mika'dan (Michée) Çocuk İsa'nın ziyaret edilmiş olacağı şehri; İşaya (Isaie) ve başkalarından Kurtarıcımızın gelmiş olduğu şehri bileceklerdi.

« –Günümüz dünyasında olduğu gibi– aşağı durumda bir ailede doğduğu için küçümsenen biri ve yine de bu konuda tombul yanaklı zevk düşkünlerini bilgilendirmiş ve düzeltmişti, çünkü göksel babasının bilgeliğini o kadar açık anlatıyordu ki, verecek cevap bulamamışlardı. Ve bu mucizeyi inkâr etmelerine olanak olmadan tamamlamıştı (Yuhanna, 9). Herkes birbirine: Bu bilgelik ve bu güç ona nereden geliyor? diye soruyordu. Bir marangozun oğlu değil miydi? Annesinin adı Meryem değil miydi? Bütün bunlar ona nereden gelmekteydi? Ve ona karşı kızmıştılar (Matta, 13 ve Luka, 4). Zındıklar, bugün de, birisi maskelerini indirip, sınırlı bilgeliklerini düzeltip, hatalarını gidermeye çalıştığında aynı şeyi yapıyorlar.»

Sonuç, sanki durmadan uzayan nihai bir uzlaşma gibi yaklaşıyor:

«Dinde ruhun güçlendirilmesi üzerine bu birinci bölümün sonucunda şunu çıkartabiliriz: Sadece Tanrı çok güçlüdür, sevgili Efendimiz, İsa'yı bir insan olarak yaratarak, Kutsal-Ruh'un gölgesinde dünyanın değişikliğe uğrattığı ve kabaca alaya aldığı yaşamımız ve çektiğimiz acılarla ona benzememiz için bize yüce imanı vermek ister. Bu nedenledir ki, iman –kuşkularını tanıyan– fakir ruhlara verilmiş olacaktır...»

Münzer'in broşürlerinden kaç nüsha dağıtılmıştır? Broşürü

* Karanfilgillerden, ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte, zararlı bir bitki –ç.n.

heybelerine koyan ulaklar, esnaflar, seyyar satıcılar, dilenciler ve papazlıktan çıkartılanlar bu sırrı kendileriyle birlikte götürdüler. Ancak Münzer, zarar görmeden Mulhausen'de vaaz verir, çünkü bu defa gerçekten yazın geldiğini bilir. Kara Orman'dan yükselen sağır edici homurtuya broşürünün skandal yaratan çığlığı eşlik eder. Saint-Blaise ve Saint-Jacques kiliselerinde, keten dokumacılarının önünde ve Saint-Nicolas kenar mahallesinin serfleriyle konuşur. Onları açıkça, yetkililere boyun eğmemeye, vergi ve faiz ödememeye ve dinci sınıfı şehirden kovmaya çağırır. 19 Eylül'de, bir vatandaşın haksız yere tutuklanması üzerine, kalabalık, yollarda konseye karşı gösteri yapar. İki belediye başkanı ve on konsey üyesi şehrin sancağını ve gümüş mührünü de yanlarına alarak kaçarlar. Loncalar toplanır, bunlardan keten dokumacıları, Münzer'e, ne yapılmasının uygun olduğunu sorarlar. Tanrı kelamına göre hükmedecek olan yeni, ebedi bir konseyin seçilmesini önerir. Fakat güçlerin ilişkisi askıda gibidir, işler uzayıp gitmektedir ve hatırı sayılır kaçakların, bölgenin asillerinden kendilerine arka bulacak zamanları olmuştur. Şehre girmelerine izin verilmesini istemektedirler. Münzer buna karşıdır ve 22 Eylül'de «Mulhausen kilisesine» yenilenen dünyanın kalesi olmayı önerir. Çünkü daha ileriyi görmeye devam eder, yazmak için, şehirde yapacaklarını dünyaya göstermek için yerel siyaset hizmetine sunulursa: «Böyle bir yayın tüm dünyaya ulaşacak, Hıristiyanlık önünde sizin onurunuz olacak ve hakkınızda şöyle diyecekler: bu dindar insanları görüyor musunuz, uzun müddet sabır gösterdiler ve Tanrı buyruğundan fazlasını istemediler. Görüyorsunuz, işte olgun bir halk, mantıklı bir halk, onlar büyük bir halk olacaklar, Tanrı'dan yana olma cesaretini gösterebilen bir halk... Kaleme alınmasına sadaketle yardım edeceğim bu yayın, diğer devletler önünde kendinizi ispatlamanıza izin verecek ve öyle ki, bu kaçak dinsizler çetesi başka bir şehirde artık onurlu bir biçimde yaşayamayacaklar. Çünkü halk insanı (Tanrı'ya şükürler olsun) her yerde gerçeğe dört elle sarılır, siz bu kaçakla-

rın harekete geçmesini engelleyeceksiniz, saçınızın tek bir teline bile dokunamayacaklar.»

Münzer halkın çoğunluğunu fitilleyememiş olmalı, çünkü Thüringen'li asiller ve belki de gözü korkutulmuş, bir grup köylü tarafından kuvvetle desteklenen kaçaklar, Münzer ve eski keşiş Pfeiffer'i sürüp kovmak için şehre geri gelmişlerdi. Tarih sayfalarında «Birçok vatandaş onlarla birlikte gitmişti,» der.

Bu sadece bir engeldi, bir yenilgi değildi. Münzer Mulhausen'de fikirlerini yaymak için sıkı bir destek bulabileceğini zannetmişti, eh öyle olsun! Mademki orada geçen yaklaşık beş haftadan sonra onu kovuyorlardı, baskıyı yapabilmek için başşehir rolü üstlenen, büyük imparatorluk şehri: Nürnberg'e gidecekti.

Zaten, temmuz ayından beri Nürnberg ve çoğu köy ahalisinin vergi ödemeyi reddettikleri kendisine söylenmemiş miydi?

Vicdanı rahat olarak ayrılmıştı.

IX. Bölüm

BİR PROPAGANDA VE ÖRGÜTLENME GEZİSİ

«Wittenberg'li şişko.»
Üç genç ressam.
Münzer Yukarı-Souabe'da: «bildirge».

Nürnberg kenar mahallelerine varır varmaz Münzer'in izi bir defa daha yok olur. Zanaatkâr, yayıncı, sanatçı, serseri kalabalığında kaybolur. Çünkü orada da arkadaşlar bulur, dinlenir ve kabul edilir. Cristophe Meinhard d'Eisleben'e bir mektubunda anlattığına göre, amacına varacaktır; fakat gerçekte, yine de hiçbir belge bu güçlü ilişkilerinin entrikalarından bahsetmez:

«Sevgili kardeşim Christophe, bizim davamız insanların ellerinde tutmaktan hoşlandığı kırmızı tohuma benziyor; ama o tohum ki, tarlaya atıldığında, hiçbir zaman yok olmayacağından emin olunur... Kalbim kesinlikle Kurtarıcıma, Tanrı'ya ait; beni sonsuza dek korusun. Amin. Eğer yapabilirseniz, bana küçük bir yardımda bulunur musunuz? Eğer bu hoşunuza gitmeyecekse, tek bir metelik istemem. Dostum ya da düşmanım olsun, benim tarafımdan Hans N.'e selam söyleyin. Nürnberg'de doktrinimi bastırdım ama, yasaklayarak Roma İmparatorluğu'na iyi görünmek istediler. Sürülerek kovuldum... Eğer, bir yalancı grubunun beni suçladığı gibi ayaklanma isteseydim,

Nürnberg'dekilere güzel bir oyun düzenleyebilirdim. Fakat ben sözlerimle, muhaliflerimi doğruluğuna inanıncaya kadar yıldırmak istedim. Nürnberg'deki birçok insan bana vaaz vermemi öğütledi, fakat buraya vaaz vermek için değil, kendimi yazılı olarak ispatlamak için geldiğim cevabını verdim. Derebeyleri bunu öğrendiklerinde, kulakları çınladı. Çünkü bu tatlı yaşamı pek seviyorlardı, zanaatkârların teri onlara tatlı geliyordu, tatlı, ama ağızda en son acı bir tat bırakacaktı. Hiçbir düşünce veya sahte nezaket onlara yardımcı olamayacaktı. Gerçek gün yüzüne çıkmak zorunda ve İncil hakkında hikâyelere inanmak da onlara yardım edemeyecekti. İnsanlar açlar, yemek istiyorlar.»

Münzer'in vaaz vermesini isteyen bu erkek ve kadınlar onu şehirdeki son olayların detaylarından haberdar etmek zorundaydılar:

Soylu konsey Nürnberg meselelerinde ağır bir zorbalık uyguluyordu, 24 Ekim 1522'den itibaren, önce çarşı ve dükkânlardaki bütün Luther broşürlerine ve keşişin Cranach tarafından resmedilmiş portrelerine el konmuştu. Daha sonra reform hareketi her yerde o kadar gelişme göstermişti ki, konsey orada toplanmak için hazırlanmıştı. Ancak konsey olayların kontrolünü elde tutmaya gayret gösteriyordu ve tereddüt etmeksizin popüler akıma karşı çıkıyordu. Uzun zamandır meslek sahibi insanlara lonca kurma hakkı verilmeyerek bunaltılan Nürnberg'de, bu akım sayesinde konsey kullanılarak demokratik eğilimler onaylatılmaya çalışılıyordu.

Böylece 1523 Paskalyasında, kasabadan insanların oluşturduğu kalabalıkla beraber, Nürnberg'de bu vaaz dinleme skandalına tanıklık edildi. Thou köyünden Diepold, Nordlingen'den gelen Gallus isimli bir keten dokumacısı ve de temizlikçi bayan Voglin bile, Hopital kilisesinde Paskalya pazartesisinde söz almıştı.

Coşku o kadar fazlaydı ki, Ausbourg'dan geçerken sokakta insanlar tarafından yuhalanan papanın elçisi kardinal Campeggio, Nürnberg'de kendisini karşılayacak olan alayı dağıttırmıştı. Şehirde yandaş bulan sapkın mezheplilerin fazlalığından

çok şikayetçiydi. Avusturya arşidükü Ferdinand da Nürnberg'de halka satılan yıkıcı broşürlerin ve yergi dolu şiirlerin bolluğunu konsey temsilcilerinin yanında protesto etmişti.

1524 Eylülünde, konsey yeniden yergi yazılarının ve papa ile alay eden resimlerin satışını yasakladı. Yasağa karşı gelen yayıncı Lenhard Fink'i dört gün dört gece boyunca bir kuleye kapattırdı, bir tezhipçinin karısı da aynı nedenden dolayı burada üç gün üç gece geçirmek zorunda kaldı.

Münzer, gerçekten güç bir iş gerçekleştirerek, Nürnberg'de bir broşür bastırmayı başarmıştı. Yayıncı Hergoth'da çalışan iki meslektaş, ustalarının haberi olmadan beş yüz nüsha düzenlemiş ve basmışlardı. Başka basımcılarda, formaları karton kapaklı kitap haline getirilen dört yüz adedi bulunmuş, el konmuş ve bir kitapçı dükkânında imha edilmişlerdi. Kitapçı bunu şatonun kodesiyle tanışarak ödemişti. Birilerini daha yakalamak gerekiyordu. Üç ay sonra, başka bir kitapçı yakalandı. Ne önemi var! Ve sökülmesi zor bir bitkinin tohumu atılmıştı. Başlığından da anlaşılacağı gibi, bu broşür Luther ile yeniden bir polemiğe neden olmuştu:

Savunma ve cevap olarak Wittenbeg'li şişkoya söylev (Discours en guise de défense et de réponse a la viande douillette de Wittenberg)...

İthafı broşüre kışkırtıcı bir nitelik kazandırıyordu. Broşürde bir prense, Münzer'in bu tek tanıdığı prense, görgü kurallarına uygun şekillerde hitap edilmiş ve seslenilmek istemişti: «Prens hazretlerine, prens ve kudretli efendimiz İsa, bütün kralların en soylusu, tüm inananların yiğit dükü, benim bağışlayıcı efendim, sadık koruyucum ve acı çeken yavuklusu, zavallı Hıristiyanlığa.»

İncil'den bol bol alıntılar sonrasında, Münzer Allstedt'de prensler önündeki vaazını hatırlatır ve kancayı Luther'e atar: «İşte peder sessiz ayak geliyor ah! Madencilere mektubumdan okumuş olacak ki, uysal arkadaş ayaklanma çağrısında bulunduğumu iddia etmekte. İstediğini söylüyor, kılıcın gücü tüm topluma aittir ve prensler kılıcın efendileri değil ancak hizmet-

kârlarıdır, gibi prenslere de açıkça sunduğum şeyleri saklıyor. Canlarının istediğini değil, ancak doğru olanı yapmak zorundalar. Bunun için, geleneğe göre, adalet ilahi kanunlara göre geri verilirken, halk hazır bulunmalıdır. Neden? Çünkü eğer yetkililer bu gücü atlatmak isterlerse, hazır bulunan Hıristiyanlar onlara engel olmak zorundalar, çünkü Tanrı masum kanın hesabının verilmesini bekliyor. Yeryüzünde hiç kimsenin, susamışların ıstırabıyla ilgilenmek istememesi; bu çok büyük bir ayıptır. Güçlüler canları nasıl isterse öyle davranıyorlar. İşte görün; hırsızlık ve soygunculuktan bozulmuş atıklar, bunlar bizim prenslerimiz, efendilerimiz. Bütün varlıklara sahip çıkıyorlar. Denizdeki balık, havadaki kuşlar, topraktaki bitkiler, her şey onların olmak zorunda (İlyas, V). Sonra, fakir insanlar arasında Tanrı buyruğunu yayıyorlar: hiç çalmayacaksın. Ama bu kendileri için geçerli değil. Fakir çiftçileri ve esnafı soyup soğana çeviriyorlar, ama bu arada, bir fakir en ufak bir şey için suçlanırsa, asılıyor ve de Yalancı* (Lügner), amin diyordu.

«Efendiler fakirleri kendilerine düşman ediyor. Ayaklanmanın sebebini ortadan kaldırmayı reddederlerse, ayaklanmanın kendisini ortadan kaldırmayı nasıl isterler? Eğer bundan dolayı bana asi deniliyorsa, öyle olsun, öyleyse ben bir asiyim!»

Münzer en şiddetli son darbelerini, prensleri kurtaracak kişi olarak gördüğü Luther'e doğru savurur. Onu sinirli bir alaycılıkla masa zevklerinden aldığı tatla ilgili suçlar: «Bu yüzsüz keşişin, güzel Malvoisie şarabından içip, soyluların yemeklerinden tattığı halde, korkunç zulme maruz kaldığını iddia edebilmesi beni şaşırtıyor... Leipzig'deyken iyiydin, karanfillerle bezenip dışarı çıkıyor ve Melchior Lother'in yerinde iyi şaraptan içiyordun.» Münzer'in demek istediği, kendisinden «Bohemya hediyeleri» bekleyen asiller tarafından korunan Luther hiçbir zaman gerçek bir tehlike ile karşı karşıya bulunmamıştı, yani asiller Luther'in reformu sayesinde, Bohemya soylularının yap-

* Luther'in ismiyle ilgili çevirisi yapılamayan bir kelime oyunu: yalancı Almancada *Lügner*.

tığı gibi kilisenin malvarlığına el koymayı umuyorlardı: «Worms'da imparatorluk Diyet Meclisi huzuruna çıktığında, ağzına bal çaldığın asiller sana minnettardır. Vaazlarınla, şimdi prenslere vaat ettiğin Bohemya hediyeleri, manastırlar ve piskoposluk mallarını kendilerine vermeni bekliyorlardı... Eğer Worms'da eğilip bükülseydin, asiller seni bırakacaklarına, hançerlemiş olacaklardı. Bunu herkes iyi biliyor!»

Bu bölümün başındaki mektupta da belirttiği gibi, Thomas Münzer, Nürnberg'de bulunduğu sürede bu yergi yazısını basmakla yetinmişti. Pfeiffer'de, bugün kaybolmuş olan, ortalığı karıştıran birkaç yaprak bastırır. O da şehirden kovulur ve Münzer güneybatıya doğru giderken, o da, Alsas, Basel, Kara Orman ve Mulhausen'e yani yeni doğan ayaklanmanın merkezine doğru yola koyulur. Ardında fikirleriyle çalkalanan ve konseyin de gözlemlediği gibi, şüphelilerin sadece aşağı semtlerde görülmediği bir şehir bırakır. Şehirden dört kişi için soruşturma açılmıştır: Saint-Sebald okulunun üst düzey yöneticisi, Münzer'in düşünceleri doğrultusunda konuşma ve vaaz verme cesaretine sahip, kültürlü ve dürüst bir adam olan Hans Denk ve şehrin meşhur üstadı Albert Dürer'in en iyi öğrencileri arasında bulunan üç genç ressam: Hans-Sebald Beham, erkek kardeşi Barthel ve arkadaşları George Pencz. Konsey Nürnberg'e göstermek için Hans Denk'i özellikle şehre getirtmişti. Sorgulandığında, Münzer'in son broşürünü okuduğunu ve onun din, özgürlük ve bağışlama konusundaki düşüncelerini paylaştığını ve ruhunu kontrol etme hakkına sahip hiçbir otoriteyi tanımadığını açıkladı.

Üç ressamın sorgulamalarının 1525 Ocak ayının sonunda yapılmasına karar verildi. Münzer'i gezip dolaşırken bırakalım ve üç genç ressamla birlikte, onları üç hukukçu ve beş din bilimciden oluşan konseyin beklediği salona girelim.

Hans-Sebald Beham ve George Pencz yirmi beş, Barthel Beham ise yirmi üç yaşındaydı. Dinsizlikle suçlanıyorlar ve bunun ne demek olduğunu biliyorlardı. Yüzyılla birlikte doğmuş üç oğlan şehirde mutlak gücü elinde bulunduran konsey delegas-

yonu önünde sakin bir şekilde kendilerini ifade edeceklerdi. İyi giyinmiş ve sarı sakalları özenle traşlanmış bir şekilde, daha evvel kartonlar ve fresk eskizleri kollarının altında olduğu halde birçok kez geldikleri bu salonları geçerken, gözleri korkmuş görünmüyorlardı. Birbirleriyle konuşup, şunu anlamışlardı; eğer konsey Lüterci burjuvaları tutuyorsa, bunlar arasından «tarikatların» popüler akımına yakınlık duyanları korkutmak istiyordu. Kudas ayini* ve vaftizden bahsedilecek, ama esasen malların ortaklığı, vergi ve kölelik vs. üzerine konuşulacaktı...

İlk olarak iki kardeşin büyüğü olan Hans-Sebald sorgulanır. Hans ustalıkla cevap verir ve onu hazırlıksız yakalamayı başaramayan konsey hukukçuları, bu çok iyi anladıkları veya hiç anlamadıkları, kendi oğulları olabilecek yaştaki genç erkeğin, son yıllardaki tecrübelerinin gencin üzerinde yarattığı etkiyi keşfetmekten dolayı şaşkındırlar. Hans-Sebald, şehir halkının din konusundaki fikirlerine katılmasını sağlamak için etkin biçimde çabalayacak ve konusu ile ilgili yayılan ve hiç ispatlanmayan söylentileri yalanlayacaktı. Bu arada arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalarında düşüncelerini her zaman belli ettiğini; özellikle de kudas ayininde gördüğü, havariler arasındaki mal ortaklığının sembolik olarak hatırlatılmasından ve İsa'nın bedeninin ve kanının gerçekten bu seremonide yer almasından yana olamıyordu. Hayır, bundan kuşkulanamazdı ve Tanrı ona bunu bildirene dek sabretmek zorunda olduğunu söyledi. Birçok vaaz dinlemiş ve Luther'in yazılarını okumuştu, fakat bütün bunlar bu konudaki fikirlerini değiştirmemiş ve kendi fikirlerini korumuştu. Bu yakınlarda, yine de Augustin tarikatından olanlara kudas ayinine inanmayı serbest bırakır, fakat kalbinin derinliklerinde bu hareketi reddettiği için, hatalı hareket etmiş olmaktan korkar. Başkalarının bu konuda ders vermesine ihtiyacı olmadığını bilir. Rahipler, iradesi kuvvetli insanın dış belir-

* İsa peygamberin havarileriyle birlikte yediği son yemeği anmak için, Hıristiyanların kilisede bir kap içinde ekmek ve şarabı kutsayarak yaptıkları tören –ç.n.

tilere ihtiyacı olmadığına dair teminat vermezler mi? Konsey hukukçularının uzun iddianamesine cevap olarak, vaftizin önemsiz olduğunu düşündüğünü belirtir. Su hiçbir şey yapamaz. Sonuç olarak, başka yersiz konuların da üzerinde sakınca görmeden durulduğunu ispatlamanın mümkün olmadığını doğrular. Mahkeme gözle görülür bir şekilde karışır ve üyelerden birisi, kızgın bir şekilde, suçlunun dört yıl evvel, hapiste dört gün geçirdiğini hatırlatır, sebep de; rahibe «Kutsal Kitabı işe yaramaz bir şey gibi aktarıyor» diye bağırarak bir vaazı kesmesidir.

Şimdi cevap verme sırası Barthel Beham'daydı. Hans-Sebald'ı duyduktan sonra, artık hiçbir şeyden korkmuyordu. Yavaşça, vaftiz konusunda kardeşi ile aynı düşüncede olduğunu söyledi. Artık İncil'e de inanmıyordu. Bu konuda başkalarıyla çok konuşmuş ve hatta, bir yarı yıl boyunca Nürnberg'in en ünlü vaizi Osiander'in vaazlarını izlemeye katlanmıştır, fakat bunlar onun fikrini değiştirmez. Aslında vaazlar saf gevezeliklerden başka bir şey değildir, çünkü bu vaazlardan vaizlerin kendilerinin bile elde edebilecekleri bir şey yoktur. Barthel bir an susar ve mütevazı bir şekilde, son bir küstahlıkla şöyle söyler:

«Saygıdeğer ve erdemli beyler, hatalı olduğuma iyice inandırılıp da gerçek bana ispatlanıncaya kadar, bu düşüncelere bağlı kalacağım.» Bir konsey üyesi sert bir şekilde tartışmaya girerek; onun ve kardeşinin, dinden bağımsız, laik otoriteleri küçümsediklerini, artık çalışma gerekliliği olmadığı ve bütün malların ortak paylaşımının gerektiğini duyurduklarını söyler. «En güçlü olan Tanrı otoritesidir, ondan başka otorite tanımıyorum,» der, Barthel Beham. Salonda bıyık altından gülünür ve Veit Wirsperger adlı bir camcının oğluyla devam edilir. Muhtemelen Behamları ihbar eden odur. İki kardeşin atölyesinde çıraklık yaptığı dönemde, duyduklarını tekdüze bir sesle anlatır. Barthel, ona bir defasında, dağlara çıkan Dük Ernest'in maceralarını anlatan kocakarı efsanesine ne kadar önem veriyorsa, İsa'nın öğretisine de o kadar önem verdiğini söylemiştir. İki kardeşi Karlstadt ve Münzer'in broşürlerini okurken görmüştü. Hıristiyan eşlerini de bu günaha sürükleyebilmiş olma-

ları esef edilecek bir durumdu. Bir konsey üyesinin sorusu üzerine, her iki kardeşin de otoritelerle alay ettiklerini ve her halükârda otoritelerin artık uzun süre yerlerinde kalamayacaklarından bahsettiklerini duyduğunu söyledi.

Aynı sahne George Pencz ile tekrar etti. Tanrı'ya inanıp inanmadığı sorulduğunda, bu inancı kısmen hissettiğini, fakat Tanrı'nın ne olduğunu bilmediği gerçeğinden bahsetti. İsa, İncil, Tanrı kelamı, kudas ve de vaftiz hakkında hiçbir şey düşünmüyordu. Hayatının ve mallarının efendisi olarak, özellikle de Nürnberg imparatorluk şehri konseyini laik otorite olarak tanıdığı söyletilmek istendiğinde, Tanrı'dan başka efendi tanımadığı cevabını verdi.

Konsey uzun görüşmelerle vakit kaybetmemiş ve sert bir karar almıştı: derhal tutuklanan üç ressam, şehirden sürülmüşlerdi. Evsiz yurtsuz dolaşmaya, mallarını, yaşam biçimlerini hatta sanatlarını bırakmaya mahkûm edilmişlerdi. Bu davanın belgeleri fazla açık seçik değil, çünkü bunları borçlu olduğumuz zabıt katibi veya kopya eden kişi, bu fikir müzakerelerinin seviyesinde değildi. Fakat nasıl olursa olsun, bu tek ve çok şaşırtıcı tarihi belge; Münzer'den uzakta, Rönesans havasında dalgalanarak, ateizm ile burun buruna gelinceye kadar emin bir şekilde gelişen düşünceleri ve kuzey Alplerin sanat hayatının özellikle de en parlak halkasına ait o zamanın insanlarının ortaya koyabileceği sorunları göstermektedir.

Nürnberg'den ayrılmış olan Münzer, hangi yoldan bilmiyorum Basel'e varmıştı. Bazı temaslarda bulunduğu Alsas'dan geçmiş olduğu söylenir. Her halükârda, Ulrich de Hutten'in eski dostu, hümanist ve yenilikçi Oecolampade'nin evinde bir akşam yemeği yemişti. Münzer öldükten hemen bir yıl sonra, Oecolampade o geceyi ve genç isyancının üzerinde bıraktığı etkiyi doğrulamıştı. Bir mektubundan en azından Münzer'in Basel'e bu geçişini ve soylu kişiler önünde nasıl davrandığını öğreniyoruz: «Münzer ile neler cereyan ettiği bilinsin. Buraya sığınmacı olarak, benimle tanışmaya gelmişti, kendisini daha evvel hiç görmemiştim. İsmini açıklaması ve belleğime yerleştirmem bu

ilk ziyaretinden sonra oldu. Bununla birlikte, ben de sığınmacı olduğumdan ve Tanrı buyruğuna göre yabancılara ve sürgünlere borçlu olduğumuz için, onu bir gün evime yemeğe davet ettim. Kabul etmişti ve Hugwald ile birlikte geldi. Sonunda ismini ve yolculuğunun sebebini söyledi. Ne yapmalıydım? Her şeyi sabırla karşılaması için onu yüreklendirdim, zamanın kötülüğünden bahsettik ve kendisini o kadar iyi ifade etmişti ki, bende ona karşı hiçbir kötü izlenim uyanmamıştı. Ayrılmak için izin istediğinde, ne onayladığım, ne de onaylamadığım küçük kitabı üzerine ertesi gün daha uzun tartışmayı teklif etmiştim. Ve de beni görmeden şehirden ayrılmamasını rica etmiştim. Fakat bu görüşmeden sonra onu bir daha görmedim ve ona yazdım mı hatırlamıyorum. Eğer yazdıysam, bunda hiçbir tehlike yok. Eğer yanlış hatırlamıyorsam, Hugwald'a yazdığım bir mektupta benim tarafımdan ona selam söylemesini istedim. Eğer Tanrı benim isteklerimi işitmesini istemiş olsaydı, birçoklarıyla birlikte kurtulmuş olacaktı.»

Hiç şüphesiz Münzer Basel'de kendisi için önemli olan kişileri görmüştü. Onlara yayımlanmış eserlerinden birkaç örnek bırakmıştı ve çok yakınlarda hazırlananları bildiğinden, onu orada tutan hiçbir şey yoktu. Ren'i tekrar geçti ve nehir boyunca günlük küçük yürüyüşlerle, köyden köye geçerek yukarı doğru çıktı. Onu, yerel lehçeye alışmaya çalışırken; tavernalarda köylü temsilcileri ile, fakir papaz konutlarında aşağı seviyeden rahiplerle görüşürken hayal etmek gerekir. Bu birkaç haftalık eylem ayrıcalıklı bir öneme haizdi. Rahiplerinden yardım alan köylüler, kendi «yazılarını» yani tamamen temiz yürekli-likle efendilerine sunma eğiliminde oldukları şikayet defterlerini kaleme alıyorlardı. Münzer taleplerine genel bir güç kazandırmayı, evrensel hedefler ortaya çıkarmayı ve büyüklerin kurnazlığına karşı bu basit insanları korumayı dener. Gerçekte, azınlıklardan yana yeni bir eğilim organize eder fakat eylem hemen ortaya çıkacaktır. Sonunda, yaklaşık sekiz hafta için, 1524 yazındaki ilk ayaklanmaların kalbi olan, Waldshut ve Schaffhouse arasındaki bölgede, küçük Griessen köyünde kalır. Her

gün, köylülerin tüm programlarında gelişerek yer alan ilahi adaletin parolasını inatla açıklamaya çalışır.

Doğruyu söylemek gerekirse, zaman çok uygundur ve bazı durumlar ona açıkça hareket etme imkanı sağlar. Gerçekte, Alpler'in ardında Souabe asilleri I. François'ya karşı bir harekete girişmişlerdir. Cannes ve Grasse'ı yağmalamışlar ama Marseille'e girememişlerdir. 26 Ekim'de Fransızlar Milano'yu aldılar. Kendinden geçmiş olarak, Lombardie kanını akıtmakla meşgul olan bu şövalyelerin şatolarının ve ilk karlar altında kalmış ormanlarının çevresinde dönen dolapları düşünecek boş vakitleri olabilir miydi?

Münzer'in görüştüğü insanlar arasında, yalnızca eski paralı asker Hans Müller'in emrindeki «İncil sevenler tarikatı»ndan köylüler değil, iki asilin oğulları etrafında toplanmış genç Zürihliler de yer alıyordu. 5 Eylül'de artık orada bulunmadığı Allstedt'e yazmışlardı. Daha sonra bir ulak aracılığıyla, bu son seyahati sırasında eline ulaşan mektup, Münzer'in sadece yerel bir etkisinin olmadığını, Thüringen'de yazılmış olan broşürlerinin İsviçre'ye kadar her yerde, elden ele dolaştığını kanıtlar. «Harz bölgesinde Allstedt'teki, İncillerin (Evangiles) dürüst ve sadık muştucusu, İsa'nın sevgili ve bizim dindar kardeşimiz Thomas Münzer'e,» diye yazıyorlardı... «sana seslenirken, bir kardeşimize hitap eder gibi hitap etmemiz seni şaşırtmasın... ve de, senden bunu rica etmeden ve seni tanımadan, seninle bir diyaloğa girme cesaretini bulduk... İncil ile silahlan, İsa ve buyrukları yardımıyla bir Hıristiyan birliği kur.» Fakat bu genç İsviçreliler endişelidirler: «Huiuf kardeş, yumruk gücüyle saldırılması gerektiğini söylediğin prenslerin önünde, senin vaaz verdiğini yazıyor. Böyle düşüncelerden vazgeç.» Münzer yazıştığı kişileri Griessen'e getirtir, konuşmalarına ait bir şey bilinmemekle birlikte onları şiddetin meşruluğuna inandıramamıştır. İnançları için acı çeker ve eziyet görürler ama kendilerini savunmayı ve kılıç çekmeyi reddederler. «Biz kurtlar arasındaki koyunlarız,» derler.

Münzer'in Griessen'de sık sık görüştüğü vaizler arasında en

tanınmışı, Waldshut reformcusu Balthasar Hubmaier'dir. Ren'den Tuna'ya kadar dolup taşan tüm eylemciler gibi onun da eylemini daha bir kesinleştirmesine epeyce yardımcı olur.

1525 Ocak ayının ilk günlerinde Güneyi terk ettiğinde, köylerde eserini devam ettirecek ve hep bağlantıda kalacağı gruplar oluşturmuştur. Kendisinin kaleme aldığından emin olunamayan fakat tamamen onun stilini yansıtan, bundan dolayı da tarihçilerin onun çevresine mal etmekte uzlaştıkları, bir tür programı onlara bırakır. Partisinden insanların yerel taleplerini bildirdikleri rapora eklemek üzere, köylü birliklerinin onayını önerdikleri «bildirge» (lettre-article) olarak adlandırılan bir tür genelgedir bu. Köylü çetelerin ihtilalci azınlığının bu programı, halk hareketinin zaferi için gerekli şartları dile getiriyordu; özellikle de düşman kaleleri olarak görülen şatoların yıkılması ve köylülerin birleşmesini istemeyen şehirlerin ablukaya alınması gerekliliğini. Bu genelge, 1525 Ocağının ortalarından itibaren kaleme alınmaya başlanmıştı fakat biz burada, 8 Mayıs'ta, Kara Orman'ın bir şehri olan Villingen'de köylülerce sunulduğu şekliyle tercüme ediyoruz:

«Villingen şehrinin, Kara Orman çetesi başkanları ve üyeleri.

«Size, belediye başkanı, konsey ve tüm Villingen şehri birliğine; size barış ve yüce Tanrı'nın şefaatini diliyoruz. Size ekte sunduğumuz bildirgeye göre, ilahi adalete ve Efendimiz İsa Mesih'in kutsal İncil davasına yardım etmek ister misiniz ve Hıristiyan Konfederasyonu ile birlik olur musunuz? diye soruyoruz. Sizden, güvenebileceğiniz habercimiz ile acil yazılı bir cevap bekliyoruz.

«1525 yılında kutsal haç gününden sonraki pazartesi, Vöhrenbach'da verildi.

Kara Orman çetesi
Başkanları ve üyeleri.»

Bildirge

«Saygıdeğer ve bilge efendiler, dostlar ve sevgili komşular! Laik veya kilise efendileri ve otoriteleri tarafından, kırsal kesimin ve şehrin fakir insanına, kendilerinin hiçbir zaman tahammül etmeyi düşünmedikleri, Tanrı'ya ve tüm adalete aykırı olarak çok ağır yükler zorla kabul ettirilmiştir. Bundan şu sonuç çıkmaktadır ki, zavallı halk insanının ve çocuklarının dilenci bastonunu ele alacak duruma düşmelerini önlemek için, artık daha fazla bu yüklere ve angaryalara göz yumulamaz.

«Sonuç olarak, mevcut Hıristiyan Konfederasyonu'nun amacı; Tanrı'nın yardımıyla bizi, mümkünse kılıç çekmeye ve kan dökmeye gerek kalmadan özgürleştirmektir. Bu durum aşağıdaki maddelerde sayılanlar, kardeşçe bir yüreklendirme ve Hıristiyan halkın mal varlığı ve ayrıca gerekli her konuda birlik olmaksızın gerçekleşmeyecektir..

«Sonuç olarak, dostça ricamız, arzumuz ve arkadaşça isteğimiz, bu kardeşlikte ve Hıristiyan Konfederasyonu'nda, kardeşlik aşkını ortak faydaya yaymak, güçlendirmek ve kurmak için önce kendi kendinizin, kendi özünüzün içine girmenizdir. Eğer bunu yaparsanız, Tanrı'nın, komşunu kardeşin gibi sev isteği yerine getirilmiş olacaktır.

«Fakat eğer reddederseniz, ki sizden hiç beklemediğimiz bir şeydir bu, mevcut mektup gereğince, gözaltına alınacak ve tutumunuzu değiştirerek Hıristiyan Konfederasyonu'na gönüllü olarak girene kadar orada tutulacaksınız. Bunu sizden saklamak istemiyoruz; sizden, sevgili efendiler, arkadaş ve komşularımız. Habercimize verilmek üzere, bu konuyla ilgili birlik konseyi tarafından yazılmış bir cevap talep ediyoruz. Tanrı'nın arzusu yerine gelsin.»

Resmi bildiri

«Gerçekte Hıristiyan Konfederasyonu'na girmiş olanların kendi onurlarına odaklanmalarına, yüklendikleri yüce görevler

nedeniyle kendi köşelerine çekilenler ve Hıristiyan Konfederasyonu'na girmeyi reddedenler ile hangi şekilde olursa olsun bir münasebetleri olmamasına ve halkın iyiliği için çalışmalarına dayanmaktadır. Demek ki onlarla birlikte yemeyecekler, içmeyecekler, banyo yapmayacaklar, değirmende un öğütmeyecekler, ekmek pişirmeyecekler, ekim yapmayacaklar, ekin biçmeyecekler. Onlara yiyecek, tohum, içecek, odun, et, tuz veya başka şeyler vermeyecekler. Başkalarının da vermesine müsaade etmeyecekler. Onlardan ne bir şey alacak ne de bir şey satacaklar, fakat halkın iyiliği ve barışı adına bir şey yapmadıkları gibi ziyadesiyle zarar vermek isteyenler, toplumun kurumuş ve kesilmiş uzuvları gibi terk edilecekler.

«Onlara, yargılama alanları haricindeki; bütün pazarlar, ormanlar, çayırlar, otlaklar ve akarsular da yasaklanacak.

«Ve Konfederasyona girip, önemsemeyenler de, oradan uzaklaştırılacak, karısı ve çocuklarıyla birlikte, muhaliflerinin ve döneklerin yanına sürüleceklerdir.»

Şatolar, manastırlar ve kilise mülkleri

«Bize bütün ihanetler, zorbalıklar ve ahlak bozuklukları şatolardan, manastırlardan ve kilise mülklerinden geldiği için, hemen gözaltına alındılar.

«Fakat eğer ki, keşişler ve rahipler kendi istekleriyle şatolarından, manastır ve mülklerinden vazgeçerler de, diğer insanlar gibi sıradan evlerde oturacak olurlar ve Hıristiyan Konfederasyonu'na girmek isterlerse, kişisel mülkleriyle birlikte, kardeşçe ve iyi niyetle karşılanacaklar. Para cezasına çarptırılmadan, ilahi adalete uygun olarak hak ettikleri her şey, doğruluk ve dürüstlükle kendilerine bırakılacaktır.»

Hıristiyan Konfederasyonu'nun düşmanlarına barınak sağlayanlar, yardım edenler ve beslenme gereksinimlerini karşılayanlar

«Aynı şekilde, Hıristiyan Konfederasyonu'nun düşmanlarına barınak sağlayanlar, yardım edenler ve beslenme gereksinimlerini karşılayanlardan dostça bundan vazgeçmeleri rica edilecek. Fakat bu daveti yerine getirmedikleri takdirde, derhal gözaltına alınacaklardır.»

Peygamberin bildirdiği gibi dağdan kopan kaya katılaşıyor, büyüyor ve yuvarlanıyordu!

Münzer, Thüringen ve Saksonya bölgelerindeki hareketin merkezini yeniden organize etmeyi düşündüğü Mulhausen'e doğru yol alırken, Fulda'da bir grup köylü ortasındayken, baş papazın silahlı adamları tarafından yakalanır. Muhtemelen Souabe ve Kara Orman olaylarından bahsettiği için onu bir kuleye atarlar. Fakat kimliğini saklamayı başarır, Onu serserinin biri zannederler ve böylece çabucak bırakılır. Her zamanki gibi eski vaizi hakkında iyi bilgi toplayan, eski tanıdığımız Allstedt vekilharcı, 22 Şubat'ta, Saksonya seçicisinin sekreteri Spalatin'e şöyle yazar: «Size, Thomas Münzer'in Fulda'dan geçtiğini ve orada bir müddet kuleye kapatıldığını bildiririm. Başrahip eğer Thomas Münzer olduğunu bilseydim onu serbest bırakmazdım, dedi,» diye yazar

Çok geç! Thomas Şubat ortasında, Mulhausen-Thüringen'e dönüş yolundaydı. Aslında, geçen eylül ayında, yurdundan kovulduğundan beri tamamladığı seyahat, açıkça, sanki önceden planlanmış büyük bir propaganda ve organizasyon turnesi gibi görünüyordu. Karısını, çocuğunu ve işini bıraktığı şehre geri döneceğini biliyordu.

X. Bölüm

SAVUNMAK VEYA SALDIRMAK

Yukarı-Souabe köylü hareketinin başlangıcı ve Memmingen toplantısı üzerine, Saint-Gall'deki Johann Kessler tarihi. — Şansölye Leonhard von Eck prenslerine yazar.

Köylü savaşları hakkındaki yaklaşık tüm çağdaş öyküler, bu olayların düşmanları tarafından yazılmıştır. Bu arada şehir tarihçilerinin yazdığı, tüm önyargılardan uzak olarak köylü sınıfı ile ittifak öğütleyen ve burjuva çevrelerinin sözcüsü olan birkaç tarih yapıtı bulunur. Göreceğimiz gibi, Metz şehrinin tarihçisi, ne Alsas köylülerinin davasına duyduğu sempatiyi, ne de davranışlarına olan hayranlığını saklar. Allah'tan, Thomas Münzer'in gidişinden sonra, Ren ve Konstanz gölü bölgesinde meydana gelen olaylar, İsviçre'den Saint-Gall'li genç ve çağdaş reformcu Johann Kessler tarafından samimiyet, ustalık ve de nükteyle anlatılmıştır. Betimlediği şeyleri görmemiştir, fakat davanın Saint-Gall'e sığınan iki önemli kahramanını tanımıştır ve «Sabbata» denilen Reform ile ilgili tarihi yapıtının içine yerleştirdiği öyküsü, bu kişilerin ona anlattıkları üzerine kuruludur. Bu iki kaçaktan biri kürkçü Sebastian Lotzer, diğeri dinbilimci Schappeler'dir. İkisinin de eğilimleri çok ılımlıdır, haklarında olumlu bilgi verecek kişi olarak, köylü hareketlerinden Zwingli'yi gösterirken, kendisi de onların düşüncelerini paylaşan Kessler onların görüşlerini sadakatle yansıtır.

Şunu da eklemek gerekir ki, Sebastian Lotzer, Kessler'e anı-

larını anlattığında, Saint-Gall'den kovalanmıştır. Katıldığı isyanı özellikle barışçı bir hareket olarak göstermek için gerekli nedenlere sahiptir.

Bu birkaç aydınlatıcı bilgiden sonra Johann Kessler'in kalemine geçelim:

«Bu yangının ateş alması gereken zaman geldiğinde, ki (denildiği gibi) oruç zamanına rastlamıştı (époque du careme), o dönemde toplanma alışkanlığı olan altı veya yedi köylü, Ulm yakınlarındaki Baltringen adlı bir köyde karşılıklı görüşüp, gelişen olayları bol bol tartıştılar. Ve bu durum köylülerde alışkanlık haline gelince, köyden köye dolaşmaya başladılar. Komşu kasabanın insanlarıyla arkadaşça yiyip içtiler ve sonra, bu kasabanın insanları onları takip etti ve yollarına birlikte devam ettiler. Birisi onlara nereye gittiklerini ve ne yaptıklarını sorduğunda: "Hep birlikte Karnaval pastaları aramaya gidiyoruz!" diye cevap veriyorlardı. O kadar ki, hep birlikte kalabalık bir şekilde, şu gününe bu gününe gidelim derken, günden güne artarak kısa zamanda dört yüzü bulmuşlardı.

«Karnaval'dan sekiz gün önce, 26 Şubat'ta, yeniden Baltringen'de toplanmışlardı. Birbirinin gözlerinden ne kadar kalabalık olduklarını anlayarak şöyle diyorlardı: "İşte şimdi kalabalığız ve eğer bu toplandığımız haberi derebeylerimizin kulağına giderse, davranışımızı kötü bir gözle değerlendirecekler ve ne olduğunu anlamayacaklardır. Bu yüzden ne yapacağımızı iyi düşünmemiz lazım."

«Toplandıkları gibi, şikayetleri hakkında konuşmaya başlamışlardı. Her biri diğerine en dertli olduğu noktadan dert yanıyordu. Yüklerini hafifletecek yollar üzerine birbirleriyle tartıştılar. Bu yükleriyle ilgili olarak üstlerine ve derebeylerine şikayette bulunmaya, ayrıca kendilerine hak verilmesini ve yaşam koşullarının hafifletilmesini istemeye karar verdiler. Fakat bunu fiiliyata geçirmek istediklerinde, bu konuyu derebeylerine gerektiği gibi aktarabilecek tecrübeye sahip bir kişi bulamadılar.

«Bu durumda, ciddi olarak bir sözcü arıyorlardı. Dindar, iyi kalpli, tecrübeli ve usta bir konuşmacı olan, isminden ve mes-

leğinden dolayı adı Ulrich Schmidt* olarak anılan ve Sulmingen köyünde oturan bir adamdan söz edildiğini duymuşlardı. Başlarına geçip davayı ele almasını rica etmeye karar vermişlerdi. Sulmingen'e, Ulrich Schmidt'in evine gidip olup biteni anlattılar. Daha sonra, kendisinden ısrarla başlarına geçmesini istediler, çünkü hiçbiri derebeyleriyle görüşürken nasıl davranılacağını bilmiyordu.

«Ulrich onların sıkıntılarını öğrendiğinde, tekrarladıkları ricalarına, ancak kısmen haksız olmadıklarına inandırıldıktan sonra cevap verebileceğini söyledi. Fakat davalarına katılmadan evvel, her birinin kendisi hakkında bilmesi gerekenleri uygun zamana bırakmıştı, kendisiyle ilgili efendilerine şikayette bulunmak istemiyordu. İyi bir meslek sahibi olduğundan dolayı kendisi, karısı ve çocuğu için yeterli parayı kazanıyor, bununla yetiniyor ve derebeyleri arasından da, kime olursa olsun, kendisi ile ilgili şikayette bulunmak istemiyordu. Fakat şimdi üzerine aldığı işi, onların ve derebeylerinin davası arasında sadece aracı olarak yerine getirmek istiyordu ve bu başka şekilde anlaşılmamalıydı.

«Bu arada, yukarıda anlatmış olduğum gibi, köylüler, Hegau, Klettgau ve Kara Orman'da tamamen isyan çıkartırken, Souabe** Birliği'ndekiler ve asil efendiler korkusuz ve endişesizdiler. Kendilerinden ve davalarından emindiler. Tam yetkili temsilciler Ulm'da, köylüler arasında vuku bulabilecek bir ayaklanmayı önceden haber almak ve gerekirse böyle bir durumu önlemek için toplanmışlardı. Yukarıda betimlenen Baltringen köylüleri ayaklanmaya başlıyorlardı. Ulm'da Birlik'ten insanlar, köylülere toplanma sebep ve sonuçlarını sormak için, aralarında belediye başkanı ve şehrin en önde gelen kişilerinin de bulunduğu saygın elçiler göndermişlerdi. Belediye başkanı köylülere bir söylev vermiş ve onlara aşağıdaki şekilde hitap ederek, eğilimlerini en sert şekliyle ifade etmişti: "Köylüler, siz

* *Schmidt:* Almanca demirci.

** Souabe şehirleri ve asilleri tarafından oluşturulmuş birlik.

bahardaki kurbağalar gibisiniz. Toplanırlar, çığlık atarlar, vrak vark vrak diye vraklarlar. Leylek gelir ve onları yutar. Ve siz de aynı şekilde bağırıyorsunuz: Hurra! Hurra! Hurra! Size illallah dedirten derebeyleri gelecekler." Bu söylevden sonra, kalabalığın başkanı Ulrich Schmidt kalkar ve şu açıklamayı yapar: "Sayın belediye başkanı, sevgili ve iyiliksever derebeyleri, vs., Tanrı böyle istemiyor! Benden başı olmam istenilen bu kalabalığın –ki çok azız– niyet ve arzusu kesinlikle size, derebeylerimize karşı ayaklanma veya şiddet içeren olaylar çıkarmak değildir ve ayrıca da kendilerini kapıp koyvermiş değildirler. Bu son zamanlarda, aramızdan bazıları silah ve zırh taşıyorsa, kullanmak niyetiyle değil, sadece hayatlarımızı savunmak için yani bu kalabalık kötü algılanıp da, davranışımızın sebepleri incelenmeksizin, aniden kılıçtan geçirilmek istenirsek kendimizi korumak içindir. Burada toplanan insanların bundan başka fikirleri, şikayet veya istekleri yoktur: onlar, siz ve derebeyleri tarafından ruhen ve bedenen aşırı derecede ezilmişlerdir. O kadar ki, artık bu yükü taşımaları onlar için imkansız hale gelmiştir. Ruhani olarak, İncil'den yoksun bırakıldılar, bu nedenle ruhlarının selameti ciddi olarak tehdit edildi, bedensel olaraksa, vergiler ve angaryalar o kadar aşırı ve ağır ki artık onların mal varlığı bunları karşılayamıyor. Burada toplananlar gayet alçakgönüllü bir şekilde, bundan böyle onlara daha hoşgörülü davranılmasını istiyorlar ve bunu sizden umuyorlar."

«Bunun üzerine, elçiler atlarının üzerinde Ulm yönüne doğru yeniden yola çıkmışlardı, sekiz gün içerisinde derebeylerinden bir yanıt alınacaktı. Bu sözler üzerine herkes evlerine döndü.

«Sekiz gün geçmiş, yani bir cevap alma zamanı gelmişti; köylüler en son kimler varsa onların geleceğini düşünerek, aynı çayırda toplanmışlardı. Üşüşen çeteler doksanarlı sıralara sokulduklarında, önceden tahmin edilemeyen otuz bin kişi sayılmıştı. Böylece haber Souabe'ın her köşesine ulaşmıştı.

«Birliğin elçileri cevaplarını vermek için geldiklerinde, bu büyük köylü çetesini büyük bir şaşkınlıkla görmüşlerdi; her bi-

ri atının dizginlerini kuvvetle çekmiş ve kalabalık içerisinde ilerleme cesaretini gösterememişti. Çünkü gerçekten –avın avcıyı kızarttığı hikâyede olduğu gibi– kurbağalar leyleği yiyip yutacağa benziyordu ve Homeros'un anlattığı gibi, geçmiş zamanlarda Jupiter kurbağalara acımıştı.

«Bu durumda elçiler köylülerden, çete içindeki en güvendikleri insanlardan oluşan bir heyet oluşturmalarını istemişlerdi. Bu heyetle Laupheim'e doğru bir yerlerde karşılaşacaklar ve onlarla cevabı konuşacaklardı. Bunun üzerine Ulrich Schmidt hiçbir tehlike olmadığı cevabını vermişti. Topluluğun başkanı olduğu kadar, kimseye bir kötülük yapılmayacağından ve izinden gelineceğinde de emindi. Fakat, daha da emin olmak için onların istediği gibi bir heyet için iyi bir seçim yapmak istiyordu. Böylece, belirtilen yerde elçiler ve heyet karşılaştılar ve belediye başkanı Birliğin (Ligue) cevabını açıklamıştı:

«"Başkan Ulrich Schmidt; siz, baskı konusunda sekiz gün evvel tüm toplananlar adına ısrarla şikayette bulunarak, anlayış ve yumuşama istediğinizi söylediniz. Bütün bunların üzerine, size şu cevaptan başka cevap getirme yükümlülüğünün altına giremezdim: Bir kimsenin, derebeyinden veya bir otoritenin baskısından şikayeti varsa, derebeyleri bu sorunu, kendisiyle birlikte mahkeme önüne taşıyacaklardır." Ulrich Schmidt şöyle cevap vermiştir: "Sevgili derebeyleri, sizden onları anlamanızı bekleyen zavallı insanlara, mahkeme yolunu önerdiğiniz için Tanrı sizleri affetsin. Bundan böyle siz, derebeyleri, onlara karşı yapılan haksızlığı giderseydiniz, bütün bunlara gerek olmayacaktı. Hiçbir şikayet gerekmeyecekti. Büyük gereksinimleri, fakirlikleri ve sefaletleri sizden dava teklifi değil, anlayış istemek zorunda bıraktı –kibarca sizden bir defa daha ricada bulunmak istiyorum–." Efendiler bir müddet düşünmek için çekildiler, fakat geri geldiklerinde, daha evvel verilen cevabı tekrarlamakla yetindiler.

«Ulrich Schmidt hangi yargılama kurulunu ileri sürdüklerini sormuştu. İstinaf Mahkemesi, diye cevap vermişlerdi. Ve

şimdi soru sorma sırası onlardaydı: O halde ne tür bir adalet istiyorlardı? Ulrich: "Toplumun her bir sınıfına (her toplumsal tabakaya) ne yapması veya yapmaması gerektiğini söyleyen ilahi adaleti istiyoruz," diye cevap vermişti. Efendiler alaylı bir şekilde karşılık olarak şu cevabı vermişlerdi: "Sevgili Ulrich, ilahi adalet istiyorsun. Bu adaleti kimin sağlayacağını söyle de görelim. Tanrı emin ol ki gökten inip bir adalet mahkemesi düzenlemeye can atmayacak!" Ulrich şöyle cevap verir: "Sevgili derebeyleri, bu saflığımla benim size hemen yargıç ve hukukçular göstermem zor; fakat bunu yapacağım. Bana gerekli olan, yaklaşık üç hafta gibi bir süre belirliyorum. Bu süre içerisinde, bu tartışmayı ilahi İncil'in içeriğine göre yargılayabilecek bilgili ve dindar insanları bize göstermesi ve sağlaması için, bütün kiliselerin tüm rahiplerini, Tanrı'ya dua etmeleri için yüreklendireceğim." Derebeylerinin temsilcileri bu öneriyi, bilge adamlar bulmak için yapılacak bu ortak duaya kendileri de katılmak isteyerek, memnuniyetle kabul etmişlerdi.

«Bu sırada, yükünü taşımasına kimsenin yardım etmediği Ulrich Schmidt, Memmingen'e gitmişti. Orada konseylerine yardım edebilecek ve Alman ulusundan en bilge adamların adını verebilecek kişileri bulma düşüncesindeydi. Bu bilge kişilerden, sorunu İncil'e göre halletmeleri ve bunu özetleyerek, asillere kabul ettirilmesi zorunlu görünen başka maddeleri de düzenleyerek eklemeleri istenecekti.

«Orada kendisine, İncil'i iyi bilen ve bu tip konularda usta olan kürkçü Sebastian Lotzer'i göstermişlerdi. Fakat, diğer sürgünlerle birlikte, burada, Saint-Gall'de bulunduğu sırada, Sebastian'ın kendisinin bana anlattığına göre, Ulrich bu konuyu kendisine açar açmaz reddetmiş ve şöyle cevap vermişti: "Sevgili Ulrich, nasıl güçlü bir birliğin başında olduğunun sen de farkındasın. Bu nedenle, özellikle becerikli ve bilgili adamlara ihtiyacın var. Ben, sadece basit ve sıradan bir esnafım. Ne mahkemede, ne de bir şansölyede çalıştım, hatta bir noterde avukat yardımcısı bile olmadım. Senin davanın önemini göz önüne ala-

cak olursak, sana faydalı olamam." Sonunda, daha fazla kaçamak yol bulamayınca, mademki kendisinin gayret ve ciddiyetiyle yetinilmektedir o zaman ücret almayı reddederek, görevi kabul eder.

«Ulrich, iyi ve becerikli bir zabıt katibi bulduğunu düşündüğünde, davayı tartışmak için derhal bir meclisi Memmingen'e toplantıya çağırmıştır.»

Bu Memmingen toplantısı gerçekten ilk köylü parlamentosu olmuştur. Şehir konseyi tarafından emirlerine verilen küçük esnaf loncasının salonunda elli delege toplanmıştır. İki farklı fikir hemen karşı karşıya gelmişti: biri; çok ölçülü, hiçbir zaman kendilerinden taraf olmayan yasallığa ne pahasına olursa olsun uymak isteyenlerinki ve diğer eğilim ise; zaman kaybetmeden silahlara başvurulması gerektiğini düşünenlerinkiydi. Ilımlı çoğunluk ve isyancı azınlık arasında kopan ve tekrar ele alınan görüşmeler sonunda, «bildirge»nin zayıflatılmış değişik bir biçimi ortaya çıktı. Freibourg'da, sadece asil sınıfı sevindirebilecek, sonuçta savsaklayıcı ve savunmacı bir taktiğin kabul edilmesi için madde madde tartışıldığını ispatlayan uzlaşma metninin, bir el yazması müsveddesi bulundu. Gerçekte asil sınıfın yeniden güçlerini toplayabilmesi için zamana ihtiyacı vardı. Görüşmelerin süresini istedikleri zamana kadar uzatabilmek onların işine geliyordu.

Gerçekten, ılımlı başkanların köylülerin heyecanını frenlemekten dolayı çok acı çekmeleriyle, iki eğilim arasındaki anlaşmazlık bu zemin üzerinde uzayacaktı.

İşte Johann Kessler'in hikâyesinin devamı:

«O günlerde, Allgaü ve (Konstanz) göl bölgesi köylüleri ayaklanmaya başlamışlardı, Mindel ve Iller vadisindekiler kalabalık ve güçlü olarak 5 Mart'ta Waldsee yakınında toplanmışlardı. Onlar da Baltringen çetesi ile maddi manevi birleşmek için, Memmingen toplantısına tam yetkili temsilciler göndermişlerdi.

«Memmingen'de küçük esnaf loncasının salonunda yer alı-

nır alınmaz, Ulrich Schmidt kendi fikrini sunar. Bu fikre göre, İncil ile ispatlandığı kadarına sahip olmayı, içeriğine göre yaşayıp, onu incelemeyi istemekte ve başka bir talepte bulunmamaktadır. Yardımcılardan bir kısmı ve özellikle de göl ve Allgaü köylüleri, bu söylevden pek de memnunluk duymamış ve o an için en değerli şeyin çekinmeden vurulacak kılıç darbeleri olacağını söylemişlerdir. Çok şiddetli bir duyguyla allak bullak olan köyün zabıt katibi, Sebastian ve başkan; diğerleriyle anlaşma veya birleşme istemediklerini, kendi çetelerindeki isyanları bastırabileceklerini yaşlı gözlerle açıklamışlardı. Bu konu hakkında şöyle konuşmuşlardı: eğer ki, ilahi adalete göre karar verileceği yerde, şiddete başvurmak isteniyorsa, sorumluluklarını daha fazla yürütemeyeceklerini ve kendilerini çekeceklerini, evlerine döneceklerini söylemişlerdi. (Bana teminat verildiği gibi) Bizim Saint-Galli doktor Christophe Schappeler de oradaydı. Memmingen şehri vaizi de olan doktor, Eski ve Yeni Ahit'ten birçok örnek yardımıyla, kılıç kuvvetiyle bir isyana atılmamak gerektiğini, onun yerine derebeylerine arkadaşça hitap edilmesinin daha iyi olacağını, aksi takdirde işin onları kaçırmakla (denildiği gibi) sonuçlanacağını gösterdi.

«Bir türlü anlaşmaya varılamıyordu, öğleden sonra saat beşi çalmış ve akşam yemeği hazırlanmıştı. Başkan ve zabıt katibi, göl ve Allgaü köylülerinin çekilmesi fikrindeydiler. Bu onlara kişisel olarak hiç üzüntü vermeyecekti çünkü davaya onlar olmadan başlamışlardı. Fakat akşam yemeği esnasında, davayı iyice düşünen, yukarıda anılan göl ve Allgaü köylüleri, zabıt katibine ulaklar göndermişlerdi. Bu ulaklar, köylülerin canları, malları ve tüm şerefleriyle onların görüşlerini benimsediklerini açıklamakla görevlendirilmişlerdi. Böylece iki taraf da birbirinin ellerini sıkmış ve birbirlerine şans ve selamet dilemişlerdi. Bu uzlaşmadan sonra, maddelerini, şehirlerin ve hakem olarak seçilen insanların listesini yazıya dökmüşlerdi. Bu maddeler, mart ayının onuncu günü bitirilmiş, oylanmış ve sonra da basılmıştı. Bu maddeleri tarihi bir kanıt olarak, onların yazdığı şekliyle kelimesi kelimesine aktarıyorum:

«BİRLİKTE HAREKET ETMEYE SÖZ VEREN BÜTÜN ÇETELER VE GRUPLAR TARAFINDAN MARTIN ONUNCU GÜNÜ KABUL EDİLDİKLERİ ŞEKLİYLE, PROGRAM VE MADDELER

«Kudretli Tanrı'ya övgü ve şerefle. Kutsal İncil ve Tanrı kelamı davası için yaratılmış olan Hıristiyan Konfederasyonu kim olursa olsun –kiliseyle ilgili veya laik– zulmetmek veya başkaldıranlara karşı çıkmak için değil, temsil ettiği ilahi hak ve adaleti desteklemek ve daha çok kardeşlik aşkını yaymak için, kutsal İncil'i ve ilahi adaleti içermekte ve işaret etmektedir.

«1. İlk olarak, Hıristiyan Konfederasyonu'nun şerefli topluluğu kilise ve laiklerin otoriteleri aleyhine karar alamaz, fakat itaat etmelerini öğütler.

«2. Bu şerefli topluluğun isteği ve düşüncesi, hiç kimsenin bir başkasının hakkını çiğneyecek şekilde hareket etmemesi ve genel sivil barışın korunmasıdır. Bir kişi çıkıp da bir savaş veya isyanı kışkırtmak isterse, başkalarıyla toplanamayacak veya bir birlik oluşturamayacaktır, fakat en güzeli de, hangi sosyal statüde olursa olsun, barışın yeniden sağlanması için gerekli güç ve direnişle karşılaşacaktır. Böyle biri ilk ihbardan itibaren gözetim altına alınacaktır. Ve bu barış çağrısına uymayacak olan, hatasına göre cezalandırılacaktır.

«3. Belge veya mühürle kanıtlanan veya kabul edilen borçlar vadesinde ödenecektir. Fakat eğer birisi dava açmak istiyorsa, masraflar kendisine ait olmak üzere ve Hıristiyan Konfederasyonu'nun sorumluluğu olmaksızın, buna hakkı olacaktır.

«4. Şatoların çevresinde Hıristiyan Konfederasyonu'na bağlanmayanlar varsa, sahipleri, kendi ihtiyaçlarından fazla yiyecek biriktirmemeleri, ayrıca bu şatoların topçu sınıf ve Konfederasyon üyesi olmayan kişiler tarafından işgal edilmemesi için dostça ricada bulunulacaktır. Fakat eğer bu şatoları gene de işgal etmek istiyorlarsa, bunu ancak ücret karşılığı çalışan, Konfederasyon'a bağlı insanlarla yapmak zorundadırlar. Aynı durum manastırlar için de geçerlidir.

«5. Prensler veya efendiler için çalışan hizmetliler yeminlerini bozmak zorundadırlar. Bunu yaptıkları takdirde Konfederasyon'a kabul edileceklerdir. Bunu yapmayacak olanlar, eşleri ve çocuklarıyla birlikte, hırpalanmayacaklar fakat memleketi terk etmek zorunda kalacaklardır. Eğer bir efendi veya yargıç Konfederasyon üyelerinden birini huzuruna kabul ederse, bu kişi yalnız başına huzura çıkmak zorunda kalmayacak, yanında tartışılanı dinleyecek iki veya üç kişiyi de birlikte götürebilecektir.

«6. Rahipler veya rahip yardımcılarının, Kutsal İncil'den haber ve vaazlar vermeleri için dostça ricada bulunulacaktır. Görüşmeler uzlaşanlarla yapılacaktır. Diğerleri savılacak ve papaz konutları, İncil'den vaaz vermeyi kabul eden bir rahibe sahip olacaktır.

«7. Eğer bir kimse bağlı olduğu otoritelerle olan bir antlaşmayı sonlandırmak isterse, bunu habersiz ve Hıristiyan Konfederasyonu topluluğunun izni olmadan yapmamalıdır. Eğer bir antlaşma bu izinle sonlandırıldıysa, imzalayanlar bundan dolayı sonsuza dek Hıristiyan Konfederasyonu'na bağlı kalmak zorundadırlar.

«8. Konfederasyon'daki her grup bir başkan ve dört üye belirlemek zorundadır. Genel topluluk her vesile ile toplanabilsin diye, diğer başkanlarla ve konsey üyeleriyle gerekli olan tartışabilme yetkisine sahip olacaklardır.

«9. Bize bağlı olanların birinden alınan, çalınan hiçbir mal saklanamaz.

«10. İşlerinin ülkeyi terk etmeye zorladığı esnaflar, kendilerinin Konfederasyon'a karşı kullanılmasına müsaade etmeyeceklerine dair kendi bölge başkanlarına söz vermek zorundadırlar. Aksine, eğer bu topluluğun tehdit altında olduğunu duyar veya öğrenirlerse, bundan başkanı haberdar etmeli ve eğer gerekliyse kendi memleketlerine dönerek yardım etmelidirler. Aynen savaşçılar gibi.

«11. Mahkemeler eskiden olduğu gibi devam etmeliler. Ya-

kışık almayan oyunlar, küfür ve sarhoşluk yasaktır. Kulak asmayanlar hatasına göre cezalandırılacaktır.

«12. Hiç kimse, derebeyine veya otoriteye karşı ayaklanmayacak ve sahip olduğu mülküne haber vermeden, zorla girmeye kalkışmayacak. Bunu, ormanlar üzerindeki haklar olsun, sular üzerindeki veya ne üzerinde olursa olsun tamamen yasaklıyoruz.»

Kendilerine bu program verilmiş olan delegeler, köylerine dönerken veya çetelerinin kamp yaptığı bataklıklara saplanırken, aynı anda, Souabe Birliği yakınlarında, dükleri; Bavyera dükleri elçisi şansölye Leonhard von Eck'e gönderdikleri mektupları okumak için, biz, barikatın diğer tarafına geçme serbestimizi kullanacağız. O büyük bir efendi ve Johann Kessler'in not aldığı aynı tarihli olayları allayıp pullamadan üstlerine anlatan zeki bir siyaset adamıdır:

«12 Şubat: Sizin Lütufkâr Prenslerinize hiçbir şey yazamam, ne var ki, köylüler çoğalıyorlar ve perşembeye (16-2), yaklaşık on bin silahlı köylünün toplanmış olması bekleniyor. Köylülerin tebaası oldukları bu asiller ise, yaşlı kadınlar gibi davranıyor ve hemen hemen ölü gibi görünüyorlar. Şatoları için endişeleniyorlar ve hiç kimse Birliğin* ordusu toplanmadan bir şey yapmak istemiyor ve bu da bayağı zaman alacak gibi görünüyor. Köylülerin efendilerinin büyük umutsuzluğunu görürlerse bize saldırmalarından korkarım. Başkanlarının karşılaşabilecek olduğu olayı dile getirdim, on at ile kaçırılabilir ve hapse atılabilirdi. Fakat öğüdüm bu cesur ve yürekten bağlı insanları neredeyse ağlattı. Bu yüzden sizin Lütufkâr Prensleriniz atlılarıyla geç kalmak istemeyeceklerdir; sanırım bu uzun sürmeyecek.

«15 Şubat: Bu arada olay patlak verdiği takdirde, memlekette Türkler varmış gibi hareket etmekten başka çare kalmayacak...

* Souabe Birliği.

«Sizin Lütufkâr Prenslerinizin parası ve bir kenarda ihtiyati gereçleri vardı, eğer savaş başlarsa bu çok eğlenceli bir savaş olacak. Paralı askere sahip olmak çok önemli ve bu da çok para tutuyor.

«22 Şubat: Fugger bana kardeşçe bir sevgi duysun ve varlığını benimle paylaşsın, ben de isterdim.

«2 Mart: Şehirlerde büyük bir bölünme var. Fakir olan Lüterciler köylülere hak veriyor. Lüterci olsun olmasın zenginlerse köylüleri haksız buluyor.

«7 Mart: Tanrı aşkına, sizin Lütufkâr Prensleriniz köylüler açısından baksınlar. "Av hayvanı ve serbest balıklar ve kimseye bir şey vermemek." Sizin Lütufkâr Prensleriniz bana inanacak olurlarsa, bu şeytandan cellatsız kurtulunamaz. Sadece onu oradan geçirmek gerekecek. Ve sizin Lütufkâr Prensleriniz Souabe yangınının Bavyera'ya kadar yayıldığını görecekler.

«9 Mart: Köylülerin kardeşçe sevgileri bana tamamen yabancı. Kan bağım olan erkek ve kız kardeşlerimle isteyerek paylaşmadım, değil ki yabancılar ve köylülerle paylaşayım!

«12 Mart: Köylüler korkunçlar. Benim pembe etli alabalıklarım için endişelerim var. Başka türlü onların niyetleriyle ilgilenmem.

«21 Mart: Sizin Lütufkâr Prensleriniz bu haytaların eylemlerini küçümsemesinler. Sonu kötü olacak. Onlardan korunulması gereken zamanlar gelecek!

«13 Nisan: Tüm otoritelerin bu görülmemiş umutsuzluğundan daha korkunç bir şey gözlememiştim. Biraz savunma karşısında köylüler hiçbir başarı gösteremediler. Dün iyi korunmayan Kelmünz isimli ve Sör Georges de Rechberg'e ait bir evin önünde dikildiler. Geri çekilmek zorunda kaldılar. Bunun içindir ki bu davada en büyük savaş, otoriteleri daha erkekçe bir cesaret göstermeye zorlamaktır. Böylece köylü sınıf için bu iş son bulacaktır.

«30 Nisan: Cezalandırmak gerekiyor, hem de sert bir şekilde. Bu felaket ve davadan bu köylüleri vazgeçirtebilmek tatlı sözlerle üstesinden gelinecek bir şey değildi.

«3 Mayıs: Köylüleri iyi kullanan, düşmanından kendine cömertçe yarar sağlar. Sizin Lütufkâr Prensleriniz ciddi bir biçimde onlara karşı hareket edilmesini isteyeceklerdir.

«7 Temmuz: Çok sayıdaki köylüden, onların çok sayıdaki silahlarından ve de teçhizatlarından bahsediliyor. Tüm davanın büyümesi durmuyor. Sayıları, gerçekte gözlemlenmiş olan yüzlerden çok daha fazla, hatta binlerce. Bağışlayıcı efendim! Bunlar gerçek kurbağalar, sizin Lütufkâr Prensleriniz bunlardan binlercesi de olsa, tereddüt etmemeli ve sadece Türkler orada olduğu zamanı önemseyip beklemeden, bu binlerce köylüye karşı kendini savunmalı veya ölmeyi ya da kovulmayı beklemeli.»

XI. BÖLÜM

ON İKİ MADDE

Kırk bin köylü ve onların yasası.
Luther işe karışıyor.

... Laikleri savunan Luther ve diğer kilise adamlarının otoriteleri ve birkaç anlama çekilebilen İncil pasajları üzerine yaptıkları yersiz dinsel tartışmalar ve bazen de dövüşmek yerine okudukları mezmurlar sayesinde köylüler ara sıra bocalıyor, yollarını şaşırıyorlardı.

Henri HEINE,
Almanlar ve Fransızlar

1525 yılının Mart ayının başında, kırk bin silahlanmış köylü, altı gruba ayrılmış olarak yukarı-Souabe köylerini işgal etmişlerdi. Efsaneye göre, bunlar arasında gri sakallı, paralı askerlerinki gibi yırtmaçlı ve alacalı harika bir kostüm giymiş olan ve *Bundschuh*'un, baltalı mızrak elinde ölecek olan, eski komutanı John Fritz fark ediliyordu. Ayın ortalarına doğru, Souabe Birliği delegeleriyle görüşme zeminini oluşturmaktan başka bir işe yaramayan, ılımlı on iki maddeden oluşan yerel talepler, yazarlarının kafasında şekillenmişti. Souabe Birliği çok güzel bir strateji benimsemişti: Başkan olarak bir general

belirlemişti, yargıç Georg von Waldurg ve de paralı askerler almıştı, fakat yine de çok kalabalık köylü gruplarına karşı saldırıdan kaçınılıyordu. Böylece, kışın sonu ve baharın başlangıcı tartışmalar, karşılaşmalar, söz vermeler, yalanlar, gülümsemeler, burukluklar ve bozuşmalarla doluydu.

Asillerin istedikleri; köylülerle birlikte hareket etmekten ve esas meselelere değinmekten kesinlikle kaçınmaktı. Gerektiği zaman, kendilerini yerel bir anlaşmazlığı incelemeye hazır gösteriyor ve hatta işi önemsiz anlaşmalarla sonlandırmaya kadar vardırıyorlardı. Kendilerine bağlı insanların saflıkları, kibarlıkları, rekabet güçleri ve hemşerilik anlayışlarıyla oynadılar. Ve kazandılar. Taktikleri şüphe eker, birbirlerine karşı kışkırtır; ormandaki oduncuyu göl kıyısındaki bağcıya karşı, küçük şehir esnafını kasabalı sebzc yetiştiricisine karşı kışkırtır. Ilımlı köylü başkanları bu oyuna girip adım adım çabalasalar da, bu topraklara bağlı mücadeleleri aynı kaçınılmaz yöne doğru gider.

15 Mart'a doğru, tartışma zemini olarak asillere sunmayı istedikleri on iki madde üzerinde uzlaşmaya vardılar. Kabul ettirmek ve «Tanrı kelamını örtmesi istenen ayıptan vazgeçirmek» için, birinci cümleden itibaren savunmacı bir pozisyon alırlar. Şaşırtıcı bir alçakgönüllükle ele alınmış olan maddelerin her biri, Münzer taraftarlarının tezlerinin tartışma ortamını oluşturur. Fakat hayat, ince ve etkileyici düşüncelerle alay eder. Alman asilleri on iki madde ile ilgili hiçbir şey duymak istemezler; şatoları ateşe veren köylülerse, bu metinde anladıkları bir dil bulunca, onu devrim bayrakları haline getirmişlerdir. İşte on iki madde:

«Hıristiyan yakarışlarıyla, tüm köylü birliğinin uzlaşmacı istek ve şikayetleri. Her şey çok kısa olarak on iki ana madde halinde sunulur.

«İsa'nın barışçıl ve ilahi bağışlayıcılığı ile, Hıristiyan okuyucuya!

«Günümüzde birçok Hıristiyanlık karşıtı, İncil'e sövmek

için köylülerin bir araya gelmelerini fırsat biliyor. Ve de, artık hiç kimsenin itaat etmediği yeni İncil'in meyvelerinin ortada olduğunu, herkesin ayaklanıp şahlandığını, büyük bir gürültüyle toplanılıp bir araya gelindiğini, yenilik yapılsın istendiğini, kiliseye ait veya laik otoritelerin kovulmasının hatta boğazlanmasının istendiğini, söylüyorlar.

«Önce Tanrı kelamını örtmesi istenen lekeden kurtarsınlar, sonra Hıristiyan olarak köylüleri, itaatsizliğin ve isyanın ayıbından kurtarırlar.

«İncil bir ayaklanma ve karışıklık nedeni değildir; bu bize vaat edilmiş olan İsa Mesih'i müjdeleyen bir kelamdır; öğrettiği söz ve yaşam sadece sevgi, barış, sabır ve birliktir. Şunu da bilin ki, İsa'ya inananlar sevgi, barış ve sabırda birleşeceklerdir. Daha sonra açıkça görüleceği üzere, mademki köylülerin maddeleri, İncil'i dinlemek ve ona uygun yaşamaktan başka bir amaca yönelik değildir, Hıristiyanlık karşıtları İncil'i nasıl bir kargaşa ve itaatsizlik nedeni sayabilirler? Eğer Hıristiyanlık karşıtları ve İncil düşmanları bu taleplere karşı direnirlerse, bunun sebebi İncil değildir. Bunun sebebi, İncil'in ölümcül düşmanı şeytanın, içlerinde kuşku yaratarak, sadece barış, sevgi ve birlik içeren Tanrı kelamını, baskı ile kalplerden silme umudunu uyandırmış olmasıdır.

«Buradan çıkan açık sonuca gelince; köylüler maddelerinde, böyle bir İncil'i din ve felsefeleri ve de yaşamları için istemektedirler, bu ne itaatsizlik, ne de isyan olarak adlandırılabilir. Eğer Tanrı bizi çağırır ve İncil'e göre yaşamamız için ısrar eder ve bizi dinlemek isterse; Tanrı'nın isteğini kim kınayacak, onun kararına kim saldırabilecek ve onun yapılmasını istediğine kim karşı koyabilecektir? İsrailli evlatlarının feryatlarını duydu, onları firavunun elinden kurtardı. Bugün köylüleri de kurtaramaz mı? Evet, onları kurtaracak, hem de yakında! Hıristiyan okuyucu, o halde aşağıdaki maddeleri oku; özenle oku ve karar ver.

«Maddeleri takip et:

Birinci Madde

«İlkin, artık kendimize bir rahip seçme ve tercih etme hak ve yetkimiz olsun, aynı zamanda eğer bu kişi gerektiği gibi hareket etmiyor ise, ona işten el çektirme gücümüz de olsun; bu bizim hepimizin mütevazı isteği ve ricası, ortak arzusudur. Bizim tarafımızdan seçilen bu aynı rahip, bize kutsal İncil'in saflığını bozmadan, anlaşılacak biçimde, hiçbir yargı veya insan buyruğu eklemeden vaaz vermelidir. Çünkü bize her zaman gerçek inançtan bahsederken; bize Tanrı'ya dua etme, onun lütfunu isteme ve bu aynı inancı içimizde kuvvetlendirme fırsatını da vermektedir. Eğer ilahi bağışlayıcılık içimizde oluşmazsa, hiçbir zaman, iyi bir varlık olamadan, sadece etten ve kandan var olarak kalırız. İncil'de açıkça görüldüğü gibi, Tanrı'ya ancak gerçek imanla varabilir, ahiret mutluluğuna sadece onun merhametiyle ulaşabiliriz. Demek ki bize mutlaka, İncil'de gösterildiği gibi bir rehber ve rahip gerekmektedir.

İkinci Madde

«İkinci olarak, mademki yasal aşar (dime –büyük aşar veya tahıl aşarı) Eski Ahit'te mevcuttur ve Yenisi de bunu onaylamıştır, öyleyse biz bu yasal aşarı gerektiği gibi ödemek istiyoruz. Yani, Tanrı'ya vermemiz gerektiği gibi, onun temsilcisi olan; İncil'i anlaşılır bir biçimde aktaran bir rahibe vermek istiyoruz. Bundan sonra aşarın, bir komün tarafından belirlenmiş namuslu adamlar tarafından alınıp, toplanmasını arzu ediyoruz. Aşar, komün tarafından rahibe verilecek ve seçilen rahibin ve komünün ihtiyaçları yeterince ve uygun şekilde, komünün de kabul edeceği biçimde karşılandıktan sonra, artan aşar aynı şehirde bulunan fakirlere yardımcı olmak için kullanılmalıdır. Eğer gene bir şeyler kalırsa, bunu savaş masrafları için, felaket gelip çatarsa diye, fakirleri şu ana kadar istenen vergiden kurtarmak için saklanmalıdır. Diğer taraftan, bir veya daha çok köy ihtiyaçtan aşarlarını satarsa, bunu alan ve aldığını is-

pat edenin bizden korkması için bir nedeni olmayacaktır. Elimizden geldiği kadar zararı tazmin için koşullar çerçevesinde onunla olayı çözeceğiz. Fakat bir köyün aşarını satın alarak değil de, yoluna uydurup sahibinin elinden alarak, kendine veya atalarına mal ederse, ona hiçbir şey borçlu değiliz ve hiçbir şey vermeyeceğiz. Bu aşar yukarıda bahsedilen şekilde kullanılacaktır. Küçük aşar içinse (sürü hayvanları), hiçbir şekilde bir ödeme yapmayacağız, çünkü Efendimiz Tanrı, hayvanları insanlar serbestçe kullanabilsin diye yarattı. Bunun, insanlar tarafından uydurulmuş, gayri yasal bir aşar olduğunu düşünüyoruz; bu yüzden de ödemeyi keseceğiz.

Üçüncü Madde

«Üçüncü olaraksa, şimdiye kadar bizleri köle olarak kullanmak alışkanlık olmuştu. Utanılacak şey, merhamet! Çünkü, çoban olduğu kadar en büyük efendimiz olan İsa, bizi değerli kanıyla istisnasız olarak özgürlüğümüze kavuşturdu. Öyleyse, İncil'e göre özgürüz ve gerçekten özgür olmak istiyoruz. Özgürlük sözü hiçbir otoriteyi tanımamak anlamına gelmemelidir. Tanrı'nın bize öğrettiği bu değildir; yasaya göre yaşayacaksınız, tensel başıbozuk arzulara göre değil, der. Efendiniz Tanrı'yı seveceksiniz; onu komşularınızda, kardeşlerinizde seveceksiniz ve Eucharistie'deki* Tanrı kelamına göre, onlara size yapılmasını istediğiniz şeyi yapacaksınız. Bu buyruklara göre yaşayacağız. Bu buyrukların otoriteye itaatsizlik öğrettiğini gösterin ve ispatlayın, sadece büyüklerimiz önünde değil, herkesin önünde aşağılanmış oluruz. Öyleyse, Tanrı yasalarına göre, bizim tarafımızdan Hıristiyanlığa tamamen uygun olarak seçilmiş görevlilere itaat edeceğiz. Doğru ve dürüst Hıristiyanlar olduğunuzdan şüphemiz yok; eğer ki İncil'e bakarak, bizim köle olduğumuzu bize ispatlarsanız, ancak o zaman bizi kölelikten azat etmezsiniz.

* Katoliklerce, İsa'nın etini ve kanını temsil etmek üzere ekmek ve şarap kullanılarak yapılan kutsallama ayini –ç.n.

Dördüncü Madde

«Dördüncü olarak, şu ana kadar köylülere otlaktan hayvan, akarsudan balık, havadan kuş yakalamak yasaktı. Bu bize adaletsiz, bencilce, insanların kardeşliğine ve Tanrı kelamına ters düşen bir davranış olarak görünüyor. Bazı yerlerde, av hayvanları bizim zarar ve ziyanımız için muhafaza ediliyor. Tanrı'nın bize ekimimiz ve alın terimiz karşılığında vermek istediği bu hayvanları, onlar yemek veya etrafa zarar vermek için saklıyor ve soğukkanlılıkla da, onları görmemiz için bizi zorluyorlar. Tanrı insanı yarattığında, tüm hayvanların, havadaki kuşun da, sudaki balığın da üzerinde bir güç vermiştir ona. Öyleyse birisi satın aldığını ispatlayabileceği bir göle sahipse, zor kullanarak elinden malını almak bizim fikirlerimize uymaz. Hıristiyanlığa göre ve kardeşlik aşkı için, onunla uzlaşmamız gerekecektir. Fakat, eğer satın aldığını ispatlayamazsa, göl komüne geri verilecektir.

Beşinci Madde

«Beşinci olarak, işte ormanlarla ilgili taleplerimiz: Efendilerimiz kendi büyükleri tarafından kendilerine bırakılan ormanlarımıza sahip çıkmışlar ve ormana ihtiyacı olan köylü değerinin iki katını ödemek zorunda bırakılmıştır. Öyleyse kiliseye bağlı veya laik efendilerimizce, yasaya uygun bir biçimde edinilmeyen bu ormanlar komünün malı olarak geri verilmelidir. Komündeki herkes ısınmak ve ev inşa etmek için buradan serbestçe odun alabilmeli, fakat ormanların kelleşmesini önlemek için, bu işi komün tarafından seçilenlerin gözü önünde yapmalıdır. Satın alınmış ormanlardan başka yerde odun yoksa, dostça, uzlaşılarak geri satın alınmalıdır. Eğer birisi şiddet kullanarak ormanları ele geçirmiş ve satmışsa, son alıcıyla, koşullara göre kardeşçe bir yaklaşımla ve İncil'in buyruklarına göre uzlaşmaya varılmalıdır.

Altıncı Madde

«Altıncı olarak, her geçen gün daha fazlasıyla ve daha içerikli bir şekilde bize zorla kabul ettirilen angaryalardan acı acı şikayetçiyiz. Atalarımız zamanında olduğu gibi, Tanrı kelamına göre, bize daha anlayışlı davranılmasını ve artık, bu derece ezmemelerini istiyoruz.

Yedinci Madde

«Yedinci olarak, artık efendilerimizin bize zorla yaptırdıkları işlerle üzülmek istemiyoruz. Toprak kiraladığımızda, sözleşmelerle toprağın efendisi olmak istiyoruz. Eğer her seferinde efendinin bizim kollarımıza ihtiyacı olacaksa, köylü onun için kendi isteğiyle çalışmalı ve belli bir ücret karşılığında bağlı kalmalı ve kendisine halel getirmeden zamanı ve kollarını kendisi için kullanabileceği gün ve saatleri olmalı.

Sekizinci Madde

«Sekizinci olarak, çoğu topraktan alınan, toprak sahibinin efendisine ödemek zorunda olduğu vergilerin ağırlığından yakınıyoruz. Efendiler şerefli insanların hakemliğini kabul etsinler ve bu vergiyi insaflı bir şekilde azaltsınlar ki, köylüler boşuna çalışmış olmasın, çünkü her işçinin ücret almaya hakkı vardır.

Dokuzuncu Madde

«Dokuzuncu olarak, adaletin taraflı uygulanmasından ve durmadan cezalar üzerine yeni düzenlemeler getirilmesinden şikayetçiyiz. Kimse kayırılmasın ve eski yönetmeliğe bağlı kalınsın.

Onuncu Madde

«Onuncu şikayetimiz, bazı efendilerin gayri meşru bir şekilde sahip çıktıkları toprak ve otlaklar hakkında; bunlar için düzenlenmiş bir satış belgesi olmadığı takdirde, komüne iade edilmeli.

On Birinci Madde

«On birinci olarak, vefat durumunda ödenen verginin tamamen yürürlükten kaldırılmasını istiyoruz. Artık Tanrı'ya ve yasalarına aldırmadan, efendilerin gelenek ve göreneklerine göre dul ve yetimlerin soyulmasından dolayı acı çekmek istemiyoruz. Ölüm halinde, az veya çok, artık kimse bir şey ödemek zorunda kalmamalı.

On İkinci ve Son Madde

«On ikinci ve sonuncu olarak, eğer bu maddelerden biri veya birkaçı İncil ile ters düşüyorsa (biz bunu düşünmüyoruz ve aksi takdirde ispatlanması gerekir), peşin peşin biz bunlardan vazgeçeriz. Tersine, eğer İncil'e göre, komşumuza başka zulümler yapıldığını görürsek, onları da alıp hemen bu maddelere ekleriz.

İsa'nın barışı bizimle olsun!»

Biraz değişikliklerle taşradan taşraya, tekrar tekrar basılan on iki madde, Kara Orman'dan Saksonya ve Loren'e kadar, inanılmaz bir başarı sağlamıştır. Kaleme alınmalarından yaklaşık bir ay sonra Luther'in eline geçmiştir. Hemen, 1525 yılının 17 ve 20 Nisan tarihleri arasında, yaklaşık tümünü ortaya koyacağımız bir broşür yazmıştır. Bu broşür olayları gayet iyi açıklamaktadır:

SOUABE KÖYLÜLERİNİN ON İKİ MADDESİNE VE İNSAN ÖLDÜRME ZİHNİYETİNE VE DE KIŞKIRTILAN DİĞER KÖYLÜLERİN YAĞMALARINA KARŞI YANIT OLARAK, BARIŞA ÇAĞRI

«Şimdilik Souabe'da toplanan köylüler, otoriteye karşı şikayetlerini içeren ve etki uyandıran on iki maddeyi yazmışlar ve yaymışlardır. Bu yazıda en çok onayladığım, on iki maddede de, şikayetleri konusunda İncil'in öğretisini tümüyle kabul etmeye hazır olduklarını ilan etmeleridir.

«Gerçekte, eğer asıl niyetleri buysa (insanların yüzüne karşı açıklamaktan korkmadan beyanatta bulundukları için, başka türlü yorumlamak bana uygun gelmiyor), bütün bu çalkantılardan iyi bir sonuç elde etme umudu hâlâ var.

«Yeryüzünde çalışmalarını kutsal İncil üzerine yapanlardan birisi de (yayınladıkları yazılarından birinde benden bahsederek); ismen hitap ettikleri kişi benim. Hazırladıkları bu bildiri; tüm insanları birleştirmesi gereken, erdemle ilgili dini buyruklara uygun olarak, söz konusu alanda duygularımı gün ışığına çıkartmak açısından beni çok yüreklendirdi. Böyle yaparak, bu durum çok kötü bir şekilde sonuçlandığı takdirde, Tanrı ve insanlar karşısında, sessiz kalarak kötülüğe katkıda bulunmakla suçlanmaktan kendimi kurtaracağım.

«Belki de bu bildiriyi beni buna zorlamak için hazırlamışlardır; ve hiç şüphesiz aralarında yeterince kötü olanlar vardır, çünkü böyle bir kalabalığın hepsinin iyi Hıristiyanlar olması beklenemez; muhtemelen aralarında kötü niyetli olanlar, diğerlerinin iyi niyetini kullanıyorlar. Peki öyleyse, eğer bu bildiride sahtekârlık varsa, sahtekârlara sesleniyorum, başaramayacaklar ve eğer başarırlarsa, bu onlar için Tanrı'yı hiçbir zaman görememek, yani sonsuza dek kaybetmek anlamına gelir.

«İçinde bulunduğumuz olay büyük ve tehlikelidir; hem Tanrı'nın krallığını, hem de bu dünyayı ilgilendirmektedir. Gerçekte, eğer bu isyan yayılır ve başarılı olursa, ya laik yönetim ya da İncil, ikisinden biri telef olacaktır ve bunun ardından tüm Alman topraklarının yakılıp yıkılması gelecektir. Öyleyse, bu kadar önemli bir durumda, düşüncemizi serbestçe, kimsenin etkisi altında kalmadan ve taraf tutmadan vermemiz, çok önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, artık dikkatli ve itaatkâr olmalı ve bugüne kadar kapattığımız kulaklarımızı ve kalbimizi dış seslere tıkamaktan vazgeçerek, artık bu konuda Tanrı'nın gazabını üstümüze çekmemeliyiz. Son zamanlarda, gökyüzünde ve yeryüzünde, Almanya'da duyulmamış değişikliklerin ve büyük felaketlerin habercisi olan çok fazla korkunç işaretler göründü.

Felaketimiz için yeterince endişelenmiyoruz; fakat Tanrı demirden kafalarımızı yumuşatıncaya kadar, cezalandırmalarına devam edecektir.

Birinci Kısım — Prenslere ve Efendilere

«Prensler ve efendiler, özellikle siz kör piskoposlar, ahlak bozukluğu ile katılaşmış sağduyudan yoksun rahip ve keşişler; yeryüzünde sizden başka hiç kimseye bu kargaşa ve ayaklanmadan dolayı teşekkür edemeyiz. Bugün hâlâ doğruluğunu, iyiliğini ve aleyhinde hiçbir şey söyleyemeyeceğinizi bildiğiniz halde, kutsal İncil'e bağırmayı durdurmayın. Aynı zamanda, sizler fakirlerin celladı ve sülüklerisiniz, ta ki halk istemeyip, artık size daha fazla dayanamayıncaya kadar, aşırı kibriniz ve lüksünüz için her şeyi feda edersiniz. Bıçak kemiğe dayandı fakat sıkı sıkı sarıldığınız eyerinize o kadar güveniyorsunuz ki, sizi deviremeyeceklerini zannediyorsunuz. Ama, bu Tanrı tanımaz güvenliğinizle birlikte tepetaklak olacaksınız. Size defalarca, prenslere horgörü saçan bu ayetten (Mezmur CIV): *Effundit contemptum super principes*, uzak durmanızı öğütlemiştim. Bu sözlerin sizin üzerinizde gerçekleşmesi için elinizden geleni ardınıza koymuyorsunuz, kalkmış olan tokmağın sizi ezmesini istiyorsunuz. Fikirler ve öğütler işe yaramayacak.

«Bununla birlikte, gökyüzünde ve yeryüzünde beliren Tanrı'nın gazabı size yöneliyor. Tanrı'nın cezalandırmak istediği siz ve sizin ağır suçlarınızdır. Eğer şimdi size saldıran köylüler onun iradesinin bir aracı değilse, demek ki başkaları olacak. Onları alt ederseniz, siz daha az yenilmiş olmazsınız. Tanrı başkalarını ortaya çıkaracaktır; sizi cezalandırmak istiyor ve cezalandıracaktır da.

«Bu felaketi İncil'e ve benim doktrinime yükleyerek artık günahlarınızla ölçüyü aştınız. Hep iftira ediyorsunuz. Benim ne öğrettiğimi ve İncil'in ne olduğunu bilmek istemiyorsunuz; yola gelmezseniz, kapıda bunu size öğretecek başkaları var. Halka her zaman gayret ve hararetle; otoriteye, ne kadar zorba ve

ne kadar çekilmez olursa olsun, sizin otoritenize bile itaat etmelerini öğütlemiyor muyum? Kim benden daha fazla ayaklanmaya karşı koydu? Sizin kadar bu uğursuz caniler de benden nefret ediyorlar. Bu İncil; halkı sizin için dua etmeye çağırır ve sallantıdaki otoritenizi ayakta tutmaya yardım ederken, siz elinizdeki her türlü olanağı kullanarak İncil'i hırpalıyorsunuz.

«Gerçekte, eğer intikam almak istemiş olsaydım, şu an sadece bıyık altından gülmem ve iş başındaki köylüleri seyretmem ve hatta davada onlarla birlik olarak yarayı azdırmam gerekirdi. Tanrı beni bu tür düşüncelerden korusun! Bunun içindir ki, dost veya düşman sevgili efendiler, sadece fakir bir adam olsam da, benim dürüst yardımımı küçümsemeyin. Size yalvarırım bu ayaklanmayı da küçümsemeyin. Bununla söylemek istediğim; size karşı çok kuvvetli oldukları veya onlardan korkmanız gerektiği değildir, korkmanız gereken efendimizin gazabıdır. Eğer o sizi cezalandırmak isterse (çoktan hak ettiniz), cezalandırır ve yeterince köylü yoksa, taşları köylüye çevirir; onlardan bir tanesi sizin yüz tanenizi boğazlarsa, hepiniz ne kadar olursanız olun, ne zırhlarınız ne de gücünüz sizi kurtarabilecektir.

«Sevgili efendiler, bir öğüt daha vermek gerekirse; Tanrı adına, zincirden boşanan bu öfkenin önünden çekilin. Sarhoş adamdan korkulur ve sakınılır. Siz de köylülere, aklıbaşında adamın sarhoş veya çılgınlara davrandığı gibi davranın; fazla vergi istemeye bir son verin, bu doymak bilmez zorbalığı bırakın. Onlarla savaşa girmeyin, nasıl biteceğini bilemezsiniz. Her tarafı saran, tüm Almanya tarafından alevlendirilecek ve hiçbir şeyin söndüremeyeceği zayıf bir kıvılcım korkusuyla, önce tatlılıkla davranın. Yumuşaklıktan bir şey kaybetmezsiniz, biraz kaybetseniz bile, barış zararınızı yüz katı fazlasıyla karşılayacaktır. Savaşta yok olabilir, malınızı veya canınızı kaybedebilirsiniz. Köylüler on iki maddeyi kaleme aldılar, aralarından bazıları o kadar hakkaniyetli, prensleri küçük düşmekten koruyan talepler ki: onlar, mezmur CVIII'i gerçekleştiriyorlar, şerefinizi Tanrı'nın, insanların önünde beş paralık etmeyin.

Keşiş Martin Luther. Hans-Sebald Beham'a atfedilmiştir, 1520.

Lucas Cranach tarafından resmedilen Martin Luther, 1528.

«Bana kalsa, *Alman Soylularına Bildiri* (*A la Noblesse allemande*) adlı kitabımda yaptığım gibi, Alman yönetimi üzerine başka maddeler ve daha önemlisi belki size karşı daha çok şey yazmak isterdim. Fakat benim sözlerim sizin için havada rüzgâr gibi kaldı; bunun içindir ki şimdi artık, sizin bu özel menfaate dayalı taleplerinizi ortadan kaldırmanız gerekiyor.

«Birinci maddeye gelince, rahiplerini serbestçe seçme isteğini reddedemezsiniz. Köylüler İncil'den vaaz dinlemek istiyorlar. Otorite bunu ne engelleyebilir ne de engellemelidir. Herkesi, ister İncil, ister yalan olsun, kendi istediğini öğrenmek ve inanmak konusunda serbest bırakmalıdır. Otorite artık kargaşa ve isyan konusundaki vaazları yasaklamaktan vazgeçmelidir.

«Köylülerin maddi durumuyla, vefat konularıyla, angaryaların azaltılmasıyla, vs ile ilgili maddeler de, yine aynı şekilde adildir. Çünkü otorite; tebaasını kendi kişisel menfaatlerini ve kötü tutkularını tatmin etmek için değil, halkın menfaati için var olmuştur. Oysa, artık sizin aşırı vergi isteklerinize daha fazla tahammül edilemez. Köylü, tarlasında biten ot ve buğday tanesi kadar, onun yerine ürün olarak florin verdiğini görse bile, yine de eğer efendisi aynı ölçüde onu soyup, ondan aldığını kıyafetler, şatolar, ziyafetler için israf ediyorsa, bu onun ne işine yarar? Her şeyden evvel yapılması gereken, bütün bu lüksü kesmek ve köylünün cebinde birazı kalacak şekilde, paranın gittiği delikleri tıkamaktır.

İkinci Kısım — Köylülere

«Buraya kadar sevgili arkadaşlar, tek bir şey gördünüz: halkın sırtına dayanılmaz yükler vuran ve İncil vaazlarını yasaklayan prensler ve efendilerin, Tanrı tarafından yerlerinden edilmeyi çoktan hak ettiklerinin doğru olduğuna inandım, çünkü mazeretleri yok, Tanrı'ya ve insanlara karşı günah işlemektedirler. Bununla birlikte, girişiminizi vicdanlı ve adil bir şekilde yürütmek sizin elinizde. Eğer vicdan sahibiyseniz Tanrı sizi destekleyecektir: şu an için yenilseniz bile sonuçta zafer sizin ola-

caktır; sizinle savaşıp telef olanlar kurtulmuş olacaklar. Fakat eğer vicdan ve adaleti karşınıza alırsanız, yenileceksiniz; yenilmeseniz veya tüm prensleri öldürseniz bile bedeniniz ve ruhunuz sonsuza dek kaybolmuş olacak. Bu konu şakaya gelmez. Burada ebediyen söz konusu olan bedeniniz ve yaşamınızdır. Burada göz önünde bulundurmanız gereken şey, kendi gücünüz ve düşmanlarınızın haklı veya haksız olduğu değil, yaptığınızın vicdan ve adalete uygun olup olmadığını görmenizdir.

«Size yalvarıyorum; İncil'in kutsal isminden yararlansalar da, şeytanın aranızdan ortaya çıkardığı ondan türemiş olan, cani sahte peygamberlere inanmayın. Size verdiğim öğütlerden dolayı benden nefret edecekler, beni ikiyüzlü olarak nitelendireceklerdir, fakat bu beni hiç ilgilendirmiyor. Benim istediğim, aranızdaki iyi ve dürüst insanları Tanrı'nın gazabından korumak. Başkalarının beni hor görüp görmemesi beni korkutmuyor. Ben sadece, hepsinden güçlü, mezmur III'de, bana şu an yaptığımı yapmam gerektiğini söyleyen "Birisini" tanırım. Yüz binler beni korkutmuyor...

«Tanrı'yı yardıma çağırıyor ve onun sözüne göre hareket etmek istiyorsunuz; öyleyse her şeyden önce unutmamanız gereken, Tanrı'nın; adını, boşuna çağıranları cezalandırdığıdır. Gazabından korkun. Siz kimsiniz ve dünya nedir? Tanrı'nın ne kadar kudretli ve korkutucu olduğunu, Sodom'a yıldırımlar saçan, tufan yaratan Tanrı olduğunu unutuyor musunuz? Oysaki, onun yüz akı olmadığınızı görmek pek de zor değil. Tanrı şöyle demiyor muydu: "Kılıcı eline alan kılıçla ölecektir." Ve Aziz Paul: "Her ruh otoriteye saygı ve dürüstlükle boyun eğsin," demiyor muydu? Bütün bu öğretilerden sonra, hâlâ nasıl İncil'e göre hareket ettiğinizi ileri sürersiniz? Kendinizi koruyun, korkunç bir karar sizi beklemekte.

«Fakat siz diyorsunuz ki; otorite kötü, dayanılmaz; bizi aşırı yüklerle boğup, İncil'i bizden uzak tutuyor, bedenimizi ve ruhumuzu mahvediyor. Buna benim cevabım şöyle olacaktır; otoritenin kötülüğü ve adaletsizliği ayaklanmaya mazeret olarak gösterilemez, çünkü hiç kimsenin kötüleri cezalandırması ka-

bul edilemez. Ayrıca doğa kanunu der ki; hiç kimse kendi davasının yargıcı olmamalı ve kendi intikamını kendi almamalıdır, çünkü atasözleri doğru söyler: İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı. İlahi adalet de bize aynı şeyi öğretir: Efendimiz; intikam bana aittir, karar verecek olan benim, der. Öyleyse sizin girişiminiz sadece doğa kanununa değil, en basitinden hakkaniyete aykırı. Tanrı'nın çok özel ve de mucizelerle ispatlanmış yeni bir buyruğu ile çağrıldığınızı ispatlamadıkça, bu konuda ayak direyemezsiniz.

«Otoritenin gözündeki çöpü fark ediyorsunuz, fakat kendi gözünüzdeki merteği görmüyorsunuz. Otorite size İncil'i yasaklamakla ve ağır yüklere boğmakla adaletsiz davranıyor; fakat Tanrı kelamının yasaklanmasından memnun olmayan siz, onu ayaklar altında çiğneyerek, sadece Tanrı'ya ait olan gücü kendinize mal ederek, daha da adaletsiz davranmıyor musunuz? Diğer taraftan, kim daha büyük hırsızdır (kararı size bırakıyorum), bir kısmını çalan mı, yoksa hepsini çalan mı? Oysa otorite sizden, adaletsiz olarak sadece malınızı alıyor, fakat siz onun sadece malını değil, bedenini ve yaşamını da alıyorsunuz. Size inanacak olanlara, bir şeyler bırakmaya güvence veriyorsunuz, bu doğru mu? Ondan gücünü aldınız; hepsini alan, kalanını da almaktan korkmaz; kurt koyunu yerken, kulaklarını da yer.

«Arkadaşlarım; doktrininiz doğru olsaydı, yeryüzünde artık hiçbir tür otorite, düzen, adalet olamazdı; bunu nasıl görmüyorsunuz? Herkes kendisinin yargıcı olacak ve sadece cinayet, yıkım ve soygunlar görülecekti.

«Grubunuzda herkes bağımsız olmak istese, adaleti kendi sağlamak istese, kendi intikam almak istese, ne yapardınız? Bu size acı vermez miydi? Adalet büyüklerin işi demez miydiniz?

«Eğer yaşadığı topraklarda düzen ve barış istiyorlarsa, Paganların, Türklerin ve Yahudilerin bile uymak zorunda oldukları kural budur. Hıristiyan olmayı bırakın, öyleyse siz Paganlar ve Türklerden daha kötüsünüz. Adının sizin tarafınızdan böyle kötüye kullanıldığını gören İsa Mesih ne diyecektir?

«Sevgili arkadaşlar, en korktuğum şey; şeytanın, bu dünyadaki güce göz diken ve oraya sizin aracılığınızla varacağını düşünen, sizi içine düşüreceği fani ve ruhani tehlikelerden endişe duymayan, cani sahte peygamberleri aranıza göndermiş olmasıdır.

«Şimdi İncil adaletine geçelim: Bu adalet paganları demin bahsettiğimiz adalet gibi birleştirmez. Adını Hıristiyanlardan aldığınız İsa Mesih (Aziz Matta, V), size kötülük yapana direnmeyin; birisi sağ yanağına vurursa, diğerini dön... demez mi? Toplanan Hıristiyanları duyuyor musunuz? Bu hükümle tutumunuzu nasıl uyuşturuyorsunuz? Eğer Efendimizin istediği gibi, acı çekmeyi bilmiyorsanız, çabuk onun adından vazgeçin, yoksa zaten yakında o sizden adını geri alacak çünkü ona layık değilsiniz.»

(Hıristiyan ılımlılığı hakkında İncil'den başka ayetler takip eder.) «Acı çekmek, acı çekmek, çile, çile, işte İsa'nın öğrettiği din, başka kuralları yok...

«Öyleyse arkadaşlarım; böyle şeyler yaparsanız, size düşmanlarınızı sevmeyi ve onlara iyilik yapmayı buyuran hükme nasıl varacaksınız?.. Oh! Aramızdan çoğu, her şeyden önce iyilik yapsın ve paganlar doğa kanunlarına uysunlar, Tanrı'nın hoşuna gider!

«Sahtekârların sizi ne kadar yanlış yola saptırdıklarını göstermek için, İncil dinini aydınlatacak birkaç örneği hatırlatmam gerekiyor. Gezémaneh'in bahçesinde İsa Mesih ve Aziz Pierre'e bakın. Aziz Pierre üstadı ve efendisini, işkencecilere teslim etmek için gelenlere karşı korurken iyi bir hareket yaptığına inanmıyor muydu? Ve bu sırada elinde kılıç direndiği için, İsa Mesih'in onu bir katilmişçesine azarladığını biliyorsunuz.

«Başka bir örnek: İsa Mesih çarmıha gerili ne yapar? Bu zalimler için yakarıp, şöyle demez mi: Ah babacığım, onları affet, çünkü ne yaptıklarını bilmiyorlar! Ve İsa Mesih acı çektikten sonra yüceltilmedi mi? Krallığı üstün gelerek, zafer kazanmadı mı? Eğer siz onun isteğine uygun çileye katlanmış olsaydınız, aynı Tanrı size yardım edecekti.

«Yaşadığımız dönemden bir örnek vermek gerekirse, nasıl oldu da imparator ve papa bana karşı bir şey yapamadılar? İncil'i durdurmak ve yok etmek için onlar çaba harcadıkça, İncil kazandı ve daha da güçlendi! Hiç kılıç çekmedim ve isyan etmedim; her zaman otoriteye hatta bana zulmedenlere bile itaati öğütledim; her zaman Tanrı'ya güvendim, her şeyi onun ellerine bıraktım. Bunun içindir ki, papa ve zalimlere rağmen, sadece hayatımı korumakla kalmadı, bir mucize olarak İncil'imin yavaş yavaş ilerlemesini ve yayılmasını sağladı. Ve işte şimdi İncil'i kullandığınızı zannederek hata yapıyorsunuz. Gerçekte, insan aklının yaratacağı en büyük darbeyi vuruyorsunuz, uygunsuz ve çılgın girişimlerinizle adeta onu eziyorsunuz.

«Sevgili arkadaşlar, size bütün bunları İsa'nın adına ve kutsal yasasına ne kadar saygısızlık yaptığınızı görmeniz için söylüyorum. Taleplerinizden bazıları doğru olabilir ama Hıristiyana dövüşmek ve şiddet kullanmak yaraşmaz. Adaletsizliğe katlanmak zorundayız, bizim yasamız böyledir (I. Korint. VI). Öyleyse, size tekrar ediyorum, bu durumda istediğiniz gibi davranın, fakat İsa'nın adını bırakın ve utanılacak şekilde, onu dine aykırı davranışınızın bahane ve örtüsü olarak kullanmayın. Buna müsaade etmeyeceğim, hoş karşılamayacağım, kanımın son damlasına kadar, sahip olduğum tüm gücümle bu ismi sizden zorla alacağım...

«Burada otoriteyi haklı çıkartmak istediğimden değil; itiraf ediyorum hataları çok fazla, fakat benim istediğim, maalesef eğer gerekirse (Tanrı bizi bundan korusun!), gerekirse diyorum, ellerine düşerseniz ne Hıristiyan ne öbür taraftan denmez. Bu bir pagan savaşından başka bir şey olmaz, çünkü Hıristiyanlar kılıçları ve arkebüzleri ile savaşmazlar, kılıç kullanmayan, çarmıha gerili kalan yüce İsa Mesihleri gibi, çile ve sabırla savaşırlar. Zaferleri güç ve nüfuz değil, boyun eğme ve alçakgönüllülükten ibarettir. Bizim şövalyeliğimizin silahlarının etkisi maddi değildir, gücü ulu Tanrı'dandır.

«Öyleyse kendinizi, doğayı takip etmek isteyen ve kötülüğe

katlanamayan insanlar olarak adlandırın; işte size yakışan isim; eğer bu ismi almazsanız ve İsa'nınkini korumakta ve tekrarlamakta ısrar ederseniz, sizi, papa ve imparator gibi benim ve İncil'in düşmanları olarak görmekten başka bir şey yapamam. Bu durumda biliniz ki, kendimi tamamen Tanrı'ya bırakır, size doğru yolu göstermesi ve size karşı olması, başarısız olmanız için Tanrı'ya yalvarırım.

«Papa ve imparatora karşı olduğumda kellemi tehlikeye attığım gibi burada da kellemi tehlikeye atacağım, çünkü açıkça görüyorum, onlarla benim hakkımdan gelemeyen şeytan, beni parçalayıp yok etmek için aranızdaki cani sahtekâr peygamberleri kullanmak istiyor. Eh peki öyleyse, beni parçalayıp yutsun! Böyle bir parçanın hazmı hiç de kolay olmayacaktır.

«Ama yine de, sevgili arkadaşlar, tüm iyi niyetimle ve iyiliğinizi isteyen bir dost olarak, ben de zavallı bir günahkâr olmama karşın, size karşı savaşmaktan ve dua etmekten beni alıkoymanız amacıyla, bu konuda daha ileri gitmeden önce düşünmeniz için sizlere yalvarıyorum. Bununla birlikte, bu durumda çok haklı olacağımı ve Tanrı'nın benim dualarımı mutlaka dinleyeceğini biliyorum. Bize Aziz *Pater Noster*'de; *gökyüzünde olduğu kadar yeryüzünde de adının kutsal olmasını* istediğini öğreten kendisidir. Size gelince; sizin Tanrı'ya böyle bir inancınızın olması imkansız, çünkü İncil ve vicdanınız sizi mahkûm ediyor ve paganlarla, İncil düşmanları gibi davrandığınızı söylüyor. Eğer Hıristiyan olsaydınız, yumruk ve silah gücüyle hareket etmez, *bizi kötülükten kurtar ve iraden gerçekleşsin* derdiniz (bu düşünceyi ifade eden ayetler izler). Fakat siz kendi kendinizin Tanrısı ve Kurtarıcısı olmak istiyorsunuz; öyleyse, gerçek Tanrı, gerçek Kurtarıcı sizi terk edecektir. Yönelttiğiniz talepler içerik olarak doğa kanunlarına aykırı ve hakkaniyetsiz değil, fakat yanlış olan onları otoriteden şiddet kullanarak söküp alma isteğinizdir. Bunu kaleme alan da dindar ve samimi bir insan değildir; girişiminizi doğru gibi göstermek, sizi baştan çıkarıp tehlikelere atmak için ayetlerini bile belirtmeden, İncil'den bir sürü bölüm saymıştır. Belirttiği bölümler okunduğunda, sizin

girişiminizle ilgili pek bir şey görülmemekte, tam tersine, iyi bir Hıristiyan olarak nasıl yaşanılması ve davranılması üzerine bilgiler yer almaktadır. Bu, sizin aracılığınızla İncil'e saldırmak istemiş olan, kışkırtıcı bir sahtekâr olsa gerek diye düşünüyorum; Tanrı ona karşı koysun ve sizi ondan korusun.

«İlk olarak, giriş bölümünde istediğinizin sadece İncil'e göre yaşamak olduğunu söyleyerek kendi kendinizi yüceltiyorsunuz. Fakat isyan ettiğinizi itiraf eden siz değil misiniz? Size sorarım nasıl olur da böyle bir davranışı İncil'in kutsal adıyla allayıp pullarsınız?

«Örnek olarak İsraillileri veriyorsunuz. Tanrı'nın, onların haykırışlarını duyarak, kendilerini kurtarmış olduğunu söylüyorsunuz. Öyleyse neden övdüğünüz bu örneği takip etmiyorsunuz? Onların yaptığı gibi Tanrı'yı yardıma çağırın ve size de mucizeleriyle özel görevini ispatlayan bir Musa göndermesini bekleyin. İsrailliler Firavun'a karşı hiç ayaklanmamışlardı, sizin niyetlendiğiniz gibi kendi kendilerine yardım amacıyla bir şeyler de yapmamışlardı. Bu örnek size tamamen ters ve sizi kurtarmak yerine büyük günaha sokuyor.

«Giriş bölümünde belirttiğiniz gibi sıralanan maddelerin İncil'i öğrettiği ve İncil'e uygun olduğu doğru değil. İncil doktrininden birkaç noktayı kapsayan, on iki tanesinden tek bir tanesi var mı? Hepsi sadece insanlarınızı ve mallarınızı özgür kılmak amaçlı değil mi? Hepsi cismani şeyleri işlemiyor mu? Siz, yeryüzündeki güç ve varlığa göz dikiyorsunuz, hiçbir haksızlıktan dolayı acı çekmek istemiyorsunuz; halbuki tam tersi İncil, böyle şeylerden üzüntü duymaz, ıstırap, adaletsizlik, çile, sabır ve hor görülmeyi hayatın içinde, bu dünyanın işi olarak kabul eder.

«Demek ki, Hıristiyan adını taşımak istiyorsanız ya girişiminizden vazgeçer ve haksızlıklardan dolayı acı çekmeyi kabul ederseniz, ya da kararlarınızda ayak direr, Hıristiyan adını bırakarak başka bir isim alırsınız. Seçiminizi yapın, ortası yok.

«İncil'in size kadar ulaşmasının engellendiğini söylüyorsunuz! Size cevabım; ne yeryüzünde ne de gökyüzünde bunu ya-

pabilecek bir güç olduğudur. Göğün altında herkese açık bir doktrin serbestçe ilerlemektedir, bu doktrin yollardan geçerken, en az doğunun bilgelerine İsa Mesih'in doğumunu haber veren yıldızlar kadar hiçbir yere bağlı değildir... Bulunduğunuz şehir veya köyde İncil yasaklanıyorsa, onu vaaz edilen başka bir yerde izleyiniz... İsa Mesih der ki (Aziz Matta, X): "Sizi bir şehirden kovarlarsa, bir diğerine kaçınız." Fakat kesinlikle: "Sizi bir şehirden kovarlarsa, orada kalın ve İncil adına efendilerinize karşı toplanın ve kendinizi şehrin efendileri ilan edin," demez. Öyleyse, İncil adına diye eşkıya, hırsız olan bu Hıristiyanların yaptıkları nedir? Kendi kendilerine bunun İncil'e uygun olduğunu söylemeye cesaret edebilirler mi?

«*Birinci maddeye cevap:* Eğer otorite kendi rızasıyla komünle uzlaşan rahibin masraflarını üstlenmezse, o zaman rahibin masraflarını komün karşılamalı. Eğer otorite bu rahibe izin vermiyorsa, dindarlar onu başka bir komünde izlesin.

«*İkinci maddeye cevap:* Sizin olmayan bir aşardan, vergiden (dime) yararlanmak istiyorsunuz: bu bir soygun, eşkıyalık olacaktır. Eğer iyilik yapmak istiyorsanız, kendinizinkiyle yapın, başkasına ait olanla değil. Tanrı Yeşaya'ya (Isaie): "Hırsızlıktan gelen bağıştan nefret ediyorum," der.

«*Üçüncü maddeye cevap:* İncil tarafından öğretilen Hıristiyan özgürlüğünü bedene uygulamak istiyorsunuz. İbrahim'in ve diğer ilk peygamberlerin ve de kendilerine kitap inen peygamberlerin köleleri yok muydu? Aziz Paul'ü okuyun, bu dünya imparatorluğu insanların eşitsizliği olmadan var olamaz.

«*Son sekiz maddeye cevap:* Av hayvanları, ormanlar, angaryalar, vergiler, vs. ile ilgili maddelerinize gelince, onları kanun adamlarına havale ediyorum; buna benim karar vermem uygun olmaz, fakat size tekrar ediyorum Hıristiyan bir kurbandır ve bütün bunlardan kaygı, üzüntü duymaz; öyleyse Hıristiyan hakkından bahsetmekten vazgeçin, sizin iddia ettiğiniz daha çok in-

san hakları, doğal hak; çünkü Hıristiyan hakkı size bu durumlarda acı çekmeyi ve sadece Tanrı'ya şikayet etmeyi buyurur.

«Sevgili arkadaşlar, işte size, bana sorduğunuza yanıt olarak yaptığım açıklama. Tanrı, İncil'in size rehberlik edeceğine dair verdiğiniz söze sadık kalmanızı ister. Luther prenslerin dalkavuğu, İncil'in aleyhinde konuşuyor diye hemen feryat etmeyin. Önce okuyun ve bütün söylediklerimin İncil'i temel alıp almadığına bir bakın.

İki tarafa da çağrı

«Arkadaşlarım; her iki taraf da hiçbir Hıristiyanlık davasını savunmuyor, fakat iki taraf da Tanrı'ya karşı çıkıyor; yalvarırım size şiddetten vazgeçin. Yoksa, bütün Almanya'yı korkunç bir katliamla kaplayacaksınız ve bunun sonu yok. İki taraf da eşit bir şekilde adaletsizlik içinde olduğuna göre, demek ki karşılıklı olarak kaybedeceksiniz ve Tanrı her iki tarafı da cezalandıracak.

«Siz, efendiler; karşınızda zorbalığın her zaman cezalandırıldığını öğreten İncil ve tarih var. Siz kendiniz zorba ve taş yüreklisiniz, İncil'i yasaklıyorsunuz. Öyleyse, bugüne kadar sizin gibileri cezalandıran gelecekten kaçma şansınız hiç yok. Görüyorsunuz; Suriyeliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar, bütün bu imparatorluklar kılıçla başladıktan sonra, hepsi kılıçla yok edildi. Tanrı, yeryüzünde sadece kendisinin yargılayabileceğini ve hiçbir adaletsizliğin cezasız kalmayacağını ispatlamak istiyordu.

«Siz, köylüler; sizin karşınızda da İncil ve tecrübe var. Hiçbir zaman ayaklanma iyi bir sonuca ulaşmamıştır ve Tanrı, "Kılıç tutan, kılıçla yok edilir" sözünü doğrulamak için elinden geleni yapmıştır. Yine de bütün asilleri yenseniz, asilleri yenenler, kendi aranızda birbirinizi vahşi hayvanlar gibi parçalarsınız. Sizin üzerinizde ruh değil, et ve kan egemen olduğu için, Tanrı, Sichem ve kralına yaptığı gibi kötü, yok edici bir ruh göndermekte gecikmeyecektir...

«Beni acı ve merhamet duyguları ile doldurunsa (ve böyle bir olaydan dönülmesi Tanrı'nın da hoşuna gidecektir!), iki taraf üzerine de çöreklenecek olan telafisi imkansız bu iki felaket. Öncelikle, hepiniz adaletsizliğe karşı savaştığınıza göre, savaşta kaybedecek olan; günah içinde, pişmanlık dileyemeden, bağışlanamadan öleceği için, kaçınılmaz olarak bedenini ve ruhunu da sonsuza dek kaybedecektir. Diğer felakete gelince; Almanya yakılıp yıkılmış olacak, böyle bir kırım bir defa başlayınca, her şey yok edilmedikçe durmayacaktır. Savaş kolaylıkla başlar, fakat durdurma gücü bizde değildir. Ülkeyi kanla, yağmayla doldurmak için, bunca dul ve yetim ortaya çıkarmakla, bu çocukları, kadınları, yaşlıları kendi mahfınıza sürüklemekle, çılgınlık yapmıyor musunuz?

«Oh! Şeytan seviniyor! Tanrı korkunç öfkeli ve şeytanı bize karşı salıvermekle tehdit ediyor. Sevgili arkadaşlar, söz konusu olan sizlersiniz, kendinizi bu durumdan koruyun. İsteyerek, sonsuza dek lanetlenmeniz ve ardınızda ıssız ve kana bulanmış bir memleket bırakmanız ne işinize yarayacak?

«Benim size tavsiyem, asiller arasından birkaç kont ve derebeyi bulup, aynı şekilde şehirlerden de birkaç konsey üyesi seçerek, işlerin tatlıya bağlanmasını onlara bırakmak olacaktır. Siz, efendiler; eğer beni dinleyecek olursanız, bu insanlara yüksekten bakan, sonunda sizin mahfınıza neden olacak kibrinizi bırakacaksınız; fakir insan biraz rahat edecek biçimde zorbalığınızı yumuşatacaksınız. Siz, köylüler; köşenize çekileceksiniz ve fazla ileri giden maddelerinizin bazılarından vazgeçeceksiniz. Bu şekilde, işler İncil'e göre halledilmiş olmayacak fakat en azından insan haklarına uygun hale getirilmiş olacak.

«Eğer benzer bir öğüdü izlemezseniz (ki bu Tanrı'yı memnun etmeyecek bir şey), birbirinize girmenizi engelleyemem. Fakat ruhlarınızın, kanınızın, malınızın kaybından da sorumlu olmam. Günahlarınızı yüklenecek olan sizlersiniz. Bunu daha evvel size söylemiştim; bu Hıristiyanın Hıristiyana karşı olduğu bir savaş değil, zorbaların, baskıcıların İncil'in adını lekeleyen-

lere ve haydutlara karşı olduğu bir savaş. Telef olanlar, sonsuza dek lanetlenmiş olacak. Bana gelince, Tanrı'ya sizi uzlaştırması ve istediğiniz yere varmaktan sizi engellemesi için dua edeceğim. Bununla birlikte, son zamanlarda gösterilen korkunç işaretlerin ne kadar ruhumu üzdüğünü ve Tanrı'nın öfkesinin çok alevlenmiş olmasının ne kadar korkuttuğunu ve de Yeremya'da olduğu gibi, artık kucak açmadığı bu halkın, karşılarında Noé, Job ve Daniel'i bulacaklarını söylemesinden korkuyorum. Tanrı, gazabından korkmanızı ve felaketin en azından ertelenmesi için kendinize çeki düzen vermenizi ister! Bir Hıristiyan ve bir kardeş olarak size vereceğim öğütler bunlardır ve vicdanım buna tanıktır, Tanrı bu öğütlerin meyvalarını görmemizi sağlasın. Amin.»

Prenslere karşı cümleler bulunmamasına rağmen, aslında bu çağrı, köylerdeki ayaklanmaya tümden bir kınamaydı ve özellikle bu broşürde birçok defa «cani sahte peygamberler» diye adlandırılan Münzer yandaşlarını yalnız bırakmak için bir denemeydi. Eğer bu çağrıyı öğrendilerse, muhtemelen köylüler arasında o kadar etkili olmamış, fakat şehirlerde onların kararsız hareketini güçlendirmiştir. Ve eğer sallantıda kaldılarsa da, bu daha güçlü olan tarafa düşmek içindir.

XII. Bölüm

HA GAYRET! HA GAYRET! HA GAYRET!

Mulhausen komünü. — Münzer'in büyüklüğü
ve gizemi. — Madencilere çağrı:
Ne zamana kadar uyuyacaksınız?

Thomas Münzer, 1525 yılının Şubat ayı ortalarına doğru, beş ay evvel kovulmuş olduğu Mulhausen'e serbestçe dönmüştü. Sepici, keten dokumacısı, bira ve rakı yapımcıları loncalarının üyeleri ona çok sıcak bir karşılama yapmışlardı. Sahiplerine fikirlerini sormadan, onu Töton Şövalyeleri Tarikatı'nın kumandanlığına yerleştirmişler ve büyük Notre-Dame kilisesine vaiz olarak atanmasını sağlamışlardı.

Sonbaharda işler iyice değişmiştir. Münzer'in güneybatıya varmak için Nürnberg'i terk ettiği sırada, Pfeiffer'ın da Mulhausen yönüne doğru yola çıktığını görmüştük. Bu şehrin tarihçisi şöyle nakleder:

«Pfeiffer ve Münzer, konsey tarafından sürüldükten sonra, Nürnberg'de kalmışlardı, sonra Pfeiffer geri gelmiş ve Mulhausen bölgesindeki köyleri, doğruları söylediği için sürüldüğünden şikayet ederek dolaşmıştır. Köylülere; onları konseyden, otoritelerden ve de tüm baskılardan kurtaracağını söylemekteydi. Bu köylüleri silah altında topladı ve onlarla birlikte öf-

keyle vaaz verdiği Mulhausen'in dış mahallelerine kadar ilerledi. Konsey Pfeiffer'ın topladığı güçle birlikte yaklaştığını haber aldığında, burjuvaları harekete geçirdi ve Pfeiffer'ı kovmak için onların başında Pfeiffer'a karşı yürüdü.

Tam savaşa girişileceği esnada, konseye itaat borçlu oldukları halde, basit burjuvalar konseyin aleyhine döndüler ve hakkında söylenecek hiçbir şeyin bilinmediği bir hainlik gösterdiler... Böylece silah gücü konseyin elinden alındı ve bundan sora Mulhausen'de ilginç olaylar gelişti.»

15 Aralık'ta, Pfeiffer'ın ilginç sürgün fermanı kaldırılmıştı ve Konsey Noel'de, Mulhausen yasasını, yasayı feshetmeye karar veren bir vaizler delegasyonuna göstermekten rahatsız olmuştu, çünkü «onların düşüncesine göre, tüm maddeler ne Yeni ne de Eski Ahit ile bağdaşıyordu.»

Münzer'in dönüşüyle birlikte, şehirdeki çalkantılar da yoğunluk kazanmıştı, fakat öyle görünüyordu ki, halka söylev vesilesi ile bir ata binen Münzer, çıkması kaçınılmaz isyanın olgunlaşmadan patlamasını engellemeyi denemişti. Sadece bölgesel olaylardan endişe duyan Pfeiffer'ın, Münzer gibi tüm ülkedeki durumu değerlendirme kabiliyeti yoktu ve olaylara daha sığ bakıyordu. Ne yapılacağı konusunda uzlaşmak için, «Bütün Azizler Kilisesinde», üç gün boyunca bir halk meclisi toplandı. Konseyin boyun eğmek istememesi kışkırtmıştı, belediye binası göstericilerle dolup taşıyordu ve 16 Mart'ta toplanan meclis, otoritelerin kaldırılmasını oyluyordu. Ertesi gün, 17 Mart'ta, «Ebedi Konsey» adıyla yeni bir konsey seçilmişti. Lonca üstatları arasından seçilen on iki yeni ve dört adet de eski üst düzey görevliden oluşuyordu. Hiçbir keten dokumacısının, hiçbir kenar mahalle oturanının, halktan hiç kimsenin adı onlar arasında belirtilmemişti; yani onlar arasında bu devrimi yapmış olan hiç kimse yoktu. Münzer'in bu konseye hiç mensup olmamış olması imkansız görünüyordu ve uzun süre sanıldığı gibi ne bu konseye başkanlık yapmıştı, ne de Luther'in yazdığı gibi; Mulhausen'de bir halk diktatörünün «*rex*» ve «*imperator*» yetkisi-

ni uygulamıştı. Bu dönemde, Thüringen'deki tüm ayaklanmayla ilgili Münzer'e veya muhalifi Landgrav Hasse'ye ait birkaç dağınık mektuptan başka Münzer'in Mulhausen'de faaliyetini gösteren kanıtlanmış belge mevcut değildir. Münzer tarafından hazırlanan onca reform varken, bu durumda gerçekten taşrada ayaklanmanın genel gidişatı hakkında kesin bir bilgi edinilmemesi imkansız görünüyor. Aşağı yukarı üç asır sonra; 18 Mart-25 Mayıs 1871 arasında süren Paris Komünü gibi «Ebedi Konsey» de, 17 Mart'tan 25 Mayıs'a kadar yönetimi elde tutmuştu. Fakat bu benzerlik yolunda kendimizi kaybetmeyelim! Mulhausen'de oluşturulan şeye bir tür «ikili iktidar» denilebilir. Bir taraftan geleneğe göre düzenli olarak vergi toplayarak, ortaklık payı ödeyerek, vs. şehri kendi çıkarlarına göre yönetmek isteyen asiller sınıfından ılımlı reformculuk eğilimi gösteren bir azınlık ve tüm loncaların üstatlarından oluşan «Ebedi Konsey»; diğer tarafta Münzer tarafından düzenlenen halk reformunun eylemci taraftarlarından oluşan bir çekirdek proletarya. Bu kitle, konseyi zorluyor, ondan ödünler kopartıyor ve üzerinde şiddetli bir baskı uyguluyordu. Bu durum Münzer'in büyüklüğünü ve sınırlarını özetliyordu: o, bir kuvvet darbesiyle zaptedilebilecek durumda olup, kendini koruyamayan sosyal bir sınıfı, gücün basamaklarına kadar taşımıştı. O devirdeki düşmanları, Münzer'in «komünist» bir rejim kurmuş olduğunu ve önemli olanın bu taraflı düğümü çözmeyi deneyerek, gerçeğe ulaşmak olduğunu iddia ettiler. Kara çalmalara, iftiralara bel bağlamak ve onları birçok tartışmasız unvanlara dönüştürerek Münzer'in şanına katmak yeterli değildir. Ne istediğini ve ne yapabildiğini anlamaya çalışmak gerekir. *Thomas Münzer Tarihi* adlı eserin anonim yazarı şöyle der: «Münzer bize *Havarilerin Belgeleri*'nde yazdığı gibi bütün malların ortak kullanılması gerektiğini öğretiyordu. Ayak takımını o kadar pervasız kılmıştı ki, artık bu insanlar çalışmak istememişlerdi. Birisinin tohum veya kumaş ihtiyacı olduğunda, bir zenginin evine gidiyor ve Hıristiyan adaletini öne sürerek ihtiyacı olan şeyi istiyor-

du. Eğer zengin kendi rızasıyla vermezse, ondan zorla alınıyordu. Thomas'la birlikte, Aziz Jean tarikatından olanların evinde oturanlar bile bunu yapıyordu.»

Becherer isimli, Münzer'in diğer bir çağdaşı da aşağı yukarı aynı ifadelerle şöyle anlatıyor: «Bu rejimde, Münzer diktatör ve başkandı. Her şeyi istediği gibi düzenlemişti. Özellikle malların ortaklığını tavsiye etmekteydi; buradan da insanlar, mesleklerini ve günlük işlerini bırakmaları gerektiği sonucu çıkarmışlardı ve bu insanlar asillerin, prenslerin ve manastırların varlıklarını bitirmeden evvel Tanrı'nın kendilerinin geçimlerini sağlayacağını düşünüyorlardı. Eşkıyalık yapabileceklerini ve çalabileceklerini düşünüyorlardı ve Münzer bunu uzun aylar boyunca sürdürmüştü.»

Kendimizi, köle köylülerin, terhis edilmiş askerlerin, lonca sistemi dışında yoksulluk içinde yaşayan küçük meslek sahipleri ve loncadan yarı aç insanların yerine koymayı deneyelim. Münzer'in verdiği örnek onlara bir şeyler deneme gücü veriyor –zaten her türlü eziyete maruz kalmaya alışmışlardı– ve Münzer vaazlarıyla onlara çok güzel bir dünyanın kapılarını aralıyordu. Ne arzulayabilirlerdi? Hangi tatlı kaderi düşünecek durumdaydılar? Hiç şüphesiz bağımsız küçük köylüler haline gelmeyi, küçük toprak parçalarının efendisi olmayı veya loncalarında ustalığa ulaşabilmeyi isterlerdi. Hayal ettikleri siyasi rejimi ve Münzer'in ateşli vaazlarında onlara bahsettiği ilahi adaleti yerleştirebilmeyi gözlerinde canlandıracaklarsa, bu ancak zenginlerin gereğinden fazla olan şeylerini fakirlere vermesi şeklinde olabilirdi.

İki ay sonra, zorbaları Münzer'e, «Hıristiyan Birliği'nin maddelerine ne olduğunu,» sormuşlardı, Münzer'in cevabı daha ileri gidilmemesi yönünde oldu. Sonu çok şüpheli hikâyeye inanmak gerekirse, şöyle cevap vermiş olsa gerek: «Onların uygulamak istedikleri madde: Her şey ortaktır (*Omnia sunt communia*) ve herkes duruma göre ihtiyacı kadar alabilmelidir. Prenslere, kontlara veya efendilere gelince, onlara ciddi bir şekilde durum hatırlatıldıktan sonra, bunu yerine getirmek iste-

meyenlerin kafaları kesilecek veya asılacaklardır.»

Yine de, başka bir şeyler sezinledi ve yakınlaşmayı denedi, fakat etkilediği «Ebedi Konsey»in devam ettiği altmış sekiz gün esnasında, başka birçok süre bitimleriyle (échéance) karşılaşmak zorunda kalmıştı.

Öncelikle, Hıristiyanlık fikrine takılıp kalmış dönemin refomcularının tanımadığı cüretkar bir «ulusçuluk» duygusuna sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tüm yazılarında Hıristiyanlardan daha üstün olduğunu sanan «paganlar, Türkler ve Yahudiler» kavramları geçer.

Sonra, hitap ettiği insanlarla anlaşamamaktan dolayı duyduğu sıkıntıyı ifade eder ve sık sık onların eğitimsizliğinden şikayet eder. Böylece 7 Mayıs'a gelinir, Schmalkalden şehrinde düzenlenen ortaklığın üyelerine hemen yardıma gelemeyeceğini, biraz sabırlı olmalarını çünkü ne tür kaba insanlarla uğraştığını tahmin edemeyeceklerini yazmak zorunda kalır («kaba» kelimesinin tamamen kötü bir anlamı yoktur, daha çok «eğitimsiz» veya «kötü eğitilmiş» anlamında kullanılmıştır). Ve dik kafalıları cahillere tercih ettiğini ekler.

Yine de «malların ortaklığı» ile ilgili çok yüksek hayaller kurarken, Münzer bunu hiç de soyut düşüncelerle yapmaz. Hedef aldığı ve yoksun bırakmak istediği; Nürnberg broşüründe de bahsettiği gibi «bozulmuşluk, hırsızlık ve eşkıyalık sebebi» prenslerdi ve hep zavallı olanlarsa, köylü ve esnaftı. Yeremya'yı güncelleştirerek, İncil metninde bulunmayan bir biçimde, onu köylülere «fakir köylüler» diye hitap ettirdiğini hatırlayalım. Zamanının insanlarına, toplumsal yönden belirli insanlara, düşüncesini erişilebilir bir amaç olarak sunmak ve bu amaca ulaşmak için kafasında siyasi ve askeri bir strateji tasarlamak («bildirge»); işte onun büyüklüğü buradan geliyordu. Bu onu, olağan işlerle ilgilenmeden, Tanrı'nın krallığından bahseden, Anabaptistler gibi sofulardan tamamen ayırıyordu. Münzer mezhep ruhunu tanımıyordu.

Sosyal çalkantının o coşkulu günlerinde, ilgilenmek zorun-

da olduğu bir sürü basit sorundan ve içinde bulunduğu ruh halinden bir örnek verelim: 11 Mayıs'ta, Elrich komünü köylüleri, evvelki gün kendilerine verdiği ve amacı tahmin edilen mektuba cevap verirler. «Kutsal ve gerçek Tanrı kelamına göre Hıristiyanlığın koruyucusu» olarak adlandırdıkları Münzer'e mesajı aldıklarını ve anladıklarını yazarlar. Ona, el koydukları kilise mallarını, ihtiyaçlarına göre komün fakirleri arasında adilce paylaştırdıklarını bildirirler. Çevredeki asillerden iki aileyle, Hug'ler ve Tottleben'ler ile ortak otlak konusunu görüşürler ve sekiz gün içersinde ortak çayırlardan koyunlarını çekmelerini isterler ve bu durumu anlaması için Münzer'e ricada bulunurlar. Hug'ler belirlenen sürede bu işlemi yapacaklarına dair söz verirler, fakat Tottleben'ler reddeder ve koyunlarını söz konusu çayıra, ortak arazide sebep olacakları zararı düşünmeden salmakta devam ederler. Sonuçta, özellikle de şehrin yarısının yanmasına neden olan yangından sonra, Ehrich'lilerin komşu ormandan odun kesmelerine izin vermeyen ve onların ihtiyaçlarını hesaba katmayan birçok şehirden şikayet ederler. Münzer'den aracılık etmesini isterler.

Ayrıca, aynı köyden Hans Burman, Münzer'e; «bir koruyucu ve kötü olaylar karşısında güçsüzlerden yana olan kişi» olarak seslenir. Merhum babasından kalan tarlayı Apel Wynmeister isimli bir zat, küçük bir borç karşılığı üç seneden beri alıkoymaktadır. Bu üç yıl içerisinde, bu tarla ona Burman'ın babasına verdiği borcun üç katını ürün olarak vermiştir. Burman mülkünü geri almak için borcunu ödemeyi teklif ettiği halde, Wynmeister ona bu tarlayı sürmeyi yasaklamış ve kendisini zarara uğratmıştır; Münzer'in bu konuyla ilgilenmesini istemektedir.

Bu ilişki, Münzer'le köylüler arasında hüküm süren güveni aydınlatmakta ve hem de onlara neler tavsiye ettiğini göstermektedir. Örneğin Ehrich köylüleri Münzer'e hazırladıkları raporda, kilise mallarını onun dediği şekilde paylaştıklarını söylemektedirler.

Uygulama politikası; hassas bir problem olan, asillerin Hıristiyan Birliği'ne kabulü konusunda aldığı tavırla da açık-

lanmaktadır. Burada güç ilişkilerine ve özellikle de askeri duruma göre değişen bir taktik uygulamıştır. Thüringen'de, mayıs ayında, köylü ordusunun durumu pek parlak değildi, asillerin kabulü için tek şart olarak, komünün kontrolünde, ortak amacı kabul etmelerini öne sürer. Bir grup asile ithaf edilmiş ve Birlik üyeleri ismen belirlenen, Günther kontlarına seslenen bir mektupta Münzer; başlarına kötü bir şey gelmeyeceğine ve «uygunsuz bir saldırıya uğramayacaklarına» dair teminat verir. Birlik üyelerinin görevi «Tanrı'nın adaletini engellememek ve vaizlere zulüm etmemektir», bunlara uymadıkları takdirde, ortaklığın zararını ödemek ve bir daha Hıristiyan Birliği'ni karıştırmayacaklarına dair söz vermek zorundadırlar. Köylülerin içinde bulunduğu kritik durumda, Münzer müttefiklerine, ihtiyaçları olan garantiyi vererek her şeylerinin alınmayacağına dair teminat vermiştir. Eylemi geliştirmek için, belirleyici ilkelerle ilgili konularda kesin kararlıdır, bu da sosyal değişimlere (Tanrı'nın adaleti) karşı çıkılmamasını ve propagandacıların (vaizler) rahatsız edilmemesi gerekliliğidir.

Stratejik bir konu Münzer'e ana konu olarak görünüyordu, bu da şatoların yok edilmesiydi. «Bildirge»nin tam ortasında yer aldığını belirtmiştik. Bu nisan ve mayıs ayları boyunca, köylüler bine yakın şato ve ayaklanan taşra genelinde yıkım yapacaktır, bu Münzer yandaşlarının harekete geçirdiği isyancı azınlığın kışkırtılmasıyla yapılır. Thüringen'de bile, değişik yerlerde, şatolarda taş üstünde taş kalmasın, zenginlikleri paylaşılsın ve ortak fayda adına el konulsun diye kişisel talimatlar verir. 8 Mayıs'ta, Sommerhausen şehrinin konseyine yazar: «(Abdias) Ovadya'nın dediği gibi, asillerin yuvasına saldırmalıyız... Onları korumayın, Almanya'nın iğrenç bir eşkıya yatağı olması gerekmez.» Bu, Münzer'in kafasındaki, gelecekte eşkıya yatağı olmayacak olan Almanya; kalesiz, artık yuva yapacak yerleri olmayacağı için prensler ve köyde yaşayan önemsiz soylular sınıfının yok edileceği bir Almanya'ydı. Bu, kargaşadan sonra izlenmesi gereken sosyal düzen ve gücün biçimi problemlerini ortaya koyuyor. Münzer burada düşsel kehanetlerden ko-

runmuştur. Onda artık, tek efendi olarak imparator ile merkezileştirilmiş bir Almanya'dan, *Bundschuh* idealinden bir iz görülmemektedir. Münzer birçok defa «Ortak savaş gücünden» bahseder. Ayaklanmanın amacı bu gücü bağlı olduğu birliğin hizmetine vererek daha da güçlendirmektir. Ve eğer eli kılıçlı prensler bunu herkesin yararı için kullanırlarsa, halka hizmet etme görevlerini sürdürebileceklerdir. Gücün biçimi tam belirlenmemiş olarak kalır. Münzer Nürnberg broşüründe: «Halk özgür olacak ve sadece Tanrı onun efendisi olacaktır» diye yazar; bu şekil, sınıflandırılmış tüm sosyal düzenlemelerden uzak bir tür cumhuriyet olacaktır.

1848'de Almanya'daki devrimin başarısızlığından hemen sonra *Köylüler Savaşı (La Guerre des paysans)* kitabını yazan ve her satırında bu başarısızlığın nedenlerini düşünen, Friedrich Engels, Münzer'in fikirlerini ustaca ele aldıklarını belirtmiştir: «... politik programı komünizme çok yaklaşıyordu ve Mart* devrimi öncesinde de, "münzerci" olgudan daha zengin teorik araç gereçleri olan bir modern komünist olgusuna sahip değildi.» Bu fikirlerin neden uygulanmaz veya uygulama denemesi daha çok modern bir burjuva rejiminin gelişine varan, geçici bir dönem oluştuğunu harikulade özlü bir şekilde izah eder: «Sadece o dönemin değil yüzyılının hareketiydi; fakat sadece kendisinin belli belirsiz sezinlemeye başladığı fikirler gerçekleştirilmek için yeterince olgun değildir. Temsil ettiği sınıf, tamamen gelişmişlikten, hükmetmekten ve tüm toplumu değiştirmekten uzaktı; doğmaktan başka bir şey yapmamıştı. Devrin maddi olanaklarıyla, kafasını kurcalayıp duran sosyal değişimin henüz çok azı oluşmuştu, hatta bu sonuncular kurmayı hayal ettikleri sosyal düzenin tamamen tersi bir düzen hazırlıyorlardı. Üstelik, Hıristiyan eşitliği ve İncil'e göre malların ortaklığı konusundaki eski vaazlarına da bağlı kalıyorlardı. Öyleyse, en azından bunları uygulamak zorundaydı. Bunun içindir ki, malların ortaklığı, herkes için çalışma zorunluluğu ve tüm otorite-

* Mart 1848.

nin kaldırılmasını açıklamış, ilan etmişti. Fakat, gerçekte, Mulhausen biraz demokratikleşmiş bir yapıyla; yurttaşlar birliği kontrolü altında, evrensel oyla seçilen bir senato ve çarçabuk düzenlenmiş olan fakirlere ikmal sağlayan bir sistem ile serbest cumhuriyetçi bir şehir olarak kalmıştı. Çağdaş protestan burjuvalara bir noktada büyük korku salan sosyal ayaklanma; gerçekte hiçbir zaman, gelecek burjuva toplumunu olgunlaşmadan kurmak için yapılan bilinçsiz ve zayıf bir deneme olmaktan öte gidememiştir. Münzer'in kendisi de, önündeki gerçekle teorileri arasındaki uçurumu fark etmiş olsa gerek, belki de, harikulade düşüncelerinin yansıması, taraftarlarının büyük bir çoğunluğunun yontulmamış kafalarında biçim bozukluğuna uğramak zorunda olmasaydı, bu uçurum saklı kalabilirdi.» *

Münzer'in, 1525 yılının nisan ayı boyunca ve mayıs ayının ilk on beş günündeki inanılmaz eylemi, Mulhausen gibi önemli bir şehirde meydana gelenler üzerindeki etkisi, ayaklanmanın merkezi olan bu şehirden, birkaç hafta içerisinde bütün Thüringen'e, Elbe'nin batısında yer alan Saksonya kısmına, Fulda'ya, Hesse'ye, Eichsfeld'e, Harz ve Braunschweig'e yayılır. Souabe ve Frankonya'da da aynı olay gerçekleşir, fakat burada bölgesel özellikleri koruma isteği oradakinden daha fazla kendini göstermektedir ve ne Frankonya köylülerinin, korkusuz gerçek şövalyesi Florian Gayer gibi asillerden, ne de kalabalıktan hiçbir askeri komutan ortaya çıkmaz.

Münzer artık gecelerini vaazlarını hazırlayarak geçiren adam değildir. Kürsüden konuşur, Johannites'lerin evindeki genel karargâhında heyetleri kabul eder, şehrin bir meydanında silahlanmış esnafa söylev verir, bir şehirdeki işleri düzenlemek için atına atlayıp yola düşer, geri geldiğinde şehrin derinleştirilen hendeklerini denetler. Tabii bütün bunları yaparken önünde, üzerine tufandan sonra sular çekildiğinde Tanrı'nın insanlarla vardığı anlaşmanın simgesi olan, gök kuşağını resmettirdiği beyaz sancağı vardır. Yolda küçük eşi Ottilie tarafından

* Friedrich Engels, *Köylüler Savaşı (La Guerre des paysans).*

yönlendirilen bir grup kadına, manastırlarından salıverilen rahibelere hitap eder. Sonra da, top döktürttüğü «Ayakkabısızlar»ın (Déchaussés*) manastırına varır. Ah! Toplarıyla nasıl da gururlanıyor! Bu, şatoların duvarlarını çökertebilen silah! Bu örneği tüm Almanya'ya vermek gerekir. Münzer'in geçen kışı geçirmiş olduğu Ren bölgesindeki olayları betimleyen İsviçreli reformcu Bullinger'in şahit olduğu gibi: «Artık Ren bölgesinde değildi ve Mulhausen'de oturduğu Thüringen'e dönmüştü, buradan güvendiği adamlarına mektuplar gönderiyordu. Bu mektuplarla, ateşli insanları kışkırtıyor ve efendilerine, ustalarına karşı tahrik ediyordu. Köylü ayaklanmasının Alman prensliğinde patlamasından az evvel, üzerine Mulhausen ayaklanması için döktürttüğü top güllelerinin büyüklüklerini ve şekillerini resmettirdiği kağıtlar ve mektuplarla bir ulak göndermişti: böylece coşku dolu olanları cesaretlendiriyor ve teselli ediyordu.»

Nisan sonunda, asiller hâlâ köylüleri darmadağın edebilme kapasitesine sahip bir silahlı kuvvet oluşturmayı başaramamışlardı. Rüsteberg; İncil'le ilgili Kont Albert de Mansfeld'in şatosu Seeburg; ve özellikle de Allstedt döneminden Albert de Mansfeld'in kuzeni ve Münzer'in yaşlı hasmı Katolik Kont Ernest de Mansfeld'in kumandasındaki güçlü Helderungen kalesi gibi bazı şatolar siperlerle pekiştirilmişti. O günden bugüne bir şeyler öğrenmişti ve madencilerine, onları kafa kola almak için ayrıcalıklar veriyordu. Bu şatolardaki, bu feodaller şimdilik tam bir plana sahip olmadan, burayı yakarak, orada kadın ve yaşlıları ürküterek, şehirlere baskınlar yapmakla yetiniyorlardı.

7 Mayıs'ta, Allstedt vekilharcı olarak her zaman yerinde olan Hans Zeys, her zamankinden daha korkmuş bir şekilde ve hiçbir zaman olmadığı kadar güçsüzlüğe boyun eğmiş olarak efendisi, seçici prens Akıllı Fredrik'e her şeyi anlatan bir mektup göndermişti. Fakat Akıllı Fredrik mektubu okuyamayacaktır. Arifeden bir önceki gün, var gücüyle köylülerine karşı ha-

* Çok açık sandaletler giydikleri için böyle adlandırılan Mont-Carmel tarikatı rahipleri –ç.n.

rekete geçme kararı alamadan ölmüştür. Hastayken, 14 Nisan'da, kardeşi Jean'a şöyle yazmıştır: «Bu şiddet kullanılması gereken çok büyük bir olay. Belki de, özellikle de İncil'i yasaklayarak, bu fakir insanlara böyle bir ayaklanma çıkarmaları için nedenler verdik. Böylece, bizden başkaları tarafından, laik veya kilise otoriteleri tarafından türlü şekillerde ezildiler; Tanrı gazabını bizim kellelerimizden başka tarafa çevirsin! Eğer Tanrı böyle istiyorsa, halk adamı yönetimin başına geçecektir. Fakat eğer, bu onun ilahi arzusu değilse ve bu işe Tanrı'ya hamd etmek için girişilmediyse, o zaman olaylar yakında başka türlü gelişecektir. Günahlarımız için Tanrı'ya dua edelim ve ona güvenelim... Souabe Birliği, köylülerinin itaatini yeniden sağlamayı başaracaktır...» İmparatordan sonra Almanya'nın en önemli kişisi olan büyük prensin bu kararsızlığı, Münzer'i kılıcını halkın hizmetine sunmaya teşvik eden çılgın girişimin, dayanaktan tamamen yoksun olmadığını göstermektedir. Kardeşini izleyen Dük Jean, bir an kendi kendine, acaba köylülere boyun eğmek mi lazım diye sorar, fakat birisi tedbirlidir. «1525'te, Luther; Saksonyalı Seçici Jean, köylülerin on iki maddesini kabul etmeli miyiz diye bana sormuştu, diye daha sonra anlatmıştır. Bir tekini bile onaylamaktan tamamen vazgeçirmiştim.» 1525'te, köylülerin ayaklanmasını öğrendiğinde Dük Jean şöyle demişti: «Eğer Tanrı benim prens kalmamı istiyorsa, öyle olsun, fakat ben başka bir adam da olabilirim.»

Dük Jean Allstedt vekilharcından gelen raporu okudu, mayısın ilk günlerinde Thüringen'deki durumun özetini yapan bu rapor, düke olduğu kadar bize de durum hakkında gerçek bir fikir verir:

«Bağışlayıcı efendim! Son mektubumdan beri, önceye nazaran şu son sekiz gün içerisinde çok daha fazla şiddet gösterisi oldu. Yönetim bölgemizin çevresine gruplar yerleşti ve bunlar bütün Harz manastırlarına otuzdan fazla saldırı düzenlediler, yağmaladılar ve yakıp yıktılar. Artık bu bölgede, Dük George'unki gibi, Mansfeld'deki, Hohenstein'daki ve komşu derebeylik topraklarında olduğu gibi bir tane bile manastır kalma-

dı. Bunun Tanrı'nın buyruğu üzerine yapıldığını ve iyilik için yapıldığını zannetmiyorum, bu ancak şiddet, ayaklanma, isyan, kişisel fayda ve kötülük için yapılabilir.

«Dün, Dük Geoge'un köylerinden insanlar, Assenburg'dan, Werther'den derebeyleri ve Sangerhausen yönetim bölgesinden asiller; bin beş yüz civarında insan toplandı. Frankenhausen çetesindekiler de orada toplanıp birlikte and içtiler, orada bana temin edildiği üzere, altı binden fazla insan vardı. Mulhausen çetesine katıldılar ve şimdi de dolaşan söylentilere göre, Heldrungen şatosuna saldırmaya niyetleniyorlardı. Bu durumda, Mulhausen çetesi yaklaşık on beş bin kişi civarında olacaktı. Sekiz gün boyunca, Eichsfeld'de dolaşarak, birçok asil malikânesini yakıp yerle bir ettiler ve ne buldularsa aldılar. Birliklerine Kont Schwarzburg'u ve Kont Ernest de Hohenstein'ı da kazanarak dahil ettiler. Kont Stolberg'in, şikayet kaynağı olan her şeyi kaldıracağına, onlara ve İncil'e sadık kalacağına, artık onlarla sadece kardeş olabilmek için unvanını ve üst düzey görevlerini bırakacağına dair and içtiği söylenir. Bu kontlar, özellikle bütün köylüleri ve toprakları üzerinde yaşayan asillerle birlikte, bu çeteye ve bu birliğe dahil olmuşlardı. Sizin Lütufkâr Prensliğinizin insanları; özellikle şikayet etmeseler de, birçok köyde, asillere içecek vergisi ve aşar vermek zorundaydılar ve bugüne kadar şikayet etmeyip her zaman itaatkâr görünseler de, bu grup günden güne büyümekte. Fakat bölgede böyle bir isyan olduğu takdirde, kendi başlarındakinden ve kötülüklerinden kurtulup özgür olacaklarını duyarlarsa, aşağı yukarı herkes çeteye katılır. Özellikle Allstedt'de hemen hemen herkes gitti, sadece yaşlılar kaldı. Aynı şekilde, Ullrich, Kalb, Geusau'nun köylerinde bütün erkekler gitti. Bu üç köyde on kişiden fazla insan kalmadığı gibi, dört yüz civarı insanın bulunması gereken yönetim bölgesinde (baillage) de, yetmişten fazla insan kalmadığını biliyorum. Birçoğu bunu korkudan yapıyor, ilk gidenler döndüklerinde kalacak olan olursa öldürmekle tehdit ediyorlardı. Otoriteler artık onlara vız geliyor, öyle ki, onlarla iyi ilişkiler kurmayı düşünen ben bile, parayı korumak için şatoya tek bir nöbetçi getireme-

dim. Sekiz gündür durum çok kötü. İnşallah en kısa sürede düzelir! Querfurt'inki gibi kalelerine sığınan veya Sangerhausen'inki gibi sakinlerine bağlılık yemini edenler haricinde, çevredeki tüm yargıçlar kaçtılar. Genel bir güvensizlik ortamı var.»

Fakat bu, sorunun sadece bir yönüydü, bu iyi adam, köylüler tarafından rahatsız edilmeden, konutuna çekilebilmek için iyiliksever ve saygılı görünüyordu.

Başka yerde fırtına bulutları toplanıyordu. Nisanın son günlerinde, protestan asil Landgrav Philippe de Hesse, sonunda bir ordu ortaya çıkartmıştı. Köy köy sert bir şekilde cezalandırırken, muhakkak ki tımarının büyük bir bölümünün kontrolünü geri almıştı ve bu güzel fırsattan yararlanarak kilise mallarına el koymuş, Thüringen'e doğru ilerliyordu. Kendi gruplarını, ödlekliğini yenerek Luther'in konseylerinden yana geçen Saksonya dükününkilerle birleştirdikten sonra, şimdi Mulhausen üzerine yürüyordu.

İçeriğinde köylüleri harekete geçmekten vazgeçirmeyi denediği ve uzun uzadıya ele aldığımız barışa çağrıyı yazdığı Eisleben'den dönen Luther, ayaklanma bölgesini boydan boya geçmiş ve ayaklanmanın şiddeti konusunda bilgi vermişti.

Bu yöredeki bir şatoda yolculuğunu keserek, bu sırada savaşa hazırlanan Kont Albert'in, yanında yer alması için baskı yapmak üzere kayınbiraderi Johann Rühel'e yazar: «Luther; size yalvarırım, bu işte, bağışlayıcı efendim Kont Albert'i zayıflatmamak, tam tersi, bu şeytanı daha da kızdıracak bile olsa, nasıl başladıysa öyle devam etmesine izin vermek gerekir,» diye yazar ve şöyle devam eder; «Köylüler binlerce kişi fazla da olsalar, bu, aynı miktarda haydut ve eşkıya fazlası demektir. Bütün prensleri ve efendileri kovmak ve dünya üzerinde yeni bir düzen kurmak için onlara silah çektiren, onların kendi pervasızlığı ve kötü yürekliliğidir. Ve şu an efendilerin durumunda olduğu gibi, bu düzen içerisinde ne buyruk, ne otorite, ne de Tanrı adaleti olsun istiyorlar... Bağışlayıcı Efendimizin oraya nasıl sertlikle gittiğine dikkat edin, geleceğinizi Tanrı'ya emanet edin ve onun elde kılıcı gerek-

tiği kadar uzun tutma buyruğunu izleyin.» Wittenberg'e korkudan ve öfkeden titreyerek döndüğünde, *Köylülerin yağmacı ve katil çetelerine karşı* adlı küçük basılı bir kağıt aracılığıyla, herkesin önünde prenslere ve efendilere seslenir.

«Bundan evvelki broşürümde, köylülerin umutlarını kıramıyordum çünkü iyi bir ders almaya hazır olduklarını ilan ediyorlardı ve de İsa umut kırmamayı emreder, diye yazar (Matta, 7, 1). Fakat nefes almamıza izin vermeden devam ediyorlar; güç kullanarak, iyi niyetlerini unutarak yağmalıyorlar ve kudurmuş köpekler gibi hareket ediyorlar. Sahtekârlıkları ve İncil adına sundukları on iki maddenin ne kadar katıksız bir yalan olduğu iyice görülüyor. Kısacası, bu tamamladıkları iş, şeytanın ve de özellikle yağmaya, cinayete, kan akıtmaya teşvik için, Mulhausen'de hüküm süren baş şeytanın işi. İsa'nın şeytandan bahsederken dediği gibi (Jean, 8, 44), baştan beri katildi... Bunun için, yapabilenler gizlice veya açıkça onları parçalasın, boğazlasın, öldürsün ve bir isyancıdan daha zehirli, daha zararlı, daha şeytani bir şey olmadığını düşünsün. Nasıl ki kuduz bir köpeğin vurulması gerekiyorsa, onların da vurulması lazım. Vurmayan vurulur ve tüm memleket de onunla birlikte... Bunun içindir ki, sevgili efendiler, burada serbest bırakın, burada koruyun, fakir insanlara acıyın; fakat orada boğazlayın, orada vurun, orada öldürün! Savaşta telef olursanız, ölmüş değil aziz olmuş sayılırsınız! Çünkü İncil'e (Romalılar 13, 5 ve devamı) itaat ederek, sevgi uğruna, geleceğinizi cehennemden ve şeytanın pençelerinden korumak için öleceksiniz.»

Münzer artarak her yandan saldıran bu zorluklarla, ayağının altında açılan uçurumu hissedebiliyordu. Köylüler, çoğu zaman, şatolara karşı yapılacak zor ve uzun saldırıya hazırlanmaktansa, manastırları yağmalamak için Pfeiffer'i takip etmeyi yeğliyorlardı.

Zaman geçtikçe, Münzer günden güne dokunaklı bir hal alır. İntikamcı nükteciliğini kaybeder, haklı olduğunu doğrulamak için hayranlık ve dikkatle incelediği yazılardaki yorum-

cu kişiliğinden eser kalmaz ve köylüleri yardıma çağırır:

«Her şeyden evvel, gerçek Tanrı korkusu lazım! Sevgili kardeşlerim, ne zamana kadar uyuyacaksınız? Onun tarafından terk edildiğinizi zannettiğiniz için, Tanrı'nın arzusuna itaat etmeyecek misiniz? Ah! Size kaç defa ne yapılması gerektiğini tekrarladım! Tanrı daha uzun süre kendini belli edemez, harekete geçmeniz gerekli. Eğer bunu yapmazsanız, fedakârlıklar, acılar, hepsi boşa gidecek. Tekrar ıstıraplar içine düşeceksiniz. Size söylüyorum: Tanrı aşkı için acı çekmek istemiyorsanız, her halükârda şeytanın kurbanı olursunuz. Uyanık olun, korkuya ve tembelliğe karşı koyun, doğru yoldan çıkmış hayalperestleri ve dinsiz hainleri pohpohlamayı bırakın. Zaman daralıyor! Kardeşlerinizin Tanrı'nın kanıtıyla alay etmelerine engel olun, yoksa hepsi mahvolacak. Bütün Almanya, Fransa ve İtalya hareket halinde. Efendimiz oyununu oynayacak, kötülerin saati geldi.

«Fulda'da, piskoposluğa ait dört kilise kutsal haftada yağmalandı; Klettgau, Hegau ve Kara Orman köylülerinin sayıları otuz bine ulaştı, her gün biraz daha kalabalıklaşıyorlar. Benim bütün korkum, feci sonuçlarını önceden göremedikleri aldatıcı, sahte bir antlaşma yaparlarsa diye. Tanrı'ya inanan, onun şan ve şerefini arayan üç kişi olsanız bile, yüz bin düşman sizi korkutmayacaktır.

«Ha gayret! Ha gayret! Ha gayret! Kendinizi acınacak duruma sokmayın, Yeşaya (Isaie) peygamber bile size güzel sözler söylerken (Tekvin, XXXIII) zındıkların sızlanmalarını dinlemeyin, size sevgiyle yalvaracaklar, çocuklar gibi ağlayacaklar, bunlardan etkilenmeyin; Tanrı Musa'ya böyle olmasını yasaklamıştı (Tesniye, VII) ve bu bizim için çok değerlidir. Şehirleri ve köyleri ayaklandırın, özellikle madenciler ve diğer cesur gençler bize katılacaklardır. Daha fazla uyumamalıyız. Görüyorsunuz size bu sözleri yazarken, Lagensalza'da köylülerin, üç kişiyi gizlice idam ettiği için Dük George'un yargıcını şatodan kovmaya giriştiklerini öğrendim. Eichsfeld köylüleri efendilerini umursamıyorlar, kısacası, onlara aman diletmeyecekler. Bu tür bir sürü örnek var. Saldırmak zorundasınız, ileri, ileri, bu-

nun için bol bol zaman var. Siz; Balthasar, Barthel, Valten ve Bischof köylüleri, haydi hepiniz!

«Bu mektubu madenciler arasında yayın. Kendisinden mektup aldım, yayıncım birkaç gün içerisinde gelecek ve şimdilik bu konuda başka hiçbir şey yapamıyorum. Ben bütün kardeşlerimize oraya seve seve gitmelerini ve bu dünyanın hain zındıklarının şatolarından ve surlarından daha güçlü olduklarını göstermelerini isterim.

«Ha gayret! Ha gayret! Demir tavında dövülür! Kanın kılıcınızı soğutmasına izin vermeyin! Dan, dun, Nemrut'un* örsü üzerinde demiri dövün, kuleyi yerle bir edin! Bunlar yaşadıkça, insanlardan korkmaktan kurtulamayacaksınız. Onlar size egemen oldukça, size Tanrı'dan bahsedilemez.

«Ha gayret! Ha gayret! Ha gayret! Gün doğmakta. Tanrı sizin önünüzde, onu izleyin! Bu hikâye kutsal Matta'da, XXIV. bölümde açıkça anlatılmakta. Korkmayın sakın, Tanrı sizinle. Bölüm Tarihler II, 20'de Tanrı size şöyle söyler: "Korkmayın ve bu halk yığını karşısında ürkmeyin, çünkü savaşacak olan sizler değilsiniz, Tanrı." Sürdüreceğiniz sizin değil, Tanrı'nın savaşı. Siz insan olarak hareket edin, Tanrı size yardım edecektir. Yehoşafat (Josaphat) bu sözleri duyunca, secdeye varmıştı. Siz de aynı şeyi yapın ve Tanrı sizi insanlardan korkmamanız için gerçek imanla güçlendirsin. Amin.

1525'te Malhausen'de yayınlanmıştır.

Dinsizlere karşı Tanrı'nın hizmetkârı,
Thomas Münzer.»

O zamandan beri olayları izlemek güçleşti. Dük George, yerel isteklerini içeren sözler verildikten sonra görevlerinden koparak silahsızlanan bazı köylü başkanları satın almayı başardı. Onları ihanete götüren bu dar çevreye bağlanış, büyük Frankenhausen çetesindeki kardeşlerine karşı, gerekirse düke silahla yardım

* Eski Ahitte adı birçok yerde geçen, Tanrı tarafından güçlü avcı olarak kabul edilen kişi –ç.n.

etmeye kadar varıyordu. Münzer kesin darbenin işte burada ineceğini tahmin eder. Şüphesiz en kararlılarından olan birkaç yüz yandaşıyla ve yanlarında şehirden tedarik edilen, arabalara yüklenmiş sekiz arkabüz olduğu halde, Mulhausen'i terk eder. Hiçbir konsey üyesi onları takip etmez. 10 veya 11 Mayıs'ta Frankenhausen'e varır. Ertesi gün komünü toplar ve onlardan zorla Mansfeld'in iki kontunu, bir izin belgesi koruyuculuğunda şehre davet etme fikrini kopartır. Kontlardan istenen; hareketlerini açıklamaları ve şatolarını terk edip onlarla sade «Hıristiyan kardeşler» gibi yaşayabileceklerine söz vermeleridir. Aynı gün bu iki asile yazar. İşte Kont Ernest'e yazdığı mektubu:

«Tanrı korkusu sizinle birlikte olsun, Ernest kardeş.

«Ben, Allstedt'in eski papazı Thomas Münzer, yaşayan Tanrı'nın arzusuyla; baskıcı öfkeni bırakman ve Tanrı'nın gazabını bir daha üzerine çekmemen için seni ısrarla davet ediyorum. Hıristiyanlara ıstırap çektirmeye, kutsal Hıristiyan dinine çocukça şeylermiş gibi davranmaya başladın, Hıristiyanların kökünü kazımak istiyorsun. Söyle bakalım acınacak insan müsveddesi, Tanrı'nın değerli kanından ödünç aldığı, senden, halk için bir prens yapan kimdir? Pierre'e (1, 3) buyurduğu gibi, bir Hıristiyan olduğunu imanını doğrulayarak ispatlamak zorundasın. Senin buraya gelip imanını ispatlayabilmen için, sana gerçek bir izin belgesi veriyoruz. Bu sana geleneksel olarak toplanan komün tarafından söz olarak veriliyor ve sen zorbalığın, ayrıca bir Hıristiyan olduğun halde, alçak bir pagan gibi davrandığın ve tüm bu pervasızca davranışların için özür dilemek zorundasın.

«Eğer kendini aklayamazsan, açıkça bütün kardeşleri, Türklere karşı olduğu gibi, kanlarını dökmeleri için çağıracağım. Takibe alınacak ve mahvolacaksın. Hal böyle olunca, her biri; papanın onlara göstermediği, layık oldukları bağışlayıcılığı elde etmek için acele edeceklerdir. Başka hiçbir şey istemiyoruz senden. Tanrı, mahvetmek istediği diğer kralları ve Firavun kralı acımasızlaştırdığı gibi seni de acımasızlaştırdı, Yeşu* (Josué), 5 ve 11.

* Eski Ahitte adı geçen ve Musa'dan sonra Yahudilerin başına geçen kişi –ç.n.

«Tanrı'ya dua edelim ki aşırı kaba zorbalığını dünya daha erken tanımadı. İnsan senin kadar kötülük yapınca, Tanrı'ya yakarmaktan başka yapabileceği bir şey kalır mı? Cinayetlerinin hesabını vermek zorundasın. Basit insanlar önünde alçalmak istemiyorsan, bütün Hıristiyanlık önünde ebedi utanç içinde ezilecek ve şeytanın kurbanı olacaksın.

«Bizi yönlendireni bilmen için söylüyorum: yaşayan Tanrı bize verdiği güçle, seni yerinden alaşağı etmemizi buyurdu. Hıristiyanlığa hiçbir faydan yok. Tanrı dostlarının değersiz süpürgesinden başka bir şey değilsin. Tanrı sen ve senin gibiler için şunları söyledi: Hezekiel (Ezéchiel) 24 ve 39, Daniel 3, Matta 3 ve peygamber Ovadya (Abdias) şöyle der: "Yuvan kayalardan atılacak ve parçalanıp yok edilecek."

«Bu akşam da senden cevap almayı bekliyoruz veya silahlı olarak Tanrı dostları adına evine gideceğiz. Gecikmeden Tanrı'nın bize buyurduğunu yerine getireceğiz. Geliyorum.

«Frankenhausen'de, Jubilate'dan sonraki Cuma (12 Mayıs), *yıl* 1525.

«Gidyon'un* (Gédéon) kılıcıyla Thomas Münzer. Heldrungen şatosundaki Ernest kardeşi doğru yola döndürmek için bildiri.»

Münzer köylülerin kontla ayrı bir anlaşma yapma görüşmelerini engellemek istiyor, ayrıca, Thüringen'deki ayaklanmanın merkezine doğru aynı yönde ilerleyen; batıdan Landgrav Hesse'nin, kuzeyden Dük Braunschweig'in, doğudan Saksonya dükü George'un orduları gelmeden önce, kontu kalesinden zamansız, erken bir çıkış yapmak için kışkırtmak istiyordu. Kont üzerinde yerel bir zafer kazanılması isyanı kurtarabilirdi.

Ernest de Mansfeld de Münzer'le aynı hesabı yapmıştı.

* Eski Ahit, Hakimler Kitabı 6:11 -Tanrı tarafından İsrail'i Midyanlıların elinden kurtarmak için gönderilen kişi, Yoaş'ın oğlu –ç.n.

XIII. Bölüm

ŞATOLAR YANIYOR

Carinthie'den Franche — Comté'ye kadar «mutluluk ve bolluk» içinde yaşamak istiyorlardı.

Bu rezil ve kaba saba millet şövalyelik adetlerini bilmiyordu.

Vollcyr de Séronville,
Loren Dükü Antoine'in
tarihçisi.

Şubat 1525'te, I. François Pavia yakınlarındaki İmparatorluklar tarafından esir alınmıştı ve ünlü annesine şöyle yazıyordu: «Hanımefendi, şereften başka her şey kaybedildi.»

Düşmanı Charles Quint'e gelince; henüz Mart iken, Madrid'den, Avusturya arşidükü kardeşi Ferdinand'a, köylü ayaklanması diye adlandırdığı «Lütercilerin hareketi»ni, tüm güçlerini kullanarak ezeceğini yazıyordu.

İtalya'da savaş kuşkusuz bitmiş göründüğü için, terhis edilen askerleri iş arıyorlardı. Onları kuzeye doğru çıkarmışlardı ve Souabe Birliği köylülere ayak direse de, aralarından on bin tanesi orduda işe alınmıştı.

Krallarının yanındaki Fransız soylularının hepsi öldürülmüş veya esir alınmış değildi. Katliamdan kaçabilenler, Alp dağlarını aşmışlardı. Çoğu Alsas ve Loren'de iş bulmaya gidiyordu.

Üç hafta boyunca, Souabe Birliği delegeleri köylülere verdikleri sözleri yerine getirmeksizin, köy köy dolaşmışlardı. Pazarlık edilecekti! Bekleyişin moral bozduğu ordugâhlara ve asillerin siyasi manevralarına bakan köylüler, sonunda, on iki maddedeki taleplerinin yerine getirileceğini zannediyorlardı. Acele ediyorlardı, çünkü ilkbahar kapıdaydı ve tarlada işler onları bekliyordu.

15 Mart'ta Birliğin ordusu köylere girmeye hazırdı. İtalya'dan istenen takviyeler yaklaşıyordu. Bunun pahalıya mal olduğu bir gerçekti ve ne soylu yurttaşlar ne de soylular uzun süre paralı askerlere ücretlerini ödemek niyetindeydiler. Köylü başkanlarının gözlerini her türlü umutla parlattıktan sonra, onlara aniden hiç ortada olmayan öneriler sunmuşlardı: çetelerin ve ordugâhların hemen dağıtılması, haraçların ödenmesi ve angaryaların geçmişte olduğu gibi yerine getirilmesi. İki tarafın ortak kararıyla oluşturulacak olan bir başkan ve dört hakimden müteşekkil mahkeme, daha sonra köylülerin talepleri için bir hakem belirleyecekti. Bu ültimatomu kabul eden köylü başkanları geleceği asillerin isteklerine terk ederek dolandırılmış ve bu duruma düşürülmüşlerse de ültimatom çeteler tarafından reddedilmişti. Ertesi gün, 26 Mart'ta, ilk şato, Schemmerberg'in şatosu, alev alev yanıyordu.

2 Nisan, en son görüşmeler için belirlenen tarihte, Birlik ordusunun baş kumandanı yargıç Waldburg, sürpriz olarak Leipheim çetesine saldırıyordu. Onları bozguna uğrattıktan sonra, ona daha uzun süre direnmiş olan Lac çetesine karşı geri dönmüş ama bu onun öfkesini Baltringen çetesinden çıkartmasına engel olamamıştı. Vakit kaybetmeden köylülerle anlaşma yapmış olan şehirleri, köyleri ve savaşlardan sağ çıkanları, her tarafı, çok büyük para cezalarına çarptırmıştı. 5 Nisan'da, ölüme mahkûm ettiği ilk sekiz kişiyi açıklıyordu. Bunlardan biri olan vaiz Jakob Wehe'ye şöyle der: «Rahip, eğer sen halka isyan yerine İncil'i öğretmiş olsaydın, iyi şartlarda yaşayabilecektik.» «Wehe, bağışlayıcı efendim, bana hakaret ediyorsunuz, ben isyan değil İncil'i

Thomas Munzer Frankenhausen savaşında. Romeyn de Hooghe'un, bakır üzerine gravürü, 17. yüzyıl.

öğrettim,» diye cevap verir. *In te, domine, speravi...* diye yüksek sesle yakarırken kafası otların arasına yuvarlanır.

Lac ve Baltringen direnişlerini kırmakta başarılı olamayan yargıç, karşı tarafın komutanlarını, Weingarten barış antlaşmasını yapmaya zorlar. Bu antlaşma, her komünün efendisine karşı olan davalarını altı tarafsız şehirde yapılabilmesini öngörüyordu. İmzalayan taraflar diğer köylü çetelerle ilişkilerini kesmeye zorlanıyorlardı ve elde edilmiş olan ganimetler derhal geri verilmek zorundaydı. Aynı gün geç saatlerde, gerektiğinde sancak açıp asker toplayan tımar sahipleri, otuz iki sancaklarından altı tanesini teslim etmişlerdi. Yargıç bu sancakları kendi eliyle parçaladı; diğerleri ortadan kaybolmuştu.

Münzer'i en çok korkutan sahte anlaşma onaylanmıştı.

Yargıç bölüklerini kuzeye doğru, Mart'ın sonunda isyanla kazanılmış olan Frankonya'ya doğru dört nala sürebilirdi. Bu bölgede, içinde bulunulan Nisan ayında, isyan neredeyse Souabe'a kadar ilerlemiş ve tüm sosyal tabakalara yayılmıştı. Çoğu asiller ve malikâne sahipleri, kendi istekleriyle köylülere ve onların birliklerine katılmıştı: Henneberg kontu, Hohenlohe kontları ve büyük «ak çetenin» başkomutanlığının emanet edilmiş olduğu «demir elli şövalye» diye bilinen Goetz de Berlichingen kontu* ve kendisine güvenenlere ihanet etmeyen tek kişi, «kara çete»nin başı şövalye Florian Geyer.

Orta sınıfların ve halktan insanların desteğiyle köylüler, içlerinden üç tanesinin gerçekten çok önemli olduğu şehirlere yerleşebilmişlerdi. Bu üçü Wurtzburg, Heilbronn ve Rothenburg'du. Bu bölgede, bundan elli sene evvel Niklashausen'li flütçü Jean da büyük bir başarıyla vaaz vermişti.

* Goethe, *Goetz de Berlichingen* adlı dramında, asi bir kahraman tiplemesinde bulunduğu bu demir elli şövalyeye eşsiz bir nitelik kazandırmıştır. Jean Paul Sartre da, bu karakteri *Şeytan ve Yüce Tanrı* (Le Diable et le Bon Dieu) adlı eserinde yeniden ele almıştır. Tarihsel açıdan, içler acısı don Quichotte; köylüleri kullanarak, artık hükmü kalmayan şövalyeliğin gücünü yeniden kurmak istemiştir. İşler onların aleyhine dönünce, acıklı bir şekilde ihanet etmeleri kendi içerisinde tutarlıdır.

Bu sosyal yayılma başka sorunlara neden olacaktı. Heilbronn kenti bir tür asilerin başşehri haline gelmişti. Asiler burada, zaferlerinden sonra Almanya'nın ne olacağının gösterildiği bir tür anayasa oluşturmuşlardı. Bu metin asil bir siyaset adamı olan Hohenhole kontlarının eski şansölyesi Wendel Hipler tarafından kaleme alınmıştı. Aslında, ulusal bir dirilişe dönüşmekte olan durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışan küçük asillerin ve burjuvazinin özlemlerini dile getiriyordu. Fakat bu kitlesel ayaklanmanın başarılı olması için, toplumun en kalabalık ve en gözüpek sınıfını oluşturan köylülerin aktif desteğine ihtiyaç vardı. Ve köylüler bunu, daha evvel gördüğümüz, Münzer'in «bildirge»sindeki maddeleri yerine getirerek, yani birkaç hafta içerisinde yüzlerce şatoyu yerle bir etmekle gösteriyorlardı. Heilbronn'un programı bu savaşçıları tatmin edemezdi. Laikleştirilmiş kilise topraklarının şövalyelere ve burjuvalara tahsis edilmesini, iç gümrüklerin kaldırılmasını, tek para biriminin, ortak ağırlık ve uzunluk ölçülerinin kullanılmasını, Fugger'lerinki gibi ticari tekellerin yasaklanmasını öngörüyordu. Köylülere, yıllık haraçlarının yirmi katının köle tarafından bir defada ödenmesi şartıyla, köleliğin yürürlükten kaldırılmasını garanti ediyordu.

Heilbronn programının yayınlandığı günlerde bile ayaklanan köylülere karşı yargıç paralı askerlerini Frankonya'ya sokmuştu. Komutanlarıyla, Weingarten antlaşmasını yaparak Souabe köylülerini etkisiz hale getirmişti ve şimdi de Frankonya asileri ile ortaya çıkan yeni anlaşmazlıklardan faydalar sağlamayı düşünüyordu. 12 Mayıs'ta, Böblingen yakınlarında, Wurtemberg köylüleri ile olan büyük bir savaşı kazandığını bildiriyordu ve komutanları; enerjik bir serf olan isyancı partinin taşradaki lideri Jacquot Rohrbach'ı akşam küçük bir ateşte yaktı.

Öncü kollarının Frauenberg piskoposluk kalesini kuşattığı, Wurtzbourg yakınlarında yoğunlaşmış yirmi bin silahlı köylü kalmıştı. Şövalye Goetz de Berlichingen tarafından kumanda edilen «ak çete» yargıçla karşılaşmaya gitmişti. Goetz, Yargıç ile yaptığı gizli ve özel pazarlık sonucu, savaş arifesinde ordu-

sunu terk etmişti. Yolunu şaşırmış olan «ak çete» paralı askerlerin saldırılarına dayanamadı ve dört gün sonra, 4 Temmuz'da, Birlik grupları yiğit Florian Geyer'in «kara çete»sini yok etmişti. 7'sinde, Wurtzburg halkından soylular şehrin kenar mahallelerinde yaşayan herkesi katleden yargıcın paralı askerlerine şehrin kapılarını açıyorlardı.

İşin kalanının dikkatle tamamlanmasını yargıç yerel prenslere bırakmıştı. Temmuzda Kara Orman ve l'Allgaü'deki son önemsiz isyancıları da yenmiş ve Soube'a dönmüştü, fakat 6 Aralık'ta sadece Waldshut'a girdi ve son halk güçlerini de ortadan kaldırdı. Olay önceden öngörülmediği şekilde uzun sürmüştü.

Avusturya'da isyan, Carinthie ve Carniole'a kadar yayılmıştı. Münzer'in takipçisi, eski gümrük memuru Michael Gaismair'ın yönetimi altındaki Tirol'lü köylüler kışa kadar direnmişlerdi. Gerçek bir askeri yetenekle donatılmış olan Gaismair, diğer bölgelerde ve özellikle de Münzer'den yana olanlarda başarısızlığa uğramıştı. 1527'de, Venedik'te, Arşidük Ferdinand ve Salzburg başpiskoposu, yeni bir ayaklanmanın tohumlarını atmakta olan Gaismair'ı ve onunla birlikte halkın son umutlarını da öldürmeyi başarmışlardır.

Ayaklanma Nisan'da Alsas'da patlamıştı. Strasburg'lu bahçıvan Clément Ziegler, şehrin çevresinde karışıklık çıkarıyordu ve binlerce köylü çarçabuk Hanau bölgesinde ordugâh kurmuşlardı. Genel karargâhları, Dorslisheim yakınlarındaki Altorf manastırına kurulmuştu. Birçok isyancı komutanlarının yerleştiği Haguenau ormanında, Neubourg manastırı çevresinde örgütlenmişlerdi. Strasburg konseyi, görevlerini hatırlatmak üzere, onlara üyelerinden ikisini göndermeye karar vermişti. Köylü elebaşlarının yanlarına girmek istediklerinde kendilerine şöyle cevap verilmişti: «Beyler şu anda yemek yiyorlar ve rahatsız edilmek istemiyorlar. Bitirmelerini beklerken, şu kütüğün üzerine oturun.» Sonunda iki elçi manastıra girmeyi başardığında, köylü başkanlarına, konseyin ihtilafı düzeltmenin yollarını bulmak için uğraştığının güvencesini vermişlerdi. «Yete-

rice uzun zaman bize köle gibi davranıldı, cevabını almışlardı. Vergilerden ve angaryalardan kurtulamaz mıyız diye görmek istiyoruz. Çok iyi biliyoruz ki, Strasburg'dakiler de kurtulmak zorunda olduklarımızdan. Beyler, evinize dönün, yoksa size başka bir cevap vereceğiz.»

Bu sertlik ve alaylı reddetme biçimi, Alsas köylülerinin davranışının genel özelliğiydi. Altorf ordugâhına gönderilen başka bir heyet de aynı şekilde savuşturulmuş ve Paskalya salısında, belagatli Bucer başkanlığındaki Strasburg'dan yeni üç vaizin girişimi de benzer şekilde sonuçlanmıştı.

Babaların oğullarına halen eski *Bundschuh*'la ilgili hikâyelerini anlatabildiği Yukarı-Alsas ve Sundgau bölgelerinde; Avusturyalı yargıç Guillaume de Ribeaupierre'in savunmasını yoğunlaştırdığı Mulhouse, Ensisheim, Colmar ve Munster şehirleri hariç, birkaç gün içerisinde köylüler tüm memleketin efendisi olmuşlardı. Diğer bütün şehirlerde, Thann'da, Cernay, Soulz, Guebwiller, Kaysersberg, Riquewihr'da oturanlar surların kapılarını açmışlar ve asilerle kardeş olmuşlardı. Tüm istihkam sırtlarındaki şatoların yok edilmesi tamamlanmıştı.

Aynı zamanda, Montbéliard ve Franche kontlukları da jacquerie dalgalarına yakalanmıştı, Fransız dilinin kullanıldığı bölgelere geldiğimize göre « jacquerie* » kelimesini de kullanabiliriz. 1 Nisan'da köylüler önce Belchamp, daha sonra da, mallarını paylaştıkları Bithaine, Trois-Rois, Saint-Valbert, Lanthenans manastırlarını işgal ederler. Çeteler Dampierre-sur-Doubs, Beutal, Mathay ve Grammont derebeyliklerine karşı savaş alanında dayanırlar ve Vesoul'a karşı boşuna bir girişimde bulunurlar. Montbéliard'da bile, cesaretlenen halktan insanlar, üzerinde bir geyik boynuzu ve pabuç bulunan bir bayrak altında toplanıp, Granges şatosunu istila ederler ve para ihtiyaçlarını Saint-Mainboeuf'ün rahipler meclisine kurtulmalık ödeterek karşılarlar. Diğer çeteler, Belfort, Ronchamp ve Faucogney çev-

* Derebeylere karşı 1358'de yapılan Fransız, kanlı köylü ayaklanması –ç.n.

resindeki «düz memleketleri» katederler. Besançon piskoposu atına atlamış ve «bön adamlar» denilen adamlara karşı yapılan savaşın başını çekmiş ve Villersexel'de, temmuz sonunda kesin olarak yenilmişti.

İsviçre'de, Jura'nın diğer yanında Soleure kantonunun bir bölümünde, Basel köyünde ve aynı isimli piskoposlukta; 28, 29, ve 30 Nisan'da köylüler silahlanırlar. Çeteler Porrentruy önünde yarısı Liestal'de yarısı Reinach'de ordugâh kurarlar, diğerleri de Basel'den onlara doğru yaklaşır. Schaffhouse, Saint-Galle, Zürih'in köylerinde, Thurgovie'de ve Bern memleketlerinde, İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölge sınırına kadar Erlach ve Morat'da toplantılar, başkaldırı dalgaları ve bazı şiddet olayları dikkati çekmeye başlamıştır. Neuchatel'de bile, «Yaşasın *Bundschuh!*» diye bağrılır. Her yerde, İsviçreli halktan asiller, Ren'in öbür kıyısındaki yangınlar kan dalgalarıyla söndürülünceye kadar, daha sonra yürürlükten kaldıracakları ayrıcalıkları vermeyi sürdürürler.

On iki madde, daha temel bir şekle dönüştürüldüğü Alsas'dan Loren'e kaydırılmıştır. Tercüme edilen on iki maddenin, Lorrain köylüleri tarafından kabul edilen şekliyle, temelde, çok daha kesin, daha özlü ve daha anlaşılır hal aldığını gözlemlemek hayli ilginçtir:

«1. Madde: İncil, efendilerin ve rahiplerin çıkarları doğrultusunda değil, gerçeğe uygun olarak öğretilmelidir.

2. Madde: Artık ne büyük ne de küçük aşar ödeyeceğiz.

3. Madde: Topraklar üzerindeki ortaklık payı yüzde beşe indirilecek.

4. Madde: Tüm sulardan serbestçe faydalanılacak.

5. Madde: Ormanlar komüne geri verilecek.

6. Madde: Av hayvanlarından serbestçe faydalanılacak.

7. Madde: Artık kölelik olmayacak.

8. Madde: Kendi otoritelerimizi kendimiz seçeceğiz. Hükümdar olarak beğendiğimizi kabul edeceğiz.

9. Madde: Eşit olduğumuz insanlar tarafından yargılanacağız.

10. Madde: Yargıçlarımız bizim tarafımızdan seçilip, gerektiğinde bizim tarafımızdan işten el çektirilecekler.

11. Madde: Vefat durumunda hiçbir ödemede bulunulmayacak.

12. Madde: Efendilerimizin el koyduğu tüm ortak topraklar komüne geri verilecekler.»

Alsas'daki –ve de Loren'deki– köylülerin isteklerinin mantığında ve dile getirilmesinde, Basel'den Nürnberg'e giderken memleketi bir baştan öbür başa geçen Thomas Münzer'in bir etkisi olmuş mudur? Bunu doğrulamak imkansız.

Dieuze bölgesinde tehditkâr kalabalıklar çoğalmıştır ve buna ek olarak güneyde, Celles vadisinden inen bir çete, Saint-Dié'ye karşı iki başarısız girişimde bulunmuştur. Pavia'da bütün Fransız soylularının yok edildiği anlatılmaktadır, çılgın ümitler kalpleri zapt etmekte, on iki madde ile Paris'e gitmekten bahsedilmektedir.

Strasburg piskoposu ve Haguenau imparatorluk yargıcı ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Genelde böyle bir durumda surat ekşitmeyen birçok Alman prensine yardım çağrısında bulundular fakat prensler birbiri ardına, kendi tebaalarıyla çok meşgul olduklarını ve Alsas'a yardım gönderecek güçte ve durumda olmadıkları cevabını veriyorlardı. Tek bir çözüm kalmıştı: Loren'li Dük Antoine'a baş vurmak. Dük, Alsas'da büyük topraklara sahipti ve Loren'e yayılmadan evvel engellemek istediği olayların gidişatından çok büyük endişe duyuyordu.

Alsas sakinleri tarafından da paylaşılan, köylülerin davasına olan yakınlığını saklamayan Metz şehri tarihçisi, bu büyük çaptaki müdahalede; «bütün memleket veya memleketin çoğu bu köylülerden (bourres*) ve onların ittifaklarından yanaydı; çünkü çoğunlukla sebepsiz yere kesilen, tüketilen ve kemirilen köylülerin, maddelerinin ve fikirlerinin akıllıca olduğuna inanılıyordu,» diye yazar.

* Alsace dilinde Bur -köylü. Çoğunlukla uyduruk ve değişken olan bu tarihi alıntıların kolay okunabilmesi için yazılışını biraz kısalttık.

«Birçok nedenden dolayı bu köylüler nereden geçseler herkese kendilerini sevdiriyorlardı. Her şeyden önce geçtikleri yerlerde tarlalardaki buğday ve tohumlara zarar vermiyorlardı. Sadece kilise ve özellikle de protestanlığı kabul etmeyen manastırlar hariç, parasını ödemeden kimseden bir şey almıyorlardı. Diğerlerinden aldıkları paralarla savaşı devam ettiriyorlar ve çoğu mallarını da fakir insanlar arasında bölüştürüyorlardı... Bunu yaparken de; bu mallar bu insanlarındı ve bu insanlar sadece giyinmek ve yaşamak zorundalar, diyorlardı. Eğer Protestan olmayan bir manastırda çok fazla keşiş olduğunu görürlerse... onları dövüp dışarı atıyorlardı.

«Sevilmelerinin başka bir nedeni de, eğer savaş olmasa bütün yolculardan ve tacirlerden hiçbir şey almayacaklardı, ama bu durumda ihtiyaçları oranında alıyorlardı. Ve dahası liman, köprü geçiş ücretleri bu gibi vergileri ve tuz vergisi alınmak istenen bütün tacirleri savunuyorlardı. Çünkü bunlar adalete ve Tanrı'ya göre yapılmalıydı ve para alınırsa bu köprü, yol, surların bakımı, korunması için alınabilirdi, efendinin zevki için değil...

«Eğer düşünceleri doğruysa sözlerini yaptıkları işler takip etmeli ve sonuç da başlangıç gibi olmalı, böyle olursa sadece iyilik olur. Fakat Metz'de bu olaylar ve diğer birçok olay için endişe duyuluyordu, kapılarda olduğu kadar surlarda da gece gündüz nöbet tutuluyordu; çünkü bu kadar çok doğrulanmamış haber ve isyan karşısında, efendiler ve şehrin yöneticileri kendilerini pek de güvende hissetmiyorlardı...»

Anlaşılan, isyancılar Metz'e kadar yayılan itibarlarından yararlanmak isterlerse diye endişelenen Dük Antoine'ın kaybedecek zamanı yoktu. Her yana özel görevliler gönderdi. Verdu ve Metz piskoposu, Toul Rahipler Meclisi kendisine para gönderdiler, hepsi birlikte yirmi bin frank vermişlerdi. İşsiz güçsüzler memleketini yağmalayan Lombardiya'dan kaçan maceracı çeteler tarafından takip edilen; Fransa'nın birçok taşrasından olan ve Pavia'da sağ kalan asiller, şaşılacak bir çabuklukta kaçışıyorlardı.

Biz gene, Saverne yakınlarında, Lupstein'da bir kilisede yavaş yavaş ezilip toz haline gelen birkaç bin köylü iskeletiyle birlikte, bu köyden bize kalan en belagatli tanık olan dükün tarihçisi Vollcry de Séronville'in hikâyesine dönelim:

«Böylece açgözlülük ve cimriliğe karşı kışkırtılan serkeşler ve Germanie'nin kırsal kesim köylüleri... dinden dönenler ve ayartıcı dinsizler tarafından o derece kışkırtılıp baştan çıkarılmışlardı ki, tek bir hareketle prenslere ve asil insanlara karşı harekete geçtiler. Bu arada bazı iyi insanlar da, cinayet ve canice ölümlere maruz kaldılar; birçok karşılaşma sonunda, bazıları mızrağa geçirildi, bazıları öldürüldü veya sakat bırakıldı. Bu kadar vahşet Ren'in ötesine geçip Alsas'ı da geçerek, Loren ve Barroys'un sınırlarına ve uç kısımlarına kadar yayılmakta başarılı olmuştu.»

Dük, tebaasındaki insanların «çok fazla kışkırtıldığını ve bu hayallere inandırıldığını, çoğunun Lütercilere* katıldığını, atlı ve yaya bir savaşçı güruhu oluşturduklarını görüyordu.»

Nancy'de aşağıdaki sonuca varan bir konsey toplanmıştı: «Cesur Kont Vaudémont acil olarak, çok ünlü prens ve beyefendi Claude de Loren, Guyse ve Aubmale kontu, Joinville baronu, büyük Champagne ve Brie valisi, koyu Hıristiyan Kral I. François'nın tümgeneraline giderek; meydana gelen aksaklıkları, günden güne iş ve uğraşlara yansıyan çılgın dinsiz Lütercilerin girişimlerini anlatacaktı. Aynı zamanda dünyayı hangi sarsıntı ve tehlikelerin beklediğini, aniden düzenin yok olduğunu ve erzak bulunmadığını, özellikle de Batı Fransa'da görülen coşkudan ve can sıkıcı bir şekilde bu duruma verilen önemden bahsedecekti. Esas ilginç ve korkunç olanı ise, Almanya ile Fransa'nın doğusu arasında dinsizlerin günden güne çoğalmalarıydı. Çünkü, herkes temel ilke olarak bunu önlemek zorundaydı; geç gelen ilacın faydası olmazdı.»

Dükün tebaası toplanır, kendilerinden bağlılık yemini etmeleri istenir, onlar «Tanrı'ya yeterince yakın» olmak için bir ça-

* Katolik prensler için, isyancı köylüler «Lüterci» idi.

yırda toplanırlar. «Bu durum, dükün görevlendirdiği kişiyi hayretler içinde bırakır», onlara çok iyi ve çok barışsever, herkese karşı yumuşak ve iyi yürekli bir prense sahip olduklarını söyler... köylüler cevap verirler; bundan sonra sürü hayvanlarını otlatmalarına, orman ve baltalıkları kullanmalarına, yani kendilerine Ren'de ortaya atılan ve ileri sürülen, on iki maddedeki taleplerine uygun davranılmasını istediklerini söylerler. Bu durumda, denildiği gibi iyi bir prens ise, birlikte yaşamaktan ve ölmekten çok memnun olacaklarını, başka bir şey istemediklerini söylerler.

Bunun üzerine, ormanlara çekilen, «çılgın umutlarla aldatılan» Alsas'lılar bir araya toplanmışlardı.

Bazıları alınarak, Vic ve Nancy'e götürülmüşlerdi. Tarihçi; onlar «refah ve mutluluk» içinde yaşamak istiyorlardı, der.

Ordu 6 Mayıs'ta Nancy'den çıkar: «Yukarıda adı geçen efendiler, kontlar, baronlar, şövalyeler, vasallar, düke bağlı asiller ve diğerleri... savaşa doğru görkemli bir şekilde ilerliyorlardı. Bay Gérard de Harracourt sorumluluğunda ve yönetimindeki konvoyda; Orme Beyi, mabeynci prens ve Loren yargıcı, beyefendi Philibert du Chastellet; şövalye, mabeynci ve efendi, dükü temsil eden bir bayrak taşıyan Saint-Amant Beyi, ve şövalye, Serre Beyi birlikte ilerliyorlardı. Mabeynci ve topçu kumandanı (uzun zaman süren, ağır ve acılı bir tür karın ağrısından çekmiş olan) Beyefendi Bernardin de Lénoncourt çok çalışıyor ve büyük toplar, küçük toplar, bıçaklar; cephanenin tümüyle ve surları, duvarları, küçük kaleleri yıkmak için gerekli makinelerle uğraşıyordu.»

Çok fazla sayıda olan köylüler, «ormanın içinde yer alan Herbussen adlı bir kadınlar manastırında dinlenip güç toplarlar, ellerinde silah olarak baltalar, boy boy mızraklar, satırlar, kargılar, budama bıçakları, baltalı mızraklar, gürzler, kılıçlar ve hançerler vardır.»

Köylülerden mektup taşıyan bir ulak, dükün kurmayının huzuruna çıkar: «Sorunların çözümüne dair anlaşma ve Konfe-

derasyon'a ilişkin uzlaşmacı birçok durumun sunulduğu, Lütercilerin ordugâhından getirmiş olduğu mektupları efendi düke gösterip, okutur. Alman prensleri ve çetelerinin başkanları arasında yer alan Konfederasyon'da, yukarıda adı geçen prense ayrılmamış ve ücret almayan kimse yoktu. Ve prensin yetki alanı ve arazilerine hak iddia etmek gibi bir girişimde bulunmamışlardı. Ve uzun zamandan beri kötü bir rejim ve yönetimin idaresi altında, İncil gerçeğinden başka bir şey aranmazmış gibi görünüp, boşu boşuna kendilerine karşı kocaman savaş aletleri yapmaya çalışılıyordu.»

Dük aynı şekilde, Yukarı Alsas'dan, imparatorun Ensisheim'lı naiplerinden mektuplar alır: «Her yerde günden güne büyük tehlike halini alan, derebeylerin ve asillerin, kutsal anamız kilisenin mallarına el koyan, yağmalayan birliklerin sürekli tehdit ve kötü davranışları ile ilgili olarak; sitelerin, şehirlerin, şatoların ve kalelerin ele geçirilmesi kararlaştırılmış ve buralardan elde edilen, uygun toplar ve cephane ile şehrin ve Ensisheim ve diğer imparatorluk meclislerinin savunması kararlaştırılmıştır. Ve prensliği ve asiller sınıfını tamamen yıkıp yok etme taraftarı olan Avusturya arşidükü don Fernand'dan başkalarını da durdurabilmek için daha uzaklara gitmek gerekmektedir. Bu sebeple, Ensisheim konseyindekiler, efendi dükten; tehlikeyi bertaraf etmek için, şimdiye kadar zındıklar tarafından elde tutulan ve kullanılan geçitlerden farklı, dağların arasından, emin bir yoldan birkaç şövalye göndermesini istiyorlardı.»

Efendi, ona Lütercilerden mektup getiren haberciyi kolluk kuvvetleri ile alıp düşman ordugâhından dönen Bessingenli ulaklarla birlikte Nancy'e göndermiştir. Utanmadan, şerefsizce, inandırıcı olmayan ve top imalatını durdurmak isteyen bu mektupları sunan bu habercinin, majestelerine karşı, kendi prensinin ve yüce efendisinin düşmanlarıyla birlik olarak suç işlediği ortaya çıkartılmıştır. Tanrı Kutlamasının (la Fete Dieu) ertesi günü, Nancy'nin Craffe kapısında yüz kızartıcı şekilde kellesi uçurulmuştur.

Fakat maalesef, Bitche Kontu'nun tebaası tarafından tıma-

rından kovulmuş olduğu kötü haberlerini getiren bir ulak gelir.

Fakat bu arada, lanet Lütercilerden yana dönen tebaası tarafından el çektirilen Bitche kontu, ifadesinde altı bin adamı olduğunu, fakat yanında sadece altısının bulunduğunu söylemiştir.

Öncü olarak gönderilen komutan Hans Burbac, köylüler tarafından hapsedilmiştir. Onlardan biri: «Ancak; şu andan itibaren, daha fazla gecikmeden, artık ne prenslere ne efendilere, her ne olursa olsun hizmet etmeyeceğine ve bizimle aynı şartlarda olacağına dair yemin etmen; ayrıca Ren'de oluşturulan on iki maddeyi ve senden istenen ve önüne konan başka konuları da inceleyeceğine söz vermen şartıyla kurtulabileceğini,» söyler.

Ordu ilerlemesine devam eder:

«Komutan Geraudure'ü sayıca çok olan atlı ve gelişigüzel silahlanmış Albanais'ler ve Stradiotes'ler* takip ediyodu. Komutan, Champagne'ın büyük yöneticisi, asil ve erdemli Guyse kontu, büyük bir tantana ve şatafatla kendisini takip ediyordu... Kendisinin yanında birçok önemli efendi baronlar, şövalyeler, asilzadeler, asiller ve çok sayıdaki önemli kişiler hazır bulunuyordu... sonra beşer beşer yürümekte olan Hollanda bölgesinden, Alman piyadeler yer alıyordu. Onların ardında baltalı mızraklılar ve bu gibi silahlılar yer alıyordu... Daha sonra da İtalyanlar, İspanyollar ve Lorrain'li maceracılar geliyordu.

«Tanrı'ya oldukça yakın, üstte bahsi geçen paralı askerlerden oldukça öfkeli bir köylü; halkın özgürlüğünü ve saflığını kalbiyle ve ruhuyla savunabilecek olanlara karşı güç gösterisinde bulunup, bir hiç uğruna böyle bir girişimde bulunan Dük Anthoine'a hizmet etmektense, Lütercilerin tarikatını takip etmenin çok daha iyi olacağını söylemişti.» Prens derhal yazı ile komutanlara «o kişi hatasına devam edecek olursa, olayı çok fazla uzatmadan adaleti sağlamalarını» bildirmişti.

«Fakat, ilginç yapıda ve boyun eğdirmesi zor olan halk,»

* Albanais ve stradiotes paralı askerleri, bu hafif silahlı Yunan atlıları, zalimlikleriyle tanınıyorlardı.

düke başka sürprizler hazırlıyordu. «Karılarından daha fazla, İsa Mesih'in dininden, yaşamdan ve ahiret mutluluğundan korkan» Saverne burjuvaları dükü reddederek, dört yüz at ve Fransız jandarmasıyla şehre girme izni vermezler. Bahaneleri de, bu kadar Almanın dillerini anlamamalarıdır, fakat sonuçta kapılarını köylülere açarlar.

«Dinsizler tarafından baştan çıkartılan köylü sayısının, sadakatsizliğin ve kötülüğün günden güne arttığını ve Saverne şehrinin onların ellerine geçtiğini» gözlemleyen dük, büyük önlemler almaya hazırlanır. I. François'nın annesi, Fransa kralının naibine; «haşmetmeabı büyük tehlikelerden haberdar etmek için» bir elçi gönderir.

Dük beklemediği bir mektup alır: Kral naibi, bu mektubu Saverne ve o bölgeyi ele geçiren köylü çetesinin başı Molsheim'lı Erasme Gerber ile birlikte yazmıştır. Düke görüşme teklifinde bulunur:

«Biz; ak çete baş komutanı, Molsem'den Erasme Gerber, siz iyi huylu, asil, özellikle şerefli, iyi kalpli efendiler ve arkadaşlar, sizinle bir müzakere yapma isteğimizi bildiririz. Biz on iki veya on üç kişiyiz, sizlerden de aynı sayıda olacaktır; bu vesileyle, sizden yazılı olarak gerçek ve güvenilir bir izin belgesi istiyoruz. Ayrıca, bu resmi mühürlü mektuplarla, sizin bize gelebilmeniz ve güvenli bir şekilde geri dönebilmeniz için, size gerçek ve güvenilir bir izin belgesi vermek istiyoruz; böylece hem size güvenmek ve hem de müzakere için yer belirtmenizi istiyoruz. Saverne'de verildi, 15 Mayıs 1525.»

Dükün öncüleri, Saverne'den iki saatlik bir yürüyüşle Lupstein köyünden dört bin kişilik bir köylü grubunun gelmekte olduğunu görürler:

«Bölgede sürekli keşif yapan Stradiotes'lar, öncüler ve Albanais'ler, Lupstein isimli köyde iyi silahlanmış ve sopalarla donanmış olan büyük bir yaya kalabalığı görürler. Yakınlardaki ormanın dışında yüksek ve görünen bir yere oturmuş son yemeklerini yiyorlardı. Niyetleri bize zorluk çıkarmak ve hatta

Köylülerin Loren Dükünün paralı askerleri tarafından katledilmesi.
Ağaç oyma anonim, Nicolas Vollcry de Seronville tarihi, 1526.

şehirdekilerin de kolayca çıkmasını sağlayarak, ordugâhımıza saldırmaktı. Çünkü yayalar düzgün bir şekilde sıraya girerek, çarpışma için prensin ordusuna doğru gururla yürümeye başlamışlardı bile. Öyle ki, yürürken havaya kaldırdıkları tozdan ve sancaklarından kolayca fark edilebiliyorlardı. Sayıları çok fazlaydı, hepsi Almanya'da adet olduğu üzere zırhlar ve ortalığı kaplayan her cins sopayla donanmışlardı. Kendi istek ve doğal eğilimlerinden çok, efendilerinin baskısı ile her zaman birbirlerine karşı veya yaşam bölgelerinin ve ülkelerinin dışında da silah kuşanıyorlardı. Böylece daha da ilerlemek amacıyla köylüler yanlarında güçlerini, ağırlıklarını, yiyecek ve teçhizatlarını taşıyorlardı.»

Dükün adamları onlara saldırır:

Köylüler «yer yer yeni bir usulle delikler açılıp buralardan hafif toplar çıkarılarak düşmana doğru çevrilmiş olan, kendilerini çevreleyen tahtadan bir perde ve arabalar ile güçlenmişlerdi»...

Loren ordusu şiddetli bir çarpışmadan sonra, ateşe verdiği köyde bulduğu herkesi katleder. Orada yaşayanlar ve binlerce asi, bir müddet sonra ateşe verilen kiliseye sığınan kadınlar ve çocuklar dahil hepsi yok edilir. Lupstein'da görülenler, bu kurbanların kuru kemikleridir:

«Kıyım o kadar caniceydi ki; yağmurla karışan kan, sokaklar arasından dere gibi şiddetle akıyordu; görülmesi ve düşünülmesi gereken korkunç bir şeydi.»

Bölgeye öyle bir terör çullanmıştı ki, Saverne'de toplanan köylüler dük ile görüşmek istemişlerdi. Dük hayatlarını bir şartla; şehirden silahsız ve bir tek beyaz sopalarla çıktıkları takdirde bağışlayacağını söylemişti. Bu geri çekilme sürerken, paralı bir asker, bir köylünün «yaşasın soylu Luther!» diye bağırdığını söylemiş ve böylece yeni bir katliamın işaretini vermişti. «Vurun, buna hakkımız var!» çığlığıyla, paralı askerler silahsız köylülerin üzerine atılmışlar, sonra şehre girip soyarak, çalarak, karmakarışık durumdaki köylüleri ve burjuvaları katletmişlerdir.

Erasme Gerber tutsak edilmiş, bir söğüt ağacına bağlanmış

ve idam edilmişti. «Çayırın kenarında, hemen ormanın köşesinde, yarım kesilmiş bir söğüte boğazında ip, sımsıkı bağlanmış» olduğu halde cesurca ölmüştür.

Efendiler onu; bu tür çılgın girişimlerde bulunmak yerine, kendi uğraşına ve mesleğine devam edip, tabakhanesinde bağcıklı potinler, pabuçlar, terlikler ve meşin tozluklar yapmak için, derileri işlememekle ve sepilememekle suçlamışlardı. Bu suçlamayı kuşkusuz şöyle cevaplamıştı: «A! Ya! Efendiler işte istediğiniz gibi buradayım, çünkü sizi temin ederim ki bugün kaçabilirdim, ama size bir dostluk örneği göstermiş oldum.» Tarihçi, ona hayatının bağışlanacağı konusunda söz verilmişti, «ne yapabilirdi», gibi baştan savma bir doğrulamayla devam eder.

Aşırı sıcakta şehre giren ilk canlıların gözleri önüne binlerce cesetten oluşan korkunç manzara seriliyordu: «Saverne manastırının Aziz François tarikatından Observantin kardeşlerin hazırladığı ilk rapora göre, adı geçen şehirde yapılan sayımda, ceset sayısı on altı bin iki yüz kırk ikiydi.»

Dük, ordugâhından elçiler gönderir: «Elçiler, Saverne ve Lupstein yakınlarından geçerken hâlâ toprağın ölü bedenlerle kaplı olduğunu söylerler. Oraya gönderilen bu işle ilgili memurlarsa, bu sayının on sekiz bin yüz dokuz olduğunu bildirirler. Hatta tarlada yatanlarla bu sayının, savaş alanı dışında kalanlar hariç yirmi bini bulacağını belirtirler.»

Ertesi gün, 17 Mayıs'ta Antoine de Loren; Gerber'i Saverne'li kardeşlerinin yardımına çağıran Souabe'lı köylülerden daha dar görüşlü Yukarı-Alsas köylüleriyle görüşmek üzere güneye doğru yola çıkmıştı. Dük Molsheim'dan geçerken, Erasme Gerber'in karısını ve çocuklarını kaçırır. Öncüler köyün üzerinde kalın bir toz bulutu olduğunu haber verdiklerinde, düşmanlarını Sundgau'ya kadar püskürtmeyi, sonra Freibourg bölgesine girmek için Ren'i geçmeyi planlamakla meşguldü. Bu, Sélestat'tan uzak olmayan, Scherwiller köyünün yakınlarında toplanmakta olan Yukarı-Alsas köylülerinin ordusuydu

ve üzüm bağlarıyla kaplı bir tepeye dayalı arabaların arkasında tahkimat kurmuşlardı.

Adlandırıldıkları üzere «Dağdan inmeler» (rustauds) yedi bin kişiydiler. Üç saat sonra gece dolayısıyla çarpışma durduğunda, ancak iki bin kadar köylü kalmıştı ve iyi dayanıyorlardı. Dük üç bin adamını kaybetmişti; köyle ilgili tüm planlarından vazgeçerek, Nancy'e doğru dört nala kaçmıştı. Süvarileri olmayan köylüler onu takip edememişlerdi. İsyanın bir ay daha Sundgau'da sürdürülmesini sağlayan ve pahalıya mal olan kahramanca bir zafer kazanmışlardı.

Antoine de Loren ardında kırk bin ceset bırakmıştı. 24 Mayıs'ta birkaç sakinini idam ettirdiği, başşehri Nancy'e varmıştı «ve buyruğu ile birlikte; ikiyüzlü ve toplumun dışladığı Luther mezhebine inanmak ve onların söylevlerini dinlemekten dolayı birçok Lüterci yakılmış, asılmış ve kellesi kopartılma pahasına ne düşüncelerini değiştirmeyi, ne de itirafta bulunmayı istemişlerdi, fakat kusur ve hatalarında ayak direyerek ölmüşlerdi.»

Başta yirmi bin ila otuz bin kişi arasında olan ordusundan sağ kalan sekiz bin süvari eri, ganimetlerle yüklü olarak geri dönüyorlardı. Şehir; sadece kumarbazların, ayyaşların, satıcıların ve alıcıların görüldüğü büyük bir panayır yerine benzemişti.

Alsas'lı bir tarihçinin yazdığına göre; köylülere, «bunun nasıl olduğu sorulduğunda, o kadar büyük bir şaşkınlığa uğramış olmalılar ki, hiçbir şey duymamış gibi sessiz kalıyorlardı».

XIV. Bölüm

ON GÜN

Frankenhausen savaşı: prenslerin topları köylülerin gökkuşağına karşı — Omnia sunt communia*

Bu kanlı Alsas haftasında, Thüringen'li prensler ve köylüler, aynı hızlandırılmış ritimle büyük oyunlarının son bölümünü oynuyorlardı.

3 Mayıs'ta, Landgrav Philippe Hesse, Fulda'yı işgal etmiş ve Thüringen ormanından Frankonya'ya giden tüm geçitleri tutmuştu. Böylece Münzer ve yandaşları kuşatılmış ve ayaklanmanın diğer merkezleri ile ilişkileri kesilmişti.

11 Mayıs'ta, Landgrav Philippe, süvarilerinin başında bulunan Katolik Dük Henri de Brunswick ile buluşacağı Langensalza'ya varır.

Bu durumda gerçek şu ki; biri Luther diğeri papa taraftarı bu iki kişinin de Frankenhausen sakinlerine söylev vermekte ve Mansfeld kontlarına mektuplar yazmakta olan Münzer'e karşı yapılan savaşta hiçbir rolleri yoktur.

14 Mayıs'ta iki prens Frankenhausen önlerine varır. Münzer ve sekiz bin adamı pek de uygun olmayan stratejik bir pozisyonu bırakarak, şehrin kuzeyinde yer alan bir tepeye tırmanırlar. Eski Germenler tarzında, aynı dakikalarda Alsas

* Her şey ortaktır –ç.n.

köylülerinin Lupstein ve Cherwiller'de yaptığı gibi arabalarının ardına tahkimat kurarlar.

İki prens büyük bir sabırsızlıkla doğudan gelecek olan Saksonya dükü George'un askerlerini beklemektedirler. Acil bir zafere ihtiyaçları vardır. Kendi katıksız müttefikliklerine, köylülerin çevrelerine olan aşırı bağlılıklarına güvenirler, fakat taşrada kışkırtılacak her türlü şüpheli durum, onların artlarını tehlikeye sokacak bir durum oluşturabilirdi. Belki de Münzer'in habercilerinin acil yardım çağrısı için dört bir yana dağıldıklarını bilmektedirler. Zaman kazanmak için, her zaman birbirlerine karşı kışkırtmayı deneyebilecekleri isyancılarla görüşme ayarlarlar. Onlara şunu bildirirler: «Eğer siz bize Thomas Münzer'i ve maiyetini teslim eder ve bize olan şükranlarınızı dile getirirseniz, olayın gelişimine göre bizim bağışlayıcılığımızdan yararlanabilirsiniz.» Köylülerin ellerindeki birkaç topu dolduracak kadar bile barut yedekleri yoktu. Onlara barut satın alacak İsviçreli üç kağıtçı, son anda parayla birlikte ortadan kaybolmuştu. Ordugâhta şiddetli bir tartışma ortamı vardı. Çoğu kendi postunu kurtarmak istese de, köylülere hâlâ bağlı ve teslim olma yanlısı iki şövalyeyi o gün idam eden Münzer'e de inanıyorlardı. Belki de bu, sadece bir dedikodudan ibaretti, çünkü Münzer hâlâ bir askeri kumandandan çok, bir vaiz gibi davranmaya devam ediyordu. Adamlarına vaaz veriyordu: «Prenslere hiçbir söz söylemek zorunda değilsiniz, çünkü onların kendilerinin de söyleyecek hiçbir sözü yok!» Birlik onu teslim etmeme kararı alır, tabii «daha önce halkın önünde bir tartışmada yenilmezse». Bu görüşme dalgaları şöyle böyle sürer ve bu esnada Dük George'un ordusu gelir. Köylüler daha ne olup bittiğini anlamadan, üç prensin birlikleri dağın eteklerini kuşatır. Arabalarının üzerine, Landgrav'ın ilk havan topu mermileri yağmur gibi yağarken, onlar *Kyrie Eleison*'u söyleyerek, kuşatmacıların gelmesi imkansız olan üçüncü aracısını beklerler. Bombardıman tüm şiddetiyle devam ederken, onlar dizleri üzerine çömelmiş dua ediyor ve mezamir

söylüyorlardı. Genç bir adam çığlık atar: «Aman Tanrım, öleceğim ve hayatımda bir gün bile doyasıya yemek yemedim!»

Münzer onların ortasında gökkuşaklı bayrağının altındadır. Ve işte mucize gerçekleşiyor gibidir: gerçekten bulutlardan kocaman bir gökkuşağı çıkar. Bu, Tanrı'nın kendisi ile seçilmişleri arasına attığı bir köprüdür! Münzer kolları havada ve öne ilerleyerek bunu gösterir, sekiz bin adam koşar; kendilerini hareketsiz bekleyen paralı askerlerin zırhlarının ve arkebüzlerinin üzerine, tepenin ortasına doğru koşarlar. Çılgın saldırıları paniğe dönüşür, yanındakilerin üzerine doğru sendelerler, mızraklar, hançerler delip geçer, çck kalabalık oldukları için birçok noktadan gelen darbelerle ölürler; zincirden boşalan kalabalık, demir çemberi deler ve koşu, köylüler ve paralı askerler birbirine karışmış bir şekilde biri diğerini öldürerek, Frankenhausen'e doğru devam eder. Süvariler geride kalmışlardır. Süvariler, ovada bu darmadağın frensiz kalabalığın peşine düşerler ve nefes nefese kalabalığın kırıntılarıyla şehrin kapılarına aynı anda ulaşırlar. Bütün el kitaplarında Loren dükünün; Antoine le Bon olarak geçtiği gibi, Landgrav Hesse de, diğer adıyla Yüce Philippe, ertesi gün mektup arkadaşına, önce prensliğe ait kuvvetlerin dağı nasıl kuşattığını ve nasıl aniden saldırdığını anlattıktan sonra, şöyle yazmıştı: «Bunları görüp duyan köylüler şehre doğru atılmışlar ve başarabilenler kaçmıştı. Biz, güçlerimizle onları kovaladık ve yakalayabildiklerimizi kılıçtan geçirdik. Böylece şehre saldırdık, geri aldık ve orada bulunan tüm adamları da kılıçtan geçirip torbalara koyduk ve böylece Tanrı'nın yardımıyla o günü zafere taşıdık. Bunun için Tanrı'ya, iyi bir iş tamamladığımız ümidiyle teşekkür etmeliyiz.»

Sekiz bin köylüden beş bini yok edilmiştir. Altı yüz esirden üç yüzünün kellesi gece olmadan, diğerlerininki ise ertesi gün vurulmuştu.

Bundan böyle, bu katliamın yapıldığı mevkiye *Savaş Tepesi* (*le Schlachtberg*) ve sakin sakin tepeden aşağı akan dereye de *Kanlı Dere* (*la Blutrinne*) denildi.

Münzer saklanmıştı, şehrin kapılarına yakın bir evde hasta yatmıştı. Güçsüz, zavallı bir hasta gibi görünüyordu fakat tüm ümidini kaybetmemişti çünkü üzerinde, içinde evrak ve yazışmalarının bulunduğu meşin kesesi vardı. Mahalleyi yağmalayan bir çetenin paralı askeri, meşin çantasını bulmuş ve almıştı. Değeri olmadığı için komutanına vermişti. Bu şövalye mektupların şifresini çözünce, Münzer'in kimliği belli olur ve hemen belediye binasına getirilir ve Landgrav Hesse, Saksonya prensi, Kont Albert de Mansfeld ve üç Protestanın huzuruna çıkartılır. Bu olayların çağdaşı, *Thomas Münzer'in Hikâyesi* kitabının yazarı, şöyle yazar: «Prenslerin huzuruna çıktığında, ona, neden fakir insanları ardından sürüklediğini sorarlar. Kibirli bir şekilde bu hareketiyle iyi yaptığı, çünkü prensleri cezalandırmak istediği cevabını verir.»

Münzer yaklaşık otuz beş yaşlarındadır, soruşturmayı yürüten Landgrav ise daha yeni yirmi birine girmiştir.

Tanrı bilimin bazı noktalarını tartışırlar, fakat yardımcılardan biri sabırsızlanmıştır. Münzer'e işkence yapılır.

«Zabıt katibi soru ve cevapları not alırken, genç Landgrav ona –canın acıyor mu Thomas? diye sormuştu.»

«–Kara Orman'da isyanı kışkırttın mı?»

«–Klettgau ve l'Hégau'da, Basel yakınlarında, İncil'e göre yönetimin nasıl olması gerektiğini madde madde gösterdi, daha sonra başka maddeler de oluşturdu. Oradaki insanlar onu korumak istediler, ama o teşekkür etti. Ayaklanmayı kışkırtan o değildi, daha evvelden ayaklanmışlardı...»

Birkaç kelimeyle Allstedt ve Mulhausen'deki daha önceden bildiğimiz faaliyetlerini, Birliğin kuruluşunu anlatır... Ayrıca, «işkence altında belirtilmiştir» yazısı ve aşağıdaki itiraf tutanağa geçirilir:

«Uygulamak istedikleri madde: Her şey ortaktır (*Omnia sunt communia*) ve herkes duruma göre, ihtiyacı kadarına sahip olmalıdır. Bu durumdan ciddi bir şekilde haberdar edilen prenslere, kontlara ve derebeylerine gelince, bu maddeyi yerine getirmek istemezlerse, kelleleri koparılacak veya asılacaklardı.»

Prensler yeteri kadarını biliyorlardı. Münzer'i kana bulanmış ve bir arabaya bağlanmış bir şekilde, savaş ganimeti gibi, en nefret ettiği düşmanı, savaştan önceki son mektubunda Allstedt «alçak»ı ve «adi paçavra» diye hitap ettiği, Katolik Kont Ernest de Mansfeld'e gönderdiler.

Kont onu Heldrungen kalesinin köprüsünde bekliyordu ve o da yeniden işkence yaptı.

Tarihçi; «Şu ana kadar çok ıstırap çekse de, Heldrungen kulesinde ona çok daha kötü davranılmıştı,» diyor. Bu durum birkaç gün sürmüştü, dayanılmaz acı ve sancıların neden olduğu korkunç kahkahalar taş yürekli işkencecileri bile titretiyordu.

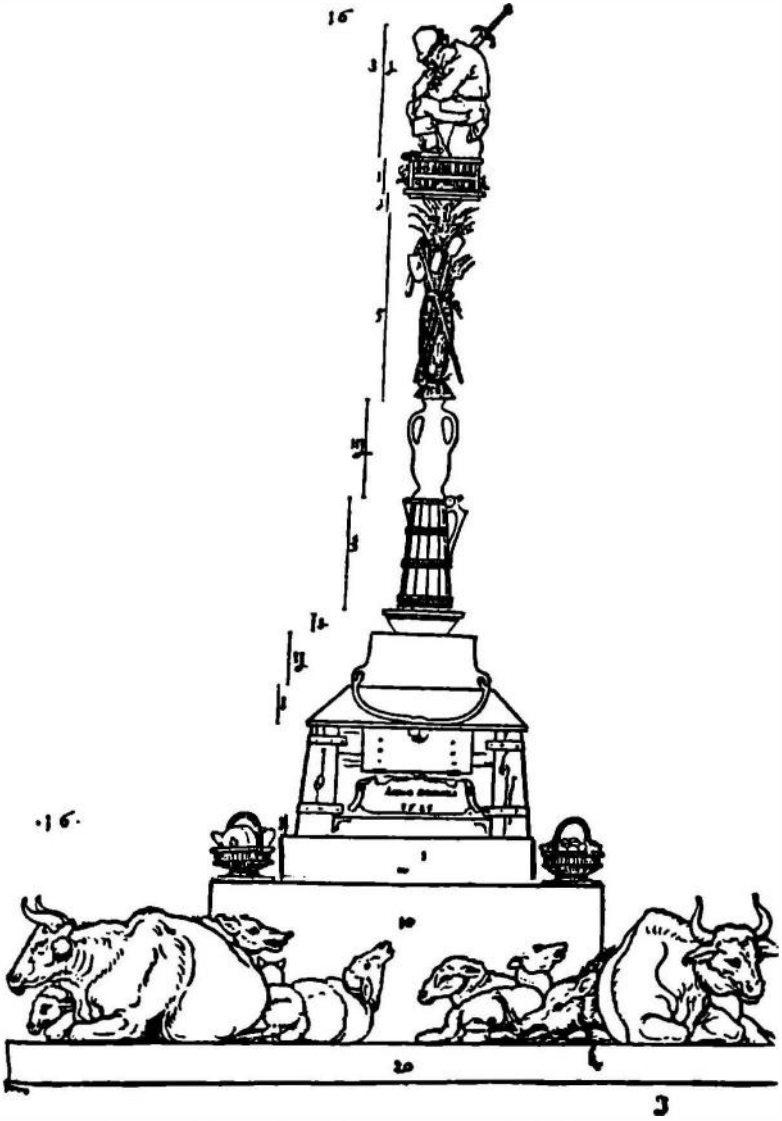
Kont, uzlaşmaya teşvik etmek amacıyla, Mulhausen sakinlerine hitaben bir mektup kaleme aldırmıştı. Onlara mektubun Münzer tarafından yazılmış olduğunu söylemişti, halbuki Münzer bunu yazacak durumda değildi. İçeriği aşağıda verilen bir tanesinde olduğu gibi, yalnızca birkaç cümlenin Münzer'e ait olması muhtemeldir: «Sizden dostça ricam, örneğin kitaplar ve giyecekler gibi sahip olduğum şeylerin karıma verilmesidir, onu bundan mahrum bırakmayın...»

Zabıt katibi bu mektubun altına şöyle not almıştır: «Mallarının karısına ve çocuğuna teslim edilmesini istiyor.»

Prensliğe ait ordular tarafından kuşatılan Mulhausen, komşu şehirleri boşuna yardımına çağırdıktan sonra, 25 Mayıs göğe yükselme gününde teslim olmuştu. 26'sında, imparatorluk şehri muafiyetlerini kaybeden şehre, prensler görkemli bir törenle girmişlerdi. Prensler şehri bir yıl boyunca sırayla yönetecekleri; «Ebedi Konsey» kovulmuş ve asiller imtiyazlarına yeniden kavuşmuşlardı.

Ertesi gün, 27 Mayıs 1525'te, artık can çekişen parçalanmış bir et yığını haline gelen Münzer, Görmar ordugâhına götürülmüştü. Çok büyük şeyler istediğini düşünerek iç geçirecek ve prenslere zorbaların sonunun nasıl bittiğini görmeleri için *Kral-lar Kitabı*'nı okumalarını öğütleyecek gücü kalmıştı sadece.

Kafası cellat tarafından kopartılıp da, birkaç saniye evvel

Katledilen köylüler anıtı projesi. Albert Dürer'in ağaç oyması, 1525.

cesurca ölen Pfeiffer'ınkine doğru yuvarlanırken, vücudunda pek de fazla kan kalmamıştı.

Direklere asılan baş ve vücutları, ibret olsun diye Mulhausen önlerinde teşhir edilmişti.

Münzer'in küçük karısı Ottilie şehirden kovulmuştu. Bir müddet korkunç bir sefalet içinde ülkeyi dolaştıktan sonra, bir manastırda kaybolmuştu. Sahip olduğu en büyük gizli hazine, hakkında hiçbir zaman, hiçbir şey bilemeyeceğimiz Thomas'la geçirdiği iki yılın hatırasıydı.

1531 yılında, köylülerin ezilmesinden ve Münzer'in öldürülmesinden beş yıl sonra, Luther arkadaşlarına şunları açıklamıştı:

«Bugün hâlâ Münzer'in direğe geçirilmiş başının Mulhausen yakınlarında görülebileceği söyleniyor. Oraya giden yol, orada oturanların ve dinsizlerin sayısız ziyaretleriyle o kadar genişledi ki, adeta halkın yolu oldu. Eğer otoriteler bu duruma el koymazlarsa, Münzer bir aziz gibi onurlandırılıyor olacak.»

Köylüler savaşından sadece prensler galip çıkmıştı. Ayakta kalırsa, Almanya'ya kulelerinin tepesinden bakabilirlerdi: tarlalarda yüz bin köylü çürüyor, şehirlerde soylu sınıfın rejimi güçleniyordu. Küçük ve orta asiller bine yakın şatonun yok edilmesiyle yıkıma uğramışlar; kilise, mallarının bir kısmının dinden bağımsızlaştırılmasıyla zayıflamıştı...

Almanya, Otuz Yıl Savaşları'nın bitmez tükenmez sefaletine doğru kaydığını görecektir. Uzun zaman belirsiz bir prenslik yığını olarak kaldıktan sonra, birlik ve bütünlüğünü aramaya atılarak, 1525 yılı derebeylerinin soyundan gelenler tarafından maceralara sürüklenecektir.

Açıklayıcı Notlar

Münzer'e ve köylüler savaşına olan ilgi özellikle sosyal bunalım dönemleriyle aynı zamana rastlamaktadır ve bu gözlem Fransa için de, günümüz için de geçerlidir. Uzun zaman, sadece Münzer'in yaşayan düşmanları tarafından, özellikle de idamından sonra yazılmış, art niyetli öyküler tekrar yayımlandı. Onun kişiliği ve eylemi hakkında daha doğru bir izlenim vermeye çalışan ilk eserlerin, ancak Fransız Devrimi sırasında Almanya'da ortaya çıktığı görülmektedir.

Aynı şekilde, 1830-1848 döneminin başından itibaren, Henri Heine'ın (1832'de, *Almanlar ve Fransızlar –Allemands et Français* isimli kitabı için yazılan) Münzer üzerine, çok derin ve çok parlak gözlemleri okunabilir. «Münzer, Alman vatanının en kahraman ve zavallı evlatlarından biridir, bir İncil öğreticisidir; fakat ona göre İncil sadece gökyüzünde mutluluğu vaat etmez, yeryüzünde de insanların eşitliği ve kardeşliğini buyurur...» 1838 tarihli *Seyahat Manzaraları (Tableaux de voyage)* adlı eserinde bu konuya değinen Henri Heine, «Luther haksız, Thomas Münzer haklıydı,» der.

Bir elinde İncil, diğerinde kılıç, köylüler Almanya'nın güneyini dolaşmışlardı ve kuleleri ile övünen Nürnberg şehrinin, bir eli yağda bir eli balda burjuvalarına, artık gelecekte imparatorlukta bir köylünün evinden daha yüksek ev kalmaması gerektiğini söylemişlerdi.

Sevgi, saygı ve gerçekliğin bu noktasında eşitliğin ne demek olduğunu anlamışlardı. Souabe ve Frankonya'da bugün hâlâ bu eşitlik dersinin izlerini görüyoruz ve bu iz, ay ışığında köylü savaşlarında yıkılan şatoların karanlık harabelerini gören yolcuyu kutsal ruhun varlığı gibi korku dolu bir saygıyla yakalar.

Azla yetinen, yalın ruhları olanlar için gayet iyi, onlar başka bir şey görmezler fakat hikâyeyi bilen ve gören gözler, orada, Alman asillerinin yenilenlere karşı sürdürdüğü dünyanın en vahşi avını görebilir-

ler; silahsız zavallıların binlercesinin nasıl kılıçtan geçirildiği, işkence yapıldığı, çark işkencesiyle öldürüldüğü ve kurban edildiği görülür; dalgalanan buğday tarlaları arasından yükselen anlaşılmaz işaretler yapan, kanlı köylü başları görülebilir...

Michelet, 1837'de yayınlanan kitabı *Luther'in Anıları*'nda *(des Mémoires de Luther)*, Lütercilerin kaynaklarından başka kaynaklardan derinlere inmeden, Münzer'e belli bir yer ayırır. Luther'in «*Barışa çağrı*»sında onun çevirisini kullandık. Thomas Münzer hakkında bir biyografi yazmayı istese de, Michelet bunu gerçekleştirememiştir. 1847'de Louis Blanc, *Fransız İhtilalinin Tarihi* (*Histoire de la Révolution française)* adlı eserinin bir ekinde, kaynaklarını teyid etmeden, köylüler savaşı ve Münzer'den bahsetmiştir. 1850'de Albert Sudre, *Komünizmin Tarihi* (*Histoire du communisme)* adlı eserinde, Münzer'e karşı yapılan en geleneksel ve en boşa çıkan karalamaları yeniden ele almıştır.

Almanya'da, 1848 ihtilalinden önce, Wilhelm Zimmermann'ın; o günden bugüne dek birçok defa, en son 1952'de Berlin'de basılan *Alman Köylülerinin Büyük Savaşı* (*Der Grosse Deutsche Bauern Krieg*) adlı kapsamlı eseri çıkmıştır. Bu biraz tıkış tıkış ve modern araştırmalar arasında önemini yitirmiş bazı detaylara sahip, coşkulu, belgelenmiş ve değerli bir çalışmadır. Friedrich Engels; yorumu klasikleşmiş, Karl Marx'ın «Alman tarihinin en temeli» dediği, *Köylüler Savaşı*'nı (*Bauern Krieg*) yazarken bu eserden faydalanmıştır. Engels yaşamının sonuna doğru kitabını yeniden farklı bir biçimde yazmayı düşünmüş fakat bunu yapacak zamanı olmamıştır. Metnini okurken, yeniden ele alınıp değiştirilmesini önerdiğini unutmamak gerekir. Bir asırdan beridir, Münzer'in hayatının birçok yönü aydınlığa kavuşmuş ve Zimmermann'ın bazı hataları Engels tarafından yeniden ele alınarak düzeltilmiştir. Engels'in çalışması çok güzel bir Fransızca çeviriyle yayınlanmıştır (Paris, 1952). Heine'ın arkadaşı, Fransız gazeteci Alexandre Weille, aynı şekilde, kendi *Köylüler Savaşı* için, Zimmermann'ın eserine başvurmuştur; 1847'de tefrika olarak Fourierci* eğilimli gazete

* Filozof ve sosyolog olan Charles Fourier (1772-1837) Fransız yenilikçilerinin başıdır, evrensel uyum kuramını kurmuş ve sosyal konut fikrinin tek çıkar yol olduğunu ileri sürmüştür. Falansteryen ekolünün kurucusudur. Fourrier, en gelişmiş devreyi kendi önerdiği ideal kent olan FALANSTER ya da FALANJ'da geçirilecek devre olarak kaydetmiştir –ç.n.

Democratié Pacifique'de basılan eser, sonra *Amyot* yayınlarından kitap olarak çıkmış ve bunda Eugène Sue'nun bin franklık bir maddi yardımı olmuştur. Bu sevimli fakat çoğu zaman doğru olmayan bir kitaptır. Alsas ve Loren'de inançla ilgili şiddetli bir tartışmanın gelişmesini kışkırtmıştır; 1849'da, Nancy'de, baron A.-P.-F. De Dumast, Univers gazetesine; «Beyler, bu çok çirkin bir şeydir, insanlığın bayağı duygularının tamamen taştığı, aşağılık korkunç bir şeydir. Fiziksel ve manevi bir tiksinti, öfkeyle birleşmektedir, gerçek ve mecazi, iki anlamda da bu adi varlıkların geçtikleri her yerde, adeta hayvan dedirtecek derecedeki bu kinizm*, en değerli ve yüce şeyler üzerinde kendini göstermektedir. Hatta Pilladius'un şaşırtıcı derecede cesur bir ifadeyle söylediği gibi; leş kokulu bir ayak kutsal emanetleri çiğnemektedir», diye yazmıştır.

Vollcyr de Séronville'in, 1526'da Paris'te basılan *Kışkırtıcı ve aldatıcı, inançsız Lütercilere karşı elde edilen şanlı, şerefli zaferin tarihi ve derlemesi*'ni *(L'histoire et receuil de la triumphante et glorieuse victoire obtenue contre les séduyctz et abusez luthériens mescréans)* Alsas konusunda, köylü savaşları üzerine Fransızca temel kaynak olarak sayabiliriz. Bu kaynak, 1856'da, Nancy'de; *Loren Tarihi Üzerine Belgelerin Derlemeleri*'nde *(les Receuils de documents sur l'histoire de la Loren)* yeniden basıldı.

Ek olarak, Alsas'daki ayaklanma ile ilgili şunları not edebiliriz:

Rathgeber Jules, *Alsas'da Köylüler Savaşı (La Guerre des paysans en Alsas), Bulletin Historique et Littéraire* dergisi s.17; Fransız Protestanlık Tarihi Derneği (la Société de l'histoire du protestantisme français) tarafından 1868'de basılmıştır.

Lepage'ın; *Rustaud'ların Savaşı Üzerine Yayınlanmamış Belgeler (Documents inédits sur la guerre des Rustauds)*, Nancy, 1861.

Vikont de Bussière'in; *Köylüler Savaşının Tarihi (Histoire de la guerre des paysans)*, 1852.

Burada, Basel, Strasbourg ve Berlin kütüphanelerinde incelediğimiz yerel monografi ve tarih hakkındaki detaylara girmeyeceğiz.

Münzer kısa yaşamı boyunca çok yazmıştır. Yazışmalarının çoğu

* *Kinizm:* Yunan felsefesine göre, insanın erdem ve mutluluğa, hiçbir değere bağlı olmadan, bütün gereksinmelerden sıyrılarak bağımsız olarak erişebileceğini savunan Antisthenes'in öğretisi, sinizm –ç.n.

idamından sonra ünlenecek kadar iyi korunmuştur, bir kısmına da kendisinin onları saklamada gösterdiği özen sayesinde yeniden kavuşulmuştur. Öncelikle bahsedilmesi gereken meşin torbadır (ayaklanma sırasında en son eline geçenler ve cevap müsveddeleri); tutuklanması sırasında yatağının üzerinde bulunmuştur, başka bir meşin torba da Saksonya dükü George tarafından karısının evinde ele geçirilmiştir (1514 ve 1516 mektupları). Bu yazışmalar, bazı dağınık mektuplardan geliştirilerek, *Thomas Münzer'in Yazışmaları* (*Thomas Müntzers Briefwechsel*) adı altında, Heinrich Böhmer ve Paul Kirn tarafından, Leipzig ve Berlin'de, 1931'de basılmıştır.

Münzer'in yazılarından çoğu, Otto H. Brandt tarafından, Iéna'da, 1933'te; *Thomas Münzer, Hayatı ve Eserleri (Thomas Münzer, sein Leben und seine Schriften)* adlı bir kitapta toplanmıştır.

J. Lefebvre; *Thomas Müntzer. Dinle İlgili ve Politik Yazıları* (*Thomas Müntzer. Ecrits théologiques et politiques)*, Lyon, 1982'de yayınlamıştır.

Yüzyılın sonunda yazılan ve tekrar tekrar basılan; Karl Kautsky'nin; *Modern Sosyalizmin Habercileri* (*Vorlaüfer des neueren Sozialismus)* adlı kitabında ilginç olaylar ve kayda değer hatalar bulunmaktadır.

1914-1918 savaşını izleyen dönemdeki yayınlar arasından şimşek gibi parlayan şunları sayabiliriz: filozof Ernst Bloch tarafından yazılan; *Thomas Münzer, Devrimin Tanrı bilimcisi, Paris, 1962 (Münih, 1921, Fransızca çevirisi Maurice de Gandillac* tarafından yapılan: *Thomas Münzer, théologien de la révolution)* ve Joaquim Zimmermann'ın ilginç biyografisi ve Lüterci eğilimli kitabı: *Thomas Münzer, Bir Alman Yazgısı (Thomas Münzer, ein detsches Schicksal) (Berlin 1925).*

Almanya'da uzun yıllardır Münzer'e olan ilgide büyük bir canlanma görülmekte, tabii bu gayet anlaşılır bir durum. Ayrıca şu eserlerin basımına dikkat çekebiliriz: Carl Hinrichs tarafından yorumlanan; *Münzer'in Politik yazıları (Politische Schriften),* Halle, 1950. Profesör Alfred Meusel'in *Thomas Münzer ve Dönemi (Thomas Müntzer und seine Zeit),* gerek stili gerekse ilgiyle okunması açısından, son zamanların bu konu üzerindeki nadir çalışmalarından biridir. Bu çalışmayı, geniş ölçüde baş vurduğumuz Heinz Kamnitzer tarafından hazırlanan

seçilmiş belgeler takip ediyor (Berlin, 1952). Öte yandan, H. Kamnitzer; *Köylüler Savaşının Tarih Öncesine Katkı (Contribution a la préhistoire de la guerre des paysans -Zur Vorgeschichte des deutschen Bauernkrieges)* adlı eseri yayınlanmıştır, Berlin, 1953.

Almanca çevirisinden incelediğimiz, Moskova'dan profesör M. M. Smirine'in: *Thomas Münzer'in Halk Reformu ve Büyük Köylüler Savaşı (La réforme populaire de Thomas Münzer et la grande guerre des paysans -Die Volkseformation des Thomas Münzer und der grosse Bauernkrieg)* adlı eseri, Münzer'in öğretisi üzerine iyice incelenmiş bir araştırmadır. Profesör Smirine aynı zamanda: *Deutschland vor der Reformation (*Berlin, 1955) adı altında Almancaya çevrilen; Alsas'daki *Bundschuh* üzerine, değerli başka bir çalışmanın yazarıdır. Bu iki çalışma da çok miktarda bibliyografya içermektedir.

Son olarak işaret etmek istediğimiz eser, çok sayıda belge içeren ve böylece eksiksiz bir bibliyografya oluşturan, Marianne Schaub'ın *Münzer Luther'e Karşı (Müntzer contre Luther)* adlı çalışmasıdır (Paris, 1984).

İsyancı köylü «Fryheit» (Özgürlük) bayrağını sallarken.
Münzer'in yergi yazısından alıntı, ağaç oyma,
Strasbourg, 1522.

XVI. yüzyıl başları Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle bilinir. Bin yıla yakın süren feodal düzen tıkanmış, artık yenileşme ve ilerleme hareketlerini engelleyemez olmuştur. Özellikle Almanya'da köylü hareketleri bütün ülkede çığ gibi büyümekte ve derebeylik sistemini tehdit etmektedir. Bu dönemde Alman toplumu üç büyük kampa bölünmüştür. Bunlardan birincisi, tutucu-katolik kamp, kurulu düzenin sürdürülmesinde çıkarı bulunan tüm unsurları kapsarken; ikincisi, varlıklı muhalefet unsurlarını, küçük soyluluk kitlesini, burjuvaziyi bir araya getiren Lüterci-ılımlı burjuva reform partisi; üçüncüsü, talepleri ve öğretileri Thomas Münzer tarafından dile getirilen köylüler ve halk yığınlarının oluşturduğu devrimci parti idi. Köylülerin talepleri, dinsel bağnazlığın ve derebeylik sisteminin her türden yaptırım ve uygulamalarına karşı Münzer tarafından hazırlanan "on iki madde"de somutlanmıştı. Dilden dile, kulaktan kulağa yayılan ve giderek sadeleşen bu "on iki madde" ile yola çıkan köylüler Almanya'nın geniş bir bölgesini Fransa sınırlarından İsviçre ve Avusturya içlerine kadar savaş alanına çevirdiler. Maurice Pianzola'nın eseri, 1525 köylü ayaklanmasına yol açan koşulları ve ayaklanmanın seyrini akıcı bir dille anlatıyor.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ISBN 975-6106-10-7
9 789756 106105